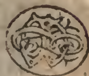

Iustinus

TROGI POMPEI EXTERNAE HISTORIAE IN COMPENDIVM AB IVSTINO REDACTAE.

Externorum imperatorum uitæ authore Aemilio

FRANCISCVS ASVLANVS IOANNI CORNELIO, GEORGII FILIO, S. D.

Q Vàm grata, iucunda, utilis, sit, & necessaria generi hoīum uniuerso rerū p̄territarū cognitio, ex eo facile colligi pōt: qđ nullus ē ita durior ad humanitatē: q non eā amet, expetat: & ueneratione quadā, p̄sequatur. Itaq: p̄stāti illi mihi sensu fuisse uideri solēt, atq: oī laude prosequēdi: q primi genus hoc scriptionis posteris tradidisse ferūtur. etenim ut ne hinc dicamus opes primū tāq̄ præclarū qd, cognitum fuisse, uitā excultam, leges, religiones, iura publica, atq: instituta, qbus humana uita cōtinetur: emanasse: illud certe sine ulla dubitatiōe affirmare possumus, ima [illegible] gloriæ cognitā, atq̄ adamari cœptā. Nā [illegible] nisillis rudi ingenio hoibus inculcatum [illegible] oratum fuit, non secū sua oia morit [illegible] recte, turpeq: gessisset: ita scripto [illegible] ēdatū iri: statim sapientissimus q[illegible]q: [illegible] ctuq: ductus est: atq; aliud nihil mag[illegible]opere, [illegible] sempiternū spectare cœpit. hinc illa in manifesto discrimine mors sæpissime suscepta: salus p̄ patria libētissime oblata: suiq̄ deuotio nō pro aris, focisq: solū, sed ēt ad paternā æmulationē facta. Sed ut hæc omittamus: qd ciuitatibus regēdis, ac gubernādis utilius historia excogitari p̄t? nulla enī alia re languētis populi mentes magis incitantur: & effrenati moderantur: quā cum aut ad alicuius præclari facti æmulationem adhortantur: aut à re minus honesta, turpi aliquo facinore ostenso deterrētur.

Age

Age uero in otio qđ esse põt aut iucundius, aut magis propriũ hõis, ꝙ scripto aliquo puro, ac leni detineri? ubi cum summa animi oblectatione pnoscas maiorum mores, exẽpla, præstantissimi cuiusq; naturã, uarietates temporũ, regionũ descriptionem, & deniq; antiquitatẽ oĩm? Eqdem, ut uere qđ sentio loquar: si quẽ forte inuenias: q nõ elegantiæ doctrina, uel ob hãc unã cãm, ne in maiorũ gestis hospes planè, et rudis appareat: magnopere ducatur: huic nõ homines solũ, deosq; iratos esse, sed eum etiã ex omni humanitate extreminandũ arbitror. Nã nescire qđ ante te actũ sit: qđ aliud p immortalẽ deũ iterpretati põt, ꝙ ut ait Cic. puerum esse? Quã ob rem ut semper optimo q́sq; ingenio fuit, et prudẽtia singulari: ita maxime in historiarũ lectiõe uersatus ẽ. Et in primis nostra memoria Ioãnes, uir omni laude cumilatissimus pater tuus Georgius. Qui cum ante ad agendũ [illegible] esset: quàm de literis posset aliquid suspicari: tamen & eas semper amauit: & historiæ tractatione po[illegible] oblectatus est: & hoc tempore, id quod [illegible] incredibile, aut admirabile qddam uideo[illegible]ti homo, & in ea opum, honorũ, liberorũ, atq; amicoru cura, qua nemo in tota Italia: dies præteriit nullus: qn aliquatulũ in legendo ponat & studii, et temporis. eãq; psæpe uocẽ emittere solet, se iccirco si ullo pacto fieri posset: iuueniles ãnos optare: ut optimis i artibus diutius eẽ posset. scit. n. uir ille domi forisq; clarus ꝙto emolumento sit cũ oĩs disciplina, tũ rerũ ante actarũ sciã hoĩ i publicis muneribus uersanti. Quæ cũ ita sint: conueniẽs institutis nostris uisum est, si hoc tpe Iustinũ, atq; Aemyliũ Probũ diligẽtissime castigatos emiteremus. cteni

ſcriptor eſt uterq; & ſapiens, & bonus. illuſtrat Probus externos imperatores eorũ uita, natura, geſtis diligẽtiſſime, & pitiſſime deſcriptis. cõplectitur Iuſtinus. hiſtoriæ illius ſummã: qua Trogus Põpeius res omniũ ſeculorũ, regũ, nationũ, & populorum. IIII. et. XL. uoluminibus deſcripſerat. & quidẽ feliciter. ſed tamẽ uellẽ aliò eũ potius ſcribẽdi cupiditas rapuiſſet. nõ. n. in mediocri eſt apud quoſdã obtrectationis, & inuidiæ ſuſpicione. icirco ex Põpeio cognitione quæq; digna, & quæ tantum ad rẽ intelligendã uiderẽtur ptinere, collegiſſe: ut dignitatis illius amplitudinẽ, & authoritatis præoccuparet: quaſi diuinaſſet, ſi id fecisſet: ut ſua omnibus propter breuitatem placerent: Põpeius ob opis magnitudinẽ à paucis primo, poſt à nullis legeretur: atq; ita non multo poſt obliuione obrueretur: ego tamẽ arbitror ill[illegible]m potius Trogi ſuauitate & dignitate delectatum [illegible] æmulatione uoluiſſe, & contentione otium ſuum co[illegible]mere: ut quæ ille grande, magnifice, d[illegible] d[illegible]ſſet: ipſe ſubtiliter, preſſe, ſtrictimq; pe[illegible] q[illegible] no mihi uidetur cõſecutus. eſt em[illegible] nod [illegible] tione pdifficile habetur: & ornatus, et breuis. q[illegible] tu[illegible]illime Ioãnes, quæ tua eſt prudentia iudicabis. & ego hac de cauſa primum mea ſpõte, poſt illius rogatu, quẽ iampridẽ ob egregiã animi tui uirtutẽ in ſuo ſe aere & poſuit, & locauit: duos hoſce ſcriptores ſub tuo noĩe exire uolui: ut quã plurimũ illis et gratiæ authoritatis apud omneis homines cõciliares. Nã, ut omittã, totius Corneliorũ gẽtis laudẽ, clariſſimũ, & ſapiẽtiſſimũ parẽtem, fratres uiros optimos, et præſtãtiſſimos ciues: nullus ex omni nobilitate eſt: quẽ tecum cõferre uelim: aut quẽ plus

oẽs facere debeant: aut iure possint. Qui tum naturali quodã bono, tũ uberrimis studiis ornatus in quancũq; partem te tradis: summus, & facile princeps existis. Cũ eñi te in multitudinẽ illã, & negotiorũ magnitudinẽ cõiicis: quae amplissima hẽt, & expeditissima domus uestra: quo es consilio, assiduitate, prudẽtia efficis: ut summa oĩa felicitate cadãt. ex quo uero et reip. honores gerere, et senator esse coepisti: eã animi magnitudinẽ, & uirtutẽ oĩbus in rebus prae te tulisti: ut nullus sit, q̃ non te amet, amplectatur, et oĩa tibi summa debere fateatur. Si uero aliquãdo ex maximis occupationibus otium res[...]cis: ita proprie & scienter literas tractas: ut omne in his aetatis tẽpus cõsumpsisse uidearis: cũ eas tamẽ cursim soleas, & succisiuis tẽporibus arripere. Itaq; nõ mediocrẽ nobis dubitationem attulisti utrũ prudẽtior, & attẽtior paterfamilias, an praestantior senator sis. Nã illud certe nobis iãpridẽ planũ fecisti: qđ si te forte ad [...]tiũ arripueris: nõ eiusdem aetatis modo hoĩes, sed [...] etiã qui fuerint, studio sis, & celebritate superatur[...] V[...]ra Corneliorũ progenies, et cui tãta nominis amplitudo merito relicta sit. Nã q̃d ego de reliquis uirtutibus dicam tuis? innocentia, comitate, benignitate? Quid de singulari in patrẽ obseruantia? de pietate incredibili in fratres? quibus omnibus natu maioribus ea facilitate cum eo amore coniuncta cedis: ut nõ tam tu eos obseruare, q̃ ab eis coli, & honorari uidearis. Itaq; hac tot, tãtarũq; uirtutũ tuarũ admirabilium fama oẽs te summis laudibus ferũt: tua te uirtute frui exoptãt: atq; eũ tibi reip. locum precantur: in quo Corneliorũ memoriã & cõseruare, & amplificare possis. Vale, & me ama.

IVSTINI, IN TROGI POMPEII HISTORIARVM EPITOMEN, EXORDIVM.

C Vm multi ex Romanis, etiã cõsularis dignitatis, uiri, res Romanas, græco, pegrinoq; sermone, in historiã contulissent, seu æmulatione gloriæ, seu uarietate, & nouitate opis delectatus, uir priscæ eloquentiæ Trogus Põpeius, græcas, & totius historias, latino sermõe, cõposuit. ut cũ nostra græce, græca quoq; nostra lingua legi possent, prorsus rẽ magnã & animi et opis aggressus. Nã cũ plerisq; authoribus singulorũ regum, uel populorũ res gestas scribẽtibus opus suũ ardui laboris uideatur, nõne Põpeius nobis herculea audacia orbẽ terrarũ aggressus uideri debet, cuius libris oium sæculorũ, regũ, nationũ, populorũq; res gestæ cõtinentur? & quæ historici græcorũ (put cõmodũ cuiq; fuit) inter segregati occupauerãt, c[illegible] sse, q̃ sine fructu erãt, ea oia P õp. diuisa tpibus, e[illegible] rie rerũ cõgesta cõposuit. Horũ igitur. IIII. et xl. uo[illegible] minũ (nã totidẽ edidit) p otiũ, quo i urbe uersabamur, cognitiõe quæq; digna excerpsi. et omissis his, q̃ nec cognoscẽdi uoluptate iucũda, nec exẽplo erãt necesaria, breue ueluti corpusculũ flcrũ feci, ut hẽrẽt et q græce didicissent, quo admonerẽtur, et q nõ didicissent, quo instruerentur. Quod ad te impator Antonie nõ tam cognoscẽdi, q̃ emẽdandi, causa trãsmisi, simul ut otii mei, cuius Cato reddendã operã putat, apud te ratio constaret. Sufficit. n. mihi i hoc tempore iudiciũ tuũ, apud posteros, cum obtrectationis inuidia decesserit, ĩdustriæ testimoniũ habituro.

IVSTINI HISTORICI IN POMPEI TROGI HISTORIAS LIBER PRIMVS.

PRincipio rerum, gentium, nationumq; imperium penes reges erat, quos ad fastigium huius maiestatis nō ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio, prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur, arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis, q̃ proferre, mos erat. Intra suam cuiq; patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus rex Assyriorum ueterem, & quasi auitum gētium morem, noua imperii cupiditate, mutauit. Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendum populos ad Libyæ terminos usq; perdomuit. Fuere quidem temporibus antiquiores, Sesostres rex Ægypti, & Scythiæ rex Tanais. Quorum alter in Pontū, alter usq; Ægyptum excessit. Sed longinqua, non finitima, bella gerebant, nec imperium sibi, sed populis suis gloriā, quærebant, contentiq; uictoria imperio abstinebant. Ninus magnitudinē quæsitæ dominationis, cōtinua possessione, firmauit. Domitis igitur proximis, cum accessione uirium fortior ad alios trāsiret, & proxima quæq; uictoria instrumentum sequentis esset, totius orientis populos subegit. Postremum illi bellum cum Zoroastre rege Bactrianorum fuit, qui primus dicitur artes magicas inuenisse, & mūdi principia, syderumq; motus diligētissime spectasse. Hoc occiso & ipse decessit, reli

cto ĩpubere adhuc filio Nino, et uxore Semiramide. Hæc nec immaturo puero ausa tradere imperiũ, nec ipsa imperium palàm tractare, tot ac tantis gentibus uix patienter uni uiro, nedũ fœminæ pariturus, simulatse ꝑ uxore Nini filiũ, ꝑ fœmina puerũ. Nã et statura utriusq; mediocris, & uox pariter gracilis, & lineamentorũ qualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura uelamentis, tiara caput tegit, & ne nouo habitu aliquid occultare uideretur, eodẽ ornatu & populum uestiri iubet. quẽ morẽ uestis exinde gẽs uniuersa tenet. Sic primis initiis sexum mẽtita puer credita est. Magnas deinde res gessit, quarũ amplitudine ubi inuidiã superatã putat, quæ sit fatetur, quane causa simulasset. Nec hoc illi dignitatẽ regni ademit, sed admirationem auxit, qđ mulier nõ fœminas modo uirtute, sed etiã uiros anteiret. Hæc Babylonẽ cõdidit, murũq; urbis cocto latere circũdedit, arenæ & calcis uice, bitumine interstrato, quæ materia in illis locis passim è terra exæstuat. Multa alia præclara huius reginæ fuere. siquidẽ nõ cõtenta acquisitos à uiro regni termĩos tueri, Æthiopiã quoq; regno suo adiecit. & Indis bellũ ĩtulit, quo ꝑter illã, & Alexãdrũ magnũ, nemo intrauit. Ad postremũ cũ cõcubitũ filii petisset, ab eodẽ interfecta est. II. & XL. annos post Ninũ, q̃ regnauit ãnis LIIII. regno potita. Filius eius Ninus cõtentus elaborato à parẽtibus ĩperio belli studia deposuit, & ueluti sexũ cũ matre mutasset, raro à uiris uisus, in fœminarũ turba cõsenuit. Posteri quoq; eius exempla secuti responsa gentibus per internũcios dabant. Imperium Assyrii, q̃ postea Syrii dicti sunt,

annos

annos. M.CCC. tenuere. postremus apud eos regnauit Sardanapalus, anno ante urbē conditā LXIIII. uir muliere corruptior. Ad hunc uidēdum, quod nemini ante eū permissum fuerat, præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbacus, cum admitti magna ambitione ægre obtinuisset, inuenit eum inter scortorū greges purpuram colo nētem, & muliebri habitu, cū mollitia corporis, & oculorū lasciuia omnes fœminas anteiret. pensa inter uirgines partientē. Quibus uisis indignatus tali fœminæ tantū uirorū subiectum, tractantiq; lanā ferrū & arma portantes parere, ꝓgressus ad socios suos, ꝗd uiderit, refert. Negat se ei parere posse ꝗ se fœminā malit esse, ꝙ̄ uirū. Fit igitur cōiuratio. bellū Sardanapalo infertur, quo ille audito, nō ut uir regnū defensurus, sed (ut metu mortis mulieres solent) primo latebras circūspicit. mox deide, cū paucis & incompositis in bellū progreditur. Victus in regiā se recipit, & extructa ingenti pyra se et diuitias, et cōcubinas in incendium ꝗttit, hoc solo imitatus uirum. Post hæc statuitur rex interfector eius Arbacus, ꝗ præfectus Medorū fuerat. Is imperiū ab Assyriis ad Medos transfert. Post multos deinde reges, per ordinē successionis, regnum ad Astyagem descendit. Hic per somniū uidit ex naturalibus filiæ, quā unicā habebat, uitem enatam, cuius palmite omnis Asia obūbraretur. Consulti arioli ex eadem filia nepotem ei futurum, cuius magnitudo prænunciatur, regniq; ei amissionem, portēdi, responderunt. Hoc responso perterritus neq; claro uiro, neq; ciui nuptū dedit filiā, ne paterna maternaq; nobilitas nepotis animum extolleret, sed de gē

SARDANAPALVS.

ARBAC[VS]

Imperiu[m] ad ME[DOS] transla[tum]

ASTYAGE[S]

CAMBYSES te obſcura tūc temporis Perſarum Cambyſi mediocri
uiro in matrimonium tradidit. At ne ſic quidē ſomnii
metu depoſito grauidam ad ſe filiam accerſit, ut ſub
aui potiſſimum oculis fœtus necaretur. Natus infans
HARpagus datur occidendus Harpago regis amico, & arcanorū
participi. Is ueritus, ſi ad filiā mortuo rege ueniſſet ĩ-
perium, eo quod nullum Aſtyages uirilis ſexus genue
rat, ne illa necati infantis ultionem, quam à patre non
potuiſſet, à miniſtro exigeret, paſtori regii pecoris pue
rum exponendū tradidit. forte eodē tempore & ipſi
paſtori filius natus erat. eius igitur uxor, audita re-
gii infantis expoſitione, ſummis precibus rogat ſibi ꝑ-
ferri oſtēdiq; puerū. cuius precibus fatigatus paſtor re
uerſus in ſyluam inuenit iuxta infantē canem fœmi-
nā paruulo ubera præbētem, & à feris alitibusq; de
fendentē. motus etiā ipſe miſericordia, qua motā ipſā
canē uiderat, puerū defert ad ſtabulū, eadē cane an-
xie proſequēte. quem ut in manū mulier accepit, uelu
ti ad notā puer alluſit, tantusq; in illo uigor, & dul-
cis ꝗdā blandientis riſus apparuit, ut paſtorē uxor ul
tro rogaret, quo ſuū partū pro illo exponeret, ꝑmitte-
retq; ſibi, ſiue fortunæ ipſius, ſiue ſpei ſuæ, puerū nu
trire. Atq; ita ꝑmutata ſorte paruulorū, hic pro filio
paſtoris educatur, ille ꝓ nepote regis exponitur. Nu-
SPACO. trici Spaco poſtea nomē fuit ꝗa canē Perſæ ſic uocāt.
Puer deinde, cū inter paſtores iꝑioſus eſſet, Cyri no
CYRVS. mē accepit. Mox rex inter ludētes ſorte delectus cū
ꝑ laſciuiā cōtumaces flagellis cecidiſſet à parentibus
puerorū querela eſt regi delata, indignātibus à ſeruo
regio ĩgenuos homines ſeruilibus uerberibus affectos.

Ille accersito puero & interrogato, cũ, nihil mutato uultu, fecisse se ut regem, respondisset, admiratus constantiã in memoriã somnii, respõsiq; reuocatur. Atq; Astiag. ita cũ & uultus similitudo, & expositionis tempus, & pastoris confessio conuenirent, nepotẽ agnouit. & quoniã defunctus sibi somnio uideretur, agitato inter pastores regno, animũ minatione dũtaxat in illo fregit. Cæterum Harpago amico suo infestus, in ultionẽ seruati nepotis, filiũ eius interfecit, epulandũq; patri tradidit. Sed Harpagus, ad præsens tẽpus dissimulato dolore, odium regis in uindictæ occasionẽ distulit. Interiecto demũ tẽpore, cũ adoleuisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus scribit ei, ut ablegatus i Persas ab auo fuerit, ut occidi eum paruulũ auus iusserit, ut beneficio suo seruatus sit, ut regem offenderit, ut filium amiserit. hortatur exercitũ paret, & pronã ad regnũ uiam ingrediatur, Medorũ transitionẽ pollicitus. epistola, qa palã ferri neqbat regis custodibus cẽm aditum obsidẽtibus, exẽterato lepori inseritur, lepusq; i Persas Cyro ferẽdus fido seruo traditur. addita sunt retia, ut sub specie uenationis dolus lateret. Lectis illis literis eadẽ somnio aggredi iussus est. Sed præmonitus, ut quẽ primũ postera die obuiũ haberet, sociũ cœptis assumeret. Igitur antelucano tempore ruri iter ingressus obuiũ habuit seruũ de ergastulo cuiusdã Medi nomine Sybarẽ. huius requisita origine, ut in Persis genitum audiuit, dẽptis cõpedibus, assumptoq; comite, Persepolim urbẽ ingreditur. Ibi conuocato populo, iubet omnes præsto cũ securibus esse, & syluã uiæ circundatam excidere. quod cum strenue effecissent

sent, eosdem postera die apparatis epulis iuitat, deinde cum alacriores ipso conuiuio factos uideret, rogat, ut si conditio proponatur, utrius uitæ sortē legāt hesterni ne laboris, an præsentium epularū? præsentiū, ut acclamauere omnes, ait hesterno similem labori omnem uitam acturos, quoad Medis pareāt, se secutos, hodiernis epulis. Lætis oībus, Medis bellū infert. Astyages meriti in Harpagum oblitus summā belli eidem committit, qui exercitū acceptū statim Cyro per proditionem tradit, regisq; crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur. Quod ubi Astyages audiuit, contractis undiq; auxiliis, ipse in Persas proficiscitur, & repetito alacrius certamine, pugnantibus suis partem exercitus à tergo ponit, & in tergiuersantes ferro agi, ut in hostes iubet, ac nunciat suis, ni uicerint non minus fortes etiam post terga inuēturos, quàm à frontibus uiros. proinde uideant fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit. Ingens, post necessitatē pugnādi, animus exercitui eius accessit. Pulsa itaq; cū Persarum acies paulatim cederet, matres, & uxores eorum obuiam occurrunt. orant in prælium reuertantur: cunctantibus sublata ueste obscœna corporis ostēdunt, rogantes num in uteros matrum, uel uxorū uelint refugere. Hac repressi castigatione in prælium redeunt, & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prælio Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud, nisi regnum abstulit, nepotemq; in illo magis, quàm uictorem se gessit. eumq; maxime gēti Hyrcanorum præposuit. nam reuerti i Medos noluit. Hic finis Medorū iperii fuit. Regnauerūt annis. CCCL.

Initio regni Cyrus Sybarem cœptorum socium, quē iuxta nocturnum uisum ergastulo liberauerat, comitemq; in omnibus rebus habuerat, Persis præposuit, sororemq; suam ei in matrimoniũ dedit. Sed ciuitates, quæ Medorũ tributariæ fuerant, mutato ĩperio etiã conditionem suã mutatã arbitrãtes à Cyro defecerũt. quæ res multorũ bellorum Cyro causa & origo fuit. Domitis demum plerisq;, cum aduersus Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Crœsus, cuius opes & diuitiæ insignes ea tempestate erãt, in auxilium uenit, uictus q; iam de se sollicitus in regnum refugit. Cyrus quoq; post uictoriam cõpositis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris prælii perculsum iam Crœsi exercitũ nullo negocio fundit. Crœsus ipse capitur. sed quãto bellum minoris periculi, tanto & mitior uictoria fuit. Crœso & uita, et patrimonii partes, & urbs Berœa concessa sunt, in qua & si non regiam uitam, tamen proximã maiestati regiæ degeret. Hæc clementia nõ minus uictori, quàm uicto utilis fuit. quippe ex uniuersa Græcia, cognito quod illatum Crœso bellum esset auxilia, uelut ad cõmune extinguendũ incendiũ, confluebant. tantus Crœsi amor apud omnes urbes erat, passurusq; Cyrus graue bellum Græciæ fuit, siquid in Crœsum crudelius consuluisset. Interiecto deinde tẽpore, occupato in aliis bellis Cyro, rebellauere Lydii, quibus iterum uictis & arma, & equi ademptique iussiq; cauponias, & ludicras artes, & lenocinia exercere. Et sic gẽs industria quondã potẽs, & manu strenua, effœminata mollitie, luxuriaq; uirtutem pri

CRŒSVS

stinā perdidit. & quos ante Cyrū inuictos bella præstiterāt, in luxuriam lapsos otium, ac desidia superauit. Fuere Lydiis multi ante Crœsum reges uariis casibus memorabiles, nullus tamē fortuna Candauli cōparandus. Hic uxorem suam, quam propter pulchritudinem nimiam deperibat, omnibus prædicare solebat. non contentus uoluptatum suarum tacita consciētia, nisi etiā matrimonii reticēda publicaret, prorsus quasi silētii damnum pulchritudinis esset, ad postremum ut affirmationi suæ fidem faceret, eam Gygi sodali suo nudam demōstrauit. Quo facto & amicum in adulterium uxoris illectū hostē sibi fecit, & uxorem, ueluti tradito alii amore, a se alienauit. Nam breui post tempore cædes Cādaulis nuptiarū præmium fuit. Vxor mariti sanguine dotata regnum uiri, & se pariter adultero tradidit. Cyrus subacta Asia, et uniuerso oriente in potestatē redacto, Scythis bellū intulit. Erat autem eo tēpore Scytharū regina Tomyris, quæ non muliebriter aduentu hostiū territa, cū prohibere eos posset, uadū Araxis fluminis transire permisit, & sibi faciliorē pugnam intra regni sui terminos rata, et hostibus obiectu fluminis fugam difficiliorē. Itaq; Cyrus traiectis copiis, cum aliquātisper in Scythiā processisset, castrametatus est, Dēide postera die, cū simulato metu, quasi refugiēs castra deseruisset, uini affatim, & ea, quæ erant epulis necessaria, reliqt. Quod cum renunciatum reginæ esset, adolescentulū filium ad insequendum eum, cum tertia parte copiarum, mittit. Cum uentū ad Cyri castra esset ignarus rei militaris adolescens, ueluti ad epulas, non ad præ

lium uenisset, omissis hostibus insuetos barbaros uino onerare se patitur. priusq; Scythæ ebrietate, quam bello uincuntur. Nam cognitis his Cyrus reuersus per noctem securos opprimit, omnesq; Scythas cum reginæ filio interficit. amisso tãto exercitu, et (quod grauius dolendum) unico filio Tomyris orbitatis dolorem nõ in lachrymas effundit, sed in ultionis solatia intẽdit. hostesq; recenti uictoria exultantes pari insidiarum fraude circunuenit. quippe simulata diffidentia propter uulnus exceptum refugiens. Cyrum ad usq; angustias produxit. Ibi compositis in montibus insidiis, ducenta milia Persarum cum ipso rege trucidauit. In qua uictoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nũcius quidem tantæ cladis superfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine repletum cõiici regina iubet, cum hac exprobatione crudelitatis. Satia te sanguine (inquit) quem sitisti, cuiusq; ĩsatiabilis semper fuisti. Cyrus regnauit annis XXX. non initio tantum regni, sed continuo totius temporis successu admirabiliter insignis. Huic successit filius Cambyses qui imperio patris Ægyptum adiecit, sed offensus superstitionibus Ægyptiorum Apis, cæterorumq; deorum ædes dirui iubet. Ad Ammonis quoq; nobilissimum templum expugnandum exercitum mittit. qui tempestatibus & arenarũ molibus oppressus interiit. Post hæc per quietem uidit fratrem suum Smerdem regnaturum, quo somnio exterritus non dubitauit post sacrilegia etiã parricidium facere. erat enim difficile ut parceret suis, qui contemptu religionis grassatus etiam contra deos fuerat. Ad hoc tam

Tomyris Cyru[m] uictoria

Cambys[es]

crudele ministerium, magum quendam ex amicis de-
legit nomine Præxaspem. Interim ipse gladio sua spõ
te euaginato in femore grauiter uulneratus occubuit,
pœnasq; luit seu imperati parricidii, seu sacrilegii per
petrati. Quo nuntio accepto, magus ante famam amis
si regis, occupat facinus, prostratoq; Smerde, cui re-
gnum debebatur, fratrem suum subiecit Horopastem.
erat enim oris, & corporis lineamentis persimilis, ac
nemine subesse dolum arbitrante, pro Smerde rex Ho
ropastes constituitur. Quæ res eo occultior fuit, quod
apud Persas persona regis sub specie maiestatis occul-
tur. Igitur magi, ad fauorem populi conciliandum,
tributa, & militiæ uacationẽ in triennium remittũt.
ut regnum, quod fraude quæsierant, indulgentia, &
largitionibus confirmarent. quæ res suspecta primo
Otani uiro nobili, & in coniectura sagacissimo fuit.
Itaque per internuncios quærit à filia, quæ inter re-
gias pellices erat, an Cyri filius rex esset. illa, nec se sci
re ipsam ait, nec ex alia posse cognoscere, quia singulæ
separatim recludantur. Tum pertractare dormienti
caput iubet. nam mago Cambyses aures utrasq; præ
ciderat. Factus deinde per filiam certior sine auribus
eße regem, optimatibus Persarum rem indicat, &
in cædem falsi regis impulsos sacramenti religione ob
stringit. Septem tantum conscii fuere huius cõiuratio
nis, qui ex continenti, ne dato in pœnitentiam spa-
tio res per quenquam narraretur, occultato sub ue-
ste ferro, ad regiam pergunt. Ibi obuiis interfe-
ctis ad magos perueniũt. quibus ne ipsis quidem
animus in auxilium sui defuit. siquidem stricto ferro
duos

duos de coniuratis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur à pluribus, quorũ alterum Gobryas mediũ amplexus cunctantibus sociis, ne ipsum pro mago transfoderent, q̃a res obscuro loco gerebatur, uel per suũ corpus adigi mago ferrũ iussit. fortuna tamen ita regente, illo incolumi magus iterficitur. Occisis magis magna quidem gloria recuperati regni principum fuit, sed multo maior in eo, quod, cum de regno ambigerent, cõcordare potuerunt. erant enim & uirtute, et nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitur uiã iuenerũt, qua de se iudiciũ religioni & fortunæ cõmitterent. Pacti iter se sunt, ut die statutà oẽs equos ante regiã primo mane pducerẽt, & cuius equus ante solis ortũ hinitũ primus edidisset, is rex esset. Nam & solem unum deũ Persæ eẽ credũt, & equos eidẽ deo sacratos ferunt. Erat inter coniuratos Darius Hyscaspis filius, cui de regno sollicito eq̃ custos ait, si ea res uictoriã moraretur, nil negotii supesse. per noctẽ inde equũ pridie ante cõstitutã diẽ ad eundẽ locũ ducit, ibiq; equæ admittit, ratus ex uoluptate ueneris futurũ, quod euenit. Postera die cum ad statutam horã omnes uenissent, Darii equus cognito loco ex desiderio fœminæ hinnitũ stati edidit &, segnibus aliis felix auspicium domino primus emisit. Tãta moderatio cæteris fuit, ut audito auspicio cõfestim equis desilierint, & Darium regem salutarint. Populus quoq; uniuersus secutus iudicium principũ, eundem constituit regem. sic regnum Persarũ septem nobilissimorum uirtute quæsitũ tam leui mométo in unum collatũ est. Incred bile prorsus tanta patientia

rum atq; frugum pro regionum conditione apte gene ra uariata. & quāto Scythis sit cælū asperius, quàm Aegyptiis, tanto & corpora, & īgenia esse duriora. Cæterum si quæ mundi nunc partes sunt, aliquando unitas fuit, siue illuuies aquarum, principio rerū, terras obrutas tenuit, siue ignis, qui & mundum genuit, cūcta possedit, utriusq; primordii Scythas origine præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus sedem terris dedit, nullam prius, q̃ septentrionalē partem hyemis rigore ab igne secretā, adeo ut nunc quoq; nulla magis rigeat frigoribus. Aegyptum uero & totum oriētem tardissime temperatum, quippe qui etiam nunc torrēti calore solis exæstuent. Quod si omnes quondā terræ summersæ profundo fuerunt, profecto editissimam quāq; partem decurrentibus aquis prius detectam, humillimo autē solo eandem aquam diutissimo immoratam. & quanto prior quæq; pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare cœpisse. Porrò Scythiā adeo editiorē omnibus terris esse, ut cuncta flumīa ibi nata ī Mæotida, deinde in ponticum, & in ægyptum mare decurrant. Aegyptum autem, quæ tot regum, tot seculorū cura, impensaq; munita sit, & aduersus uim decurrētium aquarum tantis instructa molibus, tot fossis concisa, ut cum his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, nisi excluso nilo, non potuerit, nō posse uideri hominum uetustate ultimā, quæ exaggerationibus regū, siue nili trahentis limum terrarū recentissima uideatur. His igitur argumentis supatis Aegyptiis antiquiores semper Scythæ uisi. Scythia in orien-

tem

duos de coniuratis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur à pluribus, quorũ alterum Gobryas mediũ amplexus cunctantibus sociis, ne ipsum pro mago transfoderent, q̃a res obscuro loco gerebatur, uel per suũ corpus adigi mago ferrũ iussit. fortuna tamen ita regente, illo incolumi magus iterficitur. Occisis magis magna quidem gloria recuperati regni principum fuit, sed multo maior in eo, quod, cum de regno ambigerent, cõcordare potuerunt. erant enim & uirtute, et nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitur uiã iuenerũt, qua de se iudiciũ religioni & fortunæ cõmitterent. Pacti iter se sunt, ut die statuta oẽs equos ante regiã primo mane ꝓducerẽt, & cuius equus ante solis ortũ hinitũ primus edidisset, is rex esset. Nam & solem unum deũ Persæ eẽ credũt, & equos eidẽ deo sacratos ferunt. Erat inter coniuratos Darius Hyscaspis filius, cui de regno sollicito eq̃ custos ait, si ea res uictoriã moraretur, nil negotii superesse. per noctẽ inde equũ pridie ante cõstitutã diẽ ad eundẽ locũ ducit, ibiq; equæ admittit, ratus ex uoluptate ueneris futurũ, quod euenit. Postera die, cum ad statutam horã omnes uenissent, Darii equus cognito loco ex desiderio fœminæ hinnitũ stati edidit &, segnibus aliis felix auspicium domino primus emisit. Tãta moderatio cæteris fuit, ut audito auspicio cõfestim equis desilierint, & Darium regem salutarint. Populus quoq; uniuersus secutus iudicium principũ eundem constituit regem. sic regnum Persarũ septem nobilissimorum uirtute quæsitũ tam leui momẽto in unum collatũ est. Incredibile prorsus tanta patientia

tem porrecta includitur ab uno latere Ponto, ab altero montibus Rhiphæis. A tergo Asia et Tanai flumine, multum in longitudinem & latitudinem patet. Hominibus inter se fines nulli, neq; enim agrum exercẽt. nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Vxores liberosq; secũ in plaustris uehunt. quibus coriis, imbrium hyemisq; causa, tectis pro domibus utuntur. Iustitia gẽtes ĩgeniis cultæ, nõ legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius, qppe sine tecto munimentoq; pecora & armenta inter syluas habentibus quid saluum esset, si furari liceret? Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle uescuntur. Lanæ iis usus, ac uestium ignotus, & quãquã continuis frigoribus urãtur, pellibus tamen felinis, aut murinis uestiũtur. Hæc cõtinentia illis morum quoq; iustitiã dedit, nihil alienũ concupiscentibus. Quippe diuitiarũ cupido ibi est, ubi & usus. Atq; utinam reliquis mortalibus similis moderatio & abstinẽtia alieni foret. profecto non bellorum tantum per omnia secula terris omnibus continuaretur, neq; plus hominum ferrũ & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus ut admirabile uideatur hoc illis naturam dare, qđ Græci longa sapientium doctrina, pceptisq; philosophorũ consequi nequeunt, cultosq; mores ĩcultæ barbariæ collatione superari. Tanto plus in illis proficit uitiorũ ignoratio, q̃ in his cognitio uirtutis. Imperiũ Asiæ ter quæsiuere Scythæ, ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti, aut inuicti mansere. Darium res

Asiæ imperium remanserant, concursu barbarorum cum Marthesia regina interficiuntur. in cuius locum filia eius Orithya regno succedit, cui præter singularem belli industriam eximia seruatæ in omne æuum uirginitatis admiratio fuit. Huius uirtute tantum additum gloriæ & famæ Amazonibus est, ut Herculi rex, cui xii. stipendia debebat, quasi impossibile imperauerit, ut arma reginæ Amazonũ sibi afferret. Igitur eo profectus longis nouẽ nauibus comitante principum Græciæ iuuẽtute inopinãtes aggreditur. Duæ ex quatuor tunc sorores Amazonum regna tractabant. Antiope & Orithyia, quarum Orithyia foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad litus Amazonũ applicuisset, infrequens multitudo cum Antiope regina nihil hostile metuẽte erat; Quare effectum est, ut paucæ repentino tumultu excitatæ arma sumerent, facilemque uictoriam hostibus darent. Multæ itaq; cæsæ captæque, in his duæ captæ sum Antiopæ sorores Melanippe ab Hercule, Hippolyte à Theseo. Sed Theseus obtenta, in præmium captiua eandem in matrimoniũ assumit. ex ea genuit Hippolytum. Hercules post uictoriam Menalippen captiuã sorori reddidit, & pretium arma reginæ accepit. Atque ita imperio functus, ad regem reuertitur. Sed Orithyia ubi comperit bellum sororibus illatum, & raptorem esse Atheniensium principem, hortatur comites in ultionem, frustraq; Ponti sinum & Asiam domitã esse dicit, si Græcorum non tam bellis, q̃ rapinis pateãt. Auxilium deinde à Sagillo rege Scytharum petit. Genus se Scytharũ esse, cladem uirorũ necessitatem armorum,

tem porrecta includitur ab uno latere Ponto, ab altero montibus Rhiphæis. A tergo Asia et Tanai flumine, multum in longitudinem & latitudinem patet. Hominibus inter se fines nulli, neq; enim agrum exercēt: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Vxores liberosq; secū in plaustris uehunt. quibus coriis, imbrium hyemisq; causa, tectis pro domibus utuntur: Iustitia gētes igeniis culta, nō legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius, quippe sine tecto munimentoq; pecora & armenta inter syluas habentibus quid saluum eßet, si furari liceret? Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliq mortales appetunt. Lacte & melle uescuntur. Lanæ iis usus, ac uestium ignotus, & quāquā continuis frigoribus urātur, pellibus tamen felinis, aut murinis uestiūtur. Hæc cōtinentia illis morum quoq; iustitiā dedit, nihil alienū concupiscentibus. Quippe diuitiarū cupido ibi est, ubi & usus. Atq; utinam reliquis mortalibus similis moderatio & abstinēt a alieni foret. profecto non bellorum tantum per omnia secula terris omnibus continuaretur, neq; plus hominum ferrū & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus ut admirabile uideatur hoc illis naturam dare, qđ Græci longa sapientium doctrina, pceptisq; philosophorū consequi nequeunt, cultosq; mores icultæ barbariæ collatione superari. Tanto plus in illis proficit uitiorū ignoratio, q̄ in his cognitio uirtutis. Imperiū Asiæ ter quæsiuere Scythæ, ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti, aut inuicti mansere. Darium re-

armorũ, belli causas ostendit. assecutasq; uirtute, ne se gniores uiris fœminas habere Scythæ uideãtur. Mo tus ille domestica gloria mittit cũ ingenti equitatu filium Penaxagorã in auxilium. sed ante prælium dissensione orta, ab auxiliis deserta bello ab Atheniensibus uincũtur. receptaculum tamen habuere castra sociorum, quorum auxiliis intactæ ab aliis gentibus in regnũ reuertuntur. Post Orithyã Penthesilea regno potita est, cuius Troiano bello inter fortissimos uiros, cum auxiliũ aduersus Græcos ferret, magnæ uirtutis documenta extitere. Interfecta demũ Penthesilea exercituq; eius absumpto, paucæ, quæ in regno remãserant, ægre se aduersus finitimos defendentes, usq; ad tempora Alexandri magni durauerũt. Harũ Thalestris regina cõcubitu Alexandri per dies. xiii. ad sobolem ex eo generandã obtento reuersa in regnũ breui post tẽpore cũ omni Amazonũ nomine intercidit. Scythæ autem tertia expeditione asiana cum annis VII. à coniugibus & liberis absuissent, seruili bello domi excipiuntur. Quippe coniuges eorum longa expectatione uirorũ fessæ, nec iam teneri bello, sed deletos ratæ, seruis ad custodiam pecoris relictis nubunt, qui reuersos cũ uictoria dominos uelut aduenas armati finibus prohibent. Quibus cum uaria uictoria fuisset, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ memores non cum hostibus, sed cũ seruis præliandũ, nec armorum sed dominorum iure uincendos, uerbera in aciẽ non tela ferenda, omissoq; ferro uirgas & flagella cæteraq; seruilis metus paranda instrumenta. Probato omnes cõsilio instructi (sicut pceptũ erat) posteaq̃ ad

Penthesilea

Thalestris.

65

pannosus, sarmenta collo gerens, castra hostiũ ingreditur. Ibi in turba obsistentiũ à milite, quem falce astu uulnerauerat, interficitur. Cognito regis corpore, Dorienses sine prælio discedũt. Atq; ita Athenienses uirtute ducis pro salute patriæ morti se efferentis, bello liberãtur. Post Codrum nemo Athenis regnauit, quod memoriæ nominis eius tributũ est. administratio reipublicæ annuis magistratibus permissa est, sed ciuitati nullæ leges tunc erant, quia libido regum pro legibus habebatur. eligitur itaq; Solon uir iustitia insignis, qui, uelut nouã ciuitatem legibus cõderet, tanto temperamẽto inter plebẽ senatũq; egit, ut si quid pro altero ordine tulisset, & alteri displiciturum uideretur, tamen ab utrisq; parẽ gratiã traheret. Huius uiri inter multa egregia & istud memorabile fuit. Inter Atheniẽses & Megarenses de proprietate Salaminis insulæ prope usq; ad interitũ ciuitatis armis dimicatũ fuerat. Post clades multas capitale esse apud Athenienses cœpit, si quis legẽ de uindicanda insula tulisset. Solicitus igitur Solõ ne aut tacẽdo parũ reipublicæ cõsuleret, aut cẽsendo periculũ sibi afferret, subitã dementiã simulat, cuius uenia nõ dicturus modo prohibita, sed facturus erat. deformis habitu more uecordium in publicum euolat: factoq; concursu hominũ, quo magis consilium dissimularet, insolitis sibi uersibus suadere populo cœpit, quod uetabatur. omnium q; animos ita cœpit, ut extemplo bellum aduersus Megarenses decerneretur, insulaq; deuictis hostibus Atheniensium fieret. Interea Megarenses memores illati ab Atheniensibus belli, & ueriti ne frustra arma

armorũ, belli causas ostendit. assecutasq; uirtute, ne segniores uiris fœminas habere Scythæ uideãtur. Motus ille domestica gloria mittit cũ ingenti equitatu filium Penaxagorã in auxilium. sed ante prælium dissensione orta, ab auxiliis desertæ bello ab Atheniensibus uincũtur. receptaculum tamen habuere castra sociorum, quorum auxiliis intactæ ab aliis gentibus in regnũ reuertuntur. Post Orithyã Penthesilea regno potita est, cuius Troiano bello inter fortissimos uiros, cũm auxiliũ aduersus Græcos ferret, magnæ uirtutis documenta extitere. Interfecta demũ Penthesilea exercituq; eius absumpto, paucæ, quæ in regno remãserant, ægre se aduersus finitimos defendentes, usq; ad tempora Alexandri magni durauerũt. Harũ Thalestris regina cõcubitu Alexandri per dies. xiii. ad sobolem ex eo generandã obtento reuersa in regnũ breui post tẽpore cũ omni Amazonũ nomine intercidit. Scythæ autem tertia expeditione asiana cum annis VII. à coniugibus & liberis abfuissent, seruili bello domi excipiuntur. Quippe coniuges eorum longa expectatione uirorũ fessæ, nec iam teneri bello, sed deletos rastæ, seruis ad custodiam pecoris relictis nubunt, qui reuersos cũ uictoria dominos uelut aduenas armati finibus prohibent. Quibus cum uaria uictoria fuisset, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ memores non cum hostibus, sed cũ seruis præliandũ, nec armorum sed dominorum iure uincendos, uerbera in aciẽ non tela ferenda, omissoq; ferro uirgas & flagella cæteraq; seruilis metus paranda instrumenta. Probato omnes cõsilio instructi (sicut p̃ceptũ erat) posteaq̃ ad

mouisse uiderentur, matronas Atheniensiũ in Eleusiniis sacris noctu oppressuri naues conscendunt. Quare cognita, dux Atheniensium Pisistratus iuuentutẽ in insidiis collocat, iussis matronis solito clamore ac strepitu etiã in accessu hostiũ, ne intellectos se sentiãt, sacra celebrare. egressosq; nauibus Megarenses inopinantes aggressus deleuit, ac protinus classe captiua intermixtis mulieribus, ut speciem captiuarum matronarum præberent, Megara contendit. Illi cum nauiũ formam & petitam prædam agnoscerẽt, obuii ad portum procedunt. quibus cæsis, Pisistratus paulũ à capienda urbe abfuit. Ita Megarenses suis dolis hosti uictoriam dedere. Sed Pisistratus, quasi sibi nõ patriæ uicisset, Tyrannidẽ per dolum occupat. Quippe uerberibus uolũtariis domi affectus, laceratoq; corpore, in publicum progreditur, & aduocata concione uulnera populo ostendit de crudelitate principum, à quibus hoc se passum simulabat, queritur. adduntur uocibus lacrymæ, & inuidiosa oratione multitudo credula incenditur. amore plebis inuisum se senatui affirmat. obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxiliũ, per quos occupata Tyrãnide per ãnos. xxxiiii. regnauit. Post eius mortem Diocles alter ex filiis, per uim stuprata uirgine, à fratre puellæ interficitur. Alter Hippias nomine, eum imperiũ paternum teneret, interfectorem fratris comprehẽdi iubet. Qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominauit. Quibus interfectis, quærenti tyranno, an adhuc aliqui conscii essent, nemo ait superest, quem amplius mori gestiam, quàm ipsum tyrã

67

posuit. adeoq; fraterna cōtentio fuit, ut nec uictor exultauerit, nec uictus indoluerit, ipso q; litis tempore inuicē munera miserint, & iucūda quoq; inter se, nō solum credula cōuiuia habuerint; iudicium quoq; ipsum sine arbitris, sine conuitio fuerit. Tanto moderatius tū fratres inter se regna maxima diuidebant, quā to nūc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes bellum à patre acceptum aduersus Græciā per quinquennium instruxit, quod ubi primum didicit Demaratus rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ post fugam, q̄ regi post beneficia, ne inopinato bello opprimerētur, omnia in tabellis ligneis magistratibus præscribit, eadēq; cæra super inducta delet, ne aut scriptura sine tegmine indiciū daret, aut recēs scripta cæra dolū proderet. fido deinde seruo perferendas tradit, iusso magistratibus Spartanorū tradere. Quibus perlatis Lacedæmona, quæstiōi res diu fuit, quod neq; scriptum aliquid uiderēt, nec frustra missas suspicarētur, tantoq; rem maiorē, quanto sit occultior, putabant. Hærentibus in coniectura uiris, soror regis Leonidæ consilium scribentis inuenit. Erasa igitur cera belli consilia detegūtur. Iam Xerxes septingēta millia de regno armauerat, et trecenta millia de auxiliis, ut nō immerito proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata, Græciāq; omnē uix capere exercitum eius potuisse. Naues quoq; decies centū milliū numero habuisse dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. cæterū si regē spectes, diuitias nō ducē laudes, quarū tāta copia in regno eius fuit, ut cū flumia multitudine cōsumerētur, opes tamē regiæ superessent.

mouisse uiderentur, matronas Atheniensiũ in Eleusi niis sacris noctu oppressuri naues conscendunt. Quã re cognita, dux Atheniensium Pisistratus iuuentutẽ in insidiis collocat; iussis matronis solito clamore ac strepitu etiã in accessu hostiũ, ne intellectos se sentiãt, sacra celebrare. egressosq; nauibus Megarenses incipi nantes aggressus deleuit, ac protinus classe captiua in termixtis mulieribus, ut speciem captiuarum matro narum præberent, Megara contendit. Illi cum nauiũ formam & petitam prædam agnoscerẽt, obuii ad por tum procedunt. quibus cæsis, Pisistratus paulũ à ca pienda urbe abfuit. Ita Megarenses suis dolis hosti ui ctoriam dedere. Sed Pisistratus, quasi sibi nõ patriæ uicisset, Tyrannidẽ per dolum occupat. Quippe uer beribus uolũtariis domi affectus, laceratoq; corpore, in publicum progreditur, & aduocata concione uul nera populo ostendit de crudelitate principum, à qui bus hoc se passum simulabat, queritur. adduntur uo cibus lachrymæ, & inuidiosa oratione multitudo cre dula incenditur. amore plebis inuisum se senatui affir mat. obtinet ad custodiam corporis sui satellitum au xiliũ, per quos occupata Tyrãnide per ãnos. xxxiiii. regnauit. Post eius mortem Diocles alter ex filiis, per uim stuprata uirgine, à fratre puellæ interficitur. Al ter Hippias nomine, cum imperiũ paternum teneret, interfectorem fratris comprehẽdi iubet. Qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominauit. Quibus interfectis, quærẽ ti tyranno, an adhuc aliqui conscii essent, nemo ait su perest, quem amplius mori gestiam, quàm ipsum tyrã

perefsent. Ipse autem primus in fuga, postremus in prælio semper uisus est. In periculis timidus. Sicubi metus abesset, inflatus. Denique ante experimentum belli fiducia uirium, ueluti naturæ ipsius dominus, & mōtes in planum deducebat, & conuexa uallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad nauigationis commodum per cōpendium ducebat. Cuius introitus in Græciam quàm terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Nāq; cū Leonida rex Spartanorū cum quatuor milibus militū angustias Thermopylarum occupasset, Xerxes, cōtemptu paucitatis, eos pugnam capessere iubet, quorū cognati Marathonia pugna interfecti fuerunt. q dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere. Succedēte deinde inutili turba, maior cædes editur. Triduo ibi cum dolore, & indignatione persarum dimicatum. quarto die cū nunciatum esset Leonidæ à. XX. milibus hostiū summum cacumē teneri, tunc hortatur socios recedāt, & se ad meliora patriæ tempora reseruent, sibi cum Spartanis fortunam experiendam, plura se patriæ quàm uitæ debere, cæteros ad præsidia Græciæ persuadōs. Audito regis imperio discessere cæteri. soli Lacedæmonii remanserunt. Initio huius belli, sciscitantibus Delphis oracula, responsum fuerat, aut regi Spartanorum aut urbi cadendum. Et iccirco cum rex Leonidas in bellum proficisceretur, ita suos firmauerat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent. angustiasq; propterea occupauerat, ut cum paucis aut maiore gloria uinceret, aut minore damno Reip. caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartāos, memine

Herodot lib. 7. cap. ... ulta e Le... nida narr...

rint, qualitercunque præliarentur, cadendum esse, cauerent ne fortius mansisse, quàm dimicasse uideãtur. nec expactandum, ut ab hoste circumuenirentur, sed, dũ nox occasionem daret, securis & lætis superueniẽdũ. nusquam uictores honestius, quàm in castris hostium perituros. Nihil erat difficile persuadere persuasis mori. statim arma capiunt, & sexcenti uiri castra quingentorum milium irrumpunt. statimq; regis prætorium petunt, aut cum illo, aut si ipsi oppressi eẽnt, ĩ ipsius potissimum sede morituri. Tumultus totis castris oritur. Spartani posteaquã regem non inueniunt, per omnia castra uictores uagantur, cædunt. sternuntq; omnia, ut qui sciant se pugnare, non spe uictoriæ, sed in mortis ultionem. Præliũ à principio noctis, in maiorem partem diei tractum. ad postremum non uicti, sed uincendo fatigati inter ingentes stratorum hostiũ cateruas occiderunt. Xerxes, duobus uulneribus terrestri prælio acceptis, experiri maris fortunam statuit. Sed Atheniensium dux Themistocles, cum animaduertisset Ionas, propter quos bellum Persarum rex susceperat, in auxilium regis classe uenisse, solicitare eos in partes suas statuit. & cum colloquendi copiam nõ haberet, quo applicituri erant, symbola proponi, & saxis proscribi curat, quæ uos Iones dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim conditoribus uestris, nuper etiam uindicibus, cogitatis? an ideo mœnia uestra condidimus, ut essent, qui nostra delerent? Quid, si non hæc & Dario prius, & nũc Xerxi belli causa nobiscum foret, quod uos rebellantes non destituimus? quin uos in hæc nostra castra ex ista

obsidione trásitis? aut si hoc parum tutum est, at uos commisso prælio ite cessim, inhibete remos, & à bello discedite. Ante naualis prælii congressionem, miserat Xerxes quatuor milia armatorum Delphos ad templum Apollinis diripiendum, prorsus quasi non cum Græcis tantum, sed cum diis etiam immortalibus bellum gereret. Quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta est, ut intelligeret quanto grauior offensa deorum esset, tanto nullas esse hominum aduersus deos uires. Post hæc Thespias, & Platæas, & Athenas uacuas hominibus incendit. & quoniam ferro nō poterat in homines, ī ædificia igne crassatur. nāq; Athenienses post pugnam Marathoniam, præmonēte Themistocle uictoriam illam de Persis non finem, sed causam maioris belli fore. CC. naues fabricauerant. Aduētante igitur Xerxe cōsulētibus Delphis oraculum, responsum fuerat, salutē muris ligneis tuerētur. Themistocles nauium præsidium demōstratum ratus, persuadet omnibus, patriam municipes esse non mœnia, ciuitatemq; non in ædificiis, sed in ciuibus positam. Melius itaq; salutem nauibus, quàm urbi commissum iri, huius sententiæ etiam deum anthorem esse. Probato cōsilio, coniuges liberosq; cū pretiosissimus rebus abditis insulis, relicta urbe, demandant. Ipsi naues armati conscendunt. Exēplum Atheniensium & aliæ urbes imitatæ. Itaq; cum adunata omnis sociorum classis, & intenta in bellum nauale esset, angustiasq; salamini freti, ne circunueniri à multitudine possent, occupassent, dissēsio inter ciuitatū principes oritur. qui cum deserto bello ad sua tuenda dilabi uellent, timens

Themistocles, ne discessu sociorũ uires minuerẽtur, ꝑ seruum fidum Xerxi nunciat, uno in loco eum contractã Græciam posse capere facillime. quod si ciuitates, quæ iam abire uellent, dissipẽtur, maiore labore ei singulas consectãdas. Hoc dolo impellit regem signũ pugnæ dare. Græci quoque aduentu hostiũ occupati prælium collatis uiribus capessunt. Interea Rex uelut spectator pugnæ cũ parte nauium in littore remanet. Artemisia autẽ regina Halicarnassi, quæ in auxiliũ Xerxi uenerat, inter primores duces bellum acerrime ciebat. quippe ut in uiro muliebrem timorem, ita in muliere uirilem audaciam cerneres. Cũ anceps præliũ esset, Iones iuxta præceptũ Themistoclis pugnæ se paulatim subtrahere cœperunt. quorum defectio animos cæteris fregit. Itaq; circunspicientes fugam pelluntur Persæ, & mox prælio uicti, in fugam uertuntur. In qua trepidatione multæ summersæ naues, multæ captæ sunt. plures tamen non minus sæuitiam regis ꝙ hostem timentes, domum dilabũtur. Hac clade perculsum & dubium consilii Xerxẽ Mardonius aggreditur. hortatur ut in regnum abeat, ne quid seditionis moueat fama aduersi belli, in maius (sicuti mos est) omnia extollens. sibi. ccc. milia armatorũ lecta ex oĩbus copiis relinquat. qua manu, aut cũ gloria eius perdomiturum se Græciã, aut si aliter euentus ferat, sine eiusdem infamia hostibus cessurum. Probato cõsilio, Mardonio exercitus traditur, reliquas copias rex ipse reducere in regnum parat. Sed Græci audita regis fuga, consiliũ ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo uelut uictor maris fecerat, ut itercluso reditu,

ditu, aut cum exercitu deleretur, aut desperatione rerum, pacē uictus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, ne interclusi hostes desperationem in uirtutē uerterent, & iter, qđ aliter non pateret, ferro patefacerent, satis multos hostes in Græcia remanere dictitans, nec augeri numerum retinendo oportere, cū uincere consilio cæteros nō posset, eundem seruum ad Xerxem mittit, certioremq́; consilii facit, & occupare trāsitum matura fuga iubet. Ille perculsus nuncio, tradit ducibus milites perducendos, ipse cum paucis Abydō contendit. ubi cum solutum pontem hybernis tēpestatibus offendisset, piscatoria scapha traiecit trepidus. Erat res spectaculo digna, & ad æstimationem rerū humanæ sortis uarietate miranda, in exiguo latentē uidere nauigio, quem paulo ante uix æquor omne capiebat, carentem etiam omni seruorum ministerio, cuius exercitus propter multitudinē terræ grauis erat. nec pedestribus copiis, quas ducibus assignauerat, felicius iter fuit. siquidē cotidiano labori (neq; enim ulla est metuētibus quies,) etiā fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem, tantaq́; fœditas morientium fuit, ut uiæ cadaueribus implerentur, alitesq́; & bestiæ escæ illecebris sollicitatæ exercitum sequerētur. Interim Mardonius Olynthum in Græcia expugnat. Atheniēses quoque in spē pacis amicitiamq́; regis sollicitat, spōdēs incēsæ eorū urbis etiam in maius restitutionem. Posteaq̄ nullo p̄cio libertatē uidit his uenalem, incensis, quæ ædificare cœperat, copias in Bœotiam transfert. Eo & Græcorū exercitus, qui centum miliū fuit, secutus ē. Ibiq́;

prælium commissum, sed fortuna regis cum duce mutata non est. nã uictus Mardonius, ueluti ex naufragio cum paucis profugit, castra referta regali opulentia capta. unde primum Græcos, diuiso inter se auro persico, diuitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiam nauali prælio in Asia sub monte Mycale aduersus Persas dimicatũ est. Ibi ante congressionem, cum classes ex aduerso starent, fama ad utrunq; exercitũ uenit uicisse Græcos, & Mardonii copias occidione occidisse. Tãtã famæ uelocitatem fuisse, ut cum matutino tempore præliũ in Bœotia commissum sit, meridianis horis in Asia, per tot maria, & tantum spatii, tam breui horarum momento de uictoria nunciatum sit. Confecto bello, cũ de præmiis ciuitatum ageretur omnium iudicio Atheniensium uirtus cæteris prælata. Inter duces quoque Themistocles princeps cunctorum testimonio iudicatus, gloriã patriæ suæ auxit. Igitur Atheniẽses aucti & præmiis belli & gloria, urbem ex integro condere moliuntur. Cum mœnia maiora sibi cõplexi fuissent, suspecti esse Lacedæmoniis cœpere, recte reputãtibus, quibus ruina urbis tãtũ incremẽti dedisset, quãtũ sit datura munita ciuitas. mittunt ergo legatos, qui monerent, ne munimenta hostibus & receptacula futuri rursus belli causam extruant. Themistocles, ut uidit spei urbis iuideri, nõ existimans abrupte agẽdũ, respondit legatis, ituros Lacedæmonia, qui de ea re pariter cũ illis cõsulant. Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, ut opus maturẽt. Deinde ipse, interiecto tẽpore, in legatione proficiscitur. Et nũc in itinere ĩfirmitate

simulata,

simulata, nunc tarditatem collegarũ accusans, sine q̃bus agi iure nihil possit, diem de die ꝓferendo spaciũ consumiando operi quærebat, cum interim nunciatur Spartanis opus Atheniensium maturari. Propter q̃d denuo legatos mittunt ad inspiciendam rem. Tũ Themistocles per seruum magistratibus scribit Atheniensium, legatos uinciant, pignusque teneant, ne ĩ se grauius consulatur. Adit deinde concionem Lacedæmoniorum, indicat permunitas Athenas esse, & posse illatum non armis tantum, sed etiam muris bellum sustinere. Si quid ob eam rem de se crudelius statuerẽt, legatos eorum Athenis in hoc pignus retentos. Grauiter deinde castigat eos, q̃d non sua uirtute, sed imbecillitate sociorum potẽtiam quærerent. Sic dimissus, ueluti triũphatis Spartanis, à ciuibus excipitur. Post hæc Spartani ne uires ocio corrumperent, & ut bis illatum à Persis Græciæ bellum ulciscerentur, ultro fines eorum depopulantur. Ducẽ suo sociorumq; exercitui deligunt Pausaniam, qui pro ducatu regnũ Græciæ affectans, proditionis præmium cum Xerxe nuptias filiæ eius paciscitur redditis captiuis, ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit p̃terea Xerxi, quoscunq; ad se nuncios misisset, interficeret, ne res loquacitate hominum proderetur. Sed dux Atheniẽsium Aristides belli socius electus collegæ conatibus obuiam eundo, simul & in rem sapienter consulendo, ꝓditõis cõsilia discussit. nec multo post accusatus Pausanias damnatur. Igitur Xerxes cum proditionis dolũ publicatum uideret, ex integro bellum instituit. Græci quoq; ducẽ constituunt Cimona Atheniẽsium filiũ

Milciadis (quo duce apud Marathonē pugnatū est) iuuenem, cuius magnitudinem futuram pietatis documēta prodiderunt. quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem cōiectum, ibiq; defunctum, trāslatis in se uinculis, ad sepulturam redemit. Nec in bello iudicium diligentium fefellit. siquidem non inferior uirtutibus patris Xerxem terrestri naualiq; bello superatum trepidum se recipere in regnum coëgit.

LIBER TERTIVS.

Xerxes Rex Persarū terror antea gentium bello in Græcia infeliciter gesto, etiā suis contemptui esse cœpit. Quippe Artabanus præfectus eius, deficiente cotidie regis maiestate, in spem regni adductus cū septē robustissimis filiis regiā uespere ingreditur, nā amicitiæ iure semper illi patebat, trucidatoq; rege, uoto suo obsistētes filios eius dolo aggreditur. Securior de Artaxerxe puero admodū, fingit regē à Dario, q erat adolescēs, quo maturius regno potiretur, occisum. & impellit Artaxerxem paricidium paricidio uindicare. Cū uentum esset ad domū Darii, dormiens inuentus, quasi somnū fingeret, īterficitur. Deinde cū unū ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus uideret, metueretq; de regno certamina principum, assumit in societatem consilii Baccabassum, q præsenti statu contentus rem prodit Artaxerxi, ut pater eius occisus sit, ut frater falsa paricidii suspiciōe oppressus, ut deniq; ipsi pararentur insidiæ. His cognitis

Artaxerxes

Artabanus præfectus Xerxē trucidat. Artaxerxes Baccabassus

Artaxerxes uerens Artabani, numerum filiorum, in posterum diem paratum esse exercitum armatũq; iubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorũ. Itaq; cum iter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat se breuiorẽ loricã habere, iubet Artabanũ secum cõmutare. exuentem se ac nudatum gladio traiicit. tum & filios eius corripi iubet, atq; ita egregius adolescens, & cædẽ patris, & necem fratris, & se ab insidiis Artabani uindicauit. dum hæc in Persis geruntur, interea Græcia omnis ducibus Lacedæmoniis & Atheniẽsibus in duas diuisa partes, ab externis bellis, uelut ĩ uiscera, sua arma conuertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora, & eorundem castrorum homines in duos hostiles exercitus diuidũtur. Hinc Lacedæmonii cõmunia quondam ciuitatum auxilia ad uires suas trahebant. Inde Atheniẽses, & uetustate generis, et gestis rebus illustres, propriis uiribus confidebãt. Atq; ita duo potẽtissimi Græciæ populi ĩstitutis, Solonis & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione uirium in bellum ruebant. Nãq; Lycurgus, cũ fratri suo Polydectæ Spartanorũ regi successisset, regnumq; sibi uindicare potuisset, Charilao filio eius, qui natus posthumus fuerat, cum ad ætatem adultã uenisset, regnũ summa fide restituit, ut ĩtelligerẽt oẽs, q̃to plus apud bonos pietatis iura, q̃ opes ualerent. Medio igitur tpe dũ infans coalescit, tutelãq; eius administrat, nõ habẽtibus Spartanis leges ĩstituit, nõ inẽtiõe earũ magisq̃ exẽplo clarior: Siqdẽ nihil lege ulla in alio sanxit, cuius nõ ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia

Artabanus interficitur.

GRÆCIA diuisa Atheniẽsib. et Lacedemoniys.

Lycurgus

Charilaus.

LYCVRGI instituta.

principum, principes ad iustitiam inferiorum formauit. Parsimoniã omnibus suasit, existimans laborẽ militiæ assiduæ frugalitatis cõsuetudine faciliorẽ fore. Emi singula non pecunia, sed cõpensatione merciũ iussit. Auri argentiq; usum, uelut omnium scelerum materiã sustulit. Administrationẽ Reip. per ordines diuisit. Regibus potestatem bellorum, magistratibus iudicia & annuas successiones, senatui custodiam legum, populo legẽdi senatũ, uel creãdi, quos uellet magistratus, potestatẽ permisit. Fundos omniũ æqualiter inter oẽs diuisit, ut æquata patrimonia neminẽ potẽtiorem altero redderẽt. Conuiuari oẽs publice iussit, ne cui diuitiæ, uel luxuria in occulto essent. Iuuenibus nõ amplius una ueste uti toto anno ꝑmissũ, nec quenquã cultius, quã alterũ progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriã uerteretur. Pueros puberes nõ in forũ, sed in agrũ deduci ꝓcepit, ut primos annos nõ in luxuria, sed in opere & in laboribus agerẽt. Nihil eos somni cã substernere, & uitã sine pulmẽto degere, neq; prius in urbẽ redire, quã uiri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere iussit, ut uxores eligerẽtur, nõ pecunia, seueriusq; matrimonia sua uiri coẽrcerẽt, cum nullis dotis frenis tenerẽtur. Maximũ honorẽ nõ diuitum & potentiũ, sed pro gradu ætatis senum esse uoluit. Nec sane usquã terrarũ locum honoratiorẽ senectus habet. Hæc quoniã primo solutis antea moribus dura uidebãtur esse, authorem eorũ Apollinẽ delphicum fingit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse, ut cõsuescendi tediũ metus religionis euincat. Deinde ut æternitatẽ legibus suis daret, iureiurando obli

gat ciuitatē, nihil eos de eius legibus mutaturos, prius𝈈 reuerteretur, & simulat se ad oraculum delphicum proficisci, consulturum quid addendum mutandumq; legibus uideretur. Proficiscitur autem Cretā. Ibiq; perpetuum exilium egit, abiiciq; in mare ossa sua moriens iussit, ne relatis Lacedæmonē solutos se Spartani religione iurisiurandi in dissoluendis legibus arbitrarentur. His igitur moribus ita breui ciuitas conualuit, ut cum Messeniis, propter stupratas uirgines suas in solemni Messeniorū sacrificio, bellum intulissent, grauissima se execratione obstrinxerint, non prius 𝈈 Messenē expugnassent reuersuros, tantum sibi uel de uiribus suis, uel de fortuna spōdentes. Quæ res initiū dissensionis Græciæ & intestini belli causā & origo fuit. Itaq;, cum contra præsumptionem suā, annis. X. in obsidione urbis tenerentur, & querelis uxorum post tam longam uiduitatem reuocarentur, ueriti ne hac perseuerantia belli grauius sibi, 𝈈 Messeniis nocerent, quippe illis quantum iuuentutis bello intercidat, mulierem fœcūditate suppleri, sibi & belli damna assidua, & fœcunditatem uxorum absentibus uiris nullam esse. legunt iuuenes ex eo genere militum, qui post iusiurandum in supplementum uenerant, quibus Spartam remissis promiscuos omnium fœminarū concubitus permisere, maturiorē futurā cōceptionē rati, si eā singulæ ꝑ plures uiros experētur. Ex his nati ob notā materni pudoris Partheniı sūt uocati. q cū ad ānos. XXX. ꝑuenissēt, metu inopiæ (nulli. n. pater existebat, cuius ī patrimoniū successio sperar etur) ducem Phalantū assumunt filiū Arati, qui au

Lacedæmonij in Messenios.

Parthenij

Phalantus cū parthenijs in Italia.

thor Spartanis fuerat iuuentutis ad generandā seruandamq; sobolem domū remittendæ. ut sicuti dudū patrem eius nascendi habuissent authorem, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberēt. Itaq; nec salutatis matribus, quarū adulterio infamiā collegisse uidebātur, ad sedes requirendas proficiscuntur, diuq; & per uarios casus iactati, tandem in Italiā deferuntur, & occupata arce Tarentinorū, expugnatis ueteribus incolis, sedes sibi cōstituūt. Sed post annos plurimos dux eorum Phalantus per seditionem in exiliū perturbatus, Brundusium se contulit, quo expulsi sedibus suis ueteres tarentini cōcesserant. Is moriens persuadet, ut ossa sua postremasq; reliquias cōterant, & tacite spargi in foro tarentinorū curent. hoc enim modo recuperare illos patriam suam posse Apollinem Delphis cecinisse. Illi arbitrantes eum in ultionem sui fata ciuium pdidisse, præceptis paruere. Sed oraculi diuersa sententia fuerat. perpetuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio possessio tarentina Partheniis in æternum fundata. ob cuius beneficii memoriam Phalanto diuinos honores decreuere. Interea Messenii cum uirtute nō possent. per insidias expugnantur, Deinde cū per annos. LXXX. grauia seruitutis uerbera plerūq; uicula cæteraq; captiuitatis mala perpessi essēt, post longam pœnarum patientiam bellum instaurant. Lacedæmonii quoq; eo conspirantius ad arma cōcurrūt, quod aduersus seruos dimicaturi uidebātur. Itaq; cū hinc iniuria, inde indignitas animos acueret, Lacedæmonii, de belli euentu oraculo Delphis consulto, iubē-

Phalāti moriēs consiliū.

tur ducem belli ab Athenienſibus petere. Porrò Athenienſes cum reſponſum cognouiſſent, in contemptum Spartanorum Tyrtæum poëtam claudum pede miſere, qui tribus prœliis fuſus, eo uſq; deſperationis Spartanos adduxit, ut ad ſupplemētum exercitus ſeruos ſuos manumitterent. Hisq; interfectorum matrimonia pollicerentur, ut non numero tantum amiſſorum ciuium, ſed etiam dignitati ſuccederēt. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando maiora detrimēta ciuitati infligerent, reducere exercitum uoluerunt, ni interueniſſet Tyrtæus, qui cōpoſita carmina exercitui pro cōcione recitauit. In quibus hortamenta uirtutis, dānorum ſolatia, belli conſilia conſcripſerat. Itaq; tantū ardorem militibus iniecit, ut nō de ſalute, ſed de ſepultura ſolliciti teſſeras, inſculptis ſuis & patrum nominibus dextero brachio deligarēt. ut ſi omnes aduerſum prælium conſumpſiſſet, & temporis ſpatio cōfuſa corporum lineamenta eſſent, ex indicio titulorum tradi ſepulturæ poſſent. Cum ſic animatum reges exercitū uiderent, curant rē hoſtibus nūtiari. Meſſeniis autem non timorem res, ſed æmulationem mutuā dedit. Itaq; tantis animis concurſum eſt, ut raro unquā cruentius prælium fuerit. Ad poſtremum tamē uictoria Lacedæmoniorū fuit. Interiecto tempore, tertiū quoq; bellum Meſſenii reparauere. In cuius auxiliū Lacedæmonii, inter reliquos ſocios etiā Athenienſes adhibuere. quorum fidem cum ſuſpectā haberent, ſuperuacaneos eos ſimulātes à bello dimiſerunt. Hanc rē Athenienſes grauiter ferētes, pecuniā, quæ erat in ſtipendium perſici belli ab uniuerſa Græ

TYRTÆVS.

cia collata, à Delo Athenas transferunt, ne deficienti bus à fide societatis Lacedæmoniis prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quieuere, cùm Messeniorũ bello occupati essent, Peloponnenses immisere, qui bellum Athenienſibus facerẽt. Paruæ tũc temporis, classe in Ægyptum missa, uires Atheniẽsibus erant. Itaq; nauali prælio dimicantes, facile superantur. Interiecto deinde tempore, post reditum suorum aucti, & classis et militũ robore, præliũ reparant. Iam & Lacedæmonii, omissis Messeniis, aduersus Atheniẽses arma uerterant. diu uaria uictoria fuit. ad postremum æquo marte utrinq; discessum. Inde reuocati Lacedæmonii ad Messeniorũ bellum, ne medium tempus ocio sum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, ut Bœotiorũ imperiũ his restituerent, quod temporibus Persici belli amiserant, ut illi Atheniẽsiũ bella susciperent, tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerẽt. Igitur Athenienses, aduersus tantam tempestatem belli duos duces deligũt. Periclem spectatæ uirtutis uirum, & Sophoclem scriptorem tragœdiarum. qui diuerso exercitu & Spartanorum agros uastauerunt, & multas Achaiæ ciuitates Atheniensium imperio adiecerunt. His malis fracti Lacedæmonii in annos. XXX. pepigerunt pacem. Sed tã longũ ocium inimicitiæ nõ tulerunt. Itaq; intra. XV. annos rupto fœdere cũ cõtemptu deorum hominumq; fines atticos populãtur. Et ne prædã potius q̃ pugnã expetisse uiderentur, hostes ad præliũ uocant. Sed Athenienses consilio Peri

clis ducis populationis iniuriam differunt in tempus ultionis, superuacuam pugnam existimãtes, cum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interiectis diebus naues cõscẽdũt, et nihil sentiẽtibus Lacedæmoniis, totam spartam deprædãtur, multoq; plura aufe runt, q̃ amiserant. Prorsus ut in comparatione dãnorum longe pluris fuerit ultio q̃ iniuria. Clara quidẽ hæc Periclis expeditio habita, sed multo clarior priuati patrimonii contemptus fuit. Huius agros in populatione cæterorum intactos hostes reliquerant, sperãtes acquirere se illi posse, aut periculum ex inuidia, aut ex suspicione proditionis infamiam, quod ante prospiciens Pericles & futurum populo prædixerat, & ad inidiæ impetum declinãdum agros ipsos dono rei pu. dederat. Atq; ita unde periculum quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam inuenit. Post hæc interiectis diebus, nauali prælio dimicatum est. Victi Lacedæmonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra aut mari uaria præliorum fortuna inuicem se trucidarent. Denique fessi tot malis, pacem in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis seruauerunt. nam inducias, quas proprio nomine cõdixerant, ex sociorum persona rumpebant. Quippe quasi minus periurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius, q̃ si aperto prælio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam translatum, quod priusq̃ exponã, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

LIBER QVARTVS.

Siciliæ situs

Iciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiæ adhæsisse, direptamq; uelut à corpore maiore ipetu superi maris, quod toto undarum onere illuc uehitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis, & cauernis quibusdam, fistulisq; ita penetrabilis, ut uentorum tota fermè flatibus pateat, necnon & ignibus generãdis nutriendisq; soli ipsius naturalis materia. quippe intrinsecus stratum sulphure, & bitumine traditur, Quæ res facit, ut spiritu cum igne intra interiora luctante, frequenter ex cõpluribus locis, nunc ignes, nunc flãmas, nunc uaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Aetnæ montis per tot sæcula durat incendium. & ubi acrior per spiramenta cauernarũ uentus incubuit, harenarũ moles egeruntur, proximũ Italiæ promontorium Rhegium dicitur. Ideo quod græce abrupta hoc nomine pronunciatur. Nec mirum si fabulosa est loci huius antiquitatis, in quem res tot coiere miræ. Primum qđ nusq̃ alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, uerũ etiã sæuo, neq; experiẽtibus modo terribile, uerum etiã procul uisentibus. Vndarum porrò inter se concurrentium tanta pugna est, ut alias ueluti terga dãtes uorticibus mergi ac in imũ desidere, alias quasi uictrices in sublime ferri uideas, Nunc hinc fremitum feruentis æstus, nunc illinc gemitum in uoragine desidentis exaudias. Accedũt uicini, & perpetui Aetnæ montis ignes, & insularum Æolidum uelut ipsis

Rhegium.

ipsis undis alatur incendium. neque enim in tam angustis terris aliter durare tot seculis tantus ignis potuisset, nisi ex humoris nutrimẽtis aleretur. Hinc igitur fabulæ scyllam & charybdim peperere, hinc latratus auditos, hinc monstri credita simulachra, dũ nauigantes magnis uorticibus pelagi desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis æstus uorago collidit. Eadem causa etiam Aetnæ montis perpetuos ignes facit. Nã aquarum ille concursus, raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatũ tamdiu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus nutrimenta ignis incendat. Iam ipsa Italiæ Siciliæq; uicinitas, iam promontorium altitudo ipsa ita sublimis est, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit, credentibus, coeuntibus in se promontoriis, ac rursum discedentibus solida intercipi absumiq; nauigia. Neq; hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ cõpositum, sed metu & admiratione transeuntiũ. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinũ maris nõ transitum putes, quo cũ accesseris, discedere ac seiungi promontoria, quæ antea iuncta fuerant, arbitrere. Siciliæ primo Trinacriæ nomen fuit. Postea Sicania denominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit. Quibus extinctis Cocalus regnum insulæ occupauit. Post quem singulæ ciuitates in tyrãnorum imperium concesserũt, quorũ nulla terra feracior fuit. Horũ ex numero Anaxilaus iustitia cũ cæterorũ crudelitate certabat, cuius moderationis haud mediocrẽ fructũ tulit. Quippe decedẽs cũ filios paruulos reliquisset, tutelamq; eorũ Micytho spectatæ fidei seruo

Scylla et Charybdis

Ætnæ ignes.

Trinacria & Sicania

Patria Cyclop

Cocalus.

Anaxilaus.

cõmisisset, tantus amor memoriæ eius apud omnes fu it, ut parere seruo, quàm deserere regis filios mallent. Pric:pesq; ciuitatis obliti dignitatis sue regni maiestatem administrari per seruum paterētur. Imperium Siciliæ etiam Carthaginenses tentauere, diuq; uaria uictoria cum tyrannis dimicatum, ad postremū amisso Hamilchare imperatore cum exercitu aliquantisper quieuere uicti. Medio tēpore cum Rhegini discordia laborarent, ciuitasq; per dissensionem diuisa in duas partes esset, ueterani ab altera parte ab Himera urbe in auxilium uocati, pulsis ciuitate, contra quos implorati fuerant, & exinde, cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum coniugibus & liberis sociorum occupauere, ausi facinus nulli tyrannico cōparandum. qppe ut Rheginis magis fuerit optādum uinci quam uicisse. nā siue uictoribus captiuitatis iure seruissēt, siue amissa patria exulare necesse habuissent, non tamen inter aras & patrios lares trucidati crudelissimis tyrānis patriam cum coniugibus ac liberis prædam reliquissent. Catanenses quoq; cum Syracusanos graues paterentur, diffisi uiribus suis auxilium ab Ateniensibus petiere. qui seu studio maioris imperii, qđ Asiā Græciamq; penitus occuparant, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis ille uires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliā misere, ut sub spēcie ferendi Catanensibus auxilii tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia frequenter cæsis hostibus prospera fuerant, maiore denuo classe & robustiore exercitu Lachete & Chariade ducibus Siciliā petiere. Sed Catanēses, siue metu Atheniensium,

Atanenses cu Syracusanis.

nienſium, ſiue tædio belli, pacem cum Syracuſanis, re missis Athenienſium auxiliis fecerũt. Interiecto dein de tempore, cum fides pacis à Syracuſanis non ſerua retur, denuo legatos Athenas mittunt, qui ſordida ue ſte, capillo barbàque prolixis, & omni ſqualloris ha bitu ad miſericordiam cõmouendam acquiſito, concio nem deformes adeunt, adduntur precibus lachrymæ, & ita miſericordem populum ſupplices mouent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur claſſis ingens decernitur, creantur duces Nicias & Alcibiades & Lamachus. tantiſque uiribus Sici lia repetitur, ut ipſis terrori eſſet, in quorum auxilia mittebãtur. Breui poſt tempore, reuocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedeſtria ſecunda Nicias & Lamachus faciunt. munitionibus deinde circundatis, hoſtes etiam marinis commeatibus in urbe clauſos in tercludunt. Quibus rebus fracti Syracuſani auxili um à Lacedæmoniis petierunt. Ab his mittitur Gy lippus ſolus, ſed in quo inſtar omnium auxiliorum erat. Is audito genere belli iam inclinato ſtatu, auxi liis partim in Græcia partim in Sicilia miſere contra ctis, opportuna bello loca occupat. Duobus inde præ liis uictus, congreſſus tertio occiſo Lamacho. & ho ſtes in fugam compulit & ſocios obſidione liberauit, ſed cũ Athenienſes à bello terreſtri in nauale ſe trãſtu liſſent, Gylippus claſſem à Lacedæmone cũ auxiliis accerſit. quo cognito & ipſi Athenienſes in locum a missi ducis Demoſthenem & Eurymedõta cum ſup plemento copiarum mittunt. Peloponneſii quoque, cõ muni ciuitatum decreto, ingentia Syracuſanis auxlia

Gylippus.

misere, & quasi Græciæ bellum in Siciliam translatũ esset, ita ex utraq; parte summis uiribus dimicabatur. Prima igitur congressione naualis certaminis Athenienses uincuntur. castra quoque cũ omni publica ac priuata pecunia amittunt. Super hæc mala, cũ etiã terrestri prælio uicti essent, tunc Demosthenes cẽsere cœpit, ut abirent Sicilia, dum res quãuis afflictæ nõ dum tamẽ perditæ forent, neq; in bello male auspicato amplius perseuerandum esse, domi grauiora et forsitan infeliciora bella esse, in quæ reseruare hos urbis apparatus oporteat. Nicias, seu pudore male actæ rei, seu metu destitutæ spei ciuium, seu impellente fato manere contendit. Reparatur igitur nauale prælium, & animi à prioris fortunæ procella ad spem certaminis reuocantur. Sed inscitia ducum, qui inter angustias maris tuentes se Syracusanos aggressi sunt, facile uincuntur. Eurimedon dux in prima acie fortissime dimicans primus cadit. trigĩta naues, quibus præfuerat, incenduntur. Demosthenes & Nicias etiã ipsi uicti exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas. C.XXX. naues Gylippus inuasit, ipsos deinde insequitur fugientes, partim capit, cædit partim. Demosthenes amisso exercitu, à captiuitate gladio & uoluntaria morte se uindicat. Nicias autem ne Demosthenis quidem exẽplo, ut sibi cõsuleret, admonitus cladem suorum auxit dedecore captiuitatis.

LIBER

d Vm Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius, q̃ felicius gerunt, interim concitator & dux eius Alcibiades absens Athenis isimulatur, mysteria Cereris sacro initiorum nullo magis, q̃ silẽtio solemnia enunciauisse. reuocatusq; bello ad iudicium, siue conscientiam siue indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium Elidẽ profectus est. Inde ubi non damnatum se tantum, uerum etiã diris per oĩum sacerdotum religiones deuotum cognouit, Lacedæmona se contulit. Ibiq; regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Athheniensibus aduerso Siciliæ prælio ultro bellũ inferre. Quo facto omnia Græciæ regna, uelut ad extinguendum cõmune incendiũ cõcurrũt, tãtum odii Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. Darius quoq; rex Persarum memor paterni auitiq; in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis p Tissaphernem præfectum Lydiæ societate, omnem sumptum belli pollicetur. & erat quidem hic titulus cum græcis coeũdi, re autem uera timebat, ne uictis Atheniẽsibus ad se Lacedæmonii arma trãsferrent. Quis igitur miretur tã florẽtes Atheniẽsiũ opes ruisse, cũ ad opprimendam unam urbem totius orientis uires concurrerent. Non tamen inerti neq; icruẽto cecidere bello, sed præliati ad ultimũ, uictores ẽt interdũ, cõsumpti magis fortũæ uarietate, q̃ ui uicti sunt. Principio belli omnes ab his etiam socii desciuerant, ut fit, quo se fortuna, eodem etiam fauor hominum inclina

q se fortuna, eodem et fauor hominum inclin

Milciadis (quo duce apud Marathonē pugnatū est) iuuenem, cuius magnitudinem futuram pietatis documēta prodiderunt. quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem cōiectum, ibiq; defunctum, trāslatis in se uinculis, ad sepulturam redemit. Nec in bello iudicium diligentium fefellit. siquidem non inferior uirtutibus patris Xerxem terrestri naualiq; bello superatum trepidum se recipere in regnum coēgit.

LIBER TERTIVS.

Erxes Rex Persarū terror antea gentium bello in Græcia infeliciter gesto, etiā suis contemptui esse cœpit. Quippe Artabanus præfectus eius, deficiente cotidie regis maiestate, in spem regni adductus cū septē robustissimis filiis regiā uesperi ingreditur, nā amicitiæ iure semper illi patebat, trucidatoq; rege, uoto suo obsistētes filios eius dolo aggreditur. Securior de Artaxerxe puero admodū, fingit regē à Dario, q erat adolescēs, quo maturius regno potiretur, occisum. & impellit Artaxerxem paricidium paricidio uindicare. Cū uentum esset ad domū Darii, dormiens inuentus, quasi somnū fingeret, iterficitur. Deinde cū unū ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus uideret, metueretq; de regno certamina principum, assumit in societatem consilii Baccabassum, q præsenti statu contentus rem prodit Artaxerxi, ut pater eius occisus sit, ut frater falsa paricidii suspiciōe oppressus, ut deniq; ipsi pararentur insidiæ. His cognitis

Artaxerxes uerens Artabani, numerum filiorum, in posterum diem paratum esse exercitum armatūq; iubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorū. Itaq; cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat se breuiorē loricā habere, iubet Artabanū secum cōmutare. exuentem se ac nudatum gladio traiicit. tum & filios eius corripi iubet, atq; ita egregius adolescens, & cædē patris, & necem fratris, & se ab insidiis Artabani uindicauit. dum hæc in Persis geruntur, interea Græcia omnis ducibus Lacedæmoniis & Atheniēsibus in duas diuisa partes, ab externis bellis, uelut ī uiscera, sua arma conuertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora, & eorundem castrorum homines in duos hostiles exercitus diuidūtur. Hinc Lacedæmonii cōmunia quondam ciuitatum auxilia ad uires suas trahebant. Inde Atheniēses, & uetustate generis, et gestis rebus illustres, propriis uiribus confidebāt. Atq; ita duo potētissimi Græciæ populi īstitutis, Solonis & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione uirium in bellum ruebant. Nāq; Lycurgus, cū fratri suo Polydectæ Spartanorū regi successisset, regnumq; sibi uindicare potuisset, Charilao filio eius, qui natus posthumus fuerat, cum ad ætatem adultā uenisset, regnū summa fide restituit, ut ītelligerēt oēs, q̄to plus apud bonos pietatis iura, q̄ opes ualerent. Medio igitur tpe dū infans coalescit, tutelāq; eius administrat, nō habētibus Spartanis leges īstituit, nō īuētiōe earū magisq̄ exēplo clarior: Siqdē nihil lege ulla in alio sanxit, cuius nō ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia

Artabanus interficitur. GRÆCIA diuisa Atheniēsib. et Lacedemoniis. LYCURG. Charilaus.

LYCVRGI insti-tuta.

principum, principes ad iustitiam inferiorum formauit. Parsimoniã omnibus suasit, existimans laborẽ militiæ assiduæ frugalitatis cõsuetudine faciliorẽ fore. Emi singula non pecunia, sed cõpensatione merciũ iussit. Auri argentiq; usum, uelut omnium scelerum materiã sustulit. Administrationẽ Reip. per ordines diuisit. Regibus potestatem bellorum, magistratibus iudicia & annuas successiones, senatui custodiam legum, populo legẽdi senatũ, uel creãdi, quos uellet magistratus, potestatẽ permisit. Fundos omniũ æqualiter inter oẽs diuisit, ut æquata patrimonia neminẽ potẽtiorem altero redderẽt. Conuiuari oẽs publice iussit, ne cui diuitiæ, uel luxuria in occulto essent. Iuuenibus nõ amplius una ueste uti toto anno pmissũ, nec quenꝗ̃ cultius, ꝗ̃ alterũ progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriã uerteretur. Pueros puberes nõ in forũ, sed in agrũ deduci p̃cepit, ut primos annos nõ in luxuria, sed in opere & in laboribus agerẽt. Nihil eos somni cã substernere, & uitã sine pulmẽto degere, neq; prius in urbẽ redire, ꝗ̃ uiri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere iussit, ut uxores eligerẽtur, nõ pecunia, seueriusq; matrimonia sua uiri coẽrcerẽt, cum nullis dotis frenis tenerẽtur. Maximũ honorẽ nõ diuitum & potentiũ, sed pro gradu ætatis senum esse uoluit. Nec sane usꝗ̃ terrarũ locum honoratiorẽ senectus habet. Hæc quoniã primo solutis antea moribus dura uidebãtur esse, authorem eorũ Apollinẽ delphicum fingit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse, ut cõsuescendi tediũ metus religionis euincat. Deinde ut æternitatẽ legibus suis daret, iureiurando obli

gat ciuitatē, nihil eos de eius legibus mutaturos, priusq̄ reuerteretur, & simulat se ad oraculum delphicum proficisci, consulturum quid addendum mutandumq; legibus uideretur. Proficiscitur autem Cretā. Ibiq; perpetuum exilium egit, abiiciq; in mare ossa sua moriens iussit, ne relatis Lacedæmona solutos se Spartani religione iurisiurandi in dissoluendis legibus arbitrarentur. His igitur moribus ita breui ciuitas conualuit, ut cum Messeniis, propter stupratas uirgines suas in solemni Messeniorū sacrificio, bellum intulissent, grauissima se execratione obstrinxerint, non prius q̄ Messenē expugnassent reuersuros, tantum sibi uel de uiribus suis, uel de fortuna spōdentes. Quæ res initiū dissensionis Græciæ & intestini belli causa & origo fuit. Itaq;, cum contra præsumptionem suā, annis. X. in obsidione urbis tenerentur, & querelis uxorum post tam longam uiduitatem reuocarentur, ueriti ne hac perseuerantia belli grauius sibi, q̄ Messeniis nocerent, quippe illis quantum iuuentutis bello intercidat, mulierem fœcūditate suppleri, sibi & belli damna assidua, & fœcunditatem uxorum absentibus uiris nullam esse. legunt iuuenes ex eo genere militum, qui post iusiurandum in supplementum uenerant, quibus Spartam remissis promiscuos omnium fœminarū concubitus permisere, maturiorē futurā cōceptionē rati, si eā singulæ ꝑ plures uiros expirētur. Ex his nati ob notā matern pudoris Parthenii sūt uocati. q cū ad ānos. XXX. peruenissēt, metu inopiæ (nulli. n. pater existebat, cuius i patrimoniū successio speraretur) ducem Phalantū assumunt filiū Arati, qui au

Lacedæmonij, Messenios.

Parthenij

Phalantus cum partheniis in Italia.

thor Spartanis fuerat iuuentutis ad generandā seruandamq; sobolem domū remittendæ. ut sicuti dudū patrem eius nascendi habuissent authorem, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberēt. Itaq; nec salutatis matribus, quarū adulterio infamiā collegisse uidebātur, ad sedes requirendas proficiscuntur, diuq; & per uarios casus iactati, tandem in Italiā deferuntur, & occupata arce Tarentinorū, expugnatis ueteribus incolis, sedes sibi cōstituūt. Sed post annos plurimos dux eorum Phalantus per seditionem in exiliū perturbatus, Brundusium se contulit, quo expulsi sedibus suis ueteres tarentini cōcesserant. Is moriens persuadet, ut ossa sua postremasq; reliquias cōterant, & tacite spargi in foro tarentinorū curent. hoc enim modo recuperare illos patriam suam posse Apollinem Delphis cecinisse. Illi arbitrantes eum in ultionem sui fata ciuium ꝓdidisse, præceptis paruere. Sed oraculi diuersa sentētia fuerat. perpetuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio possessio tarentina Partheniis in æternum fundata. ob cuius beneficii memoriam Phalanto diuinos honores decreuere. Interea Messenii cum uirtute nō possent. per insidias expugnantur, Deinde cū per annos. LXXX. grauia seruitutis uerbera plerūq; uicula cæteraq; captiuitatis mala perpessi essēt, post longam pœnarum patientiam bellum instaurant. Lacedæmonii quoq; eo conspirantius ad arma cōcurrūt, quod aduersus seruos dimicaturi uidebātur. Itaq; cū hinc iniuria, inde indignitas animos acueret, Lacedæmonii, de belli euentu oraculo Delphis consulto, iubē

tur ducem belli ab Atheniensibus petere. Porrò Athenienses cum responsum cognouissent, in contemptum Spartanorum Tyrtæum poëtam claudum pede misere, qui tribus præliis fusus, eo usq; desperationis Spartanos adduxit, ut ad supplemētum exercitus seruos suos manumitterent. Hisq; interfectorum matrimonia pollicerentur, ut non numero tantum amissorum ciuium, sed etiam dignitati succederēt. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando maiora detrimēta ciuitati infligerent, reducere exercitum uoluerunt, ni interuenisset Tyrtæus, qui cōposita carmina exercitui pro cōcione recitauit. In quibus hortamenta uirtutis, dānorum solatia, belli consilia conscripserat. Itaq; tantū ardorem militibus iniecit, ut nō de salute, sed de sepultura solliciti tesseras, insculptis suis & patrum nominibus dextero brachio deligarēt. ut si omnes aduersum prælium consumpsisset, & temporis spatio cōfusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent. Cum sic animatum reges exercitū uiderent, curant rē hostibus nūtiari. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuā dedit. Itaq; tantis animis concursum est, ut raro unquā cruentius prælium fuerit. Ad postremum tamē uictoria Lacedæmoniorū fuit. Interiecto tempore, tertiū quoq; bellum Messenii reparauere. In cuius auxiliū Lacedæmonii, inter reliquos socios etiā Athenienses adhibuere. quorum fidem cum suspectā haberent, superuacaneos eos simulātes à bello dimisere runt. Hanc rē Athenienses grauiter ferētes, pecuniā, quæ erat in stipendium persici belli ab uniuersa Græ

TYRTÆVS.

Pelcponenses in Athenienses.

Lacedæmonij in Athenienses.

Pericles.
Sophocles.

cia collata, à Delo Athenas transferunt, ne deficienti bus à fide societatis Lacedæmoniis prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quieuere, cum Messeniorũ bello occupati essent, Peloponnenses immisere, qui bellum Atheniensibus facerẽt. Paruæ tũc temporis, classe in Ægyptum missa, uires Atheniẽsibus erant. Itaq; nauali prælio dimicantes, facile superantur. Interiecto deinde tempore, post reditum suorum aucti, & classis et militũ robore, præliũ reparant. Iam & Lacedæmonii, omissis Messeniis, aduersus Atheniẽses arma uerterant. diu uaria uictoria fuit. ad postremum æquo marte utrinq; discessum. Inde reuocati Lacedæmonii ad Messeniorũ bellum, ne medium tempus ocio sum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, ut Bœotiorũ imperiũ his restituerent, quod temporibus Persici belli amiserant, ut illi Atheniẽsiũ bella susciperent, tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerẽt. Igitur Athenienses aduersus tantam tempestatem belli duos duces deligũt. Periclem spectatæ uirtutis uirum, & Sophoclem scriptorem tragœdiarum. qui diuerso exercitu & Spartanorum agros uastauerunt, & multas Achaiæ ciuitates Atheniensium imperio adiecerunt. His malis fracti Lacedæmonii in annos. XXX. pepigerunt pacem. Sed tã longũ ocium inimicitiæ nõ tulerunt. Itaq; intra. XV. annos rupto fœdere cũ cõtemptu deorum hominumq; fines atticos populãtur. Et ne prædã potius quam pugnã expetisse uiderentur, hostes ad præliũ uocant. Sed Athenienses consilio Peri

clis ducis populationis iniuriam differunt in tempus ultionis, superuacuam pugnam existimãtes, cum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interiectis diebus naues cõscẽdũt, et nihil sentiẽtibus Lacedæmoniis, totam spartam deprædãtur. multoq; plura auferunt, quàm amiserant. Prorsus ut in comparatione dãnorum longe pluris fuerit ultio quàm iniuria. Clara quidẽ hæc Periclis expeditio habita, sed multo clarior priuati patrimonii contemptus fuit. Huius agros in populatione cæterorum intactos hostes reliquerant, sperãtes acquirere se illi posse, aut periculum ex inuidia, aut ex suspicione proditionis infamiam, quod ante prospiciens Pericles & futurum populo prædixerat, & ad ĩuidiæ impetum declinãdum agros ipsos dono rei pu. dederat. Atq; ita unde periculum quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam inuenit. Post hæc interiectis diebus, nauali prælio dimicatum est. Victi Lacedæmonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra aut mari uaria præliorum fortuna inuicem se trucidarent. Denique fessi tot malis, pacem in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis seruauerunt. nam inducias, quas proprio nomine cõdixerant, ex sociorum persona rumpebant. Quippe quasi minus periurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius, quàm si aperto prælio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam translatum, quod priusquàm exponã, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

Siciliæ situs

Iciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiæ adhæsisse, direptamq; uelut à corpore maiore ĩpetu superi maris, quod toto undarum onere illuc uebitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis, & cauernis quibusdam, fistulisq; ita penetrabilis, ut uentorum tota fermè flatibus pateat, necnon & ignibus generãdis nutriendisq; soli ipsius naturalis materia. quippe intrinsecus stratum sulphure, & bitumine traditur, Quæ res facit, ut spiritu cum igne intra interiora luctante, frequenter ex cõpluribus locis, nunc ignes, nunc flãmas, nunc uaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Aetnæ montis per tot sæcula durat incendium. & ubi acrior per spiramenta cauernarũ uentus incubuit, harenarũ moles egeruntur, proximũ Italiæ promontorium Rhegium dicitur. Ideo quod græce abrupta hoc nomine pronunciatur. Nec mirum si fabulosa est loci huius antiquitatis, in quem res tot coiere miræ. Primum q̃d nusq̃ alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, uerũ etiã sæuo, neq; experiẽtibus modo terribile, uerum etiã procul uisentibus. Vndarum porrò inter se concurrentium tanta pugna est, ut alias ueluti terga dãtes uorticibus mergi ac in imũ desidere, alias quasi uictrices in sublime ferri uideas, Nunc hinc fremitum feruentis æstus, nunc illinc gemitum in uoraginẽ desidentis exaudias. Accedũt uicini, & perpetui Aetnæ montis ignes, & insularum Æolidum uelut

Rhegium.

ipsis

ipsis undis alatur incendium. neque enim in tam angustis terris aliter durare tot seculis tantus ignis potuisset, nisi ex humoris nutrimẽtis aleretur. Hinc igitur fabulæ scyllam & charybdim peperere, hinc latratus auditos, hinc monstri credita simulachra, dũ nauigantes magnis uorticibus pelagi desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis æstus uorago collidit. Eadem causa etiam Aetnæ montis perpetuos ignes facit. Nã aquarum ille concursus, raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatũ tamdiu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus nutrimenta ignis incendat. Iam ipsa Italiæ Siciliæq; uicinitas, iam promontorium altitudo ipsa ita sublimis est, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit, credentibus, coeuntibus in se pmontoriis, ac rursum discedentibus solida intercipi absumiq; nauigia. Neq; hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ cõpositum, sed metu & admiratione transeuntiũ. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinũ maris nõ transitum putes, quo cũ accesseris, discedere ac seiungi promontoria, quæ antea iuncta fuerant, arbitrere. Siciliæ primo Trinacriæ nomen fuit. Postea Sicania denominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit. Quibus extinctis Cocalus regnum insulæ occupauit. Post quem singulæ ciuitates in tyrãnorum imperium concesserũt, quorũ nulla terra feracior fuit. Horũ ex numero Anaxilaus iustitia cũ cæterorũ crudelitate certabat, cuius moderationis haud mediocrẽ fructũ tulit. Quippe decedẽs cũ filios paruulos reliquisset, tutelamq; eorũ Micytho spectatæ fidei seruo

d

cõmisisset, tantus amor memoriæ eius apud omnes fuit, ut parere seruo, quàm deserere regis filios mallent. Pricipesq; ciuitatis obliti dignitatis suę regni maiestatem administrari per seruum paterētur. Imperium Siciliæ etiam Carthaginenses tentauere, diuq; uaria uictoria cum tyrannis dimicatum, ad postremū amisso Hamilchare imperatore cum exercitu aliquantisper quieuere uicti. Medio tēpore cum Rhegini discordia laborarent, ciuitasq; per dissensionem diuisa in duas partes esset, ueterani ab altera parte ab Himera urbe in auxilium uocati, pulsis ciuitate, contra quos implorati fuerant, & exinde, cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum coniugibus & liberis sociorum occupauere, ausi facinus nulli tyrannico cōparandum. quippe ut Rheginis magis fuerit optādum uinci quàm uicisse. nā siue uictoribus captiuitatis iure seruißēt, siue amissa patria exulare necesse habuissent, non tamen inter aras & patrios lares trucidati crudelissimis tyrānis patriam cum coniugibus ac liberis prædam reliquissent. Catanenses quoque cum Syracusanos graues paterentur, diffisi uiribus suis auxilium ab Atheniensibus petiere. qui seu studio maioris imperii, quod Asiā Græciamq; penitus occuparant, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illę uires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliā misere, ut sub specie ferendi Catanensibus auxilii tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia frequenter cæsis hostibus prospera fuerant, maiore denuo classe & robustiore exercitu Lachete & Chariade ducibus Siciliā petiere. Sed Catanēses, siue metu Athe-

Catanenses cū Syracusanis.

niensium,

nienſium; ſiue tædio belli, pacem cum Syracuſanis, remiſſis Athenienſium auxiliis fecerũt. Interiecto deinde tempore, cum fides pacis à Syracuſanis non ſeruaretur, denuo legatos Athenas mittunt, qui ſordida ueſte, capillo barbâque prolixis, & omni ſqualloris habitu ad miſericordiam cõmouendam acquiſito, concionem deformes adeunt, adduntur precibus lachrymæ, & ita miſericordem populum ſupplices mouent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur claſſis ingens decernitur, creantur duces Nicias & Alcibiades & Lamachus. tantiſque uiribus Sicilia repetitur, ut ipſis terrori eſſet, in quorum auxilia mittebãtur. Breui poſt tempore, reuocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedeſtria ſecunda Nicias & Lamachus faciunt. munitionibus deinde circundatis, hoſtes etiam marinis commeatibus in urbe clauſos intercludunt. Quibus rebus fracti Syracuſani auxilium à Lacedæmoniis petierunt. Ab his mittitur Gylippus ſolus, ſed in quo inſtar omnium auxiliorum erat. Is audito genere belli iam inclinato ſtatu, auxiliis partim in Græcia partim in Sicilia miſere contractis, opportuna bello loca occupat. Duobus inde præliis uictus, congreſſus tertio occiſo Lamacho. & hoſtes in fugam compulit & ſocios obſidione liberauit, ſed cũ Athenienſes à bello terreſtri in nauale ſe trãſtuliſſent, Gylippus claſſem à Lacedæmone cũ auxiliis accerſit. quo cognito & ipſi Athenienſes in locum amiſſi ducis Demoſthenem & Eurymedõta cum ſupplemento copiarum mittunt. Peloponneſii quoque, cõmuni ciuitatum decreto, ingentia Syracuſanis auxlia

Gylippus.

misere, & quasi Græciæ bellum in Siciliam translatũ esset, ita ex utraq; parte summis uiribus dimicabatur. Prima igitur congressione naualis certaminis Athenienses uincuntur. castra quoque cũ omni publica ac priuata pecunia amittunt. Super hæc mala, cũ etiã terrestri prælio uicti essent, tunc Demosthenes cẽsere cœpit, ut abirent Sicilia, dum res q̃uis afflictæ nõ dum tamẽ perditæ forent, neq; in bello male auspicato amplius perseuerandum esse, domi grauiora et forsitan infœliciora bella esse, in quæ reseruare hos urbis apparatus oporteat. Nicias, seu pudore male actæ rei, seu metu destitutæ spei ciuium, seu impellente fato manere contendit. Reparatur igitur nauale prælium, & animi à prioris fortunæ procella ad spem certaminis reuocantur. Sed inscitia ducum, qui inter angustias maris tuentes se Syracusanos aggressi sunt, facile uincuntur. Eurimedon dux in prima acie fortissime dimicans primus cadit. trigita naues, quibus præfuerat, incenduntur. Demosthenes & Nicias etiã ipsi uicti exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas. C.XXX. naues Gylippus inuasit, ipsos deinde insequitur fugientes, partim capit, cædit partim. Demosthenes amisso exercitu, à captiuitate gladio & uoluntaria morte se uindicat. Nicias autem ne Demosthenis quidem exẽplo, ut sibi cõsuleret, admonitus cladem suorum auxit dedecore captiuitatis.

LIBER

Vm Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius, q̃ felicius gerunt, interim concitator & dux eius Alcibiades absens Athenis ĩsimulatur, mysteria Cereris sacro initiorum nullo magis, q̃ silẽtio solemnia enunciauisse. reuocatusq; bello ad iudicium, siue conscientiam siue indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium Elidẽ profectus est. Inde ubi non damnatum se tantum, uerum etiã diris per oĩum sacerdotum religiones deuotum cognouit, Lacedæmona se contulit. Ibiq; regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Atheniensibus aduerso Siciliæ prælio ultro bellũ inferre. Quo facto omnia Græciæ regna, uelut ad extinguendum cõmune incendiũ cõcurrũt, tãtum odii Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. Darius quoq; rex Persarum memor paterni auitiq; in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis p̄ Tissaphernem præfectum Lydiæ societate, omnem sumptum belli pollicetur. & erat quidem hic titulus cum græcis coeũdi, re autem uera timebat, ne uictis Atheniẽsibus ad se Lacedæmonii arma trãsferrent. Quis igitur miretur tã florẽtes Atheniẽsiũ opes ruisse, cũ ad opprimendam unam urbem totius orientis uires concurrerent. Non tamen inerti neq; icruẽto cecidere bello, sed præliati ad ultimũ, uictores ẽt iterdũ, cõsumpti magis fortũæ uarietate, q̃ ui uicti sunt. Principio belli omnes ab his etiam socii desciuerant, ut fit, quo se fortuna, eodem etiam fauor hominum incli

q se fortuna, eodẽ ẽt fauor hoĩum inclina

nat. Alcibiades quoq; motum aduersus patriam bellũ non gregarii militis opera sed imperatoris uirtutibus adiuuat. Quippe acceptis quinq; nauibus in Asiã cõtendit, & tributarias Atheniensium ciuitates authoritate nominis sui ad defectionem cõpellit. Sciebãt enim domi clarũ, nec exilio uidebant factum minorem, nec tam ablatum Atheniensibus ducem, q̃ Lacedæmõiis traditum, partãq; cum amissis imperia pẽsantem. Sed apud Lacedæmonios uirtus Alcibiedis plus inuidiæ q̃ gratiæ contraxit. Itaq; cum principes uelut æmulum gloriæ suæ interficiendum insidiis mandassent, cognita re Alcibiades per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognouerat, ad Tissaphernem præfectum Darii regis profugit. cui se celeriter officii comitate & obsequendi gratia insinuauit. Erat enim & ætatis flore & formæ ueneratione, nec minus eloquentia etiam inter Athenienses insignis, sed in conciliandis amicitiarum studiis, quam in retinendis uir melior, quia morum uitia sub umbra eloquentiæ primo latebant. Igitur persuadet Tissapherni, ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. uocandos enim in portionem muneris Ionas, quorum pro libertate, cũ tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixe Lacedæmonios iuuãdos. Quippe memorem esse debere, alienam se uictoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur. nam regem Persarum dissentiẽtibus Græcis arbitrũ pacis ac belli fore, & quos suis non possit, ipsorum armis uicturum. perfecto autem bello statim ei cum uictoribus dimicandũ. Domesticis

itaque

Alcibiadis mores

itaque bellis Græciam obterēdam, ne externis uacet, exæquandisq; uires partium, & inferiores auxilio leuandos. Non enim quieturos post hanc uictoriam Spartanos, qui uindices se libertatis Græciæ professi sunt. Grata oratio Tissapherni fuit. Itaque commeatus maligne præbere, classem regiam non totam mittere, ne aut uictoriam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret. Interea Alcibiades hanc operam ciuibus indicat, ad quem cum legati Atheniēsiū uenissent, pollicetur his amicitiam regis, si Respublica à populo translata ad senatum foret, sperans, ut aut concordante ciuitate dux belli ab omnibus legeretur, aut discordia inter ordines facta ab altera parte in auxilium uocaretur. Sed Atheniēsibus imminente periculo belli maior salutis, quam dignitatis cura fuit. Ita permittente populo imperium ad senatum trāsfertur. Qui cum insita genti superbia crudeliter in plebē consuleret, singulis Tyrannidis sibi potentiam uindicantibus, ab exercitu Alcibiades exul reuocatur, duxq; classi constituitur. Statim igitur Athenas scribit ex continenti se cum exercitu uenturum, recepturumq; à quadringentis iura populi ni ipsi redderent. Hac denunciatione optimates territi primo urbem prodere Lacedæmoniis tentauere, deinde, cum id nequissent, in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades intestino malo patria liberata summa cura classem instruit, atque ita in bellum aduersus Lacedæmonios pergit. Iam Zestromindarus & Pharnabazus Lacedæmoniorum duces istructis nauibus expectabant. Prælio cōmisso uictoria penès Atheniēses

Alcibiades Athenienses reuocatur.

Athenieses victores.

fuit. In eo bello maior pars exercitus, & omnes fermè hostiũ duces cæsi, naues octoginta captæ. Interiectis quoque diebus, cum bellum Lacedæmonii à mari in terram transtulissent, iterato uincũtur. His malis fracti pacem petiere. quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quæstũ præstabat. Interea & Syracusanorum auxilia illatum à Carthaginensibus Siciliæ bellum domum reuocauit. Quibus rebus destitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum classe uictrici Asiam uastat, multis locis prælia facit, ubique uictor, recipit ciuitates, quæ defecerant, nonnullas capit, & imperio Atheniensium adiicit. Atq; ita prisca nauali gloria uindicata, adiecta etiam laude terrestris belli, desideratus ciuibus suis Athenas reuertitur. His oĩbus præliis ducentæ naues hostium, & p̃da ingens capta.

Alcibiades triumphat.

Ad hunc redeũtis exercitus triũphũ effusa oĩs multitudo obuiam procedit, & uniuersos quidem milites, præcipue tamen Alcibiadem miratur. In hunc oculos ciuitas uniuersa, in hunc suspensa ora conuertit. hunc quasi de cœlo missum, & ut ipsam uictoriam contuẽtur, laudant, quæ pro patria, nec minus admirantur, quæ exul contra gesserit, excusantes ipsi iratum p̃uocatumq; fecisse. Enimuero tantum in uno uiro fuisse momenti, ut maximi imperii subuersi, & rursum recepti author esset, & unde stetisset, eo se uictoria trãsferret, fieretq; cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantum, uerum etiam & diuinis eum honoribus honorant, certant secum ipsi, utrum cõtumeliosius eum expulerint, an reuocauerint honoratius. Ipsos illi deos gratulãtes tulere obuiam,

re obuiam, quorum execrationibus erat deuotus. & cui pauloante omnem humanam opem iterdixerant, eum, si queant, in cœlo posuisse cupiunt. Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execrationes precibus. Non Siciliæ illis aduersa pugna in ore est, sed Græciæ uictoria. non classes per illum amissæ, sed acquisitæ. nec Syracusarum, sed Ioniæ Hellespontique meminerunt. Sic Alcibiades nunquam mediocribus nec in offensam nec fauorem studiis suorum exceptus est. Dum hæc aguntur, à Lacedæmoniis Lysander classi belloque præficitur, & in locum Tissaphernis Darius rex Persarum filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæque præposuit, qui Lacedæmonios, auxiliis opibusque, ad spem fortunæ prioris erexit. Aucti igitur uiribus Alcibiadem cum centum nauibus in Asiam profectum, dum agros longa pace diuites securus popularetur, et prædæ dulcedine sine insidiarum metu sparsos milites haberet, repentino aduentu oppressere, tantaque cædes palantium fuit, ut plus uulneris eo prælio Athenienses acciperent, quàm superioribus dederant, & tanta desperatio apud Athenienses erat, ut ex continenti Alcibiadem ducem Conone duce commutarent, arbitrantes uictos se non fortuna belli, sed fraude imperatoris, apud quem plus prior offensa ualuisset, quam recentia beneficia. Vicisse autem eum priore bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem spreuissent, & ut carius eis ipsam uictoriam uenderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, uigor ingenii, & morum luxuria faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum denuo in uoluntarium exilium profi-

cifcitur. Itaque Conon Alcibiadi ſuffectus, habẽs ante oculos cui duci ſucceſſiſſet, claſſem maxima induſtria exornat, ſed nauibus exercitus deerat, fortiſſimis quibuſque in Aſiæ populatione amiſſis. armantur tamen ſenes aut impuberes pueri; & numerus militũ ſine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit imbellis, aut cæduntur paſſim, aut fugientes capiuntur. tantaque ſtrages aut occiſorum aut captiuorum fuit, ut Athenienſium deletum non imperium tantum, uerum etiam nomen uideretur. quo prælio perditis & deſperatis rebus ad tantam inopiam rediguntur, ut conſumpta militari ætate, peregrinis ciuitatem, ſeruis libertatem, damnatis impunitatem darent. eaque colluuione hominum, domini antea Græciæ conſcripto exercitu uix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. tanta uirtus animorum erat, ut cum paulo ante ſalutem deſperauerint, nũc non deſperent uictoriam. Sed neque is miles erat, qui nomen Athenienſium tueretur. neque hæ uires, quibus uincere conſueuerant. neque ea ſcientia militaris in his, quos uincula non caſtra continuerant. Itaque omnes aut capti aut occiſi cum dux Conon eo prælio ſuperfuiſſet ſolus, crudelitatem ciuium metuens cum octo nauibus ad regem Cypri contendit Euagoram. At dux Lacedæmoniorum rebus feliciter geſtis fortunæ hoſtium inſultat, captiuas naues cum præda bellica in triũphi modum ornatas mittit Lacedæmona, ac tributarias Atheniẽſium ciuitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, uoluntarias recipit, nec

Athenieses pene deleti.

aliud ditioni Atheniensium præter urbem ipsam reliquit. Quæ cuncta cum Athenis nunciata essent, omnes relictis domibus per urbem discurrere pauidi, alius alium sciscitari, authorem nuncii requirere, nõ pueros imprudentia, non senes debilitas, non mulieres sexus imbecillitas domi tenet, adeo ad omnem ætatẽ tanti mali sensus penetrarat. In foro deinde coeunt, atque ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cariores cognatis, et cum priuatis casibus querelam publicam miscent. Iam se ipsos, iam ipsam patriam perituram, miseriorremque incolumium, quàm amissorum fortunam iudicantes, sibi quisque ante oculos obsidionem, famem, & superbum uictoremque hostem proponentes. Iam ruinam urbis & incendia, iam omnium captiuitatem & miserrimam seruitutem recordantes feliciores prorsus priores urbis ruinas ducentes, quæ incolumibus filiis parentibusque tectorum tantum ruina taxatæ sint. Nunc autem non classem, in quam sicuti pridem confugiant, superesse, non exercitum, cuius uirtute seruati pulchriora possent mœnia extruere. Sic defletæ ac propè perditæ urbi hostes superueniunt, et obsidione circundatos fame urgent. Sciebant enim neq; ex aduectis copiis multũ superesse, & ne nouæ aduehi possent, prouiderant. Quibus malis Atheniẽses fracti post longam famem, & assidua suorum funera, pacem petiuere. Quæ an dari deberet diu inter Spartanos sociosq; deliberatum est. Cum multi delendum Atheniẽsiũ nomen, urbẽq; incendio consumendã cẽserent,

Athenae Lace- demoni traditae

negarunt se Spartani è duobus Græciæ oculis alterũ eruturos, pacem polliciti, si demissa pireũ uersus muri brachia deiicerent, nauesque, quæ reliquæ forent, traderent, resq; publica ex semetipsis. XXX. rectores acciperet. In has leges traditã sibi urbem Lacedæmonii formandam Lysandro tradiderunt. Insignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Darii regis Persarum, & exilio Dionysii Siciliæ tyranni fuit. Mutato statu Athenarum, etiam ciuiũ cõditio mutatur. Rectores. XXX. Reip. constituuntur, qui fiunt tyranni. quippe à principio tria milia sibi satellitũ statuunt, quantum ex tot cladibus propè; nec ciuium superfuerat, & quasi paruus hic ad continendam ciuitatẽ exercitus esset, septingentos milites à uictoribus accipiunt. Cædes deinde ciuium ab Alcibiade auspicãtur, ne iterum rempublicam sub obtentu liberationis inuaderet, quem cum ꝓfectum ad Artaxerxem Persarum regem comperissent, citato itinere miserunt, qui eum interciperent. à quibus occupatus, cũ occidi aperte non posset, uiuus in cubiculo, in quo dormiebat, crematus est. Liberati hoc ultoris metu tyranni, miseras urbis reliquias cædibus & rapinis exhauriũt. Quod cum displicere uni ex numero suo Therameni didicissent, ipsum quoq; ad terrorem omnium iterficiunt. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga, repleturq; Græcia Atheniensium exulibus, quod cũ etiam ipsum auxilium unicum miseris eriperetur (nã Lacedæmoniorum edicto ciuitates exules recipere prohibebantur) omnes se Argos & Thebas contulere. Ibi non solũ tutum exilium egerunt, uerum etiã spem recuperandæ

Alcibiades crematur.

patriæ receperũt. Erat inter exules Thrasybulus uir strenuus & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria & pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus, castellum Philẽ atticorũ finium occupat. Nec deerat quarũdam ciuitatũ tam crudeles casus miserantium fauor. Itaq; & Ismenias Thebanorum princeps, et si publicis non poterat, priuatis tamẽ auxiliis adiuuabat. Et Lysias Syracusanus orator exul tunc quingentos milites stipendio suo instructos in auxilium patriæ cõmunis eloquẽtiæ misit. Fit itaq; asperum prælium, sed cum hinc pro patria summis uiribus, inde pro aliena dominatione securius pugnaretur, tyrãni uincuntur. uicti in urbẽ refugerunt, quam exhaustam cædibus, suis etiam armis spoliant. Deinde cum omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe iubẽt, & in brachiis muri, quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post hæc Thrasybulum corrũpere, imperii societatem pollicentes conantur. quod cũ non contigisset, auxilia à Lacedemoniis petiuere. Quibus accitis iterato præliantur. In eo bello Critias & Hippolochus omnium tyrannorum sæuissimi cadunt. Cæteris uictis, cum exercitus eorũ, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, magna uoce Thrasybulus exclamat, cur se uictorem fugiant potius, q̃ ut uindicem communis libertatis adiuuẽt? Ciuium illã meminerint aciem, non hostium esse, nec se ideo arma cœpisse, ut aliqua uictis adimat, sed ut adempta restituat. XXX. se dominis, nõ ciuitati bellum inferre. Admonet deinde cognationis, legum, sacrorum communi

Thrasybulus · Ismenias. · Lysias orat · Athenae Tyranni · Thrasybulo vinc

um,tum uetusti per tot bella commilitii. orat ut misereãtur exulum ciuium,si tam patienter ipsi seruiãt, reddant sibi patriam,accipiant libertatem. His uocibus tantum promotum est,ut reuersus in urbem exercitus. XXX. tyrannos migrar Eleusina iuberet, substitutis. X. qui Remp. regerent. qui nihil exẽplo prioris dominationis territi eandem uiam crudelitatis aggressi sunt. Dum hæc aguntur nunciatur Lacedæmone in bellũ Athenienses exarsisse. Ad quod cõprimendum Pausanias rex mittitur,qui misericordia exulis populi permotus patriam miseris ciuibus restituit, & X. tyrannos ex urbe Eleusina migrare ad cæteros iubet. Quibus rebus cum pax statuta esset, interiectis diebus repente tyranni non minus restitutos exules quàm se in exilium actos ĩdignantes,quasi uero aliorum libertas sua seruitus esset,bellũ Atheniẽsibus inferũt. sed ad colloquiũ,uelsuti dominationẽ recepturi, ꝓgressi,per insidias comprehẽsi,ut pacis uictimæ,trucidãtur. Populus,quẽ emigrare iusserant,in urbem reuocatur. atque ita per multa membra ciuitas dissipata in unum tandem corpus redigitur, & ne qua dissensio ex ante actis nasceretur,omnes iureiurando obstringuntur,discordiarũ obliuionem fore. Interea Thebani Corinthiiq; legatos ad Lacedæmonios mittunt, qui ex manubiis portionem prædæ cõmunis belli periculiq; peterent. quibus negatis, non quidem aperte bellum aduersus Lacedæmonios decernunt,sed tacitis animis tantum iræ concipiunt,ut subesse bellum ĩtelligi posset. Eodem ferè tẽpore Darius rex Persarum moritur,Artaxerxe & Cyro filiis relictis. regnũ Ar

taxerxi, Cyro ciuitates, quarum præfectus erat, testa mento leganit. Sed Cyro iudicium patris iniuria uidebatur. Itaq; occulte aduersus fratrem bellum parabat. Quod cum nunciatum Artaxerxi esset, accersitũ ad se fratrem, & innocentiam dissimulatione belli simulantẽ compedibus aureis uinxit, interfecissetq;, ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus iam non occulte bellũ, sed palàm, nec per dissimulationem, sed aperta professione parare cœpit, auxilia undiq; cõtrahit. Lacedæmonii memores Atheniensi bello enixe se eius opera adiutos, uelut ignorantes, contra quem bellum pararetur, decernunt auxilia Cyro mittẽda, ubi res eius exegisset. quærentes apud Cyrum gratiam, & apud Artaxerxem, si uicisset, ueniæ patrocinia, cũ nihil aduersus eum aperte decreuissent. Sed cũ in bello fors prælii utrunque fratrem pugnæ obtulisset, prior Artaxerxes à fratre uulneratur. quem cum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus à cohorte regia oppressus interficitur. Sic uictor Artaxerxes & præda fraterni belli & exercitu potitur. In eo prælio decem milia Græcorum in auxilio Cyri fuere, quæ & in cornu, in quo steterant, uicerunt, & post mortem Cyri neq; armis à tanto exercitu uinci, neque dolo capi potuerunt. Reuertentes, inter tot indomitas nationes et barbaras gentes, per tanta itineris spatia, uirtute se usq; terminos patriæ defenderunt.

LIBER SEXTVS.

Lacedæmonii, more ingenii humani, quo plura habebant, eo ampliora cupientes, non contenti accessione Atheniensium opum uires sibi duplicatas, totius Asiæ imperium affectare cœperunt. Sed maior pars sub regno Persarũ erat. itaq; Hercylides dux in hanc militiam electus, cum uideret sibi aduersus duos præfectos Artaxerxis regis, Pharnabazum, & Tissaphernem maximarũ gentium uiribus succinctos dimicandum, pacificari cum altero statuit. Aptior ui sus Tissaphernes uir & industria potior, & militibus Cyri quondã regis instructior in colloquiũ, uocatur, & statutis conditionibus ab armis dimittitur. Hãc rẽ Pharnabazus apud communem regem criminatur, ut Lacedæmonios Asiã ingressos nõ repulerit armis, sed impensis regiis aluerit, merceturq; ab his, ut differant bella, quæ gerant, tanq̃ non ad unius summam imperii detrimentum omne perueniat indignum ait bellũ non perfici, sed redimi, hostem precio, non armis summoueri. His uocibus regem Tissapherni alienatũ hortatur, ut in locũ eius naualis belli ducem eligat Cononem atheniẽsem, qui amissa bello patria Cypri exulabat. quippe Atheniensibus, & si fractæ sunt opes, manere tamen naualem usum, nec si eligendus sit ex uniuersis, meliorem alium esse. Acceptis igitur quingentis talentis iussus est Conona classi præficere. His cognitis Lacedæmonii & ipsi à rege Aegypti Hercynione in

ne in auxilium naualis belli per legatos petũt. à quo centum triremes & sexcenta milia modium frumenti missa. à cæteris quoq; sociis ingentia auxilia contra-cta sunt. Sed tãto exercitui, & contra tantũ ducem deerat dignus imperator. Itaq; postulantibus sociis Agesilaum ducem regem tunc Lacedæmoniorũ, propter respõsum oraculi delphici diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerẽt, dubitauerunt. quibus futurus imperii finis denunciabatur, cũ regium claudicasset imperium, erat enim pede claudus. Ad postremum statuerũt melius esse incessu regis, q̃ imperio, regnũ claudicare. Posteaq̃ Agesilaũ cũ ingentibus copiis in Asiã misere, nõ facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene cõparatum fuerit. Quippe ætas, uirtus, consilium, sapientia utriq; prope una, gloria quoq; rerum gestarum eadem. quibus cum paria omnia fortuna dederit, inuictum tamen ab altero utrũq; seruauit. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnæ res gestæ fuerunt. sed Cononem seditio militum inuadit. quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant, eo constantius, debita poscentium, quo grauiorem sub magno duce militiã præsumebãt. Itaq; Conõ diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremũ ipse ad eum pergit, cuius aspectu & colloquio prohibitus est, quod eũ more Persarũ adorare nollet. Agit tamen cum eo per internuncios, & queritur, opulentissimi regis bella inopia dilabi, & qui exercitum parem hostibus habeat, pecunia uinci, qua præstet, inferioremq; eum ea parte uirium inueniri, qua longe superior sit. Postulat sibi dari ministerium impensæ, quia

pluribus id mandari pernitiosum sit. Dato stipendio ad classem remittitur, nec moram agendis rebus facit. Multa fortiter, multa feliciter agit. agros hostiles uastat, urbes expugnat. & quasi tempestas quædam cũcta prosternit. Quibus rebus territi Lacedæmonii, ad patriæ subsidium, reuocandum ab Asia Agesilaum decernunt. Interim Lysander ab Agesilao proficiscente dux patriæ relictus ingentem classem summis uiribus instruit, fortunã belli tentaturus. Necnon & ipse Conon tunc primũ cum hostiũ exercitu concursurus magna cura suos ordinat. Summa igitur non ducum tantum in eo prælio quàm militũ æmulatio fuit. Nã ipse dux Conon, non tam Persis quàm patriæ studebat, & sicuti afflictis Atheniensiũ rebus author amissæ dominationis fuerat, sic uolebat idem haberi redditæ, patriamq; uincẽdo recipere, quã uictus amiserat, eo speciosius, quod ne ipsorum quidem Atheniẽsium, sed alienis uiribus prælio dimicet, pugnaturus periculo regis, uicturus præmio patriæ, gloriamq; diuersis artibus, quàm priores ciuitatis suæ duces, consecuturus. quippe illos uincendo Persas patriam defendisse, se Persas uictores faciendo restituturum patriam esse. Porrò Lysander, præter coniunctionem Agesilai, etiã uirtutum æmulator erat, cõtendebatq; ne à rebus gestis eius & gloriæ splendore decederet, nẽ ue tot bellis ac seculis quæsitum imperium breuissimi momenti culpa subuerteret. Eadem militum & ciuiũ omnium cura erat, quos maior sollicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quæsitas opes amitterent, quàm ne Athenienses pristinas reciperent. Sed quãto maius præliũ

fuit, tanto

fuit, tãto & clarior uictoria Cononis. Victi Lacedæmonii fugam capessunt, præsidia hostium Athenis deducuntur. Populo restituta dignitate conditio seruilis eripitur, multæ quoque ciuitates recipiuntur. Hoc initium Atheniensibus resumendæ potentiæ, & Lacedæmoniis habendæ finis fuit. Nanque ueluti cum imperio etiam uirtutem perdidissent, contemni à finitimis cœpere. Primi igitur Thebani auxiliãtibus Atheniensibus bellum his intulere, quæ ciuitas ex infimis incrementis uirtute Epaminundæ ducis ad spem imperii Græciæ erecta est. Fit itaq; terrestre prælium eadem Lacedæmoniorum fortuna, qua pugnatũ aduersus Conona nauali prælio fuerat. In eo bello Lysãder, quo duce Athenienses uicti à Lacedæmoniis fuerant interficitur. Pausanias quoq; alter dux Lacedæmoniorum proditionis accusatus in exilium abiit. Igitur Thebani potiti uictoria uniuersum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deserti à sociis omnibus erant. Quod metuentes Lacedæmonii regem suum Agesilaum ex Asia, qui ibi magnas res gerebat, ad defensionem patriæ accersunt. occiso enim Lysandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. cuius quoniam serus aduentus erat, conscripto exercitu obuiam hosti procedũt. Sed uictis aduersus pauloante uictores nec animus, neque uires pares fuere. Prima igitur congressione funduntur. Deletis iam suorum copiis superuenit rex Agesilaus. qui restituto prælio non difficulter recenti & multis expeditionibus indurato milite hostibus uictoriam eripuit. ipse tamen

Lacedæmonii

graviter ſauciatur. Quibus rebus cognitis Athenienſes uerentes, ne iterum Lacedæmoniis uictoribus in priſtinam ſortem ſeruitutis redigerẽtur, exercitum cõtrahunt, eumq́; in auxilium Bœotiorum per Hiphicratem uiginti quidem annos natum, ſed magnæ indolis iuuenem, duci iubent. Huius adoleſcentis ſupra ætatem uirtus admirabilis fuit, nec unquam ante eũ Athenienſes inter tot tãtosq́; duces, aut ſpei maioris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt. in quo non imperatoriæ tantum, uerum etiam oratoriæ artes magnæ fuere. Conon quoq; audito reditu Ageſilai & ipſe ex Aſia ad populandos Lacedæmoniorũ agros reuertitur. Atque ita undique belli formidine circunſtrepente clauſi Spartani ad ſummam deſperationem rediguntur. Sed Conon uaſtatis hoſtium terris, Athenas pergit, ubi magno ciuium gaudio exceptus plus tamen triſtitiæ ipſe, ex incenſa & diruta à Lacedæmoniis patria, q̃ letitiæ ex recuperata poſt tantum temporis cepit. Itaque quæ incenſa fuerant, prædarum ſumptu reſtituit, & exercitu Perſarum, quæ dirupta fuerant, reficit. Fatum illud Athenarũ fuit, ut ante à Perſis crematæ manibus eorum, & nũc à Lacedæmoniis dirutæ ex ſpoliis Lacedæmoniorũ reſtituerentur, uerſa quoq; uice nunc haberent ſocios, quos tunc hoſtes habuerunt, & hoſtes nunc paterentur, cum quibus iuncti tunc arctiſſimis ſocietatis uinculis fuerant. Dum hæc aguntur Artaxerxes rex Perſarum legatos in Græciam mittit, per quos iubet omnes ab armis diſcedere, qui aliter feciſſet, eum ſe pro hoſte habiturum. ciuitatibus libertatem ſuaque

omnia

Hiphicrates.

Conon Athenas uictor reuertit.

oia restituit. Quod non Græciæ laboribus assiduisq; bellorum inter ciues odiis consulens fecit, sed ne occupato sibi ægyptio bello, quod propter auxilia aduersus præfectos suos Lacedæmõiis missa susceperat, exercitus sui in græcia detinerentur. Fessi igitur tot bellis Græci cupide paruere. Hic annus non eo tantum insignis fuit, quod repente pax tota Græcia facta ē, sed etiam eo, quod eodem tẽpore urbis Romana à Gallis capta est. Sed Lacedæmonii securis insidiantes, absentiam Arcadum speculati castellum eorũ expugnãt, occupatoq; præsidium imponunt. Itaq; armato istructoq; exercitu Arcades adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello repetunt. In eo prælio Archidamus dux Lacedæmoniorum uulneratur, qui cum cædi suos iam & uictos uideret, per præconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit. hoc est enim signũ apud Græcos uictoriæ traditæ. qua confessione contẽti Thebani signũ parcendi dedere. Paucis deinde post diebus neutris quicquã hostile faciẽtibus, cũ quasi cõsensu tacito induciæ essent, Lacedæmoniis alia bella aduersus finitimos gerentibus, Thebani, Epaminunda duce, occupandæ urbis eorum spem ceperunt. Igitur principio noctis taciti Lacedæmonã proficiscũtur, nõ tamẽ aggredi incautos potuerunt. quippe senes & cætera imbellis ætas, cum aduentum hostium persensissent, in ipsis portarũ angustiis armati occurrũt, & aduersus quindecim milia militum non amplius cẽtum iam effetæ ætatis uiri pugnæ se offerunt. tantum animorum uiriumq; patriæ & penatum cõspectus sum ministrat, tantoq; præsentia, quã recordatione sui maio

res spiritus largiuntur. Nam ut uiderunt intra quæ, & pro quibus starent, aut uincendum sibi, aut moriēdum censuerunt. Pauci igitur sustinere senes aciem. cui par antedie uniuersa iuuentus esse non potuit. In eo prælio duo duces hostium cecidere. Cum interim Agesilai aduentus nūtiaretur, Thebani recessere, nec bellum diu dilatum. siquidem Spartanorum iuuētus senum uirtute & gloria incensa teneri nō potuit, quin ex continenti acie decerneret, cum uictoria Thebanorum esset. Epaminundas, dum non ducis tantum, uerum etiam fortissimi militis officio fungitur, grauiter uulneratur. quo audito, his ex dolore metus, illis ex gaudio stupor iniicitur, atque ita ueluti ex placito consensu à prælio disceditur. Post paucos deinde dies Epa-

EPAMINV- minundas decedit, cum quo uires quoque Reip. cecide-

runt. nam sicuti telo si primam aciem præfregeris, reliquo ferro uim nocēdi sustuleris, sic illo, uelut mucrone teli, ablato duce, Thebanorum Reip. uires hebetatæ sunt, ut nō tā illum amisisse, quàm cum illo interisse omnes uiderentur. nam neque hunc ante ducem ullum memorabile bellum gessere, nec postea uirtutibus, sed cladibus insignes fuere, ut manifestum sit patriæ gloriam & natam & extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, uir melior, an dux esset. nam et imperium non sibi semper, sed patriæ quæsiuit, & pecuniæ adeo parcus fuit, ut sumptus funeri defuerint. Gloriæ quoque non cupidior quàm pecuniæ. quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt. honores que ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipse dignitati uideretur. Iam literarum studium, iam phi-

losophiæ

losophiæ doctrina tanta, ut mirabile uideretur, unde tam insignis militiæ scientia homini iter literas natoꝛ Neq; ab hoc uitæ proposito mortis ratio dissensit. nam ut relatus in castra semianimis uocem spiritũq; collegit, id unum à circunstantibus requisiuit, num cadēti sibi scutum ademisset hostis. quod ut seruatũ audiuit, allatum uelut laborum gloriæq; socium osculatus ē. Iterum quæsiuit uteri uicissent, ut audiuit Thebanos, bene habere se rem dixit, atq; ita uelut gratulabundus patriæ expirauit. Huius morte etiam Atheniensium uirtus intercidit. siquidem amisso, cui æmulari consueuerant, in segnitiem torporemq; resoluti, non (ut olim) in classem exercitusq;, sed in dies festos, apparatusq; ludorum, reditus publicos effundunt, & cum actoribus nobilissimis, poētisq; theatra celebrāt, frequentius scænam quàm castra uisentes. Versificatores oratoresq; meliores, quàm duces laudātes. Tūc uectigal publicum, quo ante milites & remiges alebantur, cum urbano populo diuidi cœptum. Quibus rebus effectum est, ut, inter otia Græcorum, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret. & Philippus obses triennio Thebis habitus Epaminundæ & Pelopidæ uirtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græciæ & Asiæ ceruicibus, ueluti iugum seruitutis, imponeret.

LIBER SEPTIMVS

Emathia

Macedonia antea nomine Emathionis regis, cuius prima uirtutis experimenta in illis locis extant, Emathia cognominata est. Huius sicuti incremēta modica, ita termini perangusti fuere. Populus Pelasgi, & regio Bœotia dicebatur. Sed postea uirtute regū, & gētis idustria, subactis primo finitimis, mox populis natiōibusq;, īperiū usq; extremos oriētis terminos prolatum est. In regiōe Pelagoniæ, quæ nūc portio est Macedoniæ, regnasse fertur Pelegonus pater Asteropæi, cuius troiano bello īter clarissimos uidices Vrbis nomē accepimus. Ex alio latere ī Europa Europus nomine regnū tenuit. Sed & Caranus cum magna multitudine Græcorū sedes in Macedōia respōso oraculi iussus quærere, cū in Emathiam uenisset, urbē Edessam, non sentientibus Oppidanis, propter imbriū & nebulæ magnitudinem, gregē caprarum imbrē fugientium secutus occupauit, reuocatusq; ī memoriā oraculi, quo iussus erat ducibus capris, imperium quærere regni sedē statuit, religioseq; postea obseruauit, quocūq; agmen moueret, ante signa easdē capras habere, cœptorū duces habiturus, quas regni habuerat authores. Vrbē Edessam, ob memoriam muneris, Aegæā, populū ægæatas uocauit. Pulso deīde Mida, nā is quoq; portionē Macedoniæ tenuit, aliisq; regibus pulsis, in locum omniū solus successit, primusq; aduenatis gētibus uariorum populorum ueluti unū corpus Mace

Pelegonus.

Europus.

Caranus.

pus Macedoniæ fecit, cresce̅tiq; regno ualida, icreme̅torũ fundame̅ta constituit. Post hũc Perdiccas regnauit, cuius uita illustris, & mortis postrema, ueluti ex oraculo præcepta, memorabilia fuere. siquidem senex moriens Argeo filio mõstrauit locum, quo condi uellet. ibiq; non sua tantum, sed etiam succedentium sibi in regnum ossa poni iussit. Præfatus quoad ibi cõditæ posteriorum reliquiæ forent, regnum in familia mansurum, creduntq; hac superstitione extinctam in Alexãdro stirpem, quia locum sepulturæ mutauerit. Argeus, moderate & cum amore populi administrato regno, successore̅ filium Philippum reliquit, qui immatura morte raptus Aeropũ paruulum admodum instituit hæredem. Sed Macedõibus assidua certamina cum Thracibus & Illyriis fuere. quorum armis ueluti cotidiano exercitio indurati gloria bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii infantiam regis pupilli contemnentes bello Macedonas aggrediũtur, qui prælio pulsi, rege suo in cunis prelato & ante aciem posito, acrius certamen repetiuerunt. tãquam ideo uicti fuissent antea, quod bellãtibus sibi regis sui auspicia defuissent, futuri uel propterea uictores, quod ex superstitione animum uincendi ceperant, simul & miseratio eos infantis tenebat, quem, si uicti forent, captiuum de rege facturi uidebantur. Conserto itaq; prælio magna cæde Illyrios fudere, oste̅deruntq; hostibus suis priore bello, regem Macedonibus non uirtutem defuisse. Huic Amyntas succedit & propria uirtute, & Alexandri filii egregia indole insigniter clarus. Cui Alexandro tãta omnium uirtutum naturæ or-

Perdiccas et alij postmodum Macedoniae reges

Amyntas

Alex.r filij

namēta extitere, ut etiā Olympio certamine uario ludicrorum genere cōtenderit. Cū interim Darius rex Persarū turpi à Scythia fuga summotus, ne ubiq; deformis militiæ dānis haberetur, mittit cum parte copiarū Megabyzum ad subigendā Thraciā. cæteraq; eius tractus regna, quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia. Qui breui tempore executo regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniæ missis, obsides in pignus futuræ pacis sibi dari postulabat. Sed legati benigne excepti inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, ut apparatui epularum adiiciat ius familiaritatis, adhibitis in conuiuium suis ac filii uxoribus & filiabus, id apud Persas haberi pignus ac fœdus hospitii. Quæ ut uenerūt petulātius cōtrectātibus, filius Amyntæ Alexāder rogat patrē respectu ætatis ac grauitatis suæ abiret cōuiuio, polliticus se hospitū iocos tēpaturū quo digresso mulieres quoq; paulū è cōuiuio euocat, cultius exornaturus, gratioresq; reducturus. In quarū locū matrōali exornatos habitu iuuenes supponit, eosq; petulātiā legatorum ferro, quod sub ueste gerebant, compescere iubet. Atq; ita iterfectis omnibus ignarus rei Megabyzus, cum legati nō redirent, mittit eo cum exercitus parte Bubarē, ut in bellum facile & mediocre dedignatus ipse ire. ne dehonestaretur prælio tam fœdæ gentis. Sed Bubares ante bellū amore filiæ Amyntæ captus, omisso bello, nuptias facit, depositisq; hostilibus animis i affinitatis iura succedit. post discessū à Macedōia Bubaris Amyntas rex decedit, cuius filio & successori Alexādro cognatio Bubaris non Darii tantum tem

ius familiari

pignus ac fœdus hospitii

poribus pacem præstitit, uerũ etiã Xerxẽ cõciliauit, adeo, ut cum Græciã ueluti tẽpestas quædã occupasset, inter Olympum Hæmumq; montes totius regiõis eum imperio donauerit. Sed nec uirtute minus quàm Persarũ liberalitate regnum ampliauit. Per ordinem deinde successionis regnũ Macedoniæ ad Amyntã fratris eius Menelai filium peruenit. Hic quoq; ĩsignis industria, & omnibus ĩperatoriis uirtutibus instructus fuit. Qui ex Eurydice tres filios sustulit, Alexãdrum, Perdiccam, & Philippum Alexandri Magni macedonis patrem, & filiam Eurynoem. Ex Gygæa autẽ Archelaum, Arideum, Menelaum. qui cum Illyriis, deinde & cúm Olynthiis grauia bella gessit. Insidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias generi pacta occidendum uirum, regnumque adultero tradendũ susceperat, occupatus fuisset, ni filia pellicatum matris, & sceleris consilia prodidisset. Functus itaq; tot periculis senex decessit regno maximo filiis, Alexandro tradito. Igitur Alexander inter prima initia regni bellum ab Illyriis pacta mercede, & Philippo fratre dato obside redemit. Interiecto quoque tempore per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat. quæ res Philippo maxima incrementa egregiæ indolis fuit, siquidem triennio Thebis obses habitus prima pueritiæ rudimenta in urbe seueritatis antiquæ, & in domo Epaminundæ summi & philosophi & imperatoris deposuit. Nec multo post Alexander insidiis Eurydices matris appetitus occumbit, cui Amyntas in scelere deprehensæ propter communes liberos, ignarus eisdem quandoq;

Amyntas alte.

Alexm, [illegible] ab Eurydice matre interfici.

exitiosam fore, pepercerat. Frater quoq; eius Perdicca pari insidiarum fraude decipitur. Indignum prorsus libidinis causa liberos a matre uita priuatos, quam scelerum suorum suppliciis hoc liberorum contẽplatio uindicauerat. Perdiccæ indignior cædes uidebatur, quod ei apud matrẽ misericordiam ne paruulus quidem filius conciliauerat. Itaq; Philippus diu nõ se regem, sed tutorem pupilli egit. At ubi grauiora bella imminebant, serumq; auxilium in expectatione infantis erat, compulsus à populo regnum suscepit. Vt est ingressus imperium magna de illo spes omnibus fuit, & propter ipsius ingenium, quod magnum spondebat uirũ, & propter uetera Macedoniæ fata, quæ cecinerant, uno ex Amyntæ filiis regnante, florentissimũ fore Macedoniæ statum, cui spei scelus matris hũc residuũ fecerat. Principio regni, cum hinc cædes fratrũ indigne peremptorum, inde hostium multitudo, hinc insidiarum metus, inde inopia cõtinui belli & exhausti regni immaturam ætatem tyronis bella, quæ urgeret ueluti conspiratione quadã ad opprimendam Macedoniam multarum gentium ex diuersis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse non poterat, dispensanda ratus, alia interposita pactione cõponit, alia redimit facillimis quibusq; aggressis, quorum uictoria & militum trepidos animos firmaret, & contemptum sibi hostium demeret. Primũ illi cum Atheniensibus certamen fuit, quibus per insidias uictis, metu belli grauioris, cum interficere omnes posset, incolumes sine precio dimisit. Post hæc bello in Illyrios translato multa milia hostium

Philippus.

cædit. Vrbem nobilissimam Larissam in Thessalia nõ prædæ cupiditate, sed quod exercitui suo robur thessalorum equitum adiungere gestiebat, nihil minus q̃ bellum metuentem improuisus expugnat, unumque corpus equitum pedestriumq; inuicti exercitus fecit. Quibus rebus feliciter prouenietibus Olympiada, Neoptolemi regis Molossorum filiam uxorem ducit, conciliante nuptias fratre patruele tutore uirginis Arybarege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troada in matrimoniũ habebat, quæ causa illi exitii malorumq; omnium fuit, nam dum regni incremẽta affinitate Philippi acquisiturũ se sperat, proprio regno ab eodem priuatus in exilio consenuit. His ita gestis Philippus iam non cõtentus summouere bella ultro etiã quietos lacessit. Cum Methonã urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris sagitta iacta dextrum oculum regis effodit. quo uulnere nec segnior in bellum, nec iracundior aduersus hostes factus est, adeo ut interiectis diebus pacẽ deprecãtibus dederit, nec moderatus tãtũ, uerum etiã mitis aduersus uictos fuerit.

LIBER OCTAVVS.

g Ræciæ ciuitates dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt. quippe in mutuum exitium sine modo ruentes ab omnibus uictæ perière. quid singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt. si quidem Philippus rex Macedoniæ ueluti è specula quadã libertati omniũ isidiatus,

dum contentiones ciuitatū alit, auxilium inferioribus ferendo, uictos pariter, uictoresq; subire regiam serui tutē coegit. Causa & origo huius mali Thebani fuere. qui cum rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, uictos armis Lacedæmonios et Phocenses, quasi parua supplicia cædibus & rapinis luissent, apud cōmune Græciæ conciliū superbe accusauerunt. Lacedæmoniis crimini datum, quod arcem thebanā induciarum tempore occupassent, Phocensibus quod bœotiā depopulati essēt, prorsus quasi post arma & bellum locū legibus reliquissent. Cū iudiciū arbitrio uictorum exerceretur, tanta pecunia dānātur, quāta exolui nō posset. Igitur Phocēses, cū agris, liberis, coniugibusq; priuarentur, desperatis rebus, Philomelo quodam duce, uelut deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupauere. Inde auro & pecunia diuites, conducto mercennario milite bellū Thebanis intulerūt. Factūq; Phocēsium tametsi omnes execrarentur proprer sacrilegium, plus tamē inuidiæ Thebanis, à quibus ad hanc necessitatem cōpulsi fuerant, q̄ ipsis intulit. Itaq; auxilia his, & ab Atheniensibus & à Lacedæmoniis missa. Prima igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit. Sequenti prælio primus inter confertissimos dimicans cecidit. et sacrilegii pœnas impio sanguine luit. In huius locum dux Onomarchus creatur. aduersus quem Thebani Thessaliq; nō ex ciuibus suis, ne uictoris potentiā ferre non possent, sed Philippum Macedoniæ regem ducē eligunt, & externæ dominationi, quā in suis timuerūt, spōte succedūt. Igitur Philippus, quasi

ſacrilegii non Thebanorũ ultor eſſet, omnes milites co
ronas laureas ſumere iubet, atq; ita ueluti deo duce in
prœliũ pergit. Phocẽſes, inſignibus dei cõſpectis, con-
ſcientia delictorum territi, abiectis armis fugã capeſ
ſunt, pœnasq; uiolatæ religionis ſanguine & cædi-
bus ſuis pendũt. Incredibile, quantã ea res apud oẽs
nationes Philippo gloriã dedit. Illum uindicem ſacri
legii, illum ultorem religionum, quod orbis uiribus
expiari debuit, ſolum, qui piacula exigeret, extitiſſe
dignum. Itaq; diis proximus habetur, per quẽ deorũ
maieſtas uindicata ſit. ſed Atheniẽſes audito belli euẽ
tu, ne in Græciã Philippus trãſiret, anguſtias Ther-
mopylarũ pari ratione (ſicuti antea aduenĩtibus Per
ſis) occupauere, ſed nequaq; ſimili aut uirtute, aut cã
ſiquidẽ tunc pro libertate Græciæ, nunc pro ſacrile
gio publico, tũc à rapina hoſtium templa uindicatu
ri, nunc aduerſus uindicẽ templorũ raptores defenſu-
ri. aguntq; ſe propugnatores ſceleris, cuius turpe erat
alios uindices fuiſſe, immemores prorſus, quod in du-
biis rebus ſuis illo deo etiã cõſiliorum authore uſi fue
rãt, quod illo duce tot bella uictores inierãt, tot urbes
auſpicato cõdiderant, tantum imperium terra mari-
q; quæſierãt, quod nihil, ſine maieſtate numinis eius
aut priuatæ unquam aut publicæ rei geſſerant. tan-
tum facinus admiſiſſe ingenia omni doctrina excul-
ta, pulcherrimis legibus iſtitutisq; formata, ut q̃d,
unde poſt hac ſuccenſere iure barbaris poſſint, non
haberent. ſed nec Philippus melioris fidei aduerſus
ſocios fuit. quippe ueluti timens, ne ab hoſtibus ſacri-
legii ſcelere uinceretur, ciuitates quarum paulo ante

dux fuerat, quæ sub auspiciis eius militauerant, quæ gratulatæ illi, sibiq; uictoriam nactæ fuerant, hostiliter occupatas diripuit. Coniuges liberosq; omnium sub corona uendidit. Non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis penatibus publicis priuatisq;, ad quos pauloante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit. Prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quàm sacrilegiorum licẽtiam quæsisse uideretur. Inde ueluti rebus egregie gestis in Thraciam traiicit. Vbi bello pari perfidia gesto, captisq; per dolum & occisis finitimis regibus, uniuersa prouincia imperio Macedoniæ adiungit. Deinde ad abolendam inuidiæ famam, quia insignis præter cæteros tũc temporis habebatur, per regna mittit, & opulẽtissimas ciuitates, qui opinionem sererent, regem Philippum magna pecunia locare, muros per ciuitates & phana ac tẽpla facienda, ut per præcones susceptores sollicitarentur. qui cum in Macedoniam uenissent, uariis dilationibus frustrati uim regiæ maiestatis timentes taciti proficiscebantur. Post hæc Olynthios aggreditur. Receperant enim per misericordiã post cædẽ unius, duos fratres eius, quos Philippus ex nouerca genitos ueluti participes regni, interficere gestiebat. Ob hãc igitur causam urbẽ antiquã & nobilem excidit, & fratres olim destinato supplicio tradit, prædaq; ingenti pariter & paricidii uoto fruitur. Inde quasi omnia, quæ agitasset animo ei licerẽt, auaritia in Thessalia, argẽti metalla in Thracia occupat. Et ne quod ius uel fas inuiolatũ prætermitteret, piraticam quoq; exercere instituit. His ita gestis forte euenit, ut cũ fratres duo re-

gis Thraciæ

gis Thraciæ, non contemplatione iustitiæ eius, sed ciui cem metuentes, ne alterius uiribus accederet, disceptationũ suarum iudicem eligerent. Sed Philippus more ingenii sui, ad iudicium ueluti ad bellum inopinantibus fratribus instructo exercitu superuenit, & regno utrunque non iudicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliauit. Dum hæc aguntur legati Atheniensiũ petentes pacem ad eum uenerunt. quibus auditis, & ipse legatos Athenas cũ pacis cõditionibus misit. ibiq; ex commodo utrorunq; pax facta. Ex cæteris quoq; Græciæ ciuitatibus, non pacis amore, sed belli metu, legationes uenere. Siquidem recrudescente ira, Thessali Bœotiiq; orant, ut pfessum se aduersum Phocẽses ducem Græciæ exhibeat, tanto odio Phocensium ardẽtes, ut obliti cladium suarum perire ipsi, quàm non perdere eos, ꝓoptarent, expertamq; Philippi crudelitatem pati, quàm parcere hostibus suis, mallent. Contra Phocensiũ legati adhibitis Lacedæmõiis & Atheniensibus bellum deprecabãtur, cuius ab eo dilationem ter iam emerant. Fœdum prorsus miserandumq; spectaculum, Græciam etiam nunc & uiribus, & dignitate, orbis terrarum principem, regum certe gentiumq; semper uictricem, & multarum adhuc urbium dominam, alienis excubare sedibus, aut rogitantem bellum aut deprecantem in alterius ope omnem spem posuisse. orbis terrarum uindices eo usque discordia sua, ciuilibusq; bellis redactos, ut adulẽtur ultro sordidam pauloante clientelæ suæ partem, & hoc potissimum facere Thebanos Lacedæmoniosque antea inter se imperii, nunc Græciæ imperantis æmulos.

Philippus inter hæc uindicatione gloriæ suæ tantarum urbium fastigium agitat, atque utros potius dignetur, æstimat. Secreto igitur auditis utrisq; legationibus, his ueniam belli pollicetur, iureiurando adactis, responsum nemini prodituros, illis contra uenturum se auxiliumq; laturum. utrosque uetat parare bellum aut metuere. Sic uariato responso securis omnibus Thermopylarum angustias occupat. Tunc primum Phocenses se captos fraude Philippi animaduertentes trepidi ad arma confugiunt. Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia, & Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur necessitate, pacta salute, se dedunt. Sed pactio eius fidei fuit, cuius antea fuerat deprecati belli promissio. Igitur cæduntur passim rapiunturq;, non liberi parentibus, non coniuges maritis, nō deorum simulachra templis suis relinquuntur. Vnū tātum miseris solatium fuit, quod cum Philippus portione prædæ socios fraudasset, nihil rerū suarū apud inimicos uiderunt. Reuersus in regnum, ut pecora pastores nunc in hybernos, nunc in æstiuos saltus traiiciunt, sic ille populos & urbes (ut illi uel replenda uel derelinquenda quæque loca uidebantur) ad libidinem suam transfert. miseranda ubiq; facies, & excidio similis erat. Non quidem pauor ille hostilis, nec discursus per urbem militum erat, non tumultus armorum, non bonorum atq; hominum rapina, sed tacitus mœror & luctus, uerentibus ne ipsæ lachrymæ pro contumacia haberentur. Crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus profiteri licet.

cet. Nunc ſepulchra maiorum, nunc ueteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibusq; genuerant, conſiderabant, miſerantes nunc uicem ſuã, quod in eam diem uixiſſent, nunc filiorum, quod non poſt eam diẽ nati eſſent. Alios populos in finibus ipſis hoſtibus opponit, alios in extremis regni terminis ſtatuit quoſdam bello captos in ſupplementis urbium diuidit. Atque ita ex multis gentibus nationibusq; unum regnum populumque conſtituit. Compoſitis ordinatisque Macedoniæ rebus, Dardanos cæterosque finitimos fraude captos expugnat. Sed nec à proximis manus abſtinet. Siquidem Arymbã regem Epiri uxori ſuæ Olympiadi arctiſſima cognatione uinctum pellere regno ſtatuit, atque Alexandrum priuignum eius, uxoris Olympiadis fratrem, puerũ honeſtæ pulchritudinis in Macedoniam nomine ſororis accerſit, omniq; ſtudio ſollicitatũ in ſpem regni ſimulato amore ad ſtupri conſuetudinem perpulit, maiora in eo obſequia habiturus, ſiue conſcientiæ pudore, ſiue regni beneficio. Igitur cum XX. ad annos perueniſſet ereptum Arymbæ regnum puero admodum tradit, ſceleſtus in utroque. nam nec in eo ius cognationis ſeruauit, cui ademit regnum, & eum, cui dedit, impudicũ fecit ante quàm regem.

Arymba

Philippo [illegible]

LIBER NONVS.

IN Græciam Philippus cum uenißet sollicitatus paucarũ ciuitatum direptione, & ex præda modicarum urbiũ, quantæ opes uniuersarum eßent animo prospiciens, bellum toti Græciæ inferre statuit. Ad cuius emolumẽtum egregie pertinere ratus, si Byzantium, nobilem & maritimam urbem, receptaculum terra mariq; copiis suis futurum in potestatem redegißet, eandem claudentẽ sibi portas obsidione cinxit. Hæc nanq; urbs condita primo à Pausania rege Spartanorum, & per. VII. annos poßeßa fuit. deinde uariante uictoria, nunc Lacedæmoniorũ, nũc Atheniensium iuris habita est. quæ icerta poßessio effecit, ut nemine quasi suam auxiliis iuuante libertatẽ constantius tueretur. Igitur Philippus longa obsidionis mora exhaustus pecuniæ cõmerciũ de piratica mutuatur. Captis itaq; C. LXX. nauibus, mercibusq;, distractis anhelantem iopiam paululum recreauit. Deinde, ne unius urbis oppugnatione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortißimis multas cheronnesi urbes expugnat. Filium Alexandrum decem et octo annos natum, ut sub militia patris tyrocinii rudimenta deponeret, ad se accersit. In Scythiam quoque prædandi causa profectus, more negociantium impensas belli alio bello refecturus. Erat eo tempore rex Scytharum Anteas, qui cum bello Istrianorum pmeretur, auxilium à Philippo per Apolloniẽses petit, in succeßione eũ regni Scythiæ adoptaturus. Cũ iterim

Istrianorum

Istrianorum rex decedens & metu belli & auxiliorū necessitate, Scythas soluit. Itaq; Anteas remissis Macedonibus renunciari Philippo iubet, neque auxilium eius se petisse, neque adoptionem mandasse. nam neq; uindictæ Macedonum egere Scythas, quibus meliores forent, neque hæredem sibi incolumi filio deesse. His auditis Philippus, legatos ad Anteam mittit impensæ obsidionis portionem petentes, ne inopia bellū deserere cogatur. quod eo promptius eum facere debere, quod missis à se in auxilium eius militibus, ne sumptum quidem uiæ, nō modo officii precia dederit. Anteas inclementiam cæli & terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis ditet Scythas, sed uix alimenta exhibeat, respondit, nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat, & turpius putare paruo defungi, quàm totum abnuere. Scythas autem uirtute animi & duritia corporis, non opibus censeri. Quibus derisus Philippus soluta obsidione Byzantii, scythicū bellum aggreditur, præmissis legatis, quo securiores faceret, qui nuncient Anteæ dum Byzantium obsidet uouisse statuam Herculi, ad quam in hostio Istri ponendam se uenire, pacatum accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis uenturus. Ille si uoto fungi uelit, statuam sibi mitti iubet, non modo ut ponatur, uerum etiam ut inuiolata maneat, pollicetur. Exercitum autem fines ingredi negat se passurum, ac si inuitis Scythis statuam ponat, eo digresso sublaturum, uersurumq; æs statuæ in aculeo sagittarū. His utrinque irritatis animis prælium committitur. Cum uirtute & numero præstarent Scythæ, astutia Phi-

Scythæ à Ph. superati

lippi uincuntur. XX. milia puerorum ac fœminarum capta, pecoris magna uis, auri argentiq; nihil. ea primum fides inopiæ scythicæ fuit. XX. milia nobilium equarum ad genus faciẽdum in Macedoniam missa. Sed reuertẽti à Scythia Triballi Philippo occurrũt. Negant se transitum daturos, ni portionem accipiãt prædæ. Hinc iurgium, & mox prælium. in quo ita in femore uulneratus est Philippus, ut per corpus eius equus interficeretur. Cum omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita scythica uelut deuota spolia pene luctuosa Macedonibus fuere. Vbi uero ex uulnere primum conualuit, diu dissimulatum bellum Atheniẽsibus infert. Quorum causæ Thebani se iunxere metuentes ne uictis Atheniẽsibus, ueluti uicium, incendium belli ad se transiret. Facta igitur inter duas pauloante infestissimas ciuitates societate, legationibus Græciã fatigãt, communem hostem putant communibus uiribus summouendum. Neq; enim cessaturum Philippum si prospere prima successerint nisi omnem Greæciam domuerit. Motæ quædam ciuitates Atheniensibus se iungunt. quasdam autẽ ad Philippum belli metus traxit. Prælio commisso, cum Athenienses lõge maiore militum numero præstarẽt, assiduis bellis indurata uirtute Macedonum uincuntur, non tamen immemores pristinæ gloriæ cecidere. Quippe aduersis uulneribus omnes loca, quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies uniuersæ Græciæ & gloriam dominationis, et uetustissimã libertatẽ finiit. Huius uictoriæ callide dissimulata lætitia est. Deniq; nõ solita sacra

Bellũ in Græcia

Philippus illa die fecit, nō in cōuiuio risit, nō ludos inter epulas adhibuit, non coronas aut unguenta sumpsit, & quantum in illo fuit, ita uicit, ut uictorem nemo sentiret. Sed nec regem se Græciæ, sed ducem appellari iussit. Atque ita inter tacitam lætitiam & dolorem hostiū temperauit, ut neque apud suos exultasse, neque apud uictos insultasse uideretur. Atheniensibus, quos passus infestissimos fuerat, & captiuos gratis remisit, & bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasq; funerum, ut ad sepulchra maiorū deferrent, ultro hortatus est. Super hæc Alexandrum filium cū amico Antipatro, qui pacem cū his amicitiamq; iungeret, Athenas misit. Thebanorū porrò non solum captiuos, uerum etiam interfectorū sepulturam uendidit. principes ciuitatis alios securi percussit, alios in exilium redegit, bonaq; omnium occupauit, pulsos deinde per iniuriam in patriam restituit. Ex horum numero.ccc. exules iudices rectoresq; ciuitati dedit. Apud quos cum potentissimi quiq; rei eius ipsius criminis postularentur, quod per iniuriam se in exilium egissent, huius constantiæ fuerunt, ut omnes se authores faterentur, meliusq; cum repu. actum, cum damnati essent, quàm cum restituti contenderent. Mira prorsus audacia, de iudicibus uitæ necisq; suæ quemadmodum possunt, sententiā ferunt, contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt, & quam rebus nequeunt ulcisci, uerbis usurpant libertatem. Compositis in Græcia rebus Philippus omniū ciuitatum legatos ad formandū rerum præsentium statum euocari Corinthū iubet.

Ibi pacis legem uniuersæ Græciæ pro meritis singulorum ciuitatum statuit, cōciliumq́; omniū ueluti unū senatum ex omnibus elegit. Soli Lacedæmonii & legem & regem contempserunt, seruitutem non pacem rati, quæ non ipsis ciuitatibus conueniret, sed à uictore ferretur. Auxilia deinde singularum ciuitatum describuntur, siue adiuuandus ea manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neq; enim dubium erat imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorū, CC. milia peditum fuere, & equitum. XV. milia. Extra hanc summam & Macedoniæ exercitus erat, & confinis domitarum gentium barbaries. Initio ueris tres duces in Asiam Persarum iuris præmittit Parmenionem, Amyntam, & Attalum, cuius sororem nuper, expulsa Alexandri matre Olympiade propter stupri suspicionem, in matrimonium acceperat. Interea dum auxilia à Græcia coēunt, nuptias Cleopatræ filiæ & Alexandri, quem regem Epiri fecerat celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiā, & uxorem ducentis apparatibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia deerat, ad quorum spectaculum Philippus cum sine custodibus corporis medius inter duos Alexandros filium generumq́; contēderet, Pausanias nobilis ex Macedonibus adolescens nemini suspectus occupatum Augustiis Philippum in trāsitu obtruncat, diemq́; lætitiæ destinatum fœdum luctu funeris facit. Hic Pausanias primis pubertatis ānis stuprum per iniuriam passus ab Attalo fuerat, cuius indignitati hæc etiam fœditas accesserat. nam produ-

ctum in

Pausanias … Infer…or.

ctum in conuiuia solutumq; mero Attalus non suæ tantum, uerum & conuiuarum libidini, uelut scortum uile, subiecerat, ludibriumq; omnium inter æquales reddiderat. Hanc rem ægre ferēs Pausanias querelā Philippo sæpe detulerat. Cū uariis frustrationibus non sine risu differretur, & honoratum insuper ducatu aduersarium cerneret, iram in ipsum Philippū uertit, ultionemq;, quam ab aduersario nō poterat, ab iniquo iudice exegit. Creditum est etiam, immissum ab Olympiade matre Alexādri fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitisse. quippe non minus Olympiadē repudium, & prælatā sibi Cleopatram, quàm stuprum Pausaniam doluisse. Alexandrum quoq; regni æmulum fratrem ex nouerca susceptum timuisse, eoq; actum ut in conuiuio antea primum cum Attalo mox cum ipso patre iurgaret. Adeo ut etiam stricto gladio eū Philippus consectatus sit, ægreq; à filii cæde amicorum precibus exoratus. Quam ob rem Alexander ad auunculum se in Epirum cum matre, inde ad reges Illyriorum cōtulerat, uixq; reuocanti mitigatus est patri, precibusq; cognatorum ægre redire compulsus. Olympias quoque fratrem suum Alexandrum Epiri regem in bellum subornabat, perfecissetq;, ni filiæ nuptus pater generum occupasset. His stimulis irarum uterq; Pausaniam de impunitate stupri sui querentem ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certè fugienti percussori equos quoq; præparatos habuit. Ipsa deinde audita regis nece, cū titulo officii ad exequias concurrisset, in cruce pendentis Pausaniæ capiti eadem nocte,

qua uenit, coronam auream imposuit, quod nemo alius audere, nisi hæc, superstite Philippi filio potuisset. Paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremauit, & tumulum ei eodē fecit in loco, parētariq; eidē quotannis, incussa populo superstitione, curauit. Post hæc Cleopatram, à qua pulsa Philippi matrimonio fuerat, in gremio eius prius filia interfecta, finire uitam suspendio coēgit, spectaculoq; pendentis ultio petita est, ad quam per parricidiū festinauerat. Nouissime gladiū illum, quo rex percussus est, Apollini sub nomine Myrtalis cōsecrauit. hoc enim nomen ante Olympiadis paruulæ fuit. Quæ omnia ita palàm facta sunt, ut timuisse uideatur, ne facinus ab ea commissum non probaretur. Decessit Philippus XL. & VII. annorum, cum annis XXV. regnasset. Genuit ex Larißæa saltatrice filium Aridæum, qui post Alexandrum regnauit. Habuit & multos alios filios ex uariis matrimoniis regio more susceptos. qui partim fato, partim ferro periere. Fuit rex armorum, quàm conuiuiorū, apparatibus studiosior, cui maximæ opes erant instrumenta bellorum, diuitiarum quæstu quàm custodia sollertior. itaq; inter cotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari iure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio uincendi, blandus pariter & insidiosus alloquio, qui plura promitteret, quàm præstaret. In seria & iocos artifex. Amicitias utilitate non fide colebat. Gratiam fingere in odio, in gratia offensam simulare, instruere inter concordātes odia, apud utrunq; gratiam quærere, solēnis illi

onsuetudo. Inter hæc eloquentia insignis, oratio acuminis & sollertiæ plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inuentionum deesset ornatus. Huic Alexander successit, & uirtute & uitiis patre maior. Itaq; uincēdi ratio utriq; diuersa. Hic aperta ui, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic palàm fusis. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare plerūq; & uincere, hic, ubi exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterq; auidus, sed ebrietatis diuersa uitia. Patri mos erat & de conuiuio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre, Alexander non in hostem, sed in suos sæuiebat. Quam ob rem Philippum sæpe uulneratū prælia remisere, hic amicorum interfector conuiuio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater mallebat, hic metui. Literarū cultus utriq; similis. Sollertiæ pater maioris, hic fidei. Verbis atq; oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi uictis filio animus & promptior & honestior, ille nec sociis abstinebat. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater fecit, operis totius gloriā filius consumauit.

Ubi, et Alex Comparo.

LIBER DECIMVS.

Artaxerxis filij cxv.

Rtaxerxi regi Persarum ex pellicibus centum quindecim filii fuere, sed tres tantum iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarchus, & Ochus. Ex his Darium contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater regem uiuus fecit, nihil sibi ablatum existimās, quod in filium cōtulisset, sinceriusq; gaudium ex procreatione capturus, si insignia maiestatis suæ uiuus in filio conspexisset. Sed Darius post noua paternæ pietatis exempla interficiendi patris consilium cepit. sceleratior quod, si solus parricidium cogitasset, tanto sceleratior in societatem facinoris assumptos quinquaginta fratres fecit parricidas. ostēti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari, uerum etiā sileri parricidiū potuit, ut ex quinquaginta liberis nemo inuentus sit, quē aut paterna maiestas, aut uenératio senis, aut indulgentia patris à tāta immanitate reuocaret. adeo uile paternum nomē apud tot numero filios fuit, ut quorum præsidio tutus etiam aduersus hostes esse debuerat, eorum insidiis circūuentus tutior ab hostibus, quàm à filiis fuerit. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit. Occiso quippe Cyro fratre in bello, cuius mentio supra habita est, Aspasiam pellicē eius rex Artaxerxes in matrimoniū receperat. hanc patrē cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulauerat. Qui, pro indulgentia sua in liberos, primo facturum se dixerat, mox pœnitentia ductus ut

Darius cū quinquaginta frib. in patrē coniurat.

honeste negaret, quod temere promiserat, solis eam sacerdotio, quo perpetua illi ab omnibus uiris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus iuuenis in iurgia primo patris erupit. mox facta cum fratribus coniuratione, dum patri insidias parat, deprehensus cũ sociis pœnas parricidii diis paternæ maiestatis ultoribus, dedit. cõiuges quoq; omnium cum liberis, ne quod uestigium tanti sceleris extaret, interfectæ sunt. Post hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit. rex, q̃ pater, facilior. Hæreditas regni Ocho tradita, qui timens parem coniurationem, regiam cognatorum cæde & strage principum replet, nulla non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordia permotus, scilicet ne innocẽtior fratribus parricidis haberetur. Atq; ita ueluti purificato regno bellum Cadusiis infert. In eo cum aduersus prouocatorẽ hostium Codomanus quidam omnium fauore processisset, hoste cæso uictoriam suis pariter, & propè amissam gloriam restituit. ob hæc decora idem Codomanus præficitur armeniis. Interiecto deinde tẽpore post mortem Ochi regis ob memoriam pristinæ uirtutis rex à populo constituitur, Darii nomine, ne quid regiæ maiestati deesset, honoratus. bellumq; cum Alexandro magno diu uariãte fortuna magna uirtute gessit. Postremo uictus ab Alexandro & à cognatis occisus uitam pariter cum Persarum regno finiuit.

LIBER VNDECIMVS.

IN exercitu Philippi sicuti uariæ gentes erāt, ita eo occiso diuersi motus animorum fuere. Alii quippe iniusta seruitute oppressi, ad spē se libertatis erigebant. Alii tedio longinquæ militiæ remissam sibi expeditionem gaudebant. Nonnulli facem nuptiis filiæ accensam rogo patris subditam dolebāt. Amicos quoq; tam subita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes, nunc prouocatam Asiam, nunc Europam nōdum perdomitam, nunc Illyrios, & Thracas, & Dardanos, cæterasq; barbaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ: qui oēs populi si pariter deficiant, resisti nullo modo posse. His rebus uelut medela quædam interuentus Alexandri fuit. q pro cōcione ita uulgus omne cōsolatus, hortatusq; p tempore est, ut & metum timentibus demeret, & in spem sui omnes impelleret. Erat hic ānos XX. natus. In qua ætate ita moderate de se multa pollicitus ē, ut appareret plura eum experimentis reseruare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ uacationem, dedit. quo facto tantum sibi fauorē omnium conciliauit, ut corpus hominis, non uirtutem regis mutasse se dicerent. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit. In quibus ante omnia cædis conscios ad tumulum patris occidi iussit, soli Alexādro Lyncistæ fratri pepercit, seruans in eo auspicium dignitatis suæ. Nam regem eum primus salutauerat. Aemulum quoq; imperii Caranum fratrem ex nouerca susce-

tum interfici curauit. Inter initia multas gẽtes rebellantes compescuit. orientes nonnullas seditiones extinxit. Quibus rebus erectus, citato gradu in Græciam contendit. Vbi exemplo patris Corinthum euocatis ciuitatibus, dux in locũ eius substituitur. Incboatũ deinde à patre persicum bellum aggreditur. In cuius apparatu occupato nunciatur, Athenienses, & Thebanos ab eo ad Persas defecisse, authorẽq; eius defectionis magno auri põdere à Persis corruptũ Demosthenẽ oratorẽ extitisse, qui Macedonũ deletas omnes cum rege copias à Triballis affirmauerit, producto in concionem authore, qui in eo prælio, ĩ quo rex ceciderat, se quoq; uulneratum diceret. qua opinione mutatos omnium fermè ciuitatum animos esse, præsidia Macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoq; exercitu Græciã oppressit, ut quem uenire non senserant, uidere se uix crederent. In transitu hortatus Thessalos fuerat. beneficiorumq; Philippi patris maternæq; suæ cum his ab Aeacidarum gente necessitudinis admonuerat: Cupide hæc Thessalis audientibus exemplo patris dux uniuersæ gentis creatus erat, & uectigalia omnia redditusq; suos ei tradiderant. Sed Atheniẽses sicuti primi defecerunt, ita primi pœnitere cœperunt, contemptũ hostis in admirationem cõuertentes, pueritiãq; Alexandri spretam antea supra uirtutem ueterum ducũ extollentes. Missis itaq; legatis bellum deprecantur. quibus auditis, & grauiter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum conuertit, eadẽ indulgentia usurus, si parem pœnitentiam inuenisset:

ſed Thebani armis non precibus nec deprecatione u ſunt. Itaq; uicti grauiſſima quæq; ſupplicia miſerrimæ captiuitatis experti ſunt. Cum in conſilio de excidio urbis deliberaretur, Phocenſes & Platæenſes et Theſpienſes & Orchomenii Alexandri ſocii, uictoriæq; participes excidium urbium ſuarum, crudelitatemq; Thebanorũ referebant, ſtudia in Perſas nõ præſentia tantum, uerum etiam et uetera aduerſus Græciæ libertatem increpantes. Quam ob rem odium eos omnium populorum eſſe. quod uel ex eo manifeſtari, quod iureiurãdo ſe omnes obſtrinxerint, ut uictis Perſis Thebas diruerẽt. adiiciunt & ſcelerum priorum fabulas, quibus omnes ſcænas replerant, ut non præſenti tãtum perfidia, uerum & uetere infamia inuiſi forent. Tunc Eleadas unus ex captiuis, data poteſtate dicendi, non à rege ſe defeciſſe, quem interfectũ audierint, ſed à regis hæredibus, quicquid in eo ſit admiſſum credulitatis, nõ perfidiæ culpam eſſe, cuius tamen iam magna ſe ſupplicia pependiſſe. deleta iuuentute, nunc ſenum fœminarumq; ſicuti infirmũ, ita innoxium reſtare uulgus, ipſumq; ſtupris cõtumeliisq; ita uexatum eſſe, ut nihil amarius unquam ſint paſſi, nec iam pro ciuibus ſe, qui tam pauci remanſerint, orare, ſed pro innoxio patriæ ſolo, & pro urbe, quæ non uiros tantum uerum etiam deos genuerit. Priuata etiam regem ſuperſtitione deprecatur geniti, apud ipſos Herculis, unde originem gens Æacidarum trahat. actæq; Thebis à patre eius Philippo pueritiæ rogat, urbi parcat, quæ maiores eius partim apud ſe genitos deos adoret, partim educatos ſummæ maieſtatis

regez

reges uiderit. Sed potentior fuit ira quam preces. Itaque urbs diruitur: agri inter uictores diuiduntur: captiui sub corona uenduntur. quorum precium non ex ementium cōmodo, sed ex inimicorum odio extenditur. miseranda que res Atheniensibus uisa. itaque portas refugiis profugorum contra interdictum regis aperuere. Quam rem ita grauiter tulit Alexander, ut secunda legatione de nuo bellum deprecātibus ita demum remiserit, ut oratores & duces, quorum fiducia toties rebellent, sibi dedantur, paratisq; Atheniensibus, ne cogantur subire bellū, eo res deducta est, ut retētis oratoribus duces in exilium agerentur. Qui ex continenti ad Darium profecti non mediocre momentum Persarum uiribus accessere. Proficiscēs ad persicum bellum omnes nouercæ suæ cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis locum prouehens imperiis præfecerat, interfecit. Sed nec suis, qui apti regno uidebantur, pepercit, ne qua materia seditionis procul se agente in Macedonia remaneret, & regios stipendiarios suspectioris ingenii ad commilitium secum trahit, seniores ad tutelam regni relinquit. Adunato deinde exertitu naues onerat. Vnde conspecta Asia, incredibili ardore mentis accēsus duodecim aras deorū in belli uota statuit. Patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaq; habebat, amicis diuidit, sibi Asiam sufficere præfatus. Prius, quam ulla nauis litore cederet, hostias cædit, petens uictoriam bello, quo toties à Persis petitæ Græciæ ultor electus sit, quibus longa iam satis & matura imperia contigisse, quorūq; tempus esse uices excipere melius acturos. Sed neque exercitus eius alia,

quàm regis animorum præsumptio fuit. quippe obliti omnes coniugum, liberorumq;, et lõginquæ à domo militiæ, persicum aurum, & totius orientis opes, iam quasi suam prædam ducebãt; nec belli periculorum, sed diuitiarum meminerant. Cum delati in continentem essent, primus Alexander iaculum uelut in hostilem terram iecit, armatusq; de naui tripudianti similis prosiluit, atq; ita hostias cædit, precatus ne se regem illæ terræ inuitæ accipiant. In Ilio quoque ad tumulos eorum qui troiano bello ceciderant, parentauit. Inde hostem petens, milites à populatione Asiæ prohibuit, parcendum suis rebus præfatus, nec perdẽda ea quæ possessura uenerant. In exercitu eius fuere peditum XXXII. milia, equitũ quatuor milia quingenti, naues cẽtum LXXXII. Hac tam parua manu uniuersum terrarum orbem utrum sit admirabilius uicerit, an aggredi ausus fuerit, incertum est. cum ad tam periculosum bellum exercitum legerit, non iuuenes robustos, nec primo flore ætatis, sed ueteranos, plerosq; etiam emeritæ militiæ, qui cum patre usq; militauerant, elegit, ut non tam milites, quàm magistros militiæ electos putares. Ordines quoq; nemo nisi sexagenarius duxit, ut si principia castrorũ cerneres, senatum te alicuius priscæ reip. uidere diceres. Itaq; nemo in prælio fugã, sed uictoriam cogitauit, nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persarum Darius fiducia uirium nil astu agere; affirmans suis occulta consilia uictoriæ furtiuæ non cõuenire, nec hostem à regni finibus arcere, sed in intimũ regnũ accipere, gloriosius ratus repellere regno, quàm

non

Alex. exercitu

non admittere. Prima igitur congressio in cãpis Adrastiæ fuit. In acie Persarum sexcenta milia militum fuere, quæ non minus arte Alexandri, quàm uirtute Macedonũ superata, terga uerterunt. magna itaq; cædes Persarum fuit. de exercitu Alexandri noningenti pedites, centum uiginti equites cecidere. quos rex impense ad cæterorũ solatia humatos statuis equestribus donauit, cognatisq; eorum imunitates dedit. Post uictoriam maior pars Asiæ ad eum defecit. Gessit & plura bella cũ præfectis Darii, quos iam non tam armis, quàm terrore nominis sui uicit. Dum hæc aguntur, interim indicio captiui ad eum defertur, insidias ei ab Alexandro Lyncesta genero Antipatri, qui præpositus Macedoniæ erat, parari. ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus oriretur, in uinculis eum habuit. Post hæc Gordicum urbem petit, quæ posita est inter Phrygiam maiorem & minorem. cuius urbis potiundæ non tam propter prædam cupido eum cepit, sed quod audiuerat in ea urbe in templo Iouis iugum plaustri Gordii positum, cuius nexum si quis soluisset, eum tota Asia regnaturum antiqua oracula cecinisse. Huius rei causa et origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bobus conductis araret, aues eum omnis generis circunuolare cœperunt. Profectus ad consulendos augures uicinæ urbis obuiam in porta habuit uirginem eximiæ pulchritudinis, percunctatusque eam, quem potissimum augurem consuleret, illa, audita causa consulendi, gnara artis ex disciplina parentum, regnum ei portendi respondit, polliceturq; se & matrimonii &

ſpei ſociam. tam pulchra cõditio prima regni felicitas uidebatur. Poſt nuptias iter Phrygas orta ſeditio eſt. conſulentibus de fine diſcordiarum oracula reſponderunt, rege diſcordiis opus eſſe. Iterato quærentibus de perſona regis, iubentur eum regẽ obſeruare, quem reuerſi primum in templum Iouis eũtem plauſtro reperiſſent. obuius illis Cordius fuit, ſtatimq; eum regem conſalutant. Ille plauſtrum, quo uehẽti regnum delatum ei fuerat, in templo Iouis poſitum maieſtati cõſecrauit regiæ. Poſt hunc filius Mida regnauit. qui ab Orpheo ſacrorum ſolẽnibus initiatus, Phrygiam religionibus impleuit, quibus tutior omni uita q̃ armis fuit. Igitur Alexander capta urbe cum in tẽplũ Iouis ueniſſet, iugũ plauſtri requiſiuit. quo exhibito cũ capita loramentorum intra nodos abſcondita reperire non poſſet, uiolẽtius oraculo uſus gladio loramẽta cædit. Atq; ita reſolutis nexibus latentia in nodis capita inuenit. Hoc illi agenti nunciatur Darium cum ingenti exercitu aduentare. Itaq; timens anguſtias magna celeritate Taurum trãſcendit. In qua feſtinatiõe quingẽta ſtadia curſu fecit, cũ Tarſum ueniſſet captus Cydni fluminis amœnitate per mediã urbem influentis, proiectis armis, plenus pulueris ac ſudoris, in præfrigidam undam ſe proiecit. tũ repente tantus neruos eius occupauit rigor, ut intercluſa uoce nõ ſpes modo remedii, ſed nec dilatio periculi iueniretur. Vnus erat ex medicis nomine Philippus, qui ſolus remediũ polliceretur. ſed & ipſum Parmenionis pridie à Cappadocia miſſæ epiſtolæ ſuſpectum faciebãt, qui ignarus infirmitatis Alexandri ſcripſerat, à Philippo medico

ut caueret. nam corruptum illum à Dario ingenti pecunia esse. Tutius tamē ratus est dubiæ se fidei medici credere, q̄ indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo epistolas medico tradidit, atq; ita inter bibendum oculos in uultum legentis intendit. ut securum conspexit, lætior factus est, sanitatēq; quarta die recepit. interea Darius cum CCC. milibus peditum & C. milibus equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hostiū respectu paucitatis suæ Alexandrū, sed interdum reputabat, quantas res cum ista paucitate gessisset, quātosq; populos fudisset. Itaq; cū spes metum uinceret, piculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, crcūuectus suos singulas gētes diuersa oratione alloquitur, Illyrios & Thracas opū ac diuitiarum ostētatione, Græcos ueterum bellorum memoria æterniq; cū Persis odii accēdebat. Macedonas autem, nunc Europæ uictæ admonet, nunc Asiæ expetitæ, nec inuētos illis toto orbe pares uiros gloriatur. Cæterum & laborum finem hūc, & gloriæ cumulū fore. Atq; inter hæc identidem cōsistere aciē iubet ut hac mora consuescant oculis turbam hostium sustinere. Nec Darii segnis opera in ordināda acie fuit, quippe omissis ducum officiis ipse omnia circum ire singulos hortari, ueteris gloriæ Persarū imperiiq; perpetuæ à diis immortalibus datæ possessionis admonere. Post hæc prælium ingentibus animis cōmittitur: In eo uterq; rex uulneratur. Tam diu certamē anceps fuit, quoad fugerat Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. Cæsa sunt peditum unum & LX. milia, equitum decem milia, capta quadraginta milia. Ex

Macedõibus cecidere pedestres. C.XXX. eqtes. C.L. In castris Persarũ multum auri, cæterarũq; opũ inuẽtũ. Inter captiuos castrorũ mater, & uxor eadẽq; soror, & filiæ duæ Darii fuere. ad quas uisendas hortãdasq; cum Alexãder uenisset, conspectis armatis inuicẽ se complexæ uelut statim morituræ, cõplorationẽ ediderunt. Prouolutæ deinde genibus Alexãdri nõ uitam, sed dũ Darii corpus sepeliant, dilationem mortis deprecantur. Motus tãta mulierũ pietate Alexãder, & Dariũ uiuere dixit, & timentibus mortis metum dempsit, easq; haberi, et salutari, ut reginas præcepit. Filias quoq; nõ sordidius dignitatẽ patris sperare matrimoniũ iussit. Post hæc opes Darii diuitiarũq; apparatũ contemplatus admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxuriosa conuiuia, & magnificẽtiã epularum sectari, tunc Barsinen captiuam diligere propter formæ pulchritudinem cœpit, à qua postea susceptum puerum Herculem uocauit. memor tamen adhuc Darium uiuere, Parmenionem ad occupandã persicam classem, aliosq; amicos ad recipiendas Asiæ ciuitates misit. Quæ stati audita fama uictoriæ, ipsis Darii præfectis cum auri magno pondere tradẽtibus se, in potestatem uictorum uenerunt. Tunc in Syriã proficiscitur, ubi obuios cum insulis multos reges oriẽtis habuit. ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit, aliis regna ademit, suffectis in loca eorum nouis regibus. Insignis præter cæteros fuit Abdolonynus rex ab Alexandro sidoniæ constitutus, quẽ Alexander, cum operam oblocare ad puteos exhauriendos hortosq; irrigandos solitus esset, misere uitam

exigentem

Barsyne

Abdolominum paupem, sed longa cognatione stirpi regie annexum Quinct. Curt. lib. 4. asserit.

exigentem regem fecerat, spretis nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium putarent. Tyriorum ciuitas cum coronam auream magni ponderis per lagatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, grate munere accepto Tyrũ se ire uelle ad uota Herculi reddenda dixit, cum legati rectius id eum in Tyro ueтere & antiquiore templo facturum dicerent, in deprecantes eius introitum ita exarsit, ut urbi excidiũ minaretur. Confestimq; exercitu insulæ applicito, nõ minus animosis Tyriis fiducia Carthaginensium bello excipitur. augebat enim Tyriis animos Didonis exẽplum, quæ Carthagine condita tertiam partem orbis quæsisset, turpe ducentes si fœminis suis plus animi fuisset in imperio quærendo, q̃ sibi in tuenda libertate. Amota igitur imbelli ætate Carthaginẽ, & accersitis mox auxiliis, non magno post tempore per proditionem capiuntur. Inde Rhodũ Alexander Aegyptum Ciliciamq; sine certamine recepit. Ad Iouẽ deinde Ammonem pergit consulturus & de euentu futurorum, & de origine sua. Nãque mater eius Olympias confessa uiro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse. Denique Philippus ultimo propè uitæ suæ tẽpore, filium suum non esse palàm prædicauerat, qua ex causa Olympiada uelut stupri compertam repudio dimiserat. Igitur Alexander cupiẽs originẽ diuinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi uelit. Ingredientem templum statim antistites, ut Ammonis filiũ salutãt. Ille lætus dei adoptione hoc se patre cẽse

ri iubet. Rogat deinde, an omnes interfectores patris sui sit ultus, respondent patrem eius nec posse iterfici, nec mori, regis Philippi peractam plene ultionem esse. Tertiam interrogationem poscenti uictoriam oium bellorum, possessionemq; terrarum dari respondent. Comitibus quoq; suis responsum, ut Alexandrum pro deo, non pro rege colerent. Hinc illi aucta insolentia, mirusque animo increuit tumor exempta comitate, quam & Græcorum literis, & Macedonum istitutis didicerat. Reuersus ab Ammone Alexandriã cõdidit, & coloniam Macedonum caput esse Aegypti iubet. Darius cum Babylona pfugisset, per epistolas Alexandrum precatur, redimendarum sibi captiuarũ potestatem faciat, inq; eam rem magnam pecuniã polliceretur. sed Alexander in pretium captiuarum regnũ omne, non pecuniam petit. Interiecto tẽpore aliæ epistolæ Darii Alexãdro redduntur, quibus filiæ matrimonium, & regni portio offertur. sed Alexander sua sibi dari rescripsit, iussitq; supplicem uenire, & regni arbitria uictori permittere. Tum, spe pacis amissa, bellum Darius reparat, quadringentis milibus peditum, & centum milibus equitum obuiam uadit Alexandro. In itinere nunciatur uxorẽ eius ex collisione abiecti partus decessisse, eiusq; mortem illachrymatũ Alexandrũ, exequiasq; benigne prosecutum, idq; eum nõ amoris, sed humanitatis causa fecisse. nam semel eam tantum ab Alexãdro uisam esse, cum matrem paruulasq; filias eius frequenter cõsolaretur. Tunc Darius se ratus est uere uictũ, cum post prælia & beneficiis ab hoste superaretur, gratumq; sibi esse si uincere neque

at, quod à tali potissimum uinceretur. Scribit itaque et tertias epistolas, & gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. offert deinde maiorem partem regni usque ad flumen Euphratem, & alteram filiam uxorē, pro reliquis captiuis triginta milia talentum. Ad hoc Alexander gratiarum actionem ab hoste superuacaneam esse respōdit, nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret, sed animi magnitudine qua didicerit aduersus uires hostium nō aduersus calamitates contendere. polliceturque se præstaturū ea Dario, si secundus sibi, non par haberi uelit. cæterū neque mūdum posse duobus solibus regi, neque orbem summa duo regna saluo statu terrarum habere. Proinde aut deditionem eadem die, aut in posteram aciem paret, nec polliceatur sibi aliā, quàm sit expertus uictoriā. Postera die aciem producunt. Tum repente, ante prælium, confectum curis Alexandrum somnus arripuit. cum ad pugnam solus rex deesset, à Parmenione ægre excitatus quærentibus somni causas omnibus inter pericula, cuius etiā in otio semper parcior fuerit, magno se metu liberatum ait, somnumque sibi à repentina securitate datum, quod liceat cū omnibus Darii copiis cōfligere, ueritum se longam belli moram, si Persæ exercitum diuisissent. ante prælium utraque acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinē hominum, corporum magnitudinē, armorumque pulchritudinem mirabantur, Persæ autem à tam paucis uicta suorū tot milia stupebant. Sed nec duces circumire suos cessabant. Darius uix denis armatis singulos hostes si diui

sio fieret euenire dicebat. Alexander Macedonas mo-nebat, ne multitudine hostium, neue corporis ma-gnitudine, uel coloris nouitate mouerentur, tantũ me-minisse iubet, cum iisdem se tertio pugnare, nec melio-res factos putarent fuga, cum in aciem secum tam tri-stem memoriam cædium suarum, & tantũ sanguinis duobus præliis fusi præferrent. & quẽadmodũ Da-rio maiorem turbam hominum esse, sic uirorum sibi. Hortatur spernat illam aciem auro & argento ful-gentem, in qua plus prædæ, ꝙ periculi sit, cum uicto-ria non ornamentorum decore, sed ferri uirtute quæ-ratur. Post hæc præliũ cõmittitur. Macedones in ferrum cum contemptu toties à se uicti hostis ruebant. Contra Persæ mori, ꝙ uinci præoptabãt. Raro in alio prælio tantum sanguinis fusum est. Darius cum uinci suos uideret, uoluit mori & ipse. sed à proximis fuge-re compulsus est. suadẽtibus deinde quibusdã, ut pons Lyci fluminis ad iter hostium impediendũ intercidere-tur, nõ ita saluti suæ uelle consultum ait, ut tot milia sociorum hostibus obiiciat, debere & aliis fugæ uiam patere, quæ patuerit sibi. Alexander autem periculo-sissima quæq; aggrediebatur, & ubi confertissimos ho-stes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper inge-rebat, periculaq; sua esse, non militum uolebat. Hoc prælio Asia imperiũ rapuit, quinto post acceptum re-gnum anno. cuius felicitas tãta fuit, ut post hoc nemo rebellare ausus sit, patienterq; Persæ post imperiũ tot annorũ iugũ seruitutis acceperint. Donatis refectisq; militibus. XL. continuis diebus prædã recognoscit. In urbe deinde susis quadraginta milia talẽtorũ inuenit.

Expugnat & Persepolim caput persici regni, urbem multis annis illustrē, refertamq; orbis terrarū spoliis, quæ interitu eius primum apparuerunt. Inter hæc octingenti admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captiuitatis truncata parte corporum tu lerāt, rogātes, ut sicuti Græciā, se quoq; ab hostis cru delitate uindicaret. Data potestate redeundi agros re cipere maluerunt, ne nō tā gaudiū parentibus, q̄ de testandum sui conspectum reportarent. Interea Da rius in gratiā uictoris à cognatis suis aureis cōpedi bus cathenisq; in uico Parthorum Tanea uincitur, credo ita diis immortalibus uindicantibus, ut in terra eorū, q successuri imperio erāt, Persarū regnum finire tur. Alexander quoq; citato cursu postera die super uenit. Ibiq; cognouit Darium clauso uehiculo per no ctē exportatū. Iusso itaq; exercitu subsequi cū sex mi libus equitū fugientē insequitur. In itinere multa & periculosa prælia facit. Emensus deinde multa mi lia passuum, cum nullum Darii indicium reperisset, re spirandi equis data potestate, unus ex militibus, dum ad fontem proximum pergit, in uehiculo Dariū mul tis quidē uulneribus confossum, sed spirantem adhuc inuenit. Qui applicito captiuo cum ciuem ex uoce co gnouisset, id saltem præsentis fortunæ solatiū se habe re dixit, q̄d apud intellecturū locuturus esset, nec icas sus postremas uoces emissurus. Perferri hæc Alexādro iubet, se nullis in eū meritorū officiis maximorū illi de bitorē mori, q̄d in matre liberisq; suis regiū eius, nō ho stilem aium expertus, feliciusq; hostem q̄ cognatos propinquosq; sortitus sit, quippe & matri, ac liberis

suis ab eodem hoste uitam datam, sibi à cognatis ereptam, quibus & uitam & regna dederit. quam ob rem gratiam illi eam futuram, quam ipse uictor uolet, Alexandro referre se, quam solam moriens potest gratiã, precari superûm & inferûm numina, & regales deos, ut illi terrarum omnium uictori contingat imperiũ, pro se iustã magis, quàm grauem sepulturæ ueniam orare. quod ad ultionem pertineat, iam nõ suam, sed exẽpli, communemq; omnium regum esse causam, quã negligere illi & indecorum esse & periculosum. quippe cum in altero iustitiæ eius, in altero etiã utilitatis causa uersetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ dextram se ferendam Alexandro dare. Post hæc porrecta manu expirauit. Quæ ubi Alexandro nunciata sunt, uiso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lachrymis prosecutus est. Corpusq; regio more sepeliri, & reliquias eius maiorum tumulis inferri iussit.

LIBER DVODECIMVS.

ALexander in persequendo Dario amissos milites magnis funerum impensis extulit. Reliquis expeditionis eius sociis, XV. milia talentorum diuisit. Equorũ maior pars æstu amissa, inutilesque etiã, qui superfuerant, facti. Pecunia omnis, CLXXX. milia talentorum ex uictoria nuper congesta, eiq; Parmenio præficitur. Dum hæc agũtur, epistolæ Antipatri à Macedonia redduntur, quibus bellum Agidis re

gis Spartanorum in Græcia, & Alexādri regis Epiri in Italia, Zopyrionis præfecti eius in Scythia mors continebatur. Quibus uarie affectus, plus tamē læticiæ cognitis motibus duorum æmulorum regū, q̄ doloris amissi cum Zopyrione exercitus suscepit. Namq; post ꝓfectionē Alexandri Græcia fermè omnis ī occasionem recuperandæ libertatis ad arma concurrerat, authoritatem Lacedæmoniorum secuta, qui Philippi Alexādriq; pacem soli spreuerant, & leges respuerant. Dux huius belli Agis rex Lacedæmoniorū fuerat. quē motum Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit. magna tamē utrinq; cædes fuit. Agis rex cū suos terga dantes uideret, dimissis satellitibus, ut Alexādro felicitate, nō uirtute iferior uideretur, tātas strages hostium edidit, ut agmina īterdū fugaret. ad extremum & si à multitudine uictus gloria tamē omnes uicit. Porrò Alexander rex Epiri in Italiam à Tarentinis auxilia aduersus Brutios deprecātibus sollicitatus ita cupide profectus fuerat, uelut in diuisiōe orbis terrarum Alexādro Olympiadis sororis suæ filio oriens, & sibi occidens sorte contigisset, non minorem rerum materiam in Italia, Africa, Siciliaq;, q̄ ille in Asia & Persis habiturus. Huc accedebat, q̄d sicut Alexādro magno delphica oracula īsidias ī Macedonia, ita huic responsum dodonæi Iouis urbem Pādosiam amnemq; Acherusium prædixerat. quæ utraq; cum in Epiro essent, ignarus eadem & in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula ꝑegrinam militiam cupidius elegerat. Igitur cum in Italiam uenisset, primum illi bellū cū Appulis fuit, quorū cognito urbis fa

AGIS.

Brundusium. to, breui post tempore pacem & amicitiā cum rege eorum fecit. Erat nāq; tunc temporis urbs Appulis Brūdusium, quam Aetoli secuti dudum famā rerū in Troia gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem Diomedem condiderant. Sed pulsi ab Appulis consulentes oracula responsum acceperant, locum quē repetissent ꝑpetuo possessuros. Hac igitur ex causa ꝑ legatos sub belli cōminatione restitui sibi ab Appulis urbē postulauerant. Sed ubi Appulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe sepeliunt, ꝑpetuo ibi sedem habituros. Atq; ita defuncti respōso diu urbē possederunt. Quod cum factum cognouisset Alexander, antiq̄tatis fata ueneratus, bello Appulorū abstinuit. Gessit & cum Brutiis Lucanisq; bellum, multasq; urbes cepit, cum Metapontinis & Rutulis & Romanis fœdus amicitiamq; fecit. Sed Brutii Lucaniq; cū auxilia à finitimis cōtraxissent, acrius bellum repetiuere. Alex. epiri rex interficitur. Ibi rex iuxta urbē Pādosiā & flumē Acherōta, nō prius fatalis loci cognito nomine, q̄ occideret, iterficitur: moriensq; non in patria fuisse sibi ꝑiculosam mortē, propter quam patriam fugerat, intellexit. corpus eius Thurii publice redemptū sepulturæ tradiderūt. dum hæc aguntur in Italia Zopyrion quoq; præfectus Pōti ab Alexādro magno relictus otiosum se ratus, si nihil ipse gessisset, adunato. XXX. milium militū exercitu, Scythis bellū intulit. Cæsus cum omnibus copiis pœnas temere illati belli gēti innoxiæ luit. Hæc cū nūciata in Parthiā Alexandro essent, simulato mœrore propter Alexandri cognationem exercitui suo triduo luctū indixit. Oībus deinde, uelut Darii morte ꝑpe-

trato bello, reditum in patriam expectantibus, coniugesq; & liberos suos animo iam quodãmodo complectentibus, ad cõcionem exercitũ uocat. sibi nihil actũ tot egregiis prælis ait, si incolumis oriẽtalis barbaries relinquatur, nec se corpus, sed regnum Darii petisse, persequendosque esse eos, qui à regno defecerint. Hac oratione uelut ex integro icitatis militum animis Hyrcaniam Mardosq; subegit. ibi ei occurrit Thalestris Amazonum regina cum trecentis mulieribus, uiginti quinq; dierum iter infestissimas gentes itinere cõfecto ex Rege liberos quæsitura. cuius conspectus aduentusq; admirationi fuit, & propter insolitum fœminis habitum, & propter expetitum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio datis à rege, ut uisa est uterũ implesse, discessit. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, & diadema insolitum antea regibus Macedonicis, uelut in leges eorum, quos uicerat, trãsiret, assumit. quæ ne inuidiosius in se uno cõspicerentur, amicos quoq; suos longam uestem auream purpureãq; sumere iubet, ac ut luxum quoq; sicuti cultum imitaretur Persarum. Inter pellicum regiarum greges electæ pulchritudinis nobilitatisq; noctiũ uices diuidit. His rebus ingẽtes epularũ apparatus adiicit, ne ieiuna & destructa luxuria uideretur. Cõuiuium quoq; iuxta regiam magnificentiam ludis exornat, immemor prorsus tantas opes amitti his moribus, non quæri solere. Inter hæc indignatio omnium totis castris erat, illum à Philippo patre tantum degenerauisse, ut etiam patriæ nomen negligeret, moresq; Persarum assumeret, quos ꝑpter tales mores uicerat. Sed ne solus uitiis eo-

Thalestris

rum, quos armis subegerat, succubuisse uideretur, militibus quoq; suis permisit, si quarum captiuarum cõsuetudine tenerentur, ducere uxores, existimans minorẽ in patriam reditus cupiditatem futuram, habentibus in castris imaginem quandam lariũ ac domesticæ sedis, simul & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. In supplementa quoq; militum minus exhauriri posse Macedoniam, si ueteranis patribus tyrones succederẽt militaturi in uallo, in quo nati eẽnt, cõstantioresq; futuri, si non solum tyrocinia, uerũ etiam incunabula in ipsis castris posuissent. quæ consuetudo in successores quoq; Alexãdri mansit. Igitur et alimẽta pueris statuta, & instrumenta armorũ equorũq; iuuenibus data, & patribus pro numero filiorum præmia statuta. Si quorũ patres occidissent, nihilominus pupilli stipendia patrum trahebant, quorum pueritia ĩter uarias expeditiones militia erat. Itaq; à paruula ætate periculis laboribusq; indurati, inuicti exercitus fuere, neq; castra aliter q̃ patriã, neq; pugnã aliũ unq̃ q̃ uictoriã duxere. Hæc soboles nomen habuit epigoni. Parthis deinde domitis præfectus his statuitur ex nobilissimis Persarũ Andragoras, unde postea originem Parthorum reges habuerunt. Interea Alexander nõ regio sed hostili odio sæuire in suos cœpit. maxime indignabatur carpi sermonibus suorum, patri Philippi patriæq; mores subuertisse. propter quæ crimina Parmenion quoq; senex dignitate regi proximus cum Philota filio, de utroq; prius quæstionibus habitis, ĩterficiũtur. Fremere itaq; oẽs uniuersis castris cœpere, inoxii senis filiiq; casum miserantes, ĩterdum

se quoq;

epigoni.

Alex. sæuit in suos.

ſe quoq; non debere melius ſperare dicētes. Quæ cum nunciata Alexãdro eſſent, uerēs ne hæc opinio etiam in Macedōia diuulgaretur, & ne uictoriæ gloria ſæuitiæ macula offuſcaretur, ſimulat ſe ex amicis quoſdã in patriã uictoriarũ nuncios miſſurum. hortatur milites ſuis ſcribere, rariorē habituros occaſionem propter militiã remotiorē. datos faſces epiſtolarum ad ſe tacite deferri iubet. ex q̃bus cognito de ſe ſingulorũ iudicio, ĩ unã cohortē eos, qui de rege durius opinati fuerãt, cõtribuit, aut cõſumpturus eos, aut ĩ ultimis terris in colonias diſtributurus. Inde Drangas, Euergetas, Parimas, Paropamiſadas, Caſpios, cæteroſq; populos q̃ in radice Caucaſi morabãtur, ſubegit. Interea unus ex amicis Darii Beſſus uinctus perducitur, qui regem nõ ſolum prodiderat, uerum etiam interfecerat. quem in ultionē perfidiæ excruciandum fratri Darii tradidit, reputans, nõ tam hoſtem ſuum fuiſſe Dariũ, q̃ amicũ eius, à quo eſſet occiſus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbē Alexandriã ſuper amnē Tanaim cõdidit, intra diē. XVII. muro. VI. milibus paſſuum conſumato, trãslatis eò triũ ciuitatum populis, quas Cyrus cõdiderat. In Bactrianis quoq; Sogdianiſq;. XII. urbes cõdidit, diſtributis his quoſcũq; ĩ exercitu ſeditioſos habebat. His ita geſtis ſolēni die amicos in cõuiuiũ uocat. ubi orta inter ebrios rerum à Philippo geſtarũ mētione, præferre ſe patri ipſe, rerũq; ſuarũ magnitudinē extollere cœlo tenus cœpit, aſſentante maiore conuiuarum parte. Itaq; cum unus ex ſenibus Clitus ductus fiducia amicitiæ regiæ, cuius palmã tenebat, mēoriãq; Philippi tueretur, laudaretq; eius

res gestas, adeo regẽ offendit, ut telo à satellite rapto eundem in conuiuio trucidauerit. qua cæde exultans mortuo patrocinium Philippi laudemq; paternæ militiæ obiectabat. postquam satiatus cæde animus quieuit, & in locum iræ successit æstimatio, modo psonam occisi, modo causam occidendi considerans, pigere eũ facti cœpit. quippe paternas laudes tam iracũde accepisse se, quàm nec conuicia debuisset, amicumq; senem & innoxium à se occisum īter epulas & pocula dolebat. Eodem igitur furore in pœnitentiã, quo pridem in iram uersus mori uoluit. Primum in fletus progressus amplecti mortuum, uulnera tractare, & quasi audienti confiteri dementiam. arreptũ telum in se uertit. peregissetq; facinus, ni amici interuenissent. Mãsit hæc uoluntas moriendi etiam sequentibus diebus. accesserat enim ad pœnitentiam nutricis suæ & sororis Cliti recordatio. cuius absentis eũ maxime pudebat, tam fœdam illi alimentorum suorum mercedem reddi tam, ut in cuius manibus pueritiam egerat, huic iuuenis & uictor pro beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde quantum in exercitu suo, quãtum apud gentes deuictas fabularum atq; inuidiæ, quãtũ apud cæteros amicos metum & odium sui fecerit, q̃ amarũ & triste reddiderit conuiuium suum, non armatus in acie, q̃ in conuiuio sedens terribilior. Tunc Parmenio & Philotas, tũc Amyntas cõsobrinus, tũc nouerca fratresq; iterfecti, tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias, aliiq; Macedoniæ extincti principes occurrebãt. Ob hæc illi quatriduo perseuerata iedia est, donec exercitus uniuersi precibus exoratus est, p̃cantis, ne ita mor

tem

tem unius doleat ut uniuersos perdat, quos in ultimã deductos barbariã iter infestas & irritatas bello gentes destituat. Multum pfuere & Callisthenis philosophi preces cõdiscipulatu apud Aristotelẽ familiaris illi, & tũc ab ipso rege ad prodẽda memoriæ acta eius accitus. Reuocato igitur ad bellũ animo, Chorasmios & Sacas in deditionẽ accepit. Deinde qđ prio ex psico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter inuidiosiora essent, non salutari, sed adorari se iubet. Acerrimus inter recusantes Callisthenes fuit. quæ res & illi et multis principibus Macedonum exitio fuit, siqdẽ sub specie insidiarũ omnes interfecti. Retentus tamẽ est à Macedonibus mos salutandi regis, explosa adoratione. Post hæc Indiã petit, ut oceano ultimoq; oriẽte finiret iperiũ. cui gloriæ ut etiã exercitus ornamenta conuenirent, phaleras equorũ, & arma militũ argento inducit, exercitumq; suũ ab argenteis clypeis argyraspidas appellauit. Cũ ad Nysam urbẽ uenisset, oppidanis nõ repugnantibus fiducia religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci iussit, lætus non militiã tãtum, uerum etiã uestigia se dei secutũ. Tũc ad spectaculũ Meri mõtis duxit exercitum naturalibus bonis uite hederaq; uestiti, nõ aliter, q̃ si mãu cultus colẽtiũq; idustria exornatus eẽt. Sed exercitus eius ubi ad mõtẽ accessit, repẽtino mẽtis ĩpetu in sacros dei ululatus ĩstinctus, cum stupore regis sine noxa discurrit, ut itelligeret nõ tam oppidanis pcendo, q̃ exercitui suo se consuluisse. Inde mõtes Dædalos, regnaq; Cleophidis reginæ petit. quæ cum se dedidisset eius cõcubitu redẽptu n regnum ab Alexãdro recepit, illece

Cleophis regina

bris consecuta, quod armis non potuerat. filiumq; ab eo genitum Alexãdrum nominauit. qui postea regno Indorum potitus est. Cleophis regina propter prostratam pudicitiã scortum regiũ exinde appellata est ab Indis. Peragrata India cum ad saxum miræ altitudinis & asperitatis, in quod multi populi confugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terræmotu prohibitũ. captus itaq; cupidine Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo potitus saxo eius omnes loci gentes in deditionem accipit. Vnus ex regibus Indorum fuit Porus nomine, uiribus corporis & animi magnitudine pariter insignis. qui bellum iampridem, audita Alexãdri opinione, in aduẽtũ eius parabat. Cõmisso itaq; prælio exercitum suum inuadere Macedonas iubet, sibi regẽ eorũ priuatum hostem deposcit. nec Alexander moram pugnæ fecit. sed prima cõgressione uulnerato equo, cum præceps in terram cecidisset, concursu satellitum seruatus est. Porus multis uulneribus obrutus capitur. qui uictũ se adeo doluit, ut cum ueniã ab hoste inuenisset, neq; cibum sumere uoluerit, neq; uulnera curari passus sit. ægreq; sit ab eo obtentum, ut uellet uiuere. quẽ Alexander ob honorem uirtutis incolumem in regnũ remisit. Duas ibi urbes condidit, unam Niceam, alteram ex nomine equi Bucephaliam uocauit. Inde Andrestas, Assacenos, Prasios, Gandarias, Cæsis eorum exercitibus expugnat. Cum ad Euphites uenisset, ubi eum. CC. milibus equitũ hostes operiebantur, omnis exercitus non minus uictoriarum numero q̃ laboribus fessus lacbrymis eum deprecatur, ut finem tandẽ
bellí

belli faceret, aliquādo patriæ reditusq; meminisset, respiceret militum annos, quibus uix ætas ad reditum sufficeret, ostendere alius caniciē, alius uulnera, alius ætate cōsumpta corpora, alius cicatricibus exhausta. Solos se esse, qui duorū regum Philippi Alexandriq; continuam militiam pertulerint. Tandem orare ut reliquias saltem suas paternis sepulchris reddat, quorū non studiis deficitur sed annis. at si non militibus, uel ipsi sibi parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget. Motus his tā iustis precibus uelut in finē uictoriæ castra solito magnificentiora fieri iussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admiratio sui relinqueretur. Nullū opus milites lætius fecere. Itaq; cæsis hostibus cum gratulatione in eadem reuerterunt. Inde Alexāder ad amnem Acesinem pergit, p hūc ad oceanum deuehitur. Ibi Gesonas Sibasq;, quos Hercules condidit, in deditionē accepit, hinc ad Mallos & Oxydracas nauigat, quæ gentes cum armatis LXXX. milibus peditum & LX. milibus equitum excipiunt. Cum prælio uictor esset, ad urbem eorum exercitum ducit. quam desertā à defensoribus cū de muro, quem primus ceperat, animaduertisset, in urbis planiciem sine ullo satellite desiliit. Itaq; cū eū hostes solum cōspexissent, clamore edito undiq; concurrūt, si possint in uno capite orbis bella finire, & ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander constanter resistit, et unus aduersus tot milia præliatur. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, nō magna telorum uis, non tātus lacessentiū clamor terruerit, solus tot milia ceciderit ac fugauerit. Vbi uero se

Alex. temeritas.

obrui multitudine uidit trunco se, qui propter murũ stabat, applicuit, cuius auxilio tutus cum diu agmen sustinuisset, tandẽ cognito periculo eius amici ad eum desiliunt. Ex quibus multi cæsi, præliumq; tam diu anceps fuit, quoad omnis exercitus muris deiectis i auxilium ueniret. In eo prælio sagitta sub mamma traiectus cum sanguinis fluxu deficeret, genu posito tam diu præliatus est, donec eũ, à quo uulneratus fuerat, occideret. Curatio uulneris grauior ipso uulnere fuit. Itaq; ex magna desperatione tandem saluti redditus Polyperconta cum exercitu Babylonem mittit. Ipse cũ lectissima manu nauibus cõscensis oceani litora peragrat. Cũ uenisset ad urbẽ Ambiani regis, oppidani inuictum ferro audientes, sagittas ueneno armant. atq; ita gemino mortis uulnere hostem à muris summouentes plurimos interficiunt. Cum inter multos letaliter uulneratus esset Ptolemæus, moriturusq; iã uideretur, per qetẽ regi monstrata in remedia ueneni herba est. Qua in potu accepta statim piculo est liberatus, maiorq; pars exercitus hoc remedio seruata. Expugnata deinde urbe reuersus in naues oceano libamẽta dedit, prosperum in patriã reditum precatus, ac uelu ti curru circa metã acto positis imperii terminis, qua sinus aut terrarum solitudines pdire passæ sunt, aut mare nauigabile fuit, secũdo æstu hostio fluminis Indi inuehitur. Ibi in monumenta rerum à se gestarum urbem Barcem condidit, arasq; statuit, relicto ex numero amicorum litoralibus Indis præfecto. Inde iter terrestre facturus, cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri pcepit. qbus igenti dulci

ti dulci aqua inuenta, Babyloniā redit. Ibi multæ de uictæ gentis præfectos suos accusauerūt, quos sine respectu amicitiæ Alexāder in conspectu legatorū necari iussit. Post hæc Darii regis filiā Statirā in matrimonium recepit. Sed & optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gētibus nobilissimas uirgines tradidit, ut cōmuni facto crimē regis leuaretur. hinc ad cōcionem exercitum uocat, & promittit se æs alienum oīum propria īpensa soluturum, ut prædā præmiaq; integre domū ferāt. Insignis hæc munificentia nō summa tantū, uerum etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis, q̄ à creditoribus gratius accepta, quoniā utrisq; exactio pariter ac solutio difficilis erat. tria & uiginti milia talentorū in hos sumptus expēsa. Dimissis ueteranis exercitum ex iunioribus supplet. Sed retēti ueteranorū discessum ægre ferētes missionem & ipsi flagitabant, nec annos sed stipēdia sua numerari iubebant, pariter in militiā lectos, pariter sacramento solui æquū censentes, nec iā precibus, sed conuicio agebant, iubentes eum solum cum patre suo Ammone fini re bella, quatenus milites suos fastidiat. Contra ille nunc castigare milites, nunc lenibus uerbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. ad postremum cum nihil proficeret uerbis ad corripiēdos seditionis authores è tribunali in cōcionem armatā inermis ipse desiliit. & nemine ꝓhibente XIII. correptos manu sua ipse ad supplicia duxit, tātā uel illis moriēdi patiētiā metus regis, uel huic exigendi supplicia cōstantiā disciplina militaris dabat. Inde sepatim auxilia Persarū in concionē alloquitur. laudat perpetuam

illorum tum in se, tum in pristinos reges fidem. sua illos beneficia memorat, ut nũquam quasi uictos, sed ueluti uictoriæ socios habuerit. deniq; se in illorũ, non illos in gentis suæ mores transisse, affinitatibus connubiorũ uictos uictoribus commiscuisse. nunc quoq; ait, custodiam corporis sui non Macedonibus tãtũ se, uerum etiã illis crediturum. Atq; ita mille ex his iuuenes in numerum satellitum legit. Auxiliorum quoq; portionẽ formatam in disciplinam Macedonum exercitui suo miscet. Quã rem ægre Macedones tulerũt, iactãtes hostes suos in officium suum à rege subactos. Tunc uniuersi flentes regem adeunt & orãt, ut suppliciis suis potius saturet se, quàm cõtumeliis. qua modestia obtinuerũt ut XI. milia militum ueteranorum exauthoraret. Sed ex amicis dimissi senes Polypercõ, Clytos, Gorgias, Polydamas, Antigonus. dimissis his Craterus præponitur iussus præesse Macedonibus in Antipatri locum. Antipatrumq; cũ supplemento Tyronum in locum eius euocat. stipendia reuertentibus, ueluti militãtibus data. Dũ hæc agũtur, unus ex amicis eius Ephæstion decedit dotibus primo formæ, pueritiæq;, mox obsequiis regi percarus. quem contra decus regium Alexãder diu luxit, tumulũmq; ei duodecim milia talentorum fecit, eumq; post mortẽ coli ut deum iussit. Ab ultimis litoribus oceani Babylonẽ reuertenti nunciatur legationes Carthaginẽsiũ, cæterarumq; Africæ ciuitatũ, sed & Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nõnullas quoq; ex Italia eius aduentũ Babylone operiri. adeo uniuersũm terrarum orbem nominis eius terror inuaserat, ut cunctæ gentes

tes ueluti

s ueluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur x causa Babylonem festinanti, uelut conuentum ter rarum orbis acturo, quidam ex magis prædixit, ne urbem introiret, testatus hunc locum ei fatalem fo re. Ob hoc omissa Babylone in Borsippam urbem trãs Euphratẽ desertam olim concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est rursum magorum prædi cta cõtemnere, ut falsa, ut incerta, & si fatis constẽt ignota mortalibus, at si naturæ debeantur, immutabi lia. Reuersus igitur Babylonem, multis diebus otio datis, intermissum olim conuiuiũ solẽniter instituit, to tusq; in lætitiam fusus cum diei noctem peruigilãdo iunxisset, recedentem iam è conuiuio Midius Thessa lus instaurata cõmessatione & ipsum, & sodales eius inuitat. Accepto poculo media potione repente uelu ti telo Alexander confixus ingemuit. elatusq; è con uiuio semianimis tanto dolore cruciatus est, ut ferrũ in remedia posceret, tactumq; hominum uelut uulne ra indolesceret. Amici causam morbi ĩtemperiem ebrie tatis disseminauerunt. Re autem uera insidiæ fuerũt, quarum infamiã successorũ potẽtia oppressit. Author insidiarum Antipater fuit, qui carissimos amicos eius interfectos uideret, Alexandrum Lyncisten generum suum occisum, se magnis rebus in Græcia gestis non tam gratũ apud regẽ quàm inuidiosum esse, à matre quoq; eius Olympiade uariis se criminationibus ue xatum. Huc accedebant ante paucos dies supplicia in præfectos deuinctarũ nationũ crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoq; à Macedõia nõ ad societatem mi litiæ, sed ad pœnam euocatum arbitrabatur. Igitur

Alex. interit

ad occupandum regem Cassandrum filiū dato uene no subornat, qui cum fratribus Philippo & Iolla ministrare regi solebat. Cuius ueneni tāta uis fuit, ut nec ære, non ferro, non testa cōtineretur, nec aliter ferri nisi in ungula equi potuerit, præmonito filio ne alii, quā Thessalo & fratribus crederet. Hac igitur ex causa apud Thessalū paratū repetitūq; conuiuiū est. Philippus, & Iollas tēperare & prægustare potū regis soliti in aqua frigida uenenū habuerunt, quā prægustatæ iam potioni supermiserunt. Quarto die Alexander indubitatā mortē sentiens agnoscere se fatū domus maiorū suorum ait. nam plerosq; Æacidarum intra trigesimum annum defunctos. Tumultuantes deinde milites insidiisq; perisse regem suspicātes ipse sedauit, eosq; omnes, cum prolatus in editissimum urbis locū esset, ad cōspectum suum admisit, osculandamq; dextram suam flentibus porrexit. Cum lachrymarēt omnes, ipse non sine lachrymis tantū, uerum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdā impatientius dolentes cōsolatus sit. quibusdam mādata ad parentes eorum dedit, adeo sicut in hostem, ita & in mortē inuictus animus fuit. Dimissis militibus amicos circunstantes percunctatur, uideantur ne similem sibi reperturi regem, tacētibus cunctis tunc ipse, ut hoc nesciat, ita illud scire uaticinariq; se, ac penè oculis uidere, dixit. quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura Macedonia, quātisq; cædibus, quo cruore mortuo sibi parentatura. ad postremū corpus suū in Ammonis templo condi iubet. Cum deficere eum amici uiderent, quærunt quem imperii faciat hæres

[handwritten margin note:] im instituerit hæredem.

lem, respondit dignissimum. tāta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filium, cum fratrem Aridæum, & cum Rhoxanen uxorem pregnātem relinqueret, oblitus necessitudinum dignissimum nuncuparet hæredem. Prorsus quasi nefas esset uiro forti aliū, quàm uirum fortem succedere, aut tanti regni opes aliis, quàm probatis relinqui. Hac uoce ueluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt, & ambitione uulgi tacitum fauorem militum quærunt. Sexto die præclusa uoce exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit. quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedauit. nam & si non uoce nuncupatus hæres, indicio tamen electus esse uidebatur. Decessit Alexander mensem unum, annos tres, & XXX. natus, uir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. qua nocte eum mater Olympias concepit, uisa per quietem est cum ingenti serpente uoluptari. nec decepta somnio est. nam profecto maius humana mortalitate opus utero tulit. Quam cum Æacidarū gens ab ultima seculorum memoria, & regna patris, fratris, mariti, ac deinceps maiorum omnium illustrauerit, nullius tamen nomine, quàm filii clarior fuit. Prodigia magnitudinis eius in ipso ortu nonnulla apparuerunt. nam ea die, qua natus est, duæ aquilæ tota die prepetes supra culmen domus patris eius sederunt, omen duplicis imperii Europæ Asiæq; præferentes. eademq; die nuncium pater eius duarum uictoriarum accepit. alterius belli Illyrici, alterius certaminis olympiaci, in quod quadrigarum currus mise

rat, quod omen uniuersarum terrarum uictorias fanti portendebat. Puer acerrimus literarum studi eruditus fuit. Exacta pueritia per quinquenniũ sub Aristotele doctore inclyto omnium philosophorũ creuit. Accepto deinde imperio regem se terrarum omnium ac mundi appellari iussit. tantamq́; fiduciã suis militibus fecit, ut illo præsente nullius hostis arma nec inermes timuerint. Itaq; cum nullo hostium unquam congressus est, quem non uicerit. nullam urbem obsedit, quam non expugnauerit: nullã gentem adiit, quã non calcauerit. uictus deniq; est ad postremum, non uirtute hostili, sed insidiis suorum & fraude ciuili.

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Extincto in ipso ætatis ac uictoriarum flore Alexandro magno triste apud omnes tota Babylonia silentium fuit. Sed nec deuictæ gentes fidem nuntio habuere, quod ut inuictum regem sic immortalem eum crediderant. recordantes quoties præsenti morti ereptus esset, quàm sæpe pro amisso repente se non sospitem tantum suis, uerum etiam uictorem obtulisset. Vt uero mortis eius fides affuit, omnes barbaræ gentes pauloante ab eo deuictæ nõ ut hostem eum, sed ut parentem luxerunt. Mater quoq; Darii regis, quam amisso filio à fastigio tantæ maiestatis in captiuitatem redactã, indulgentia uictoris, in eam diem uitæ non pœnituerat, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa consciuit, nõ quod hostem fi

Darij Mater audito Alex. obitu morte sibi ipa ɡsciuit.

io præferret, sed quod pietatem filii in eo, quem hostem timuerat, experta esset. Contra Macedones uersa uice non ut ciuem, ac tantæ maiestatis regem, uerũ ut hostem amisissent, gaudebant, seueritatem nimiam & assidua belli pericula execrantes. Huc accedebat, quod principes regnum & imperia, uulgus militum thesauros, & grande pondus auri, uelut inopinatam prædam, spectabant. Illi successionem regni, hi opum ac diuitiarum hæreditatem cogitãtes. Erant enim in thesauris. L. milia talentorum, & in annuo uectigali tributo triginta milia. Sed nec amici Alexãdri frustra regnum expectabant. nam eius uirtutis erant ac uenerationis, ut singulos reges putares. quippe ea formæ pulchritudo & proceritas corporis & uirium ac sapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex una gente, sed ex toto terrarum orbe electos iudicaret. neque enim unquã antea Macedonia, uel ulla gens alia tam clarorum uirorũ prouentu floruit, quos primum Philippus, mox Alexander tanta cura legerant, ut non tam ad societatem belli, quàm in successionem regni electi uiderentur. Quis igitur miretur talibus ministris orbem terrarum uictum, cũ exercitus Macedonum ã tot non ducibus, sed regibus regeretur, qui nunquam sibi reperissent pares, si non inter se concurrissent? multosq; Macedonia pro uno Alexandros habuisset, nisi fortuna eos ex æmulatione uirtutis in perniciẽ mutuam armasset. Cæterum occiso Alexandro non ut læti, ita & securi fuere, omnibus in unũ locũ cõpetentibus, nec minus milites inter se timebant, quorum & libertas solutior, & fa

uor incertus erat. Inter ipsos uero æqualitas discordi augebat, nemine tantum cæteros excedente, ut ei aliquis summitteretur. Armati itaq; in regiã coeunt ad formandum rerum præsentium statum. Pediccas censet Rhoxanes expectari partum, quæ exacto mense octauo matura iam ex Alexandro erat, & si puerũ peperisset, hũc dari successorem patri. Meleager negat differenda in partus dubios consilia, nec esse expectãdum dum reges sibi nascerentur, cum iam genitis uti liceret, seu puer illis placeat, esse Pergami filium Alexandri natum ex Barsine nomine Herculem, seu mallent iuuenem, esse in castris fratrem Alexandri Aridæum comitem, & cunctis non suo tantum, uerum & patris Philippi nomine acceptissimum. Cæterum Rhoxanẽ esse originis persicæ, nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleuerint, reges constituantur, quod nec ipsum Alexandrum uoluisse dicit. Denique morientem nullam de eo mentionẽ fecisse. Ptolemæus recusat regẽ Aridæũ nõ propter maternas modo sordes, quod ex Larissæo scorto nasceretur, sed etiam propter ualitudinem maiorem, quam patiebatur, ne ille nomen regis, alius imperium teneret, & melius etiã ex his legi, qui pro uirtute regi suo proximi fuerint, qui prouincias regant, quibus bella mãdentur, quàm sub persona regis indignorũ subiiciantur imperio. Vicit Perdiccæ sententia ex cõsensu uniuersorũ. Placuit itaq; Rhoxanes expectari partũ, & si puer natus fuisset, tutores Leõnatũ & Perdiccam & Craterum & Antipatrum constituũt, confestimq; in tutorũ obsequia iurant. Cũ equi-

tes quoque idem fecissent, pedites indignati nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum Alexādri fratrem regē appellant, satellitesq; illi ex tribu sua legūt, & nomine Philippi patris uocari iubent. Quæ cum nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos duos ex proceribus Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiā ex uulgi adulatione quærentes, omissa legatione militibus consentiunt. statim & seditio creuit, ubi caput & consilium habere cœpit. tunc ad delendum equitatum cūcti armati in regiam irrumpunt. quo cognito equites trepidi ab urbe discedunt, castrisq; positis & ipsi pedites terrere cœperunt. Sed nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad interficiēdum Perdiccā ducem alterius partis mittit, ad quem armatū & ultro prouocantem cū accedere percussores ausi non fuissent, tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites ueniret, et in cōcionem euocatos edoceret, quod facinus molirētur, respicerent cōtra quos arma sumpsissent, nō illos Persas, sed Macedonas, nō hostes, sed ciues esse. Plerosque etiā cognatos eorū, certe cōmilitones eorundem castrorum, & periculorū socios. edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorū armis uictos se doleant, eorū mutuis cædibus gaudeāt, parentaturosq; sanguine suo manibus hostiū à se interfectorū. Hæc cum pro singulari facundia sua Perdicca perorasset, adeo mouit pedites, ut probato cōsilio eius dux ab omnibus legeretur. Tum etiam equites in concordiam reuocati, in Aridæum regem consentiunt. Seruata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. Hoc age-

Perdiccæ constantia

bant posito in medio corpore Alexandri, ut maiestas eius testis decretorum esset. His itaq; cōpositis Macedoniæ & Græciæ Antipater præponitur. Regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur. Castrorum exercitus & rerū cura Meleagro & Perdiccæ assignatur, iubeturq; Aridæus corpus Alexādri in Ammonis tēplum deducere. Tunc Perdicca infensus seditionis authoribus repente, ignaro collega, lustrationē castrorū propter mortem regis, in posterum edicit. Posteaq; armatū exercitū in campo constituit cōsentientibus uniuersis euocatos duntaxat de singulis manipulis seditiosos supplicio tradi occulte iubet. Reuersus deinde inter principes prouincias diuisit, simul ut remoueret æmulos, & munus imperii beneficii sui faceret. Primo Ptolomæo Ægyptus & Africæ Arabiæq; pars sorte uenit, quem ex gregario milite Alexander uirtutis causa prouexerat, cui ad tradēdā prouinciā Cleomenes, qui Alexandriam ædificauerat datur. Confinem huic prouinciæ Syriam Laomedon mitylenæus, Ciliciam Philotas cū Philoxeno & Illyrio accipiunt. Mediæ maiori Atropatus, minori Alceta frater Perdiccæ præponitur. Susiana gēs Cino, Phrygia maior Antigono Philippi filio assignatur. Lyciam & Pamphiliam Nearcus, Cariā Cassander, Lydiā Menāder sortiuntur. Leōnato minor Phrygia euenit. Thracia & regiones pōtici maris Lysimacho, Cappadocia cū Paphlagonia Eumeni datur. Sūmus castrorū tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regiis satellitibusq; Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore, et Indiæ regiōibus priores præ

fecti retenti. Seres inter amnes duos Hydaspē & Indum Taxilles habebat. In colonias in Indis conditas Phyton Agenoris filius mittitur. Paropamisadas & fines Caucasi montis Axiarches accepit. Arachosii, Gedrosiiq;, Sybirtio traduntur. Drangas & Arios Stasanor, Bactrianos Amyntas sortitur. Sogdianos Scythæus. Nicāor Parthos, Philippus Hyrcāos, Phrataphernes Armenios, Neoptolemus Persas, Peucestes Babylonios, Arthous Pelasgos, Archesilaus Mesopotamiā adepti sunt. Hæc diuisio cum ueluti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorū materia plurimis fuit. si quidē non magno post tempore quasi regna, non præfecturas diuisissent, sic reges ex præfectis facti magnas opes nō sibi tantū parauerūt, uerum & posteris reliquerūt. Dū hæc in oriente agūtur, in Græcia Atheniēses & Aetoli bellum, quod iā uiuo Alexādro mouerāt, summis uiribus instruebāt. Causæ belli erāt, quod reuersus ab India Alexander epistolas in Græciā scripserat, quibus omniū ciuitatū exules præter cædis dānatos restituebātur. Quæ recitate, præsente uniuersa Græcia, in mercato olympiaco magnos motus fecerant, quod plurimi non legibus pulsi patria, sed per factionē principū fuerant, uerentibus iisdem principibus, ne reuocati potentiores in republica fierent. Palā igitur iā tunc multæ ciuitates libertatem bello uindicandam fremebant. principes tamen omnium Athenienses & Ætoli fuere. Quod cū nunciatum eßet Alexandro, mille naues longas. sociis imperari præceperat, quibus in occidente bellum gereret, excursurusq; cum ualida manu fuerat ad

Athenas delēdas. Igitur Athenięses cōtracto. XXX. milium militum exercitu, & CC. nauibus, bellū cū Antipatro, cui Græcia sorte euenerat, gerunt, eumq; detrectantem prælium, & Heracleæ urbis mœnibus tuentem se obsidione cinxerunt. Eodem tēpore Demosthenes atheniēsis orator pulsus patria ob crimen accepti ab Harpalo auri, qui crudelitatem Alexādri fugerat, quod ciuitatem in eiusdem Alexandri bellum impelleret, forte Megaris exulabat, qui ut missum ab Atheniensibus Hyperidem legatū cognouit, qui Peloponnenses in societatem armorum sollicitaret, secutus eum Syconē, Argos, & Corinthum, cæterasq; ciuitates eloquentia sua Atheniēsibus iunxit. ob quod factum missa ab Atheniensibus obuiam naui ab exilio reuocatur. Interim in obsidiōe Antipatri Leosthenes dux Atheniēsium telo è muris in transeuntem iacto occiditur, quæ res tantū animorum Antipatro dedit, ut etiam uallum rescindere auderet. Auxiliū deinde à Leonnato petit per legatos, qui cum uenire nunciaretur cum exercitu, obuii ei Athenienses cum instructis copiis fuere, ibiq; equestri prælio graui uulnere ictus extinguitur. Antipater tametsi auxilia sua uideret deuicta, morte tamē Leōnati lætatus est. quippe & æmulum sublatum, & uires eius accessisse sibi gratulabatur. statim igitur exercitu eius recepto, cum par hostibus etiā prælio uideretur, solutus obsidione in Macedoniam concessit. Græcorum quoq; copiæ à finibus Græciæ hoste pulso in urbes dilapsæ sunt. Interea Perdicca bello innoxio Ariarathi regi Cappadocum illato, prælioq; uictor nihil p̄mii præter uulnera &

[Marginal handwritten notes: "[illegible] exilio reuocat." and "Leonnati [illegible]"]

ra & pericula retulit. quippe hostes ab acie in urbē recepti, occisis cōiugibus & liberis, domos quisq; suas cum omnibus copiis incenderunt. eodē congestis etiā seruitiis semetipsos præcipitant, ut nihil hostis uictor suarum rerum, præter q̄ incēdii spectaculo frueretur. Inde ut uiribus authoritatem regiā acquireret, ad nuptias Cleopatræ sororis Alexandri magni et alterius Alexandri quondam uxoris, nō aspernāte Olympiade matre eius, intendit. sed prius Antipatrum sub affinitatis obtentu capere cupiebat. Itaq; fingit se in matrimonium filiā eius petere, quo facilius ab eo supplemētum tyronum ex Macedonia obtineret. quem dolum præsentiente Antipatro dum duas eodem tēpore uxores quærit, neutrā obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum et Perdiccā oritur. Antigono Craterus, & Antipater auxilium ferebāt. qui facta cum Atheniensibus pace Polyperconta Græciæ & Macedōiæ præponūt. Perdicca alienatis rebus Aridæū, & Alexandri magni filium in Cappadocia, quorū cura illi mandata fuerat, de summa belli in consiliū adhibet. Quibusdam placebat bellum in Macedoniā trāsferri ad ipsum fontem, & caput regni, ubi & Olympias esset mater Alexādri, non mediocre momētū partium & ciuiū fauor ꝑpter Alexādri Philippiq; noīa. Sed in rem uisum est ab Ægypto incipere, ne ī Macedoniā ꝓfectis Asia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni p̄ter ꝓuincias, quas accepat, Paphlagōia, et Caria, et Lycia et Phrygia adiiciūtur. Ibi Craterū, et Antipatrū opperiri iubētur. adiutores ei dātur cū exercitibus suis frater perdiccæ alcetas, et neoptolēus. Clito cura classis tra

ditur. Cilicia Philotæ adēpta Philoxeno datur. Ipse Perdicca Aegyptū cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus in sua uiscera armatur, ferrumq; ab hostili bello in ciuilem sanguinem uertit, exemplo furentium, manus ac mēbra sua ipsa cæsura. Sed Ptolemæus in Ægypto sollerti industria magnas opes parabat. quippe & Ægyptios insigni moderatione in fauorem sui sollicitauerat, & reges finitimos beneficiis, obsequiisq; deuinxerat. terminos quoq; imperii acquisita Cyrene urbe ampliauerat. factusq; iam tātus erat ut non tam timeret hostes, ꝙ timēdus ipse hostibus esset. Cyrene autem cōdita fuit ab Aristæo, cui nomē Batto propter linguæ obligationem fuit. Huius pater Cyrenus rex Theræ insulæ cum ad oraculū Delphos propter dedecus adolescentis filii nondum loquentis deum deprecaturus uenisset, respōsum accepit, quo iubebatur filius eius Battus Africā petere, & urbem Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus. Cum responsum ludibrio simile uideretur propter solitudinē Theræ insulæ, ex qua coloni ad urbem condendam in Africam tam longinquæ regionis proficisci iubebantur, res omissa est. Interiecto deinde tempore uelut contumaces pestilētia deo parere compelluntur. quorum tam insignis paucitas fuit, ut uix unam nauem complerent. Cum uenissent in Africā pulsis accolis montem Cyrā, & propter amœnitatem loci, & propter fontis ubertatē, occupauere. Ibi Battus dux eorum linguæ nodis solutis loqui primū cœpit. quæ res animos eorum, ex promissis dei iā parte percepta, in reliquā spem cōdendæ

Cyrene ab Aristæo, cui nomē Batto, cōdita.

urbis

urbis accēdit. Positis igitur castris opinionē ueteris fabulæ accipiūt, Cyrenen eximiæ pulchritudinis uirginē à Thessaliæ monte Pelio ab Apolline raptam, perlatamq; in eiusdem montis iuga, cuius collem occupauerant, à deo repletam quatuor pueros peperisse, Nomium, Aristæum, Autuchum, Agreum. Missos à patre Hypseo rege Thessaliæ, qui perquirerēt uirginem, loci amœnitate captos in iisdem terris cum uirgine resedisse. Ex his pueris tres adultos in Thessaliam reuersos auita regna cepisse. Aristæum in Arcadia late regnasse, eūq; primum & apum & mellis usum, & lactis coagulādi hominibus tradidisse, solsticialesq; ortus & syderum primum inuenisse: quibus auditis Battus uirginis nomine ex dei responsis agnito, urbē Cyrenen condidit. Igitur Ptolemæus huius urbis auctus uiribus bellum in aduentū Perdiccæ parabat. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quàm uires hostiū nocebāt: quam exosi etiam socii ad Antipatrum gregatim confugiebant. Neoptolemus in auxilium Eumeni relictus non solum transfugere, uerum etiam prodere partium exercitum uoluit. quam rem cum præsensisset Eumenes cum proditore decernere prælio necesse habuit. Victusq; Neoptolemus ad Antipatrum & Polyperconta profugit. hisq; persuadet, ut cōtinuatis mansionibus læto ex uictoria, & securo fuga sua Eumeni superueniant. Sed res Eumenē non latuit. Itaq; insidiæ in insidiatores uersæ, & qui securum aggressuros se putabant, securis itinere & peruigili noctis fatigatis occursum est. In eo prælio Polypercon occiditur. Neoptolemus quoq; cum Eumene congressus diu

mutuis uulneribus acceptis colluctatus, & in summa uictus occũbit. Victor igitur duobus præliis cõtinuis Eumenes afflictas partes transitione sociorum paululum sustentauit. ad postremum tamen Perdicca occiso, ab exercitu hostis cum Phyloxeno & Illyrio & Alceta fratre Perdiccæ appellatur, bellũq; aduersus eos Antigono decernitur.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

Eumenes ut Perdiccam occisum, se hostem à Macedonibus iudicatum, bellumq; Antigono decretum cognouit, ultro ea militibus suis indicauit, ne fama aut rem in maius extolleret, aut militum animos rerum nouitate terreret, simul ut, an contra se animati essent, cognosceret, sumpturus consilium ex motu uniuersorum. constanter tamen præfatus est, si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem. Qua uoce adeo cunctos in studium partium suarum induxit, ut ultro illum omnes hortarentur, rescissurosq; se ferro decreta Macedonum affirmarent. Tunc exercitu in Aetoliam promoto, pecunias ciuitatibus imperat, recusantes dare hostiliter diripit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram sororem Alexandri magni, ut eius uoce centuriones principalesq; confirmaret, existimaturos ibi maiestatem regiam uerti, unde soror Alexandri staret. tanta ueneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per uestigia mulierum

rum fauor sacrati eius nominis quæreretur. Cum reuersus in castra esset, epistolæ totis castris abiectæ inueniuntur, quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. Iis cognitis Eumenes uocatis ad cõcionem militibus primo gratias agit, quod nemo inuentus sit, qui spem cruēti præmii fidei sacramento anteponeret, tum deinde callide subnectit confictas à se has epistolas, ad experiēdos suorum animos, esse. cæterum salutem suam in omnium potestate esse, nec Antigonū, nec quēquam ducum sic uelle uincere, ut ille in se exemplum pessimū statuat. Hoc facto & in præsenti labātium animos retinuit, & in futurum prouidit, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed à duce tētari milites arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis eius offerunt. Interim Antigonus cum exercitu superuenit, castrisq; positis postera die in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio fecit. qui uictus in munitum quoddam castellum confugit. ubi cum uideret se fortunam obsidionis subiturum, maiorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine grauaretur. Legatos deinde ad Antipatrū, q solus par Antigoni uiribus uidebatur, supplices mittit. à quo cū auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidē solutus ad tempus metu mortis Eumenes, sed nec salutis dimisso exercitu magna spes erat. omnia igitur circunspicienti optimum uisum est, ad Alexandri magni Argyraspidas inuictum exercitum, & tot uictoriarum præ

callidū cõsi[...]

fulgentem gloria decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis post tanti regis memoriam existimantes. Itaq; Eumenes blandimentis agere, singulos suppliciter alloqui, nunc commilitones suos, nunc patronos appellans, nunc periculorum & operum orientalium socios, nunc refugia salutis suæ & unica p̃sidia commemorans solos esse, quorum uirtute oriens sit domitus. solos, qui militiã Liberi patris, q̃ Herculis monumenta superauerint. p̃ hos Alexandrũ magnum factum, p̃ hos diuinos honores & immortalem gloriã consecutum. orat, ut nõ tam ducẽ se, q̃ cõmilitonẽ recipiant, unũq; ex corpore suo esse uelint. receptus hac lege paulatim imperium, primum mouẽdo singulos, mox quæ perperã factã erãt, blãde corrigendo, usurpat. nihil ĩ castris sine illo agi, nihil administrari sine sollertia eius poterat. Ad postremum cum Antigonũ uenire cum exercitu esset nunciatum, compellit eos in aciem descendere. Ibi dũ ducis imperia cõtẽnunt, hostiũ uirtute superantur. In eo prælio nõ gloriam tantum tot bellorũ, uerũ ẽt cum cõiugibus & liberis præmia longa militia parta perdiderunt. sed & Eumenes qui author cladis erat, nec aliam spem salutis reliquã habebat, uictos hortabatur. nam & uirtute eos superiores fuisse affirmabat, quippe ab his quinq; milia hostium cæsa, & si in bello perstent, ultro hostes pacem petituros. Damna, quibus se putent uictos, duo milia mulierũ, & paucos infantes, & seruitia esse, quæ melius uincendo possint reparare, q̃ deserendo uictoriã. Porrò Argyraspides neq; fugam se tentaturos dicunt

post

post dãna patrimoniorũ, & post cõiuges amissas, neq; bellum gesturos contra liberos suos. ultroq; eum cõuiciis agitant, quod se post tot annos emeritorũ stipẽdiorũ redeũtes domum cũ præmiis tot bellorum ab ipsa missione rursus in nouam militiã, immensaq; bella reuocauerit, & à laribus iam quodammodo suis, & ab ipso limine patriæ abductos inanibus promissis deceperit, nũc quoq;, amissis oĩbus felicis militiæ quæstibus, ne uictos quidem in misera & inopi senecta quiescere sinat. Ignaris dei de ducibus cõsestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes, ut sua reddi iubeat. Is redditurũ se pollicetur, si Eumenem sibi tradãt, qbus cognitis Eumenes cũ paucis fugere tẽtauit, sed retractus desperatis rebus, cum cõcursus multitudinis factus esset, petit ut postremũ sibi alloq; exercitũ liceret. iussus ab uniuersis dicere, facto silentio laxatisq; uinculis, prolatã manum, sicut erat chatenatus ostẽdit, cernite milites (inquit) habitum atq; ornamenta ducis uestri, quæ non hostium quisq; imposuit. Nã hoc etiam solatio foret, uos me ex uictore uictum, uos me ex imperatore captiuum fecistis, quater ĩtra hunc annum in mea uerba iureiurando obstricti estis, & ista mitto (neq; enim miseros conuicia decent) unum oro, si propositorũ Antigoni in meo capite summa cõsistit, inter uos me uelitis mori. nã neq; illius interest, quem admodũ, aut ubi cadã, et ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, soluo uos iureiurando, quo toties uos sacramento mihi deuouistis, aut si ipsos pudet roganti uim adhibere, ferrum huc date, & permittite, quod uos facturos pro imperatore iurastis,

imperatorem pro uobis sine religione iurisiurãdi face-
re. cum non obtineret, preces in iram uertit. At uos
(ait) deuota capita respiciant dii periuriorum uindi-
ces, talesq; uobis exitus dent, quales uos ducibus ue-
stris dedistis. nẽpe uos iidẽ pauloãte & Perdiccæ san
guine estis aspersi, & in Antipatrum eadẽ moliti. Ip
sum denique Alexandrum, si fas fuisset cũ mortali ma-
nu cadere, interempturi, qđ maximũ erat, seditioni-
bus agitastis. ultima nũc ego perfidorũ uictima, has
uobis diras atq; inferias dico, ut inopes extorresq; om
ne æuum in hoc castrensi exilio agatis, deuorẽtq; uos
arma uestra, quibus plures uestros, quàm hostiũ duces
absumpsistis. Plenus deinde iræ custodes suos procede
re ad Antigoni castra præcepit. Sequitur exercitus p
dito imperatore suo & ipse captiuus triumphum de
se ipso ad uictoris sui castra ducit. omnia auspicia re-
gis Alexãdri, & tot bellorum palmas laureasq; unà
secum uictori tradens, & ne quid deesset pompæ, ele
phanti quoque & auxilia orientalia subsequũtur. Tã-
to pulchrior hæc Antigono, quàm Alexãdro tot uicto-
riæ fuerũt, ut cũ ille oriẽtẽ uicerit, hic eos, à quibus oriẽs
uictus fuerat, superauerit. Igitur Antigonus domito-
res illos orbis exercitui suo diuidit, redditis quæ in ui
ctoria ceperat. Eumenem uero uerecũdia prioris ami
citiæ in conspectum suum uenire prohibitum assigna-
ri custodibus pcepit. Interea Eurydice uxor Aridæi
regis, ut Polyperconta à Græcia redire in Macedoniã
cognouit, & ab eo accersitã Olympiada, muliebri
æmulatiõe perculsa, abutẽs ualitudine uiri, cuius offi
cia sibi uidicabat, scribit regis nomine Polyperconti,

Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerit. eadem & in Asia Antigono per epistolas nunciat. quo beneficio deuinctus Cassander nihil nō ex arbitrio muliebris audaciæ gessit. Deinde profectus in Græciam, multis ciuitatibus bellum infert. Quarum excidio, ueluti uicino incendio, territi Spartani urbem, quam semper armis non muris defenderant, tunc contra responsa fatorum & ueterū maiorum gloriam, armis diffisi murorum præsidio includunt. Tantum eos degenerasse à maioribus, ut cum multis sæculis murus urbis ciuium uirtus fuerit, tunc ciues saluos se fore non existimauerint, nisi intra muros laterent. Dum hæc aguntur, Cassandrum à Græcia turbatus Macedōiæ status domum reuocauit. Nanque Olympias mater Alexandri magni regis, cum ab Epiro in Macedoniam prosequente Æacida rege Molossorum ueniret, prohiberique finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpisset, seu memoria mariti, seu magnitudine filii, & indignitate rei moti Macedones ad Olympiada transiere, cuius iussu & Eurydice occiditur, & rex Aridæus sex annis post Alexandrum potitus regno. Sed nec Olympias diu regnauit, nam cum principum passim cædes muliebri magis quàm regio more fecisset, fauorem suum in odium uertit. Itaque audito Cassandri aduentu diffisa Macedonibus cum nuru Roxane & nepote Hercule in Pydnam urbem concessit. Proficiscenti Deidamia Aeacidæ regis filia, & Thessalonica priuigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæque aliæ principum matronæ, speciosus

Cassander

Eurydices & Aridæi mors.

uor incertus erat. Inter ipsos uero æqualitas discordiã augebat, nemine tantum cæteros excedente, ut ei aliquis summitteretur. Armati itaq; in regiã coeunt ad formandum rerum præsentium statum. Pediccas censet Rhoxanes expectari partum, quæ exacto mense octauo matura iam ex Alexandro erat, & si puerũ peperisset, hũc dari successorem patri. Meleager negat differenda in partus dubios consilia, nec esse expectãdum dum reges sibi nascerentur, cum iam genitis uti liceret, seu puer illis placeat, esse Pergami filium Alexandri natum ex Barsine nomine Herculem, seu mallent iuuenem, esse in castris fratrem Alexandri Aridæum comitem, & cunctis non suo tantum, uerum & patris Philippi nomine acceptissimum. Cæterum Rhoxanẽ esse originis persicæ, nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleuerint, reges constituantur, quod nec ipsum Alexandrum uoluisse dicit. Denique morientem nullam de eo mentionẽ fecisse. Ptolemæus recusat regẽ Aridæũ nõ propter maternas modo sordes, quod ex Larissæo scorto nasceretur, sed etiam propter ualitudinem maiorem, quam patiebatur, ne ille nomen regis, alius imperium teneret, & melius etiã ex his legi, qui pro uirtute regi suo proximi fuerint, qui prouincias regant, quibus bella mãdentur, quàm sub persona regis indignorũ subiiciantur imperio. Vicit Perdiccæ sententia ex cõsensu uniuersorũ. Placuit itaq; Rhoxanes expectari partũ, & si puer natus fuisset, tutores Leõnatũ & Perdiccam & Craterum & Antipatrum constituũt, confestimq; in tutorũ obsequia iurant. Cũ equi-

tes quoq; idem fecißent, pedites indignati nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum Alexãdri fratrem regẽ appellant, satellitesq; illi ex tribu sua legũt, & nomine Philippi patris uocari iubent. Quæ cum nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos duos ex proceribus Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiã ex uulgi adulatione quærentes omißa legatione militibus consentiunt. statim & seditio creuit, ubi caput & consilium habere cœpit. tunc ad delendum equitatum cũcti armati in regiam irrumpunt. quo cognito equites trepidi ab urbe discedunt, castrisq; positis & ipsi pedites terrere cœperunt. Sed nec procerum inter se odia ceßabant. Attalus ad interficiẽdum Perdiccã ducem alterius partis mittit, ad quem armatũ & ultro prouocantem cũ accedere percußores ausi non fuißent, tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites ueniret, et in cõcionem euocatos edoceret, quod facinus molirẽtur, respicerent cõtra quos arma sumpsißent, nõ illos Persas, sed Macedonas, nõ hostes, sed ciues eße. Plerosq; etiã cognatos eorũ, certe cõmilitones eorundem castrorum, & periculorũ socios. edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorũ armis uictos se doleant, eorũ mutuis cædibus gaudeãt, parentaturosq; sanguine suo manibus hostiũ à se interfectorũ. Hæc cum pro singulari facundia sua Perdicca perorasset, adeo mouit pedites, ut probato cõsilio eius dux ab omnibus legeretur. Tum etiam equites in concordiam reuocati, in Aridæum regem consentiunt. Seruata est portio regni Alexandri filio, si natus eßet. Hoc age-

Perdiccæ constantia

bant posito in medio corpore Alexandri, ut maiestas eius testis decretorum esset. His itaq; cōpositis Macedoniæ & Græciæ Antipater præponitur. Regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur. Castrorum exercitus & rerū cura Meleagro & Perdiccæ assignatur, iubeturq; Aridæus corpus Alexādri in Ammonis tēplum deducere. Tunc Perdicca infensus seditionis authoribus repente, ignaro collega, lustrationē castrorū propter mortem regis, in posterum edicit. Posteaq; armatū exercitū in campo constituit cōsentientibus uniuersis euocatos duntaxat de singulis manipulis seditiosos supplicio tradi occulte iubet. Reuersus deinde inter principes prouincias diuisit, simul ut remoueret æmulos, & munus imperii beneficii sui faceret. Primo Ptolomæo Ægyptus & Africæ Arabiæq; pars sorte uenit, quem ex gregario milite Alexander uirtutis causa prouexerat, cui ad tradēdā prouinciā Cleomenes, qui Alexandriam ædificauerat datur. Confinem huic prouinciæ Syriam Laomedon mitylenæus, Ciliciam Philotas cū Philoxeno & Illyrio accipiunt. Mediæ maiori Atropatus, minori Alceta frater Perdiccæ præponitur. Susiana gēs Cino, Phrygia maior Antigono Philippi filio assignatur. Lyciam & Pamphiliam Nearcus, Cariā Cassander, Lydiā Menāder sortiuntur. Leōnato minor Phrygia euenit. Thracia & regiones pōtici maris Lysimacho, Cappadocia cū Paphlagonia Eumeni datur. Sūmus castrorū tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regiis satellitibusq; Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore, et Indiæ regiōibus priores præ

fecti

fecti retenti. Seres inter amnes duos Hydaspē & Indum Taxilles habebat. In colonias in Indis conditas Phyton Agenoris filius mittitur. Paropamisádas & fines Caucasi montis Axiarches accepit. Arachosii, Gedrósiiq́; Sybirtio traduntur. Drangas & Arios Stasánor, Bactrianos Amyntas sortitur. Sogdianos Scythæus. Nicāor Parthos, Philippus Hyrcāos, Phratapbernes Armenios, Neoptolemus Persas, Peucestes Babylonios, Arthous Pelasgos, Archesilaus Mesopotamiā adepti sunt. Hæc diuisio cum ueluti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorū materia plurimis fuit. si quidē non magno post tempore quasi regna, non præfecturas diuisissent, sic reges ex præfectis facti magnas opes nō sibi tantū parauerūt, uerum & posteris reliquerūt. Dū hæc in oriente agūtur, in Græcia Atheniēses & Aetoli bellum, quod iā uiuo Alexādro mouerāt, summis uiribus instruebāt. Causæ belli erāt, quod reuersus ab India Alexander epistolas in Græciā scripserat, quibus omniū ciuitatū exules præter cædis dānatos restituebātur. Quæ recitate, præsente uniuersa Græcia, in mercato olympiaco magnos motus fecerant, quod plurimi non legibus pulsi patria, sed per factionē principū fuerant, uerentibus iisdem principibus, ne reuocati potentiores in republica fierent. Palā igitur iā tunc multæ ciuitates libertatem bello uindicandam fremebant. principes tamen omnium Athenienses & Ætoli fuere. Quod cū nunciatum esset Alexandro, mille naues longas sociis imperari præceperat, quibus in occidente bellum gereret, excursurusq́; cum ualida manu fuerat ad

Athenas delēdas. Igitur Atheniēses cōtracto. XXX. milium militum exercitu, & CC. nauibus, bellū cū Antipatro, cui Græcia sorte euenerat, gerunt, eumq; detrectantem prælium, & Heracleæ urbis mœnibus tuentem se obsidione cinxerunt. Eodem tēpore Demosthenes atheniēsis orator pulsus patria ob crimen accepti ab Harpalo auri, qui crudelitatem Alexādri fugerat, quod ciuitatem in eiusdem Alexandri bellum impelleret, forte Megaris exulabat, qui ut missum ab Atheniensibus Hyperidem legatū cognouit, qui Peloponnenses in societatem armorum sollicitaret, secutus eum Sycionē, Argos, & Corinthum, cæterasq; ciuitates eloquentia sua Atheniēsibus iunxit. ob quod factum missa ab Atheniensibus obuiam naui ab exilio reuocatur. Interim in obsidiōe Antipatri Leosthenes dux Atheniēsium telo è muris in transeuntem iacto occiditur, quæ res tantū animorum Antipatro dedit, ut etiam uallum rescindere auderet. Auxiliū deinde à Leonnato petit per legatos. qui cum uenire nunciaretur cum exercitu, obuii ei Athenienses cum instructis copiis fuere, ibiq; equestri prælio graui uulnere ictus extinguitur. Antipater tametsi auxilia sua uideret deuicta, morte tamē Leōnati lætatus est. quippe & æmulum sublatum, & uires eius accessisse sibi gratulabatur. statim igitur exercitu eius recepto, cum par hostibus etiā prælio uideretur, solutus obsidione in Macedoniam concessit. Græcorum quoq; copiæ à finibus Græciæ hoste pulso in urbes dilapsæ sunt. Interea Perdicca bello innoxio Ariarathi regi Cappadocum illato, prælioq; uictor nihil pmii præter uulne-

ra &

ra & pericula retulit. quippe hostes ab acie in urbē recepti, occisis cōiugibus & liberis, domos quisq; suas cum omnibus copiis incenderunt. eodē congestis etiā seruitiis semetipsos præcipitant, ut nihil hostis uictor suarum rerum, præter q incēdi spectaculo frueretur. Inde ut uiribus authoritatem regiā acquireret, ad nuptias Cleopatræ sororis Alexandri magni et alterius Alexandri quondam uxoris, nō aspernāte Olympiade matre eius, intendit. sed prius Antipatrum sub affinitatis obtentu capere cupiebat. Itaq; fingit se in matrimonium filiā eius petere, quo facilius ab eo supplemētum tyronum ex Macedonia obtineret. quem dolum præsentiente Antipatro dum duas eodem tēpore uxores quærit, neutrā obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum et Perdiccā oritur. Antigono Craterus, & Antipater auxilium ferebāt. qui facta cum Atheniensibus pace Polyperconta Græciæ & Macedōiæ præponūt. Perdicca alienatis rebus Aridæū, & Alexandri magni filium in Cappadocia, quorū cura illi mandata fuerat, de summa belli in consiliū adhibet. Quibusdam placebat bellum in Macedoniā trāsferri ad ipsum fontem, & caput regni, ubi & Olympias esset mater Alexādri, non mediocre momētū partium & ciuiū fauor ppter Alexādri Philippiq; noia. Sed in rem uisum est ab Ægypto incipere, ne i Macedoniā pfectis Asia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni pter puicias, quas accepat, Paphlagōia, et Caria, et Lycia et Phrygia adiiciūtur. Ibi Craterū, et Antipatrū opperiri iubētur. adiutores ei dātur cū exercitibus suis frater perdiccæ alcetas, et neoptolēus. Clito cura classis tra

ditur. Cilicia Philotæ adēpta Philoxeno datur. Ipse Perdicca Aegyptū cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus in sua uiscera armatur, ferrumq; ab hostili bello in ciuilem sanguinem uertit, exemplo furentium, manus ac mēbra sua ipsa cæsura. Sed Ptolemæus in Ægypto solleti industria magnas opes parabat. quippe & Ægyptios insigni moderatione in fauorem sui sollicitauerat, & reges finitimos beneficiis, obsequiisq; deuinxerat. terminos quoq; imperii acquisita Cyrene urbe ampliauerat. factusq; iam tātus erat ut non tam timeret hostes, q̄ timēdus ipse hostibus esset. Cyrene autem cōdita fuit ab Aristæo, cui nomē Batto propter linguæ obligationem fuit. Huius pater Cyrenus rex Theræ insulæ cum ad oraculū Delphos propter dedecus adolescentis filii nondum loquentis deum deprecaturus uenisset, respōsum accepit, quo iubebatur filius eius Battus Africā petere, & urbem Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus. Cum responsum ludibrio simile uideretur propter solitudinē Theræ insulæ, ex qua coloni ad urbem condendam in Africam tam longinquæ regionis proficisci iubebantur, res omissa est. Interiecto deinde tempore uelut contumaces pestilētia deo parere compelluntur. quorum tam insignis paucitas fuit, ut uix unam nauem complerent. Cum uenissent in Africā pulsis accolis montem Cyrā, & propter amœnitatem loci, & propter fontis ubertatē, occupauere. Ibi Battus dux eorum linguæ nodis solutis loqui primū cœpit. quæ res animos eorum, ex promissis dei iā parte percepta, in reliquā spem cōdendæ

Cyrene ab Arista, cui nomē Batto, cōdita.

urbis accēdit. Positis igitur castris opinionē ueteris fabulæ accipiūt, Cyrenen eximiæ pulchritudinis uirginē à Thessaliæ monte Pelio ab Apolline raptam, perlatamq; in eiusdem montis iuga, cuius collem occupauerant, à deo repletam quatuor pueros peperisse, Nomium, Aristæum, Autuchum, Agreum. Missos à patre Hypseo rege Thessaliæ, qui perquirerēt uirginem, loci amœnitate captos in iisdem terris cum uirgine resedisse. Ex his pueris tres adultos in Thessaliam reuersos auita regna cepisse. Aristæum in Arcadia late regnasse, eūq; primum & apum & mellis usum, & lactis coagulādi hominibus tradidisse, solsticialesq; ortus & syderum primum inuenisse. quibus auditis Battus uirginis nomine ex dei responsis agnito, urbē Cyrenen condidit. Igitur Ptolemæus huius urbis auctus uiribus bellum in aduentū Perdiccæ parabat. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quàm uires hostiū nocebāt. quam exosi etiam socii ad Antipatrum gregatim confugiebant. Neoptolemus in auxilium Eumeni relictus non solum transfugere, uerum etiam prodere partium exercitum uoluit. quam rem cum presensisset Eumenes cum proditore decernere prælio necesse habuit. Victusq; Neoptolemus ad Antipatrum & Polyperconta profugit. hisq; persuadet, ut cōtinuatis mansionibus læto ex uictoria, & securo fuga sua Eumeni superueniant. Sed res Eumenē non latuit. Itaq; insidiæ in insidiatores uersæ, & qui securum aggressuros se putabant, securis itinere & peruigili noctis fatigatis occursum est. In eo prælio Polypercon occiditur. Neoptolemus quoq; cum Eumene congressus diu

mutuis uulneribus acceptis colluctatus, & in summa uictus occũbit. Victor igitur duobus præliis cõtinuis Eumenes afflictas partes transitione sociorum paululum sustentauit. ad postremum tamen Perdicca occiso, ab exercitu hostis cum Phyloxeno & Illyrio & Alceta fratre Perdiccæ appellatur, bellũq; aduersus eos Antigono decernitur.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

Vmenes ut Perdiccam occisum, se hostem à Macedonibus indicatum, bellumq; Antigono decretum cognouit, ultro ea militibus suis indicauit, ne fama aut rem in maius extolleret, aut militum animos rerum nouitate terreret, simul ut, an contra se animati essent, cognosceret, sumpturus consilium ex motu uniuersorum. constanter tamen præfatus est, si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem. Qua uoce adeo cunctos in studium partium suarum induxit, ut ultro illum omnes hortarentur, rescissurosq; se ferro decreta Macedonum affirmarent. Tunc exercitu in Aetoliam promoto, pecunias ciuitatibus imperat, recusantes dare hostiliter diripit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram sororem Alexandri magni, ut eius uoce centuriones principalesq; confirmaret, existimaturos ibi maiestatem regiam uerti, unde soror Alexandri staret. tanta ueneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per uestigia mulierum

rum fauor sacrati eius nominis quæreretur. Cum reuersus in castra esset, epistolæ totis castris abiectæ inueniuntur, quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. Iis cognitis Eumenes uocatis ad cõcionem militibus primo gratias agit, quod nemo inuentus sit, qui spem cruẽti præmii fidei sacramento anteponeret, tum deinde callide subnectit confictas à se has epistolas, ad experiẽdos suorum animos, esse. cæterum salutem suam in omnium potestate esse, nec Antigonũ, nec quẽquam ducum sic uelle uincere, ut ille in se exemplum pessimũ statuat. Hoc facto & in præsenti labãtium animos retinuit, & in futurum prouidit, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed à duce tẽtari milites arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis eius offerunt. Interim Antigonus cum exercitu superuenit, castrisq; positis postera die in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio fecit. qui uictus in munitum quoddam castellum confugit. ubi cum uideret se fortunam obsidionis subiturum, maiorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine grauaretur. Legatos deinde ad Antipatrũ, q solus par Antigoni uiribus uidebatur, supplices mittit. à quo cũ auxilia Eumeni missa Antigõus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidẽ solutus ad tempus metu mortis Eumenes, sed nec salutis dimisso exercitu magna spes erat. omnia igitur circunspicienti optimum uisum est, ad Alexandri magni Argyraspidas inuictum exercitum, & tot uictoriarum præ

fulgentem gloria decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis post tanti regis memoriam existimantes. Itaq; Eumenes blandimentis agere, singulos suppliciter alloqui, nunc commilitones suos, nunc patronos appellans, nunc periculorum & operum orientalium socios, nunc refugia salutis suæ & unica pñsidia commemorans solos esse, quorum uirtute oriens sit domitus. solos, qui militiã Liberi patris, q; Herculis monumenta superauerint. p hos Alexandrũ magnum factum, p hos diuinos honores & immortalem gloriã consecutum. orat, ut nõ tam ducẽ se, q̃ cõmilitonẽ recipiant, unũq; ex corpore suo esse uelint. receptus hac lege paulatim imperium, primum mouẽdo singulos, mox quæ perperã facta erãt, blãde corrigendo, usurpat. nihil ĩ castris sine illo agi, nihil administrari sine sollertia eius poterat. Ad postremum cum Antigonũ uenire cum exercitu esset nunciatum, compellit eos in aciem descendere. Ibi dũ ducis imperia cõtẽnunt, hostiũ uirtute superantur. In eo prælio nõ gloriam tantum tot bellorũ, uerũ ẽt cum cõiugibus & liberis præmia longa militia parta perdiderunt. sed & Eumenes qui author cladis erat, nec aliam spem salutis reliquã habebat, uictos hortabatur. nam & uirtute eos superiores fuisse affirmabat, quippe ab his quinq; milia hostium cæsa, & si in bello perstent, ultro hostes pacem petituros. Damna, quibus se putent uictos, duo milia mulierũ, & paucos infantes, & seruitia esse, quæ melius uincendo possint reparare, q̃ deserendo uictoriã. Porrò Argyraspides neq; fugam se tentaturos dicunt

refugia salutis.

post dāna patrimoniorū, & post cōiuges amissas, neq́ bellum gesturos contra liberos suos. ultroq; eum cōuiciis agitant, quod se post tot annos emeritorū stipēdiorū redeūtes domum cū præmiis tot bellorum ab ipsa amissione rursus in nouam militiā, immensaq́; bella reuocauerit, & à laribus iam quodammodo suis, & ab ipso limine patriæ abductos inanibus promissis deceperit, nūc quoq;, amissis oībus fœlicis militiæ quæstibus, ne uictos quidem in misera & inopi senecta quiescere sinat. Ignaris de ducibus cōfestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes, ut sua reddi iubeat. Is redditurū se pollicetur, si Eumenem sibi tradāt, qbus cognitis Eumenes cū paucis fugere tētauit, sed retractus desperatis rebus, cum cōcursus multitudinis factus esset, petit ut postremū sibi alloq exercitū liceret. iussus ab uniuersis dicere, facto silentio laxatisq; uinculis, prolatā manum, sicut erat chatenatus ostēdit, cernite milites (inquit) habitum atq; ornamenta ducis uestri, quæ non hostium quisq́ imposuit. Nā hoc etiam solatio foret, uos me ex uictore uictum, uos me ex imperatore captiuum fecistis, quater itra hunc annum in mea uerba iureiurando obstricti estis, & ista mitto (neq; enim miseros conuicia decent) unum oro, si propositorū Antigoni in meo capite summa cōsistit, inter uos me uelitis mori. nā neq́ illius interest, quem admodū, aut ubi cadā, et ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, soluo uos iureiurando, quo toties uos sacramento mihi deuouistis, aut si ipsos pudet roganti uim adhibere, ferrum huc date, & permittite, quod uos facturos pro imperatore iurastis,

imperatorem pro uobis sine religione iurisiurãdi fa-
cere. cum non obtineret, preces in iram uertit. At uos
(ait) deuota capita respiciant dii periuriorum uindi-
ces, talesq; uobis exitus dent, quales uos ducibus ue-
stris dedistis. nẽpe uos iidẽ pauloãte & Perdiccæ san
guine estis aspersi, & in Antipatrum eadẽ moliti. Ip
sum denique Alexandrum, si fas fuisset cũ mortali ma-
nu cadere, interempturi, qđ maximũ erat, seditioni-
bus agitastis. ultima nũc ego perfidorũ uictima, has
uobis diras atq; inferias dico, ut inopes extorresq; om
ne æuum in hoc castrensi exilio agatis, deuorẽtq; uos
arma uestra, q̃bus plures uestros, quàm hostiũ duces
absumpsistis. Plenus deinde iræ custodes suos procede
re ad Antigoni castra præcepit. Sequitur exercitus ꝓ
dito imperatore suo & ipse captiuus triumphum de
se ipso ad uictoris sui castra ducit. omnia auspicia re-
gis Alexãdri, & tot bellorum palmas laureasq; unà
secum uictori tradens, & ne quid deesset pompæ, ele
phãti quoque & auxilia orientalia subsequũtur. Tã-
to pulchrior hæc Antigono, q̃ Alexãdro tot uicto-
riæ fuerũt, ut cũ ille oriẽtẽ uicerit, hic eos, à q̃bus oriẽs
uictus fuerat, superauerit. Igitur Antigonus domito-
res illos orbis exercitui suo diuidit, redditis quæ in ui
ctoria ceperat. Eumenem uero uerecũdia prioris ami
citiæ in conspectum suum uenire prohibitum assigna-
ri custodibus ꝑcepit. Interea Eurydice uxor Aridæi
regis, ut Polyperconta à Græcia redire in Macedoniã
cognouit, & ab eo accersitã Olympiada, muliebri
æmulatiõe perculsa, abutẽs ualitudine uiri, cuius offi
cia sibi uidicabat, scribit regis nomine Polyperconti,

Cassandro exercitum tradat, in quem regni adminis strationem rex transtulerit. eadem & in Asia Antis gono per epistolas nunciat. quo beneficio deuinctus Cassander nihil nõ ex arbitrio muliebris audaciæ gesf sit. Deinde profectus in Græciam, multis ciuitatibus bellum infert. Quarum excidio, ueluti uicino incens dio, territi Spartani urbem, quam semper armis non muris defenderant, tunc contra responsa fatorum & ueterũ maiorum gloriam, armis diffisi murorum præs sidio includunt; Tantum eos degenerasse à maioris bus, ut cum multis sæculis murus urbis ciuium uir tus fuerit, tunc ciues saluos se fore non existimaues rint, nisi intra muros laterent. Dum hæc aguntur, Cassandrum à Græcia turbatus Macedõiæ status do mum reuocauit. Nanq Olympias mater Alexans dri magni regis, cum ab Epiro in Macedoniam pros sequente Æacida rege Molossorum ueniret, probibes riq; finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpisset, seu memoria mariti, seu magnitudine filii, & indi gnitate rei moti Macedones ad Olympiada transies re, cuius iussu & Eurydice occiditur, & rex Aridæs us sex annis post Alexandrum potitus regno. Sed nec Olympias diu regnauit, nam cum principum pas sim cædes muliebri magis quàm regio more fecisset, fauorem suum in odium uertit. Itaq; audito Cassans dri aduentu diffisa Macedonibus cum nuru Roxas ne & nepote Hercule in Pydnam urbem conscens dit. Proficiscenti Deidamia Aeacidæ regis filia, & Thessalonica priuigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæq; aliæ principum matronæ, speciosus

CASSander

Eurydices & Ari dæi mors.

magis, quàm utilis grex, fuere comites. Hæc cum nunciata Cassandro essent, statim citato cursu Pydnã uenit, & urbem obsidione cinxit, cũ fame ferroq; urgeretur Olympias, lõgæ obsidionis tedio pacta salute, uictori se tradit. Sed tunc Cassander ad concionẽ uocato populo sciscitaturus qd de Olympiade fieri uellet, subornat parentes interfectorum, qui sumpta lugubri ueste crudelitatem mulieris accusarent. à quibus accensi Macedones sine respectu pristinæ maiestatis occidendam decernunt. immemores prorsus, qđ per filium eius, uirumq;, non solum uitam ipsi inter finitimos tutam habuissent, uerum etiam tantas opes imperiumq; orbis quæsissent. Sed Olympias ubi obstinatos uenire ad se armatos uidit, ĩ ueste regali duabus ãcillis ĩnixa ultro obuiã procedit. quia uisa percussores attoniti, fortuna maiestatis prioris, & tot in eam memoriæ occurrentibus regum suorum nominibus, substiterunt, donec à Cassandro missi sunt, qui eam confoderent non refugientem gladium, nec ante uulnera muliebriter uociferantem. sed uirorum more fortium pro gloria ueteris prosapiæ morti succumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre conspicere. Insuper expirans capillis & ueste crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore eius indecorum uideri. Post hæc Cassander Thessalonicen regis Aridæi filiã uxorem duxit. Filium Alexandri cum matre in arcẽ Amphipolitanam custodiendos mittit.

Olympiadis exitus.

P

Erdicca & fratre eius Alceta, Eumene, ac Polyperconte, cæterisq; ducibus diuersæ partis occisis, finitum certamẽ inter successores Alexandri magni uidebatur, cum repente inter ipsos uictores nata discordia. Quippe postulantibus Ptolemæo, & Cassandro, & Lysimacho, ut pecunia in præda capta prouinciæq; diuiderentur, Antigonus negauit se in eius belli prædam socios admißurum, in cuius periculũ solus descenderat. Et ut honestũ aduersus socios bellum suscipere uideretur, diuulgat se Olympiadis mortem à Cassandro interfectæ ulcisci uelle, & Alexandri regis sui filium cum matre obsidione Amphipolitana liberare. His cognitis Ptolemæus & Cassãder, inita cum Lysimacho & Seleuco societate, bellũ terra mariq; enixe instruũt. Tenebat Ptolemæus Ægyptũ cum Africæ parte maiore, & Cypro & Phœnice, Cassandro parebat Macedonia cũ Græcia. Asiã & partẽ oriẽtis occupauerat Antigonus, cuius filius Demetrius prima belli cõgreßione à Ptolemæo apud calamã uincitur. In quo prælio maior Ptolemæi moderationis gloria, quàm ipsius uictoria fuit. Siquidẽ & amicos Demetrii nõ solũ cum suis rebus, uerum etiam additis insuper muneribus dimisit, et ipsius Demetrii priuatum omne instrumentum ac familiam reddidit, adiecto honore uerborum, non se propter prædam, sed propter dignitatem inisse bellũ, indignatũ, quod Antigonus, deuictis diuersæ factiõis ducibus, solus ui-

ctoriæ communis præmia corripuisset. Dum hæc agũtur, Cassander ab Appollonia rediens incidit in Abderitas, qui propter ranarũ muriumq; multitudinẽ relicto patrio solo, sedes quærebant, ueritus ne Macedoniam occuparent, facta pactione in societatem eos recipit, agrosq; iis ĩ ultimis Macedõiæ finibus assignat. Deinde ne Hercules Alexandri filius, qui annos. XIIII. excesserat, fauore paterni nominis in regnum Macedoniæ uocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine iubet, corporaq; eorũ terra obrui, ne cædes sepultura proderetur. & quasi parum facinoris in ipso primũ rege, mox in matre eius Olympiade ac filio admisisset. alterum quoq; filium cum matre Rhoxane pari fraude interficit. scilicet quasi regnum Macedoniæ, quod affectabat aliter cõsequi, q̃ scelere nõ posset. Interea Ptolemæus cum Demetrio nauali prælio iterato cõgreditur, & amissa classe, hostiq; concessa uictoria in Ægyptum refugit. Demetrius filium Ptolemæi Leõtichum & fratrẽ Menelaum, amicosq; eius cum priuati instrumẽti ministerio prouocatus pari antea munere Aegyptũ remittit. Et ut appareret eos nõ odii sed dignitatis gloria accensos, donis muneribusq; inter ipsa bella contendebant. tanto honestius tũc bella gerebantur, quanto nunc amicitiæ coluntur. Hac uictoria elatus Antigonus regẽ se cũ Demetrio filio appellari à populo iubet. Ptolemæus quoque, ne minoris apud suos authoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis Cassander & Lysimachus & ipsi regiam sibi maiestatẽ uindicauerunt. Huius honoris ornamentis tamdiu omnes absti

huerunt, quãdiu filii regis sui superesse potuerunt. tāta in illis uerecundia erat, ut cum opes regias haberent, regũ tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexãdro iustus hæres fuit. Sed Ptolemæus & Cassander, cæteriq; factiõis alterius duces, cũ carpi se sin gulos ab Antigono uiderent, dum priuatum singulo rum nõ cõmune uniuersorum bellum ducunt, nec au xiliũ ferre alter alteri uolunt, quasi uictoria unius nõ omnium foret, per epistolas se inuicem confirmantes, tempus locumq; coeundi condicunt, bellumq; cõmunibus uiribus instruunt. cui cum Cassander interesse propter finitimum bellũ non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxiliũ sociis mittit. Erat hic Lysimachus illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed uirtutis experimentis omni nobilitate clarior. quæ tãta in illo fuit, ut animi magnitudine, philosophia ipsa, uiriumq; gloria omnes, per quos oriẽs domitus est, uicerit. quippe cum Alexander magnus Callisthenẽ philosophum, propter salutationis persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, cõscium fuisse iratus finxisset, eumq; truncatis crudeliter membris, abscissisq; auribus, ac naso labiisq;, deforme ac miserandum spectaculum reddidisset, insuper cum cane in cauea clausum ad metum cæterorũ circunferret. tunc Lysimachus audire Callisthenem, & præcepta ab eo recipere uirtutis solitus, miseratus tanti uiri, non culpæ sed libertatis pœnas pendentis, uenenum ei in remedium calamitatum dedit. quod adeo ægre Alexander tulit ut eum obiici ferocissimo leoni iuberet. sed cum ad conspectum eius con-

citatus leo impetũ fecisset, manum amiculo inuolutã Lysimachus in os leonis immersit, abreptaq; lingua ferã exanimauit. quod cum nunciatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit, carioremq; eum propter constantiam tantæ uirtutis habuit. Lysimachus quoq; magno animo regis ueluti parẽtis tulit cõtumeliam. Deniq; omni ex animo huius facti memoria exturbata, postea in India insectanti regi quosdam palantes hostes, cum à satellitum turba equi sui celeritate desertus esset, solus ei per immensas arenarũ moles cursus cões fuit. quod idem ãtea Philippus frater eius cum facere uoluisset, inter manus regis expirauerat. Sed Lysimachũ desiliens equo Alexãder hastæ cuspide ita in frõte uulnerauit, ut sanguis aliter claudi non posset, q̃ diadema sibi demptũ rex alligandi uulneris causa capiti eius imponeret, quod auspicium primum regalis maiestatis Lysimacho fuit. sed & post mortem Alexandri, cum inter successores eius prouinciæ diuiderẽtur, ferocissimæ ei gentes quasi omnium fortissimo assignatæ sunt. adeo etiam consensu uniuersorum palmã uirtutis inter cæteros tulit. Prius q̃ bellũ inter Ptolemæum sociosq; eius aduersus Antigonum committeretur, repente ex Asia maiore digressus Seleucus nouus Antigono hostis accesserat. Huius quoq; & uirtus clara & origo admirabilis fuit. Siquidẽ mater eius Laodice, cum nupta esset Antiocho claro inter Philippi duces uiro, uisa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, grauidamq; factam munus concubitus annulum à deo accepisse, cuius gemma anchora sculpta esset. Iussamq; donum id

filio

filio, quem peperisset, dare. admirabile fecit hoc uisum & annulus, qui postera die eiusdẽ sculpturæ in lecto inuentus est, & figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata cum ipso paruulo fuit. Quam ob rem Laodice annulum Seleuco eunti cum Alexãdro magno ad persicam militiam edocto de origine sua dedit. Vbi post mortẽ Alexãdri, occupato regno orientis, urbem condidit. Ibiq; geminæ originis memoriã consecrauit. nã & urbẽ ex Antiochi patris noĩe Antiochiam uocauit, et campos uicinos urbi Apollini dicauit. Originis eius argumentum etiam posteris mansit. siquidẽ filii nepotesq; eius anchorã in femore, ueluti notam generis naturalem, habuere. Multa in oriente post diuisionẽ iter socios regni macedonici bella gessit. Principio Babylonẽ cepit. Inde auctis ex uictoria uiribus Bactrianos expugnauit, trãsitum deinde in Indiã fecit, quæ post mortem Alexandri ueluti à ceruicibus iugo seruitutis excusso p̃fectos eius occiderat. Author libertatis Sãdrocotus fuerat. sed titulum libertatis post uictoriã in seruitutem uerterat. siquidẽ occupato regno populum, quẽ ab externa dominatione uindicauerat, ipse seruitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem maiestate numinis impulsus, quippe cum procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege iussus, salutem pedum celeritate quæsierat. ex qua fatigatiõe, cum somno captus iaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremq; profluẽtem lingua ei detersit, expergefactumq; blande reliquit. Hoc prodigio primum ad spẽ regni impulsus contractis latronibus Indos ad no

uitatem regni sollicitauit, molienti deinde bellum aduersus præfectos Alexandri elephantus ferus īfinitæ magnitudinis ultro se obtulit, & ueluti domita mansuetudine eū tergo excepit. duxq́; belli et præliator īsignis fuit. Sic acquisito regno Sandrocotus ea tempestāte, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta iaciebat, Indiam possidebat, cum quo facta pactione Seleucus, compositisque in oriente rebus, in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur omnium sociorum copiis præliū committitur. In eo Antigonus occiditur. Demetrius filius eius in fugam uertitur. Sed socii, profligato hostili bello, denuo in semetipsos arma uertūt, & cum de præda non conuenirent, iterum in duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho iungitur. Cassandro defuncto Philippus filius succedit, sic quasi ex integro noua Macedoniæ bella nascuntur.

LIBER DECIMVSSEXTVS.

Post Cassandri regis filiiq́; eius Philippi continuas mortes, Thessalonice regina uxor Cassandri non magno post tempore ab Antipatro filio, cum uitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quod post mortem mariti in diuisione inter fratres regni propensior fuisse Alexandro uidebatur. Quod facinus eo grauius omnibus uisum est, quod nullum maternæ fraudis uestigium fuit. quāquā in parricidio

ricidio nulla ſatis iuſta cauſa ad ſceleris patrocinia p̄texi poteſt. Ob hæc igitur Alexāder in ultionem maternæ necis geſturus cum fratre bellum, auxiliū à Demetrio petit. Nec Demetrius ſpe inuadēdi Macedonici regni moram fecit. cuius aduentum uerēs Lyſimachus perſuadet genero ſuo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reuerti, quàm paternum hoſtem in Macedonia admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cū præſenſiſſet Demetrius, per īſidias Alexandrum interficit. ocupatoq́; Macedoniæ regno, cædem apud exercitum excuſaturus, in concionem uocat. Ibi priorem ſe petitum ab Alexandro allegat, nec feciſſe ſe, ſed occupaſſe inſidias. regem autem ſe Macedoniæ uel ætatis experimentis, uel cauſis iuſtiorem eſſe. patrem enim ſuum & Philippo regi, & Alexandro magno ſocium in omni militia fuiſſe. liberorum deinde Alexandri miniſtrum, & ad perſequēdos defectores ducem extitiſſe. Contra Antipatrum auum horum adoleſcentium amariorem ſemper miniſtrum regni, quàm ipſos reges fuiſſe. Caſſandrum uero patrem extinctorem regiæ domus, non fœminis, non pueris peperciſſe. nec ceſſaſſe, quoad omnē ſtirpē regiæ ſobolis deleret. Horum ſcelerum ultionem, quia nequiſſet ab ipſo Caſſando exigere, ad liberos eius tranſlatam. Quam ob rem etiam Philippū et Alexandrum (ſiquis maniū ſenſus eſt) non interfectores ſuos ac ſtirpis ſuæ, ſed ultores eorum Macedoniæ regnū tenere malle. Per hæc mitigato populo rex Macedoniæ appellatur. Lyſimachus quoq; cū bello Dromichetis regis Thracū premeretur, ne eodem tēpore & aduer

sus Demetrium dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quã Antipatro eius genero eue nerat, pacẽ cum eo fecit. Igitur Demetrius totis Macedonici regni uiribus instructus cũ Asiã occupare statuisset, iterato Ptolemæus, Seleucus, & Lysimachus expti priore certamine quantæ uires essent cõcordiæ, pacta societate, adunatisq; exercitibus, bellum aduersus Demetrium transferunt in Europã. His comitem se & belli socium iungit Pyrrhus rex Epiri, sperans non difficilius Demetriũ Macedoniã amittere posse, quã acquisiuerat. nec spes frustra fuit. qppe exercitu eius corrupto, ipsoq; in fugam acto regnũ Macedoniæ occupauit. Deinde dum hæc agũtur, Lysimachus generũ suum Antipatrum, regnum Macedoniæ ademptũ sibi, soceri fraude, querentem interficit, filiamq; suam Eurydicem querelarum sociam in custodiam tradit. Atq; ita uniuersa Cassandri domus Alexãdro magno seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio luit. Demetrius quoq; à tot exercitibus circumuẽtus, cũ posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemæus cũ magna rerũ gestarum gloria moritur. Is cõtra ius gentiũ minimo natu ex filiis ante infirmitatem regnũ tradiderat, eiusq; rei populo rationẽ reddiderat, cuius non minor fauor in accipiendo, quã patris in tradẽdo regno fuerat. Inter cætera patris et filii mutuæ pietatis exẽpla etiam ea res amorem parem populi iuueni conciliauerat, quod pater regno ei publice tradito priuatus officiũ regi inter satellites fecerat, omniq; regno pulchrius regis esse patrẽ duxerat. Sed inter Lysimachũ

& Pyrrhum

& Pyrrhū regem socios pauloāte aduersus Demetriū, assiduum inter pares discordia malum bellum moue-rat. Victor Lysimachus pulso Pyrrho Macedoniā oc-cupauerat. Inde Thraciæ, ac deinceps Heracliæ, bellū intulerat. cuius urbis & initia et exitus mirabilis fue-re. quippe Bæotiis pestilentia laborantibus oraculum Delphis responderat, coloniam in ponti regione sacrā Herculi cōderent. Cum propter metum lōgæ & peri-culosæ nauigationis mortem in patria omnibus præo-ptantibus res omissa esset, bellum his Phocenses intule-runt. quorum cū aduersa prælia paterētur, iterato ad oraculum decurrūt. responsum, idem belli, qđ pestilen-tiæ remediū fore. Igitur conscripta colonorū manu in Metapontū delati urbē Heracliam condiderunt. & quoniā fatorū auspiciis in eas sedes delati erant, breui post tp̄e magnas opes parauere. multa deīde huius ur-bis aduersus finitimos bella, multa etiā domesticæ dis-sensionis mala fuere. Inter cætera magnifica uel præ-cipue illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur Athenienses, uictisq; Persis Græciæ, & Asiæ tributū in tutelam classis descripsissent, oībus cupide ad præ-sidiū salutis suæ cōferentibus, soli Heraclienses ob ami-citiā regū ꝑsicorū collationem abnuerāt. Missus itaq; ab Atheniensibus Lamachus cum exercitu ad extor-quendum, qđ negabatur, dū relictis in litore nauibus agros Heracliēsiū populatur, classem cū maiore parte exercitus naufragio repentinæ tēpestatis amisit. Itaq; cū neq; mari possent amissis nauibus, neq; terra aude-rent cum parua manu inter tot ferocissimas gentes re-uerti, Heraclieses honestiorem beneficii, q̄ ultionis oc-

casionem rati, instructos cõmeatibus, auxiliisq; dimittunt, bene agrorũ suorum populationem existimantes si quos hostes habuerãt, amicos reddidissent. Passi sunt inter plurima mala etiam tyrãnidem, si quidem cum plebs & nouas tabulas & diuisionem agrorum diuitum impotenter flagitarent, diu re in senatu tractata, cum exitus rei non inueniretur, ad postremum aduersus plebem nimio ocio lasciuientẽ auxilia à Timotheo Atheniensium duce, mox ab Epaminunda Thebanorum petiuere. utrisq; negantibus, ad Clearchum, quẽ ipsi in exilium egerant, decurrũt. tanta calamitatum necessitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ uocarent. Sed Clearchus exilio facinorosior redditus, & dissensionem populi occasionẽ inuadendæ tyrannidis existimans, primo tacite cum Mithridate ciuium suorum hoste colloquitur, & inita societate paciscitur, ut reuocatus in patriam prodita ei urbe præfectus eius constitueretur. Postea autem insidias, quas ciuibus parauerat, in ipsum Mithridatem uertit. Nanq; cũ uelut arbiter ciuilis discordiæ de exilio reuersus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit, captumq; accepta ĩgenti pecunia dimisit. Atq; ut illi subitum se ex socio fecit hostem. sic ex defensore senatoriæ causæ, repente patronus plebis euasit, & aduersus authores potentiæ suæ, à quibus reuocatus fuerat in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non solum plebem accendit, uerum etiam nefandissima quæq; tyrannicæ crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionẽ uocato, neq; se affuturum amplius grassanti in populũ senatu i

Clearch[us] tyrannis

natui ait, & itercessurũ etiã si in pristina sæuitia per seueret. quod si parẽ se crudelitati senatorũ arbitrare tur, abiturum cũ militibus suis, neq; ciuilibus discor diis intersuturum. Sin uero diffidant uiribus propriis, uindicem se ciuiũ non defuturum. Proinde consulãt si bi ipsi, iubeant abire se, an malint socium causæ popu laris remanere. His uerbis sollicitata plebs summũ ad eum imperium defert, & dum senatus potentiæ irasci tur, in seruitutem se tyrannicæ dominationis cũ coniu gibus & liberis tradit. Igitur Clearchus. LX. senato res comprehensos (nam cæteri in fugam dilapsi erãt) in uincula compingit. Lætatur plebs, qđ à duce potis simũ senatorũ senatus deleretur, uersaq; uice auxiliũ eorum in exitiũ conuersum eẽt, quibus dum mortem passim oĩbus minatur, cariora eorum precia facit. Si quidẽ Clearchus magna pecunia, quasi minis populi occulte eos subtracturus, accepta spoliatos fortunis, ui ta quoq; spoliauit. Cognito deinde, qđ bellũ sibi ab iis, qui ꝑfugerant, misericordia in auxiliũ sollicitatis ciui tatibus, pararetur, seruos eorũ manumittit. & ne qđ mali afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eo rũ filiasq; nubere seruis suis, proposita recusantibus, morte cõpellit, ut eos sibi fidiores, & dominis infestio res redderet. Sed matronis tã lugubres nuptiæ grauio res repẽtinis funeribus fuere. Itaq; multæ se ante nu ptias, multæ in ipsis nuptiis, occisis prius nouis mari tis, iterficiũt, & se tã funestis calamitatibus uirture i genui pudoris eripiũt, ꝑlium deinde cõmittitur. Quo uictor tyrannus captiuos senatores in triũphi modũ ꝑ ora ciuium trahit. Reuersus in urbẽ alios uincit, tor

quet alios, alios occidit, nullus locus urbis à crudelitate tyranni uacat. Accedit sæuitiæ insolētia, crudelitati arrogantia. Interdum ex successu continuæ felicitatis obliuiscitur se hominem. Interdum Iouis filium se dicit. Eunti per publicū aurea aquila uelut argumentum generis præferebatur. ueste purpurea, & cothurnis regum tragicorum, & aurea corona utebatur. filium quoque suum Ceraunon uocat, ut deos nō mendacio tantum, uerum etiam nominibus illudat. Hæc illum facere duo nobilissimi iuuenes Chion & Leonides indignantes patriam liberaturi in necem tyranni conspirant. Erāt hi discipuli Platonis philosophi, qui uirtutem ad quam cotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos ueluti clientes in insidiis locant. Ipsi more iurgantium ad tyrannum ueluti ad regem in arcem contendunt, qui iure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, à satellitibus obruuntur. Quare factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria nō liberaretur. Nam frater Clearchi Satyrus eadem uia tyrannidem inuadit, multisq; annis per gradus successionis Heraclienses regnum tyrannorum fuere.

Er idem fermè tempus Hellesponti & Chersonnesi regionibus terræmotus fuit. Maxime tamē urbs Lysimachia ante duos & .XX. annos à Lysimacho condita euersa est. quod portenti dira Lysimacho stirpiq; eius, ac ruinam regni cum clade uexatarum regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit. nam breui post tempore Agathoclem filium suum, quem in successionem regni ordinauerat, per quem multa bella prospere gesserat, non solum ultra patriū, uerum etiam humanū ultra morem perosus, ministra Arsinoë nouerca ueneno interfecit. hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. nam parricidium principum secutæ cædes sunt, luentium supplicia, quod occisum iuuenem dolebant. Itaq; & hi q exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiebant, eumque pronum iam ex æmulatione gloriæ bellum Lysimacho inferre compellunt. Vltimum hoc certamen cōmilitonum Alexandri fuit, & uelut ad exēplū fortunæ par reseruatum. Lysimachus quatuor & LXX. annos natus erat, Seleucus septē, & .LXX. Sed in hac ætate uterq; animos iuueniles seruabant, imperiiq; cupiditatem insatiabilē gerebāt. quippe cum orbem terrarum duo soli tenerent, angustis sibi metis inclusi uidebantur, uitæq; finem non annorū spacio, sed imperii terminis metiebantur. In eo bello Lysimachus, amissis antea uariis casibus quindecim liberis, nō strenue moriens postremus domus suæ ruinæ cumulus ac

cessit. Lætus tanta uictoria Seleucus, et (quod maius uictoria putabat) solum se de cohorte Alexādri mansisse, uictoremq; uictorum extitisse, non humanum opus esse, sed diuinum munus gloriatur, ignarus prorsus non multo post fragilitatis humanæ seipsum exemplum futurum. Quippe post menses admodum. VII. à Ptolemæo, cuius sororē Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circunuentus occiditur. regnūq; Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum uita pariter amittit. Igitur Ptolemæus cum & in gratiam memoriæ magni Ptolemæi patris, & in fauorem ultionis Lysimachi ambitiosus ad populares esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit, nuptiasq; Arsinoēs sororis suæ matris eorum petit, puerorum adoptione promissa, ut cum in locum patris eorum successisset, nihil illi moliri, uel uerecundia matris, uel appellatione patris auderent. Fratris quoque regis Aegypti concordiam per epistolas deprecatur, professus deponere se offensam ereptæ partis paterni regni, neque amplius à fratre quæsiturum, quod honestius à paterno hoste perceperit. omnique arte adulatur Eumeni & Antigono Demetrii filiis, & Antiocho filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, ne tertius sibi hostis accederet. Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus ingens momētum futurus, utri parti socius accessisset. qui & ipse spoliare singulos cupiens, omnibus se partibus uendicabat. Itaque Tarētinis aduersus Romanos laturus Auxilium, ab Antigono naues ad exercitum in Italiam deportandum mutuo petit. ab Antiocho pecuniā, qui opibus quàm

militibus instructior erat, à Ptolemæo Macedonum militum auxilia. sed Ptolemæus, cui nulla dilationis ex infirmitate uirium uenia esset, quinque milia pedi-tum, equitum quatuor milia, elefantos. L. nõ amplius quàm in biẽnii usum dedit. Ob hæc Pyrrhus filia Ptolemæi in matrimonium accepta, uindicem eum regni reliquit, pacificatus cum omnibus finitimis, ne abdu-cta in Italiam iuuentute, prædæ hostibus regnum relinqueret. Sed quoniam ad Epiri mentionem uentum est, de origine regni eius pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea regione regnum fuit. post Pyrrhus Achillis filius, amisso per absentiam troianis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhidæ primo, postea Epirotæ dicti sunt. Sed Pyrrhus cum in templum Dodonæi Iouis ad consulen-dum uenisset, ibi Lanassam neptem Herculis rapuit. Ex cuius matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas uirgines nuptum finitimis regibus tradi-dit, opesque affinitatum auxilio magnas parauit. Atque ita Heleno filio Priami regis, ob industriam singularem uaticinandi, regnum Chaonum, & Andromachã Hectoris, è motrimonio suo quam ipse in diuisione troianæ prædæ acceperat, uxorem reddidit. breuiq; post tempore Delphis, insidiis Orestæ filii Agamemnonis, inter altaria dei interiit. Successor huic Pielus filius fuit. Per ordinẽ deinde regnum ad Arymbam descendit. cui quoniam pupillus & unicus ex gente nobili superesset, intẽtiore omnium cura ser-uandi eius educandiq;, publice tutores constituũtur. Athenas quoque erudiendi gratia missus, quanto do-

ctior maioribus suis, tanto & gratior populo fuit. Primus itaq; & leges, & senatũ, annuosq; magistratus, & Reipu. formam composuit, & ut à Pyrrho sedes, sic uita cultior populo ab Arymba statuta. Huius filius Neoptolemus fuit. Ex quo nata est Olympias mater Alexandri magni, & Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit, & in Italia bello gesto in Brutiis interiit. Post eius mortem frater Aeacides regno successit. qui assiduis aduersus Macedonas bellorum certaminibus populum fatigando offensam ciuium contraxit. ac propterea in exilium actus Pyrrhum filium bimum admodum paruulum in regno reliquit. qui & ipse cum à populo propter odiũ patris ad necem quæreretur, furti subtracto in Illyrios defertur, traditusq; est Beroæ Glauciæ regis uxori nutriendus, quæ & ipsa generis Aeacidarum erat. Ibi eũ, seu misericordia fortunæ eius, seu infantilibus blandimentis inductus rex, aduersum Cassandrum Macedoniæ regẽ, qui eũ sub belli comminatione deposcebat, diu protexit, addito in auxilium etiã adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ, odio in misericordiam uerso, annorum XI. eum in regnum reuocauerũt, datis tutoribus, qui regnum usq; in adultam eius ætatem tuerentur. Adolescens deinde multa bella gessit, tantusq; rerum successu haberi cœptus est, ut Tarentinos solus aduersus Romanos tueri posse uideretur.

I Gitur Pyrrhus rex Epiri, cum iterata Tarentinorũ legatione, additis Samnitium & Lucanorum precibus, et ipsis auxilium aduersus Romanos pollicentibus, fatigaretur, non tam supplicum precibus, quàm spe inuadendi Italiæ imperii ĩductus uenturum se cum exercitu pollicetur. In quam rem ĩclinatum semel animum præcipitem agere cœperant exempla maiorum, ne aut inferior patruo suo Alexãdro uideretur, quo defensore iidem Tarentini aduersus Brutios usi fuerãt, aut minores animos magno Alexandro habuisse, qui tam longa à domo militia orientem subegit. Igitur relicto custode regni filio Ptolemæo annos. XV. nato exercitũ in portu Tarẽtino exponit, duobus paruulis filiis Alexandro & Heleno in solatia lõginquæ expeditiõis secũ adductis. Cuius audito aduẽtu consul Romanus Valerius Leuinus festinans, ut prius cum eo cõgrederetur, quàm auxilia sociorũ conuenirent, exercitum in aciem deducit. Nec rex, tam & si numero militum inferior esset, certamini morã fecit. Sed Romanos uincẽtes iam ĩusitata ante elephantorum forma stupere primo, mox cedere p̃lio coẽgit, uictoresque iam noua Macedonum monstra repente uicerunt, nec hostibus incruenta uictoria fuit. Nam & ipse Pyrrhus grauiter uulneratus est, et magna pars militum eius cæsa, maioremq; gloriã eius uictoriæ, quàm lætitiam habuit. Huius pugnæ euentum multæ ciuitates secutæ Pyrrho se tradunt. Inter

cæteros etiam Locri, prodito præsidio romano, ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea præda Pyrrhus. CC. captiuos milites gratis Romã remisit, ut cognita uirtute eius, Romani cognoscerẽt etiã liberalitatem. Interiectis deinde diebus cum sociorum exercitus superuenisset, iterato prælium cum Romanis facit, in quo par fortuna priori bello fuit. Interea Mago dux Carthaginensiũ in auxilium Romanorũ cum. CXX. nauibus missus, senatum adiit. ægre tulisse Carthaginenses affirmans, quod bellum in Italia à peregrino rege paterẽtur. ob quam causam missum se, ut quoniam externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis iuuarentur. Gratiæ à senatu Carthaginẽsibus actæ, auxiliaq; remissa. Sed Mago punico ingẽio post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginensium, Pyrrhũ adiit, speculaturus consilia eius de Sicilia, quo eũ accersiri fama erat. nã Romanis eadem causa mittendi auxilia Carthaginensibus fuerat, ut Romão bello, ne in Siciliã Pyrrhus trãsire posset, in Italia detineretur. Dum hæc agũtur, legatus à senatu Romão Fabricius Luscinius missus, pacẽ cum Pyrrho componit. ad quam cõfirmandã Cineas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis missus, neminem, cuius domus muneribus pateret, iuenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum iisdem ferme temporibus fuit: Nam missi à senatu in Aegyptum legati cum ingentia sibi à Ptolemæo rege missa munera spreuissent, interiectis diebus ad cœnam inuitatis aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causa receptas postera die statuis regis imposuerunt. igitur Cineas, cum turbatam cum Romanis pacem ab

Appio Claudio renunciasset, interrogatus à Pyrrho, qualis Roma esset, respõdit regum urbem sibi uisam. Post hæc legati Siculorum superueniunt, tradentes Pyrrho totius insolæ imperium, quæ assiduis Carthaginensium bellis uexabatur. Itaque relicto Locris Alexandro filio, firmatisque sociorum ciuitatibus ualido præsidio, in Siciliam exercitum traiecit. Et quoniam ad Carthaginensium mentionem uentum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorũ paulo altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerant. Tyriorum gens condita à Phœnicibus fuit. qui terræmotu uexati, relicto patriæ solo, assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt; condita ibi urbe, quam à piscium ubertate Sidona appellauerunt. nam piscem Phœnices sidon nocãt. Post multos deinde annos à rege Ascaloniorũ expugnati, nauibus appulsi Tyron urbem ante annũ troianæ cladis condiderunt. Ibi Persarũ bellis diu uarieq; fatigati uictores quidẽ fuere, sed attritis uiribus à seruis suis multitudine abundantibus indigna supplicia perpessi sunt. qui conspiratione facta, omnem liberũ populũ cum dominis interficiunt. atq; ita potiti urbe, lares dominorum occupant. remp. inuadunt, coniuges ducũt, & (quod ipsi non erant) liberos procreant. Vnus ex tot milibus seruorum fuit, qui miti ingenio senis domini paruuliq; filii eius fortuna moneretur, dominosq; nõ truci feritate sed pia misericordia ac humanitate respiceret. Itaq;, cum uelut occisos alienasset, seruisq; de statu reip. deliberãtibus placuisset regẽ ex suo corpore creari, eũq; potissimum, quasi acceptissimum diis, qui

ſolem orientem primus uidiſſet, rē ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) dominum occulte latentem detulit. ab eo informatus, cum medio noctis omnes in unū campum proceſſiſſent, cæteris in orientē ſpectātibus, ſolus occidētis regionem intuebatur. Id primum aliis uideri furor, in occidente ſolis ortum quærere. ubi uero dies aduentare cœpit, editiſſimisq; culminibus urbis oriens ſplēdere, expectantibus aliis, ut ipſum ſolē aſpicerent, hic primus omnibus fulgorem ſolis in ſummo faſtigio ciuitatis oſtendit. Non ſeruilis igenii ratio uiſa, requirentibusq; authorem de domino confitetur. Tunc intellectū eſt quātū ingenua ſeruilibus ingenia præſtarent, malitiaq; ſeruos, nō ſapientia uincere. Igitur uenia ſeni filioq; data eſt, & uelut numine quodā reſeruatos arbitrantes regem Stratonem creauerunt. Poſt cuius mortem regnum ad filiū, ac deinde ad nepotes tranſit. Celebre hoc ſeruorum facinus, metuendumq; exemplum toto orbe terrarum fuit. Itaq; Alexander magnus, cū interiecto tempore in oriēte bellū gereret, uelut ultor publicæ ſecuritatis expugnata eorum urbe omnes, qui prælio ſup fuerant, ob memoriam ueteris cædis crucibus affixit. genus tantū Stratonis inuiolatum ſeruauit, regnumq; ſtirpi eius reſtituit, ingenuis & innoxiis incolis inſulæ attributis, ut extirpato ſeruili germine, genus urbis ex integro conderetur. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auſpiciis cōditi, parſimonia & labore quærendi cito coaluere. Ante cladem dominorū cum & opibus & multitudine abundarent, miſſa in Africam iuuentute Vticam condidere, cum interim rex Tyro decedit, filio Pygmalione, &

lione, et Elisa filia insignis formæ uirgine hæredibus. Sed populus Pygmalioni admodum puero regnũ tradidit. Elisa quoq; Aceruæ auũculo suo sacerdoti Herculis, qui honos secũdus à rege erat, nupsit. Huic magnæ, sed dissimulatæ opes erant, aurumq; metu regis non tectis, sed terræ crediderat. quam rem & si homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua incẽsus Pygmalion, oblitus iuris humani auunculũ suum eundemq; generũ sine respectu pietatis occidit. Elisa diu fratrem propter scelus auersata, ad postremũ, dissimulato odio mitigatoq; interim uultu, fugã tacite molitur. assumptisq; qbusdã principibus in societatem, in quibus par odium in regem esse, eandemq; fugiẽdi cupiditatem arbitrabatur, tũc fratrem dolo aggreditur. fingit se ad eũ migrare uelle, ne amplius ei mariti domus cupidæ obliuionis grauem luctus imaginẽ renouet, ne ue ultra amara admonitio oculis eius occurrat. Nõ iuitus Pygmalion uerba sororis audiuit, existimans cum ea & aurũ Aceruæ ad se uẽturũ. Sed Elisa ministros migrationis à regẽ missos nauibus cũ opibus suis prima uespera imponit. Prouectaq; in altum compellit eos onera arenæ pro pecunia inuolucris inuoluta in mare deiicere. Tũc deflẽs ipsa lugubriq; uoce Aceruã ciet orans, ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat, habeatq; inferias, quas habuerat causam mortis. Tunc ipsos ministros aggreditur. Sibi qdẽ ait optatam olim mortem, sed illis acerbos cruciatus & dira supplicia iminere, qui Aceruæ opes, quarum spe parricidium rex fecerat, auaritiæ tyranni subtraxerint. Hoc metu omnibus iniecto, comites fugæ ac-

cepit. iunguntur & senatorum in ea nocte præparata agmina, atq; ita sacris Herculis, cuius sacerdos Aceruas fuerat, repetitis, exilio sedes quærunt. Primus illis appulsus terræ Cyprus insula fuit. ubi sacerdos Iouis cū coniuge & liberis dei monitu comitē se Elisæ, sociumq; fortunæ offert: pactus sibi posterisq; perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, uirgines ante nuptias statutis diebus dotalē pecuniam quæsituras in quæstū ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soli turas. Harū igitur ex numero. LXXX: admodū uirgines rapi, et nauibus imponi Elisa iubet, ut & iuuentus matrimonia, & urbs sobolē habere posset. Dum hæc agūtur, Pygmaliō cognita sororis fuga, cum impio bello fugientē persequi pararet, ægre precibus matris, & deorū minis uictus quieuit, cum inspirati uates canerent, nō impune laturū, si incremēta urbis toto orbe auspicatissimæ interpellasset. & hoc modo spacium respirandi fugiētibus datum. Itaq; Elisa delata in Africæ sinus incolas loci eius ad uentu peregrinorum, mutuarumq; rerum commercio gaudentes, in amicitiam sollicitat. Deinde empto loco, qui corio bouis tegi possit, in quo fessos longa nauigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset, coriū in tenuissimas partes secari iubet, atq; ita maius loci spaciū quàm petierat, occupat. unde postea ei loco Byrsæ nomen fuit, confluentibus deinde uicinis locorū, qui spe lucri multa hospitibus uenalia inferebāt, sedesq; ibi statuētibus, ex frequentia hominum uelut instar ciuitatis effectum est. Vticensium quoq; legati

dona ut cōſanguineis attulerunt, hortatiq; ſunt ut urbem conderent, ubi ſedes ſortiti eſſent. Sed & Afros detinendi aduenas amor cepit. Itaq; conſentientibus omnibus Carthago conditur, ſtatuto annuo uectigali pro ſolo urbis. In primis fundamentis caput bubulum inuētum eſt, quod auſpicium fructuoſæ quidē, ſed laborioſæ, perpetuoq; ſeruæ urbis fuit. propter qđ in alium locum urbs translata. ibi quoq; caput equi repertum, bellicoſum potentemq; populum futurum ſignificans, urbi auſpicatā ſedem dedit. Tunc ad opinionem nouæ urbis cōcurrentibus gentibus, breui & populus & ciuitas magna facta eſt. Cum ſucceſſu rerum florētes Carthaginis opes eſſent, rex Mauritanorum Hiarbas, decem pœnorum principibus ad ſe accerſitis, Eliſæ nuptias ſub belli denuntiatione petit. quod legati reginæ referre metuentes punico cum ea ingenio egerunt, nunciantes regem aliquē poſcere, qui cultiores mores uictusq; eum Afroſq; perdoceat. ſed quenquā inueniri non poſſe, qui ad barbaros, & ferarum more uiuētes tranſire à cōſanguineis uelit. Tūc à regina caſtigati, ſi pro ſalute patriæ aſperiorem uitam recuſarent, cui etiam ipſa uita, ſi res exigat, debeatur, regis mādata aperuere, dicētes, quæ præcipiat aliis, ipſi faciēda eſſe, ſi uelit urbi cōſultū eſſe. Hoc dolo capta, diu Aceruæ uiri nomine cū multis lachrymis et lamētatione flebili inuocato, ad poſtremū iturā ſe, quo ſua & urbis fata uocarēt, reſpōdit. In hoc triū menſiū ſūpto ſpacio Pyra in ultima parte urbis extructa, uelut placatura uiri mães, īferiaſq; ante nuptias miſſura multas hoſtias cædit et ſūpto gladio pyrā cōſcē

dit, atq; ita ad populum respiciens, ituram se ad uirũ (sicut præceperãt) dixit, uitãq; gladio finiuit. Quã diu Carthago inuicta fuit, pro dea culta est. Cõdita est urbs hæc. LXXII. annis ante, quàm Roma. cuius uirtus sicut bello clara fuit, ita domi status uariis discordiarũ casibus agitatus est, cũ iter cætera mala ẽt peste laborarẽt, cruenta sacrorũ religione, & scelere, pro remedio usi sunt. quippe hoies ut uictimas imolabant, & ipuberes, quæ ætas ẽt hostiũ misericordiã puccat, aris admouebant. pacẽ deorũ sanguine eorũ exposcẽtes, pro quorũ uita dii rogari maxime solẽt. Itaq; aduersis tanto scelere numinibus, cũ in Sicilia diu infeliciter dimicassent, trãslato in Sardiniã bello, amissa maiore exercitus parte, graui prælio uicti sunt. Propter quod ducem suum Mazæum, cuius auspiciis & Siciliæ partẽ domuerãt, & aduersus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quæ superfuerat, exulare iusserunt. quam rem ægre ferentes milites legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo ueniamq; infelicis militiæ petant, tum denuncient, quod precibus nequeãt, armis se consecuturos. Cum preces & minæ legatorũ spretæ essent, iteriectis diebus cõscensis nauibus armati ad urbem ueniunt. ibi deos hominesq; testati, non se expugnatum, sed recuperatum patriam uenire, ostensurosq; ciuibus suis non uirtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse, probibitis cõmeatibus obsessaq; urbe, in summam desperationem Carthaginenses adduxerũt. Interea Cartalo Mazæi ducis exulis filius, cũ præter castra patris à Tyro, quo decimas Herculis ferre ex præda Siciliensi, quam pater eius ceperat, à Car

thaginensibus

thaginensibus missus fuerat, reuerteretur, accersitusq; à patre esset, publicæ se prius religionis officia executurum, quàm priuatæ pietatis respondit. quam rem & si ægre ferret pater, nõ tamen uim afferre religioni ausus est. Interiectis deide diebus Cartalo, petito cõmeatu à populo, cum reuersus ad patrem esset, ornatusq; purpura & infulis sacerdotii omnium se oculis ingereret, tum in secretum pater adducto ait, ausus ne es, nefandissimum caput, ista purpura & auro ornatus in conspectũ tot miserorum ciuium uenire, & mœsta ac lugẽtia castra circũfluentibus quietæ felicitatis insignibus uelut exultabundus intrare? Nusquam ne te aliis iactare potuisti? Nullus locus aptior, quàm sordes patris & exilii infelicis erumnæ fuerunt? Quid quod paulo ante uocatus, non dico patrem, ducem certe ciuium tuorum superbe spreuisti? Et qd porrò tu in purpura ista coronisq; aliud, quàm uictoriarũ mearũ titulos geris? Quoniã igitur tu in patre nihil, nisi exulis nomen agnoscis, ego quoq; imperatorem me magis, quàm patrem indicabo, statuamq; in te exemplum, ne qs post hac infelicibus miseriis patris illudat, atq; ita eũ cũ ornatu suo in altissimã crucẽ in cõspectu urbis affigi iussit. Post paucos deinde dies Carthaginẽ capite euocatoq; populo ad concionem, exilii iniuriam queritur, belli necessitatem excusat, contentusq; uictoria sua, punitis authoribus, miserorum ciuium iniuriosi exilii omnibus se ueniam dare dicit. Atque ita decem senatoribus interfectis urbem legibus suis reddidit. Nec multo post tempore affectati regni accusatus, duplicis, & in filio, et in patria parricidii pœnas dedit.

Huic Mago imperator successit. cuius industria & opes Carthaginensium, & imperii fines, & bellicæ gloriæ laudes creuerunt.

LIBER DECIMVSNONVS.

MAgo Carthaginensium imperator, cũ primus omniũ ordinata disciplina militari imperium Pœnorum condidisset, uiresq; ciuitatis non minus bellandi arte, quàm uirtute firmasset, defungitur, relictis duobus filiis, Hasdrubale & Hamilchare. qui per uestigia paternæ uirtutis decurrentes, sicuti generi, ita & magnitudini patris successerũt. Iis ducibus Sardiniæ bellum illatum. Aduersus Afros quoque uectigal pro solo urbis multorũ annorũ repetentes dimicatum. sed Afrorum sicuti causa iustior, ita & fortuna superior fuit, bellumq; cũ his solutione pecuniæ, nõ armis finitũ. In Sardinia quoq; Hasdrubal grauiter uulneratus, imperio Hamilchari fratri tradito, interiit. cuius mortem tum luctus ciuitatis, tũ & dictaturæ undecim, & triumphi quatuor insignem fecere. Hostibus quoq; creuere animi, ueluti cum duce Pœnorum uires concidissent. Itaq; Siciliæ populis, propter assiduas Carthaginensiũ iniurias, ad Leonidam fratrẽ regis Spartanorũ cõcurrentibus graue bellum natum. In quo & diu & uaria uictoria præliatum fuit. Dum hæc aguntur, legati à Dario Persarũ rege Carthaginẽ uenerũt, afferentes edictũ, quo Pœni humanas hostias imolare, et canina uesci phibebãtur. mortuorũq; corpa crẽare potius, quàm terra obrue

re à rege

re à rege iubebãtur, petentes simul auxilia aduersus Græcos, q̃bus illaturus bellũ Darius erat. Sed Carthaginẽses auxilia negãtes propter assidua finitimorũ bella, cæteris, ne per omnia cõtumaces uiderentur, cupide paruere. Interea Hamilchar bello Siciliensi interficitur, relictis tribus filiis. Amilcõe, Hãnone, Gisgone. Hasdrubali quoq; par numerus filiorũ fuit. Hãnibal, & Hasdrubal, & Sapho. Per hos res Carthaginensiũ ea tempestate regebantur. Itaq; & Mauris bellũ illatũ, & aduersus Numidas pugnatũ, & Afri compulsi stipendiũ urbis conditæ Carthaginensibus remittere. Deinde cũ familia tanta imperatorũ grauis liberæ ciuitati esset, omniaq; ipsi agerent simul et iudicarent, centũ ex numero senatorum iudices deligũtur. qui reuersis à bello ducibus, rationem rerũ gestarum exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia cogitarent, & domi iudicia legesq; respicerẽt. In Sicilia in locũ Hamilcharis imperator Amilco succedit. qui cum nauali terrestriq; bello secunda prælia fecisset, multasq; ciuitates cepisset, repẽte pestilentis syderis ui exercitum amisit. quæ res cum nũciata Carthagini esset, mœsta ciuitas fuit, omnia ululatibus nõ secus, ac si ipsa urbs capta esset, personabant, clausæ priuatæ domus, clausa deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia priuata officia dãnata. Cuncti deinde ad portum congregantur, egredientesq; paucos è nauibus, qui cladi superfuerant, de suis percunctantur. ut uero dubia antea spe, & suspẽso metu, in certa orbitatis expectatione, casus suorũ miseris eluxit, tũc toto litore plangentiũ gemitus, tunc infelicium matrũ

Hamilcaris mo[rs]
hamilcaris filii
hasdrubalis
Amilco

& ululatus, & q̃relæ flebiles audiebãtur. Inter hæc procedit inops è naui sua imperator Amilco sordida seruiliq; tunica discinctus, ad cuius conspectũ planctu gentium agmina iunguntur. Ipse quoq; manus ad cœlum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet, nunc deos accusat, qui tanta belli decora, & tot ornamenta uictoriarum, quæ ipsi dederãt abstulerint. qui, captis tot urbibus, totiesq; hostibus terrestri naualiq; prælio uictis, exercitum uictorem nõ bello, sed peste deleuerint. Deferre se tamẽ ciuibus suis nõ modica solatia, quod malis eorum hostes gaudere, non gloriari possent. quippe neq; eos, qui mortui sunt, à se occisos, neq; eos, qui reuersi sunt, à se fugatos possint dicere. Prædã quã relictis à se castris abstulerint non esse talem, quam uelut spoliũ uicti hostis ostẽtẽt, sed quam possessione uacua fortuitis dominorum mortibus, sicuti caducã, occupauerint. Quod ad hostes ptinet, uictores se recẽssisse, quod ad pestem, uictos. Nihil tamen se grauius ferre, q̃ q̃d inter fortissimos uiros mori non potuerit, seruatusq; sit, non ad uitæ iucũditatem, sed ad ludibrium calamitatis, quãquam ubi miseras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoq; secuturum commilitones suos, ostensurumq; patriæ, non ideo se in eam diem uixisse, quoniam uelit uiuere, sed ne hos, quibus nefanda lues pepercerat, inter hostium exercitus relictos morte sua proderet. Tali uociferatione per urbem ĩgressus, ut ad limina domus suæ uenit, psecutam multitudinem uelut postremo alloquio dimisit. obseratisq; foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi consciuit.

Dionysius ex Sicilia pulsis Carthaginensibus, occupatoq; totius insulæ imperio graue otiũ regno suo, periculosámq; desidiam tanti exercitus ratus, cōpias in Italiam troiecit, simul ut militum uires continuo labore acuerentur, & regni fines proferrentur. Prima illi militia aduersus Græcos, qui proxima Italici maris litora tenebant fuit. quibus deuictis finitimos quosq; aggreditur, omnesq; græci nominis Italiam possidentes hostes sibi destinat, quæ gentes non partem sed uniuersam fermè Italiam ea tēpestate occupauerant. Deniq; multæ urbes adhuc post tantam uetustatem uestigia græci moris ostentant. nãq; Thuscorum populi, qui oram inferi maris possident à Lydia uenerunt. Et Venetos, quos incolas superi maris uidemus capta & expugnata Troia Antenore duce misit. Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit, græca urbs est, & Arpos Diomedes exciso Ilio naufragio in ea loca delatus condidit. Sed & Pisæ in Liguribus Græcos authores habent. Et in Thuscis Tarquinii à Thessalis & Spinambris. Perusini quoq; originem ab Achæis ducũt. Quid Cære urbem dicã? Quid latinos populos, qui ab Ænea conditi uidentur? Iam Phalisci, Nolani, Abellani, nonne Chalcidensium Coloni sunt? Quid tractus omnis Campaniæ? Quid Brutii, Sabiniq;? Quid Samnites? Quid Tarentini, quos Lacedæmone profectos, Spuriosq; uocatos accepimus? Thu

Græci nõ par[tem] sed uniuersá fe[re] Italiã occuparan[t]

riorum urbē cōdidiſſe Philoctetem ferunt, ibiq; adhuc monumētū eius uiſitur. Et Herculis ſagittæ i Apollinis tēplo, quæ fatū Troiæ fuere. Metapōtini quoq; in tēplo Mineruæ ferramēta, quibus Epeus, à quo cōditi ſunt, equū troianum fabricauit, oſtentant. propter qđ omnis illa pars Italiæ maior Græcia appellatur. Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis & Crotonienſibus pellere cæteros Græcos Italia ſtatuerunt. Cum primum urbem Sirim cepiſſent in expugnatione eius quinquaginta iuuenes amplexos Mineruæ ſimulacrum, ſacerdotemq; deæ uelatū ornamentis deorum inter ipſa altaria trucidauerunt. ob hoc cum peſte & ſeditionibus uexarētur, priores Crotonienſes delphicum oraculum adierunt. reſponſum his eſt, finem mali fore, ſi uiolatum Mineruæ numen & interfectorum manes placaſſent. Itaq; cum ſtatuas iuuenibus iuſtæ magnitudinis, & in primis Mineruæ, fabricare cœpiſſent, Metapontini cognito oraculo eorum occupandum manium & deæ pacem rati, iuuenibus modica & lapidea ſimulacra ponūt, deā panificiis placant. atq; ita peſtis utrobiq; ſedata ē, cū alteri magnificētia, alteri uelocitate certaſſent. Recuperata ſanitate non diu Crotonienſes quieuere. Itaq; indignantes in oppugnatione Siris auxilium cōtra ſe à Locrenſibus latum, bellum bis intulerunt. quo metu territi Locrenſes ad Spartanos decurrūt, auxilium ſupplices deprecātur. Illi longinqua militia grauati, auxilium à Caſtore & Polluce petere eos iubēt. Neq; legati ſociæ urbis reſponſum ſpreuerūt. profectiq; in proximum templum, facto ſacrificio, auxilium deorū

implorant, litatis hostiis, obtentoq́; (ut rebantur) quod petebant, haud secus læti, quàm si deos ipsos secum aduecturi essent, puluinaria iis in naui cōponunt, faustisq́; profecti ominibus solatia suis pro auxiliis deportant. Iis cognitis Crotonienses & ipsi legatos ad oraculum Delphos mittūt, uictoriæ facultatem, belliq́; prosperos euentus deprecantes. responsum prius uotis hostes, quàm armis uincēdos. Cū uouissent Apollini decimas prædæ, Locrēses, & uoto hostium, & respōso dei cognito, nonas uouerunt, tacitamq́; eā rem habuere, ne uotis uincerentur. Itaq; cum in aciem processissent, & Crotoniensium, CXX. milia armatorum contistissent, Locrēses paucitatē suā circunspicientes (nam sola. XV. milia militum habebant) omissa spe uictoriæ in destinatam mortem conspirant. tantusq́; ardor ex desperatione singulos cepit, ut uictores se putarent, si non inulti morerentur. Sed dum mori honeste quærūt, felicius uicerunt. nec alia causa uictoriæ fuit, quàm quod desperauerunt. Pugnantibus Locris aquila à facie nūquam recessit, eosq́; tam diu circūuolauit, quo ad uincerent. In cornibus quoq; duo iuuenes diuerso à cæteris armorum habitu eximia magnitudine ex albis equis coccineis chlamydibus paludati, pugnare uisi sunt. nec ultra apparuerunt, quàm pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ uelocitas, nam eadem die, qua in Italia pugnatum est, & Corinthi, & Athenis, & Lacedæmone nunciata est uictoria. Post hæc Crotoniensibus nulla uirtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. oderant enim quæ infeliciter sumpserant, mutassentq́; uitam luxuria, ui

Pythagoras philosophus fuisset. Hic Sami Demarato locuplete negociatore patre natus, magnisq; sapiētiæ incrementis ornatus, Ægyptum primo, mox Babyloniam, ad perdiscēdos syderum motus, originemque mūdi spectandam, profectus, summam scientiam cōsecutus erat. Inde regressus Cretam & Lacedæmona ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclytas ea tempestate leges contenderat, quibus omnibus instructus Crotonē uenit, populūq; in luxuriā lapsum authoritate sua ad usum frugalitatis reuocauit. Laudabat cotidie uirtutem, & uitia luxuriæ, casusq; ciuitatum hac peste perditarum enumerabat, tantūq; studium ad frugalitatē multitudinis puocauit, ut aliquos ex his luxuriatos in optimam frugem cōuersos fuisse incredibile uideretur. Matronarum quoq; separatam à uiris doctrinam, & puerorū à parentibus, frequenter habuit. docebat nunc has pudicitiam & obseqa in uiros, nunc illos modestiā & literarū studium. Inter hæc uelut genitricem uirtutum frugalitatem omnibus ingerebat, cōsecutusq; assiduitate disputationum erat, ut matronæ auratas uestes, cæteraq; dignitatis suæ ornamenta, uelut instrumenta luxuriæ, deponerent. eaq; omnia delata in Iunonis ædem ipsi deæ cōsecrarent, præ se ferentes uera ornamenta matronarū pudicitiam non uestes esse. In iuuentute quoq; quantum profectum sit, uicti fœminarū cōtumaces animi manifestabāt. Sed CCC. ex iuuenibus cū sodalitii iure sacramēto quodam nexi separatā à cæteris ciuibus uitā exercerent, quasi cætum clādestinæ cōiurationis haberent, ciuitatem in se conuerterunt, quæ eos, cū in

unam domum conueniſſent, cremare uoluerit. In quo tumultu LX. fermè homines periere, cæteri in exiliũ profecti. Pythagoras autem cum annos XX. Crotone egiſſet, Metapontiũ migrauit. Ibiq; deceſſit, cuius tanta admiratio fuit, ut ex domo eius templum facerent, eũq; pro deo colerent. Igitur Dionyſius tyrãnus, quẽ ſupra à Sicilia exercitũ in Italiam traieciſſe, bellumq; Græcis intuliſſe memorauimus, expugnatis Locris, Crotonienſes uix uires longo otio ex prioris belli clade reſumentes aggreditur, qui fortius cum paucis tanto exercitui eius, quàm antea cum tot milibus Locrẽſium paucitati, reſtiterunt. tantum uirtutis paupertas aduerſus inſolẽtes diuitias habet, tantoq; inſperata interdũ ſperata uictoria certior eſt. Sed Dionyſiũ gerentẽ bellum legati Gallorum, qui ante mẽſem Romam incenderũt, ſocietatẽ amicitiamq; petentes adeunt, gentẽq; ſuam inter hoſtes eius poſitã eſſe, magnoq; uſui ei futurã uel ante in acie, uel de tergo intentis in prælium hoſtibus, affirmant. Grata legatio Dionyſio fuit. Ita pacta ſocietate & auxiliis Gallorum auctus bellũ uelut ex integro reſtaurat. Iis autem Gallis cauſa in Italiã ueniendi, ſedesq; nouas quærendi inteſtina diſcordia, & aſſiduæ domi diſſenſiones fuere, quarum tedio cũ in Italiã ueniſſent, ſedibus Thuſcos expulerunt, & Mediolanũ, Comũ, Brixiam, Veronã, Bergomũ, Tridentum, Vicentiã condiderunt. Thuſci quoq; duce Rheto auitis ſedibus amiſſis alpes occupauere, & è nomine ducis gentẽ Rhetiorũ condiderunt. Sed Dionyſium in Siciliam aduẽtus Carthaginenſium reuocauit, qui reparato exercitu bellum,

quod lue deseruerant, auctis uiribus repetebant. Dux belli Hãno Carthaginẽsis erat, cuius inimicus Suniacus potentissimus ea tẽpestate Pœnorũ cum odio eius græcis literis Dionysio aduentum exercitus, & segnitiã ducis familiariter prænũciasset, comprehensis epistolis proditiõis reus damnatur, facto senatuscõsulto, ne quis postea Carthaginensis aut literas græcas, aut sermonem studeret, ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine iterprete posset. Nec multo post Dionysius, quẽ pauloante nõ Sicilia, nõ Italia capiebat, assiduis belli certaminibus uictus fractusq;, ad postremũ insidiis suorum interficitur.

Senatusconsultu[m] ne qs Carthaginen. ... aut lras græcas aut sermones studeret.

LIBER VIGESIMVSPRIMVS

Extincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum eius milites maximum natu ex filiis eius nomine Dionysium suffecere, et maturam ætatem eius secuti. & quod firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, q̃ si portionibus inter plures diuideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni auunculos fratrum suorum uelut æmulos imperii, hortatoresq; puerorum ad diuisionẽ regni tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulatum animũ prius ad fauorem popularium cõciliandum intẽdit, excusatius facturus, quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Igitur nexorum tria milia è carcere dimittit, tributa populo per trienniũ remittit, fratres reuocat, & quibuscunq; delinimentis potest, animos omni

DIONYSIVS filius

um sollicitat. Tūc ad destinatum facinus cōuersus, nō cognatos tantum fratrum, sed etiam ipsos fratres iterficit, ut quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortium relinqueret, tyrannidem in suos prius, quā in exteros auspicatus. Sublatis deide æmulis, in segnitiem lapsus, saginam corporis ex nimia luxuria, oculorumq; ualitudinem cōtraxit, adeo ut nō solem, nō puluerem, non deniq; splendorē ferre lucis ipsius posset. propter quæ, dum contēni se putat, sæuitia crassatur, nec (ut pater) carcerē nexis, sed cædibus ciuitatem replet, ob quæ non contemptior omnibus, q̄ inuisior fuit. Itaq; cum bellum aduersus eū Syracusani decreuissent, diu dubitauit, imperium deponeret, an bello resisteret, sed à militibus prædam urbisq; direptionem sperantibus, descēdere in prælium cogitur. Victus cum iterato nō felicius fortunā tentasset, legatos ad Syracusanos mittit, spondens se depositurū tyrannidem, si mitterent ad eum, cum quibus de pace conueniret. in quam rem missos primores in carcere retinet, atq; ita incautis omnibus, nec quicquā hostile metuētibus, exercitum ad delēdam ciuitatem mittit. fit igitur in ipsa urbe anceps prælium, in quo oppidanis multitudine superātibus Dionysius pellitur, q̄ cū obsidionē arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiā profugit tacitus exul. à Locrensibus sociis acceptus, uelut iure regnaret, arcē occupat, solitāq; sibi sæuitiā exercet. cōiuges principum ad stuprū rapi iubebat, uirgines āte nuptias abducebat, stupratasq; spōsis reddebat. locupletissimos quosq; aut ciuitate pellebat, aut occidi impabat, bonaq; eorū inuadebat. Deide cū

rapinæ occasio deesset, uniuersam ciuitatem callido commēto circūuenit. Cum Rheginorū tyrāni Leophonis bello Locrenses premerētur, uouerant, si uictores forent, ut die festo Veneris uirgines suas prostituerēt. quo uoto intermisso, cum aduersa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionysius uocat, hortatur ut uxores filiasq; suas in tēplum Veneris, quàm possint, ornatissimas mittant. ex quibus sorte centū ductæ uoto publico fungantur, religionisq; gratia uno stent in lupanari mēse, omnibus ante iuratis uiris, ne quis ullam attaminet, quæ res ne uirginibus uoto ciuitatem soluentibus fraudi eßet, decretum facerent, ne qua uirgo nubere prius, quàm illæ maritis traderentur. Probato consilio, quo & superstitioni & pudicitiæ uirginum cōsulebatur, certatim omnes fœminæ impensius exornatæ in templū Veneris conueniunt. quas omnes Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentaq; matronarum in prædam suam uertit. quarundam uiros ditiores interficit, quasdam ad prodendas uirorum pecunias torquet. Cū his artibus per annos sex regnasset, conspiratione Locrorum ciuitate pulsus in Siciliā redit. Ibi Syracusas securis omnibus post lōgam intercapedinem pacis per proditionē recipit. Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginensium Hāno opes suas, quibus reipu. superabat uires, ad occupandam dominationem intendit, regnūque inuadere interfecto senatu conatus est. cui sceleri solemnem nuptiarum diem filiæ suæ legit, ut religione uotorum nefanda commēta facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui

in domo

in domo ſua parat, ut poculis ueneno infectis ſecre-
tius ſenatum & ſine arbitris interficeret, orbamq́ rẽ
publicam facilius inuaderet. Qua re magiſtratibus
per miniſtros prodita, ſcelus declinatum, non uindica
tum eſt, ne uiro tam potenti plus negotii faceret res
cognita ꝗ cogitatã. Conſtanter itaq; cõmuni decreto
modum nuptiarũ ſumptibus ſtatuunt, idq́; obſeruari
nõ ab uno ſed ab uniuerſis iubent, ne perſona diſigna
ta, ſed uitia corrupta eſſe uiderentur. Hoc cõſilio præ
uentus iterum ſeruitia cõcitat, ſtatutaq́ rurſus cædiũ
die, cum denuo ſe proditum uideret timens iudicium,
munitum quoddam caſtellum cum uigiti milibus ſer
uuorum armatis occupat. Ibi dum Afros regeq; Mau
ritanorum concitat, capitur. uirgisq́ cæſus effoſſis ocu
lis, et manibus cruribusq́ fractis, uelut à ſingulis mẽ
bris pœnæ exigerẽtur, in cõſpectu populi occiditur,
corpus uerberibus lacerũ in cruce figitur. Filii quoq;,
cognatiq́ omnes, etiam innoxii ſupplicio tradũtur, ne
quisquã aut ad imitandũ facinus, aut ad mortem ulci
ſcendã, ex tã nefaria domo ſupereſſet. Interea Diony-
ſius Syracuſis receptus, cũ grauior crudeliorq́ĩ dies
ciuitati eſſet, iterata cõſpiratione obſidetur. tũc depo
ſito imperio arcem Syracuſanis cũ exercitu tradit, re
ceptoq; priuato inſtrumẽto Corinthũ in exiliũ profi-
ciſcitur. Ibi humillima quæq; tutiſſima exiſtimãs in
ſordidiſſimum uitæ genus deſcendit. nõ cõtẽtus in pu
blico uagari, ſed potare, nec conſpici in popinis lupana
ribusq́;, ſed totis diebus reſidere. cũ ꝑditiſſimo quoq́
de minimis rebus diſceptare, pãnoſusq́ & ſqualidus
incedere, riſum libẽtius præbere, ꝗ captare, ĩ macello

perstare, quæ emere nō poterat, oculis deuorare, apud ædiles aduersus lenones iurgari, oĩaque ista facere, ut contēnēdus magis, q̄ metuēdus uideretur. Nouissime se ludi magistrū professus pueros in triuio docebat, ut aut à timētibus semper in publico uideret[illegible] à nō timētibus facilius contemneretur. nam licet tyrānicis uitiis semper abundaret, tamen simulatio hæc uitiorū nō naturæ erat, magisq; hæc arte, q̄ amisso regali pudore faciebat, expertus q̄ inuisa tyrānorum forent, ēt sine operibus nomina. Laborabat itaq; inuidiam præteritorū cōtemptu præsentiū demere, neq; honesta sed tuta consilia circūspiciebat. Inter has tamē dissimulationum artes ter insimulatus est affectatæ tyrānidis, nec aliter, q̄ dum cōtemnitur, liberatus est. Inter hæc Carthaginenses tanto successu rerū Alexandri magni exterriti, uerentes ne persico regno & Africam uellet adiungere, mittunt ad speculandos eius animos Hamilcharem cognomento Rhodanum uirū sollertia facundiaq; præter cæteros insignem. augebant enim metum & Tyrus urbs auctor originis suæ capta, et Alexandria æmula Carthaginis in terminis Africæ & Aegypti condita, & felicitas regis, apud quē nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabātur. Igitur Hamilchar, per Parmenionem aditu regis obtento, profugisse se ad regē expulsum patria fingit, militēq; se expeditionis offert. Atq; ita cōsiliis eius exploratis in tabellis ligneis cæra desup̄ uacua īducta ciuibus suis oĩa p̄scribebat. Sed Carthagincses post mortē regis reuersum in patria quasi urbē regi uēditasset, nō igrato tātum uerū etiam inuido & crudeli animo necauerūt.

LIBER

Agathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionysii successit ad regni maiestatē ex humili & sordido genere peruenit. quippe in Sicilia patre Figulo natus nō honestiorem pueritiam, ꝙ principia originis habuit. siquidem forma & corporis pulchritudine egregius diu uitā stupri patiētem exhibuit. annos deinde pubertatis, egressus, libidinem à uiris ad fœminas transtulit. Post hæc apud utrunq; sexum famosus uitam latrociniis mutauit. Interiecto tēpore, cum Syracusas concessiſſet, ascitusq; in ciuitate inter incolas esset, diu sine fide fuit, quoniā nec in fortunis quod amitteret, nec in uerecundia qđ inquinaret, habere uidebatur. In summa gregariam militiam sortitus, non minus tunc seditiosa, quam antea turpi uita in omne facinus promptiſſimus erat. nā & manu strenuus, & in concionibus perfacundus habebatur. Breui itaque centurio, ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello aduersus Aetnæos magna experimenta sui Syracusanis dedit. sequenti Cāpanorum tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum demortui ducis Damascenis sufficeretur. cuius uxorem adulterio cognitam post mortem uiri in matrimonium recepit. nec contentus, quod ex inope repēte diues factus esset, piraticam aduersus patriam exercuit. saluti ei fuit, quod socii capti tortique de illo negauerunt, bis occupare imperium Syracusarum uoluit, bis in exiliū actus est. A Murgātinis, apud quos

exulabat, odio Syracusanorũ primo prætor, mox dux creatur, in eo bello & urbem Leõtinorum capit, & patriam suã Syracusas obsidere cœpit, ad cuius auxilium Hamilchar dux pœnorum ĩploratus, depositis hostilibus odiis, præsidia militũ mittit. Vno anno eodẽ tempore Syracusæ & ab hoste ciuili amore defensæ, & à ciue hostili odio ĩpugnatæ sunt. Sed Agathocles cum uideret fortius defendi urbem, q̃ oppugnari, precibus per internuncium Hamilcharem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sui repromittens, qua spe impletus Hamilchar societatem cum eo metu potentiæ eius iũgit, ut quãtum uirium Agathocli aduersus Syracusanos dedisset, tantũ ipse ad incrementa domesticæ potẽtiæ reciperet. Igitur nõ pax tantum Agathocli conciliatur, uerum etiã prætor Syracusis cõstituitur. Tũc Hamilchari expositis ignibus cæreis tactisq; ĩ obseq̃a pœnorum iurat. Deinde acceptis ab eo quinq; milibus Afrorum, potẽtissimos quosq; ex prĩcipibus interficit, atq; ita ueluti reipu. statum formaturus populũ in theatrum ad cõcionem uocari iubet, cõtracto in gymnasio senatu, quasi quædã prius ordinaturus. Sic cõpositis rebus, immissis militibus populũ obsidet, senatum trucidat. cuius peracta cæde ex plebe locupletissimos & promptissimos quosq; ĩterficit. his ita gestis, militẽ legit, exercitumq; conscribit. quo instructus, finitimas ciuitates nihil hostile metuentes, ex ĩprouiso aggreditur. Pœnorum quoq; socios permittẽte Hamilchare fœde iniuriis uexat. Propter quod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle, quàm de

Hamilchare

Hamilchare detulerunt, hunc ut dominū & tyrannū, illum ut proditorem arguentes, à quo infestissimo hosti fortunæ sociorum, interposita pactione, donatæ sunt, quæ ab initio Syracusæ ĩ pignus societatis sint traditæ, urbs semp̄ Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthaginis æmula, nunc insuper ciuitates sociorum eidem pacis titulo traditæ sint. Denunciare igitur se hæc breui ad ipsos redundatura, ac propediem sensuros, quātū mali non Siciliæ magis, q̃ ipsi Africæ attulerint. his querelis senatus in Hamilcharem accenditur. sed quoniā in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt, & sententias prius, q̃ recitarentur, in urnā cōiectas obsignari iusserunt, donec alter Hamilchar Gisonis filius à Sicilia reuerteretur. Sed hæc callida commenta Pœnorū & sententias inauditas mors Hamilcharis præuenit, liberatusq; est fati munere, quē sui ciues per iniuriam inauditā dānauerant. Quæ res Agathocli aduersus Pœnos occasionem mouendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilchare Gisonis filio prælii congressio fuit. à quo uictus maiori mole re paraturus bellum Syracusas concessit. Sed secūdi certaminis eadem fortuna, quæ & prioris, fuit. Cū igitur uictores Pœni Syracusas obsidiōe cinxissēt, Agathoclesq; se, nec uiribus parem, neq; ad obsidionem ferendam instructum uideret, & super hæc à sociis crudelitate eius offensis desertus esset, statuit bellū in Africam transferre, mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret. & qua sua tueri non poterat, impugnaret aliena, uictusque uictoribus insultaret. Huius

consilii non minus adimrabile silentium, quàm commētum fuit, populo hoc solum professus inuenisse se uictoriæ uiam. animos illi tantum in breuem obsidionis patientiam firmarent, uel si cui status præsentis fortunæ displiceret dare se ei discedendi liberā potestatem. Cum mille sexcenti discessissent, cæteros ad obsidionis necessitatem frumemto & stipendio instruit, quinquaginta tantum secum talenta ad præsentem usum affert, cætera ex hoste melius, quàm ex sociis paraturus. omnes deinde seruos militaris ætatis libertate donatos sacramento adegit, eosq; & maiorem partem fermè militū nauibus imponit, ratus ex æquata utriusq; ordinis cōditione mutuam iter eos uirtutis æmulationē futuram, cæteros omnes ad tutelam patriæ relinquit. Septimo igitur imperii anno comitibus duobus adultis filiis Archagatho, & Heraclida, nullo militū sciente, quo ueherentur, cursum in Africā dirigit. cum omnes aut in Italiam prædatū se, aut in Sardiniam ituros crederent, tum primo exposito in Africæ litore exercitu cōsilium suum omnibus aperit. quo in loco Syracusæ positæ sint, ostēdit, qbus aliud nullū auxilium superesset, q̄ ut hostibus faciāt, quæ ipsi paterentur. quippe aliter domi, aliter foris bella tractari; domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ uires subministrent, foris hostem etiam suis uiribus uinci, deficientibus sociis, & odio diuturni imperii externa auxilia circunspiciētibus. huc accedere, quòd urbes castellaq; Africæ non muris cinctæ, non in mōtibus positæ sint. sed in planis campis, sine ullis munimētis, iaceāt, quas omnes metu excidii facile ad belli societatem perduci

posse.

posse. maius igitur Carthaginensibus ex ipsa Africa, q̃ ex Sicilia exarsurum bellũ, coituraq; auxilia oĩum aduersus unam urbem nomine, q̃ opibus ampliorẽ, et, quas non attulerit, uires inde sumpturũ. nec in repẽtino Pœnorum metu modicũ momentũ uictoriæ fore, q̃ tanta audacia hostiũ pculsi trepidaturi sint. Accessura & uillarum incendia, castellorum urbiumq; contumacium direptionem, tum ipsius Carthaginis obsidionẽ. qbus omnibus non sibi tantum in alios, sed & aliis in se sentirent patere bella. his nõ solum Pœnos uinci, sed & Siciliam liberari posse. nec enim moraturos in eius obsidione hostes, cũ sua urgeãtur. nusq̃ igitur alibi facilius bellũ, sed nec pdam uberiorẽ inueniri posse. nã capta Carthagine omnem Africã Siciliamq; pmiũ uictorum fore. gloriã certe tam honestæ militiæ tãtã in omne æuũ futurã, ut terminari nullo tempore obliuione possit. Vt dicatur eos solos mortaliũ esse, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint, ultroq; uictores insecuti sint, & obsessores urbis suæ obsederint. Oĩbus igitur forti ac læto animo bellũ ineundum, quo nullũ aliud possit aut præmiũ uictoribus uberius, aut uictis monimẽtum illustrius dari. his quidem adhortationibus animi militum erigebantur. sed terrebat eos portenti religio, quod nauigãtibus eis sol defecerat. cuius rei rationem nõ minore cura rex, q̃ belli reddebat, affirmans si prius, quàm proficiscerentur, factum esset, crediturũ aduersum profecturos prodigium esset, nunc, quia egressis acciderit, illis, ad quos eatur, portendere. Porrò defectus naturalium syderũ semp præsentem rerũ statũ mutare, certũq; esse,

florentibus Carthaginensiũ opibus, aduersisq; rebus suis commutationẽ significari. Sic cõsolatis militibus, uniuersas naues consentiente exercitu incẽdi iubet, ut omnes scirent auxilio fugæ adempto, aut uincẽdum, aut moriendum esse. Deinde cum omnia, quæcunq; ingrederentur, prosternerent, uillas castellaq; incenderent, obuius his fuit cum. XXX. milibus Pœnorũ Hãno dux, & prælio commisso duo de Siculis, tria milia de Pœnis cum ipso duce cecidere. Hac uictoria & Siculorum animi eriguntur, & Pœnorum frangũtur. Agathocles uictis hostibus urbes castellaq; expugnat prædas ĩgẽtes agit, hostium multa milia trucidat. castra deinde in quintum lapidem à Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum, uastitatemq; agrorum, incendia uillarum de muris ipsius urbis specularẽtur. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorũ exercitus fama, occupatarũq; urbiũ, diuulgatur. Stupor itaq; omnes & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, præsertim ab hoste iam uicto. admiratio deinde paulatim in contemptũ Pœnorũ uertitur. nec multo post non Africa tantum, uerũ etiã tributariæ urbes nobilissimæ nouitatem secutæ ad Agathoclem defecere, frumentoq; & stipendio uictorẽ instruxere. His Pœnorum malis etiam deletus ĩ Sicilia cum imperatore exercitus, uelut quidam ærũnarum cumulus, accessit. nam post profectionẽ à Sicilia Agathoclis in obsidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab Antandro fratre regis Agathoclis occidiõe cæsi nunciabãtur. Itaq; cum domi forisq; eadem fortuna Carthaginensium esset, iã non tributariæ tantum

ab his

ab his urbes, uerum etiam socii reges deficiebant, amicitiarum iura non fide, sed successu ponderantes. Erat inter cæteros rex Cyrenarum Opheltas, qui spe improba regnum totius Africæ amplexus societatem cũ Agathocle per legatos iunxerat, pactusq; cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ imperium, uictis Carthaginensibus, cederet. Itaq; cum ad belli societatẽ cũ ingenti exercitu ipse uenisset, Agathocles blando alloquio & humili adulatione cum sæpius simul cœnassent, adoptatusq; filius eius ab Ophelta esset, incautum eũ iterficit, occupatoq; exercitu eius iterato Carthaginenses omnibus uiribus bellum cientes, magno utriusq; exercitus sanguine, graui p̃lio superat. Hoc certaminis discrimine, tanta desperatio illata Pœnis est, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio esset, trãsiturus ad eum Bomilchar dux Pœnorum cũ exercitu fuerit. ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est, ut idem locus monumentum suppliciorum eius esset, qui ornamẽtum ante fuerat honorũ. Sed Bomilchar magno animo crudelitatem ciuiũ tulit, adeo ut de summa cruce, ueluti de tribunali, ĩ Pœnorum scelera concionaretur, obiectans illis nunc Hãnonem falsa affectati regni inuidia circunuentũ, nũc Gisgonis innocentis exilium, nunc in Hamilcharẽ patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere, quàm hostem maluerit. Hæc cũ in maxima populi concione uociferatus esset, expirauit. Interea Agathocles profligatis in Africa rebus tradito Archatagatho filio exercitu in Siciliã recurrit. nihil actũ in Africa existimãs, si amplius Syracusæ obsi-

derētur, nā post occisum Hamilcharē Gisgōis filiū no nus eo à Pœnis missus exercitus fuerat. Stati igitur prio aduētu eius oēs Siciliæ urbes auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt, atq; ita pulsis è Sicilia Pœnis, totius insulæ īperium occupauit, in Africam deinde reuersus seditione militum excipitur. nam stipendiorum solutio in aduentum patris dilata à filio fuerat. Igitur ad concionem uocatos blandis uerbis permulsit, stipendia illis non à se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda, communem uictoriā, communem prædam futuram. paululū modo anniterentur, dum belli reliquiæ peraguntur, cū sciant Carthaginem captam spes omnium expleturam. Sedato militari tumultu interiectis diebus ad castra hostiū exercitum ducit. Ibi inconsultius prælium cōmittendo maiorem partem exercitus perdidit. Cum itaq; in castra fugisset, uersamq; in se inuidiam temere commissi belli uideret, pristinamq; offensam nō depensi stipēdii metueret, concubia nocte solus à castris cum Archagatho filio profugit, quod ubi milites cognouere, haud secus, quàm si ab hoste capti essent, trepidauere. bis se à rege suo in mediis hostibus relictos esse proclamantes. salutemq; suam desertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerat. Cum persequi regem uellent, à Numidis excepti in castra reuertuntur, cōprehenso tamē reductoq; Archagatho, qui à patre, noctis errore, discesserat. Agathocles autem nauibus, quibus fuerat à Sicilia regressus, cum custodibus earundem Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, filiorumq;

pater proditor. Interim in Africa post fugam regis milites pactione cum hostibus facta interfectis Agathoclis filiis Carthaginensibus se tradidere. Archagathus cum occideretur ab Arcesilao amico antea patris, rogauit eum, quidnā liberis eius facturum Agathoclē putet, per quem ipse liberis careat. tunc respondit satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat. Post hæc Pœni, ad persequendas belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cū quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

Agathocles rex Siciliæ pacificatus cū Carthaginensibus partem ciuitatū à se fiducia uirium diffidentium armis subegit. Deinde, quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cuius imperii partem primis incrementis ne sperauerat quidem, in Italiam transcendit, exemplum Dionysii secutus, qui multas ciuitates Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Brutii fuere, quia & fortissimi & opulentissimi uidebantur, simul & ad iniurias uicinorum prompti. nam multas ciuitates græci nominis Italia expulerant. authores quoq; suos Lucanos bello uicerant, & pacem cum his æquis legibus fecerant. tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. nanque Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus & Spartani, instituere soliti erant. quippe ab initio pubertatis in syluis

inter pastores alebātur sine ministerio seruili, sine ue
ste, quam induerent, uel cui incubarent, ut à primis
annis duritiæ parsimoniæq;, sine ullo usu urbis, assue
scerent. cibus his præda uenatica, potus mellis aut la
ctis aut fontium liquor erat. sic ad labores bellicos in
durabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta
primo ex agris finitimorum prædari soliti, confluente
deinde multitudine, sollicitati præda cum plures fa
cti essent, infestas regiones reddebant. Itaq; fatigatus
querelis sociorum Dionysius Siciliæ tyrannus sexcē
tos Afros ad cōpescendos eos miserat, quorum castel
lum proditū sibi per Brutiā mulierem expugnarunt,
ibiq; ciuitatem, concurrentibus ad opinionē nouæ ur
bis pastoribus, statuerūt, Brutiosq; se ex nomīe mulie
ris uocauerunt. Primum illis cū Lucanis originis suæ
authoribus bellū fuit. qua uictoria erecti cum pacem
æquo iure fecissent, cæteros finitimos armis subegerūt,
tantasq; opes breui consecuti sunt, ut perniciosi etiam
regibus haberentur. Denique Alexander rex Epiri,
cum in auxilium græcarum ciuitatum cum magno
exercitu in Italiam uenisset, cum omnibus copiis ab
his deletus est. quare feritas eorum successu felicitatis
incensa diu terribilis finitimis fuit. Ad postremum im
ploratus Agathocles spe ampliandi regni à Sicilia in
Italiam traiecit. Principio aduentus opinionis eius cō
cussi legatos ad eum societatem amicitiamq; petentes
miserunt. quos Agathocles ad cœnam inuitatos, ne
exercitum traiici uiderēt, & in posterum statuta his
die, cōscēsis nauibus frustratus est. Sed fraudis haud
lætus euentus fuit. siquidem reuerti eum in Siciliam

interiectis paucis diebus uis morbi coëgit: quo toto corpore cõprehensus per omnes neruos articulosq; humore pestifero crassante, uelut intestino singulorũ mẽbrorum bello, impugnabatur. ex qua desperatione bellum inter filium nepotemq; eius regnum iam quasi mortui uindicantes oritur, occisoq; filio regnũ nepos occupauit. Igitur Agathocles, cum morbi cura & ægritudo grauiores essent, & inter se alterum alterius malo cresceret, desperatis rebus uxorem suã Theogenam, genitosq; ex ea duos paruulos cum omni pecunia & familia, regaliq; ĩstrumẽto, quo præter illũ nemo regum ditior fuit, nauibus impositos Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit, timens ne prædonẽ regni sui hostem paterentur. quanquã uxor diu, ne ab ægro diuelleretur, deprecata ẽ, ne discessus suus adiũgi nepotis parricidio posset, & tam cruente hæc desesruisse uirum, quàm ille impugnasset auũ, uideretur. nubendo se non prosperæ tantum, sed omnis fortunæ inisse societatem, nec inuitam periculo spiritus sui empturam, ut extremos uiri spiritus exciperet, & exequiarum officium, in quod profecta se nemo sit successurus, obsequio debitæ pietatis ipleret. Discedẽtes paruuli flebili ululatu amplexi patrem tenebant. Ex altera parte uxor maritũ non amplius uisura osculis fatigabat. Nec minus senis lachrymæ miserabiles erãt. Flebant ii morientem patrem, ille exules liberos. Hi discessu suo solitudinem patris senis ægri, ille in spem regni susceptos relinqui ĩ ægestate lugebat. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus tam crudelis dissidii impleta resonabat. Tandem lachrymis finem necessi-

tas profectionis imposuit. & mors regis proficiscẽtes filios insecuta est. Dũ hæc aguntur Carthaginẽses, cognitis, quæ in Sicilia agebantur, occasionẽ totius insulæ occupandæ datã sibi existimantes, magnis uiribus eo traiiciũt, multasq; ciuitates subigunt. Eo tempore & Pyrrhus aduersus Romanos bellũ gerebat. qui imploratus à Siculis in auxilium (sicuti dictum est) cum Syracusas uenisset, multasq; ciuitates subegisset, rex Siciliæ, sicut Epiri appellabatur. quarũ rerũ felicitate lætatus Heleno filio Siciliæ, uelut auitum, nã susceptus ex filia Agathoclis regis erat, Alexãdro autem Italiæ regnum destinat. Post hæc multa secunda prælia cum Carthaginensibus facit. Interiecto deinde tempore legati ab Italicis sociis uenere, nunciantes Romanis resisti non posse, deditionemq; futuram, nisi subueniat. Anxius tam ambiguo periculo, incertusq; quid ageret, uel quibus primum subueniret, in utrũq; pronus consultabat. quippe, instantibus hinc Carthaginensibus, inde Romanis, periculosum uidebatur exercitum in Italiã non traiicere, periculosius à Sicilia deducere, ne aut illi non lata ope, aut ii deserti amitterentur. In hoc æstu periculorũ tutissimus portus cõsiliorũ uisus est, omnibus uiribus decertare in Sicilia, & profligatis Carthaginẽsibus uictorẽ exercitũ trãsponere in Italiã. Itaq; conserto prælio, cum superior fuisset, quoniã tamẽ à Sicilia abiret, & pro uicto fugere uisus est, ac propterea socii ab eo defecerũt. & imperium Siciliæ tam cito amisit, quàm facile quæsierat. Sed nec in Italia meliore felicitate usus in Epirum reuertitur. Admirabilis utriusq; rei casus in exemplũ

fuit. nam ſicut ante ſecunda fortuna rebus ſupra uota fluentibus Italiæ Siciliæq; imperium, & tot de Romanis uictorias aſtruxerat, ita nūc aduerſa uelut in oſtentationem fragilitatis humanæ deſtruēs, quæ cumulauerat, Siciliēſi ruinæ naufragium maris, & fœdam aduerſus Romanos pugnā, turpemq; ab Italia diſceſſū adiecit. Poſt profectionē à Sicilia Pyrrhi magiſtratus Hiero creatur, cuius tāta moderatio fuit, ut conſentiente omnium ciuitatū fauore dux aduerſus Carthaginenſes primum, mox rex crearetur. Huius futuræ maieſtatis ipſa infantilis educatio quaſi prænuncia fuit. quippe genitus erat patre Hyerodito nobili uiro, cuius origo à Gelo antiquo Siciliæ tyranno manabat. ſed maternum illi genus ſordidum, atque adeo pudendum fuit. nam ex ancilla natus, ac propterea à patre, uelut dehoneſtamētum generis, expoſitus fuerat. ſed paruulum & humanæ opis indigētem apes, cōgeſto circa iacentem melle, multis diebus aluere. ob quam rem reſponſo aruſpicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, paruulum recollegit, omniq; ſtudio ad ſpē maieſtatis, quæ promittebatur, inſtituit. Eidem in ludo inter coæquales diſcenti lupus tabulam in turba puerorum repente conſpectus eripuit. Adoleſcenti quoq; prima bella ineunti aquila in clypeo, noctua in haſta conſedit. quod oſtentum & in conſilio cautum, & manu promptum, regemq; futurum ſignificabat. Deniq; aduerſus prouocatores ſæpe pugnauit, ſemperque uictoriam reportauit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus eſt. Pulchritudo ei corporis inſignis,

HIERO

uires quoq; in homine admirabiles fuere. In alloquio blãdus, ĩ negotio iustus, in ĩpio moderatus erat, prorsus, ut nihil ei regium deesse uideretur, præter regnũ.

LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

CVm hæc in Sicilia geruntur, interim in Græcia dissidentibus inter se bello Ptolemæo Cerauno, & Antiocho, & Antigono regibus, omnes fermè Græciæ ciuitates ducibus Spartanis, uelut occasione data, ad spem libertatis erectæ, missis inuicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt. Et ne cum Antigono, sub cuius regno erant, bellum cepisse uiderẽtur, socios eius Aetolos aggrediuntur, causas belli prætendentes, qđ cõ sensu Græciæ sacratũ Apollini Cyrrhæũ cãpum per uim occupassent. Huic bello ducem eligunt Arã, qui adunato exercitu urbes sataq; depopulatur, quæ auferri non poterãt, incendit. Quod cum è montibus cõspicati Ætolorum pastores essent, congregati admodum quingenti sparsos hostes, ignorãtes quanta manus esset, quoniã conspectũ illis metus, & incendiorũ fumus abstulerat, confectantur. trucidatisq; admodũ nouem mi libus, prædones in fugam uerterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum, auxilium multæ ciuitates negauerũt, existimãtes dominationẽ eos Græciæ, nõ libertatẽ quærere. Interea inter reges bellũ finitur. Nã Ptolemæus pulso Antigono, cũ regnũ totius Macedoniæ occupasset, pacẽ cum Antiocho facit, affi-

cit, affinitatemq; cum Pyrrho, data ei in matrimoniũ filia sua, iũgit. Exinde externo metu deposito, impiũ & facinorosum animum ad domestica scelera conuertit, insidiasq; Arsinoe sororis suæ instruit, quibus & filios eius uita, & ipsam Cassandriæ urbis possessione priuaret. Primus ei dolus fuit simulato amore sororis matrimoniũ petere. aliter enim ad sororis filios, quorum regnũ occupauerat, quàm concordiæ fraude peruenire non poterat. Sed nota scelerata Ptolemæi uoluntas sorori erat. itaq; non credenti mandat uelle se cum filiis eius regni consortium iungere, cum quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eriperet his regnũ, sed quod id facere sui muneris uellet. In hæc mitteret arbitrum iurisiurandi, quo præsente apud deos patrios quibus uellet obsecrationibus, se obligaret. Incerta Arsinoe quid ageret, si mitteret, decipi periurio, si non mitteret, prouocare rabiẽ fraternæ crudelitatis timebat. Itaq; plus liberis, q̃ sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Dionem. quo perducto in sanctissimum Iouis templũ ueterrimæ Macedonũ religionis Ptolemæus, sumptis in manus altaribus, contingens ipsa simulacra & puluinaria deorũ inauditis ultimisq; execrationibus adiurat, se syncera fide matrimonium sororis petere, nuncupaturũq; se eam reginam, neq; in contumeliam eius se aliam uxorem, alios ue, q̃ filios eius, liberos habiturũ. Arsinoe posteaq̃ & spe impleta est, & metu soluta, ipsa cũ fratre colloquitur, cuius uultus & blandientes oculi cum fidem non minorem, q̃ iusiurandũ promitterent, reclamãte Lysimacho filio

fraudem subesse in matrimonium fratris concedit. Nuptiæ magno apparatu lætitiaq; omnium celebrantur. ad concionem quoq; uocato exercitu capiti sororis diadema imponit, reginamq; eam appellat. quo nomine in lætitiam effusa Arsinoe, quia quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat, recepisset, ultro uirum in urbem Cassandriam inuitat, cuius urbis cupiditate fraus struebatur. Prægressa igitur uirũ, diẽ festũ urbi in aduentũ eius indicit. domos, tẽpla, cæteraq; oĩa exornari iubet, aras ubiq;, hostiasq; disponi, filios quoq; suos Lysimachũ. XVI. annos natũ, Philippũ triennio minorem, utrunq; forma insignem coronatos occurrere iubet. quos Ptolemæus ad cælandam fraudem cupide & ultra modũ ueræ affectionis amplexus osculis diu fatigat. ubi ad portã uentũ est, occupari arcem iubet, pueros interfici. qui cum ad matrem confugissent, in gremio eius inter ipsa oscula trucidantur. Proclamante Arsinoe, quod tantum nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset, pro filiis se sæpe percussoribus obtulit. frequẽter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit, uulneraq; excipere, quæ liberis intendebantur, uoluit. Ad postremum spoliata etiam funeribus filiorum, scissa ueste, & crinibus sparsis cũ duobus seruulis ex urbe protracta Samothraciam in exilium abiit, eo miserior, qđ mori cũ filiis ei non licuit. Sed nec Ptolemæo inulta scelera fuerũt. quippe diis ĩmortalibus tot periuria, & tã cruẽta parricidia uindicãtibus, breui post à Gallis spoliatus regno, captusq; uitã ferro (ut meruerat) amisit. Nãq; Galli abundãti multitudine cũ eos nõ caperẽt terræ, q̃ genuerant,

nuerant, trecentâ milia hominum ad sedes nouas quærendas, uelut peregrinatum, miserunt. Ex iis portio In Italia consedit, quæ & urbem Romam captam incendit & portio Illiricos sinus ducibus auibus, (nã augurãdi studio Galli pter cæteros callẽt) p strages barbarorũ penetrauit, & in Pannonia consedit. Gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculẽ, cui ea res uirtutis admirationem & imortalitatis fidem dedit, alpiũ inuicta iuga & frigore intractabilia loca transcẽdit. Ibi domitis Pãnoniis per multos annos, cum finitimis uaria bella gesserunt. Hortante deinde successu, diuisis agminibus, alii Græciã, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes petiuere. tantusq; terror gallici noĩs erat, ut etiã reges nõ lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. solus rex Macedoniæ Ptolemæus aduẽtũ Gallorũ itrepidus audiuit. Isq; cũ paucis et incõpositis, quasi bella nõ difficilius, q̃ scelera patrarẽtur, paricidiorũ furiis agitatus occurrit. Dardanorũ quoq; legationẽ uiginti milia armatorũ i auxiliũ offerẽtẽ spreuit, addita isup cõtumelia, actũ de Macedonia dicẽs, si cũ totũ oriẽtẽ soli domuerint, nũc in uindictã finiũ Dardanis egeant. milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipẽdia toto orbe terrarũ uictores fecerint. quæ ubi Dardano regi nunciata sunt, inclytum illud Macedoniæ regnum breui immaturi iuuenis temeritate casurum dixit. Igitur Galli duce Belgio ad tentandos Macedonum animos legatos ad Ptolemæum mittũt, offerentes pacẽ si emere uelit. sed Ptolemæus inter suos belli metu pacẽ Gallos petere gloriatus est. nec minus ferociter se lega

tis, quod inter amicos iactauit. aliter se pacē daturū negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint, non enim fidem se nisi inermibus habiturum. Renunciata legatione risere Galli undiq; acclamantes breui sensurum, sibi an illi consulentes pacem obtulerint. Interiectis diebus prœliū conseritur. uictiq; Macedones cæduntur. Ptolemæus multis uulneribus saucius capitur, caput eius amputatum, & lancea fixū tota acie ad terrorē hostiū circūfertur. paucos ex Macedonibus fuga seruauit, cæteri aut capti aut occisi. Hæc cum nunciata per omnem Macedoniam essent, portæ urbiū clauduntur. luctu omnia replentur, nunc orbitatem amissorum filiorū dolebant, nunc excidia urbium metuebant, nunc Alexandri Philippiq; regum suorum nomina, sicuti numina, in auxilium uocabāt, sub illis se non solum tutos, uerum etiam uictores orbis terrarum extitisse. ut tuerentur patriā suam, quā gloria rerum gestarum cælo proximā reddidissent, ut opem afflictis ferrēt, quos furor & temeritas Ptolemæi regis perdiderat, orabant. Desperantibus omnibus nō uotis agendū Sosthenes unus de Macedonum principibus ratus, cōtracta iuuentute, & Gallos exultātes uictoria cōpescuit, & Macedoniā ab hostili depopulatione defendit. ob quæ uirtutis beneficia multis nobilibus regnū Macedoniæ affectātibus ignobilis ipse præponitur. & cū rex ab exercitu appellatus esset, ipse nō in regis, sed in ducis nomē iurare milites coegit. Interea Brennus, quo duce portio Gallorū i Græciā se effuderat, audita uictoria suorū, qui Belgio duce Macedōas uicerāt, īdignatus parta ui

ctoria

ctoria opimam prædam, & orientis spoliis onustam tam facile relictam esse, ipse adunatis .CL. milibus peditum, & .XV. milibus equitum in Macedoniam irrumpit. Cum agros uillasq; popularētur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonū Sosthenes, sed pauci à pluribus, trepidi à ualentibus facile uincuntur. Itaq; cum uicti se Macedones intra muros urbiū condidissent, uictor Brennus nemine ꝓhibente totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi terrena spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa cōuertit, scurriliter iocatus, locupletes deos largiri hominibus oportere. Statim igitur Delphos iter uertit, prædam religioni, aurum offensæ deorum immortalium præferens, quos nullis opibus egere, ut q̃ eas largiri hominibus soleant, affirmabat. Templum autem Apollinis Delphis positum est in mōte Parnasso in rupe undiq; impendente, ibi ciuitatem frequētia hominum fecit. qui admiratione maiestatis undiq; cōcurrētes in eo saxo consedere. atq; ita templum ciuitatēq; nō muri, sed præcipitia, nec manu facta, sed naturalia præsidia defendunt, prorsus ut incertum sit, utrū munimentum loci, an maiestas dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. quam ob rem & hominū clamor, & (si quando accidit) tubarum sonus, personantibus & respōdentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorq;, q̃ editur, resonare solet. quæ res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei & admirationem stupentibus plerunq; affert. In hoc rupis anfractu media fermè montis altitudine planities exigua est, atq; in ea pro

Apollinis templum Delphis

fundum terræ foramẽ, quod in oracula patet. ex quo frigidus spiritus ui quadam uelut uẽto in sublime expulsus mentes uatum in uecordiam uertit, impletasq; eo responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur ibi & opulenta regum, populorumq; uisuntur munera, quæ magnificentia sui reddentium uota gratam uolũtatem, & deorum responsa manifestant. Igitur Brennus cum in conspectu haberet templum, diu deliberauit an confestim rem aggrederetur, an uero fessis uia militibus noctis spacium ad resumendas uires daret. Eurydanus et Thessalonus duces, qui se ad prædæ societatem iunxerant amputari moras iubẽt, dum imparati hostes, & recens aduentus sui terrori esset. iter iecta nocte & animos hostibus forsitan, et auxilia accessura, & uias, quæ tunc pateant, obstructũ iri. Sed Gallorum uulgus ex lõga inopia ubi primũ uino cæterisq; commeatibus referta rura inuenit, non minus abundantia quàm uictoria lætum per agros se sparserat, desertisq; signis ad occupanda omnia pro uictoribus uagabatur. quæ res dilationẽ Delphis dedit. prima nãq; opinione aduentus Gallorum prohibiti agrestes oraculis fuerant messes uinaq; uillis efferre. cuius rei salutare præceptum non prius intellectum est, ꝙ uini cæterarumq; copiarum abundantia, uelut mora Gallis obiecta, auxilia finitimorum conuenere. Prius itaq; urbem suam Delphi aucti uiribus sociorum permuniuere, quàm Galli uino uelut prædæ incubãtes ad signa reuocarẽtur. Habebat Brẽnus lecta ex omnĩ exercitu peditum. LXV. milia Delphorum, sociorũq; non nisi. XV. milia militum erant, quorum cõtemptu

Brennus ad acuendos suorum animos prædæ ubertatẽ omnibus ostendebat, statuasq; cum quadrigis, quarum ingẽs copia procul uisebatur solido auro fusas esse, plusq; in pondere quàm in specie habere prædæ affirmabat. Hac asseueratione incitati Galli simul et hesterno mero saucii sine respectu periculorum in bellum ruebant. Contra Delphi plus in deo, quàm ĩ uiribus spem ponentes cum cõtemptu hostiũ resistebãt, scandentesq; Gallos è summo mõtis uertice partim saxis, partim armis obruebant. In hoc pertium certamine repẽte uniuersorũ tẽplorũ antistites, simul & ipsi uates, sparsis crinibus, cum insignibus atq; infulis pauidi, uecordesq; in primam pugnantium aciem procurrunt, aduenisse deum clamant, eumq; se uidisse desilientem in templũ per culminis aperta fastigia. dum omnes opem dei suppliciter implorant, iuuenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitesq; ei duas armatas uirgines ex propinquis duabus Dianæ Mineruæq; ædibus occurrisse, nec oculis tãtũ hæc se perspexisse, sed audisse etiam stridorem arcus, ac strepitum armorum. Proinde, ne cunctarẽtur diis antesignanis hostem cædere, & uictoriæ deorũ socios se adiungere, summis obsecrationibus monebant. Quibus uocibus incensi omnes certatim in prælium prosiliunt. præsentiam dei & ipsi statim sensere. nã & terræmotu portio mõtis abrupta Gallorum strauit exercitũ, & confertissimi cunei non sine uulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grãdine & frigore saucios ex uulneribus absumpsit. Dux ipse Brennus cum dolorẽ uulnerũ ferre

re non posset, pugione uitam finiuit. alter ex ducibus, punitus belli authoribus, cum decem milibus sauciorũ citato agmine Græcia excidit. Sed nec fortuna fugientibus commodior fuit. siquidem pauidis nulla sub tectis acta nox, nullus sine labore & periculo dies, assidui imbres, & gelu nix concreta, & fames, & lassitudo. & super hæc maximũ peruigilii malum miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoq;, nationesq;, per quas iter habebant, gaudẽtes, uelut prædã, palantes sectabantur. Quo pacto euenit, ut nemo ex tãto exercitu, qui pauloante fiducia uiriũ etiam deos contẽnebat, uel ad memoriã tantæ cladis, superesset.

LIBER VIGESIMVSQVINTVS.

I Nter duos reges Antigonum & Antiochum statuta pace, cum in Macedoniã Antigonus reuerteretur, nouus eidem repente hostis exortus est. quippe Galli, qui à Brẽno duce, cum in Græciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides uiderentur, peditum. XV. milia, equitum tria milia armauerãt, fugatisq; Getarum, Triballorumq; copiis Macedoniæ imminẽtes legatos ad regem miserunt, qui pacem ei uenalem offerrent, simul & regis castra specularentur. quos Antigonus pro regali munificẽtia ingenti apparatu epularũ ad cœnam inuitauit. Sed Galli expositum grãde auri, argẽtiq; pondus admirantes, atq; prædæ ubertate sollicitati infestiores, quàm uenerant, reuertuntur. quis

bus & elephantos ad terrorem, uelut inusitatas barbaris formas, rex ostendi iusserat, & naues onustas copiis demonstrari, ignarus, quod quibus ostentatione uirium metum se inicere existimabat, eorum animos ut ad opimam prædã sollicitabat. Itaq; legati ad suos reuersi, omnia in maius extollẽtes opes pariter, & negligentiam regis ostendunt, referta auro & argento castra esse, & neq; uallo fossa ue munita, & quasi satis munimenti in diuitiis haberẽt, ita eos omnia officia militaria intermisisse, prorsus quasi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro. Hac relatione auidæ gentis animi satis ad prædam incitabantur. accedebat tamen & exemplum Belgii, qui non magno ante tempore Macedonum exercitum cum rege trucidauerat. Itaq; consentientibus omnibus nocte castra regis aggrediuntur. qui præsentiens tantam tempestatem signum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis in proximam syluam taciti se occultarent. Neq; aliter seruata castra, quàm quod deserta sunt. siquidem Galli, ubi omnia uacantia, nec sine defensoribus modo, uerũ etiã sine custodibus uidẽt, non fugam hostium, sed dolum arbitrantes diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris & intactis munimentis scrutãtes potius, quàm diripientes castra occupauerunt. tũc ablatis, quæ inuenerãt, ad litus conuertuntur. Ibi dum naues incautius diripiunt, à remigibus & ab exercitus parte, quæ eò cum coniugibus & liberis confugerant, nihil tale metuentes trucidantur, tantaq; cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacẽ huius uictoriæ opinio nõ à Gallis tantum, uerum etiam à finitimorum

stritate præstiterit, quam quod Gallorum ea tempestate tãtæ fœcunditatis iuuẽtus fuit, ut Asiam omnẽ uelut exa mine aliquo implerent. Denique neque reges oriẽtis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserint, ne que pulsi regno ad alios, quam ad Gallos cõfugerint. Tantus terror gallici nominis siue armorum inuicta felici tas erat, ut aliter neque maiestatem suam tutari, neque amissam recuperare se posse sine gallica uirtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à Bithyniæ rege inuocati, regnum cum eo parta uictoria diuiserunt, eãque regionem Gallogræciam cognominauerunt. Dũ hæc in Asia geruntur, interim ĩ Sicilia Pyrrhus à Pœnis nauali prælio uictus ab Antigono Macedoniæ rege supplemẽtum militum per legatos petit, denũciãs, ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quæ de Romanis uoluerit, de ipso quæsiturum. quod ubi negatũ legati retulerũt, dissimulatis causis repentinã fingit profectionem, socios interim parare bellum iubet, & arcis tarentinæ custodiam Heleno filio & amico Miloni tradit. Reuersus in Epirum statim fines Macedoniæ inuadit, cui Antigonus cũ exercitu occurrit, uictusque prælio ĩ fugam uertitur. Atque ita Pyrrhus Macedoniã in deditionẽ accepit, & uelu ti dãna amissæ Siciliæ Italiæque acquisito Macedõiæ regno pensasset, relictũ Tarenti filiũ & amicũ arcessit. Antigonus autem cũ paucis equitibus fugæ comitibus repẽte fortunæ ornamẽtis destitutus, amissi regni spe culaturus euentũ, Thessalonicam se recepit, ut inde cũ cõducta Gallorũ mercẽnaria manu bellũ repararet. Rursus à Ptolemæo Pyrrhi filio funditur. uictus cũ

septem comitibus fugiens non recuperandi regni spẽ,
sed salutis latebras ac fugæ solitudines captat. Igitur
Pyrrhus in tanto fastigio regni collocatus, iam nec eo,
ad quod uotis perueniendum fuerat, contẽtus. Græ-
ciæ Asiæq; regna meditatur, nec illi maior ex impe- Pyrrhi ingenium
rio, quàm ex bello uoluptas erat, nec quisquã Pyrrhũ, qua
tulisset impetum, sustinere ualuit. Sed ut ad deuincẽ-
da regna inuictus habebatur, ita deuictis acquisitisq;
celeriter carebat, tanto melius studebat acquirere im-
peria, quàm retinere. Itaq; cum copias Cheronneso
transposuisset, legatiõibus Atheniensiũ & Achiuorũ
Messeniorumq; excipitur. Sed & Græcia omnis ad-
miratione nominis eius simul, & rerum aduersus Ro-
manos Pœnosq; gestarum attoniti aduentum eius ex-
pectabat. Primum illi bellum aduersus Spartanos fu-
it, ubi maiore mulierum, quàm uirorum uirtute ex-
ceptus & Ptolemæum filium, & exercitus partẽ ro-
bustissimam amisit. quippe oppugnanti urbem ad tu- LACÆNAE
telam patriæ tanta multitudo fœminarum cõcurrit, virtus.
ut non fortius uictus, quàm uerecundius recederet.
Porrò Ptolemæũ filiũ eius adeo strenuũ & manu for- Ptolemaei Pyrrhi
tem fuisse tradunt, ut urbẽ Corcyram solus cum sexa- filij virtus
ginta ceperit. idem prælio nauali triremem ex scapha
cum septem insiluerit, captamq; tenuerit. In oppu-
gnatione quoq; Spartanorum usq; in mediam urbem
cum equo procurrerit, ibiq; concursu multitudinis in-
terfectus sit. cuius corpus ut relatũ patri est dixisse
Pyrrhũ ferunt, aliquanto tardius eũ, quàm timuerit ipse,
uel temeritas eius meruerit, occisũ eẽ. Repulsus à Spar-
tanis Pyrrhus Argos petit. ibi dũ Antigonum in urbe

clausum expugnare conatur, inter confertissimos uiolentissime dimicans, saxo de muris iactato occiditur. caput eius Antigono refertur. q uictoria mitius usus filiũ eius Helenum cum Epirotis sibi deditum in regnum remisit. eiq; insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans inter omnes authores fama est, nullum nec eius, nec superioris ætatis regem comparandum Pyrrho fuisse, raroq; non inter reges tantum, uerum etiam ĩter illustres uiros aut uitæ sanctioris, aut iustitiæ probatioris uisum fuisse. Scientiam certe rei militaris in illo uiro tantã fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono tãtis regibus bella gesserit, iuictus semper extiterit. Illyriorum quoq;, Siculorum, Romanorumq;, & Carthaginensium bellis nũquam inferior, plerunq; etiam uictor extiterit. qui patriam certe suam angustam ignobilemq;, fama rerum gestarum, & claritate nominis sui toto orbe illustrem reddiderit.

Pyrrhi laus

LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

POst mortem Pyrrhi, nõ in Macedonia tantum, uerum etiam in Asia Græciaq;, magni bellorum motus fuere. Nã & Peloponesii per proditionem Antigono traditi, & uariante hominum partim dolore, partim gaudio, put singulæ ciuitates aut auxilium de Pyrrho sperauerant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem iungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hũc

turbatarum prouinciarum motũ Epirotarum quoq; urbs ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur. à quo cum multi ex primoribus qui forte ad eum confugerant, occisi, plures in exilium acti essent, Ætolis per legatos postulantibus, ut cõiuges liberosq; exulum redderet, primo negauit, postea quasi pœniteret, proficiscẽdi ad suos omnibus matronis potestatem dedit, diemq; profectiõis statuit. Illæ, quasi in perpetuũ cum uiris exulaturæ, prætiosissima quæq; auferẽtes cum ad portã, quasi uno agmine profecturæ, cõuenissent, omnibus rebus expoliatæ in carcere recluduntur, occisis prius in gremiis matrũ paruulis liberis, uirginibusq; ad stuprũ direptis. Hanc tam sæuam dominationem stupentibus omnibus, princeps eorum Hellanico senex, & liberis orbus, ut qui nec ætatis, nec pignorum respectu timeret, cõuocatos domi fidissimos amicorum in uindictam patriæ hortatur. cunctantibus priuato periculo publicum finire, & deliberandi spacium postulãtibus, accersitis seruis iubet obserari fores, tyrãnoq; nunciari, mitteret, qui cõiuratos apud se cõprehenderet, obiectans singulis se, qui liberandæ patriæ author esse non possit, desertæ ultorẽ futurũ. Tunc illi ancipiti periculo circũuenti honestiorẽ uiã eligentes coniurant in tyranni necẽ, atq; ita Aristotimus quinto, posteaquam tyrannidem occupauerat, mense opprimitur. Interea Antigonus, cũ multiplici bello & Ptolemæi regis, & Spartanorũ premeretur, nouusq; illi hostis Gallogræciæ exercitus affluxisset, in speciẽ castrorũ parua manu aduersus cæteros relicta, aduersus Gallos totis uiribus proficiscitur. Quibus

ARISTOTIMO

HELLANICO

cognitis Galli, cum & ipsi se prælio pararent, in auspicia pugnæ hostias cædũt. quarum extis cũ magna cædes interitusq; omnium prædiceretur, non in timorem sed in furorem uersi, sperantesq; deorum minas expiari cæde suorum posse, cõiuges & liberos suos trucidant, auspicia belli à parricidio incipientes. tanta rabies feros animos inuaserat, ut non parcerent ætati, cui etiam hostes pepercissent, bellumq; internecinum cum liberis liberorumq; matribus gererent, pro quibus bella suscipi solent. Itaq; quasi scelere uitam uictoriamq; redemissent, sicut erant cruenti ex recenti suorum cæde in prælium non meliore euentu, quàm omine proficiscuntur. siquidem pugnãtes prius parricidiorum furiæ, quàm hostes circunuenere, obuersantibusq; ante oculos manibus interemptorũ omnes occisione cæsi. tanta strages fuit, ut dii pariter cum hominibus consensisse in excidiũ parricidarum uiderẽtur. Post huius pugnæ euẽtum Ptolemæus & Spartani uictorem hostium exercitum declinãtes in tutiora se recipiunt. Antigonus quoq; ubi eorũ discessum uidet recenti adhuc ex priori uictoria militum ardore, bellum Athenienſibus infert. In quo cũ occupatus esset, interim Alexander rex Epiri ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiẽs, fines Macedoniæ depopulatur. aduersus quem cum reuersus à Græcia Antigonus esset, trãsitione militum destitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. Huius filius Demetrius puer admodum absente patre reparato exercitu non solũ amissã Macedoniam recepit, uerum etiam Epiri regno Alexandrum spoliat. tãta uel mobilitas militum, uel for

tunæ uarietas erat, ut uicissim reges nūc exules, nūc reges uiderentur. Igitur Alexander cum exul ad Arcadas confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quã sociorū auxilio, in regnū restituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum Agas decedit, qui ante infirmitatem Berenicen unicam filiam ad finienda cum Ptolemæo fratre certamina filio eius despōderat. Sed post mortem regis mater uirginis Arsinoe, ut inuita se contractum matrimoniū solueret, misit, qui ad nuptias uirginis regnumq; Cyrenarum Demetriū fratrem regis Antigoni à Macedonia accersirent, qui & ipse ex filia Ptolemæi procreatus erat. Sed nec Demetrius morā fecit. Itaq; cum secundante uento celeriter Cyrenas aduolasset, fiducia pulchritudinis, qua nimis placere socrui cœperat, statim à principio superbus, regiæ familiæ militibusq; impotens erat, studiumq; placendi à uirgine in matrem contulerat. quæ res suspecta primo uirgini, deinde popularibus militibusq; inuisa fuit. Itaq; uersis omnium animis in Ptolemæi filium insidiæ Demetrio comparantur. cui, cum in lectum socrus concessisset, percussores immittuntur. sed Arsinoe audita uoce filiæ ad fores stātis & præcipiētis, ut matri parcerent, adulterum paulisper corpore suo protexit. quo interfecto Berenice & stuprum matris salua pietate ulta est, & in matrimonio sortiēda iudicium patris subsecuta.

Agas
Berenice
Arsinoe.

LIBER VIGESIMVSSEPTIMVS.

Ortuo Syriæ rege Antiocho, cum in locum eius filius Seleucus succeßisset, hortante matre Laodice, quæ inhibere debuerat, auspicia regni à parricidio cœpit. quippe Berenicen nouercam suam sororem Ptolemæi regis Ægypti cum paruulo fratre ex ea suscepto interfecit. quo facinore perpetrato & infamiæ maculam subiit, & Ptolemæi bello se implicuit. Porrò Berenice cum ad se interficiendam missos didicisset Daphnæ se claudit. ubi cum obsideri eam cum paruulo filio nunciatum ciuitatibus Asiæ esset, recordatione paternæ maiorũq; eius dignitatis, casum tam indignæ fortunæ miserantes auxilia ei omnes misere. Fater quoq; Ptolemæus periculo sororis excitus, relicto regno cum omnibus uiribus aduolat. Sed Berenice ante aduentum auxiliorum, cum ui expugnari non posset, dolo circumuenta trucidatur. Indigna res omnibus uisa. Itaque cum uniuersæ ciuitates, quæ defecerant, ingentem classem comparassent, repẽte exẽplo crudelitatis exterritæ, simul & in ultionẽ eius, quam defensuri erant, Ptolemæo se tradũt. qui nisi in Ægyptum domestica seditione reuocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset. tãtum uel illi odium parricidiale scelus, uel huic fauorem indigne interemptæ mors sororis attulerat. Post discessum Ptolemæi Seleucus, cum aduersus ciuitates, quæ defecerant, ingẽtem classem comparasset, repente, ueluti diis ipsis parricidium uindicantibus, orta tempestate classem

naufragio

naufragio amittit, nec quicquam illi ex tanto apparatu, praeter nudum corpus, & spiritum, & paucos naufragii comites, residui fortuna fecit. misera quidē res, sed optanda Seleuco, fuit. siquidem ciuitates, quae odio eius ad Ptolemaeum transierant, uelut diis arbitris satisfactum sibi esset, repentina animorum mutatione in naufragii misericordiam uersae imperio se eius restituunt. Laetus igitur malis suis, & damnis ditior redditus, uelut par uiribus, bellū Ptolemaeo īfert. Sed quasi ad ludibriū tantum fortunae natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quam ut amitteret, uictus praelio nō multo, quam post naufragium, comitatior trepidus in Antiochiam cōfugit. Inde ad Antiochum fratrem literas fecit, quibus auxilium eius implorat, oblata ei Asia intra fines Tauri montis in praemiū latae opis. Antiochus autem, cum esset annos. XIIII. natus, supra aetatem regni auidus occasionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit, sed latronis more totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam uirilemque sumit audaciam. unde Hierax est cognominatus, quia non hominis, sed accipitris ritu in alienis eripiēdis uitam sectaretur. Interea Ptolemaeus cū audisset regem Antiochum in auxiliū Seleuco uenire, ne cum duobus uno tēpore dimicaret, in annos. X. cum Seleuco pacem facit. sed pax ab hoste data interpellatur à fratre. qui cōducto Gallorū mercenario exercitu pro auxilio bellū, pro fratre hostem se imploratus exibuit. In eo praelio uirtute Gallorū uictor quidē Antiochus fuit, sed Galli arbitrantes Seleucum in praelio cecidisse, in ipsum Antiochum arma uertunt, liberius depopulaturi Asiam, si omnē stirpē

regiam extinxissent. Quod ubi sentit Antiochus, uelut à prædonibus auro se redemit, societatemq; cum mercenariis suis iūgit. Interea rex Bithyniæ Eumenes sparsis cōsumptisq; fratribus belloītestinæ discordiæ, quasi uacantem Asiæ possessionem inuasurus uictorē Antiochum Gallosq; aggreditur, nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione integer ipse uiribus superat. ea nanq; tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur, & uti quisq; fortior fuisset, Asiā, uelut prædā, occupabat. Seleucus & Antiochus fratres bellum ꝓpter Asiam gerebant. Ptolemæus rex Aegypti sub specie sororiæ ultionis Asiæ inhiabat. Hinc Bithynius Eumenes, inde Galli semper mercenaria manus Asiam depopulabātur. interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inueniebatur. Victo Antiocho cum Eumenes maiorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres perdito præmio, ꝓpter qđ bellum gerebant, cōcordare potuerunt. sed omisso externo hoste in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo uictus multorum dierum fuga fatigatus tādem ad socerum suū Artamenem regem Cappadociæ peruehitur. à quo cum primum benigne susceptus esset, iteriectis diebus cognito, quod sibi insidiæ pararētur, salutem fuga quæsiuit. Igitur cum profugo nusquā locus tutus esset ad Ptolemæum hostē, cuius fidem tutiorem, quàm fratris, existimabat, decurrit, memor uel quæ facturus fratri esset, uel quæ meruisset a fratre. Sed Ptolemæus nō amicior ei dedito, ꝙ hosti, factus, seruari eum arctissima custodia iubet. Hinc quoq; Antiochus opera cuiusdam meretricis ad

iutus,

Antiochi, a Seleuci fratris interitus.

iutus, quam familiarius cognouerat, deceptis custodibus, labitur, fugiensq; à latronibus interficitur. Seleucus quoq; iisdem fermè diebus, amisso regno, equo praecipitatus finitur. sic fratres, quasi germanis casibus, exules ambo post regna, scelerum suorum poenas luerunt.

LIBER VIGESIMVS OCTAVVS.

Olympias Pyrrhi Epirotae regis filia, amisso marito eodemq; germano fratre Alexandro, cum tutelam filiorum ex eo susceptorũ Pyrrhi & Ptolemaei, regniq; administrationem ipsa recepisset, ab Ætolis partem Acarnaniae, quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere uolẽtibus ad regem Macedoniae Demetrium decurrit, eiq; habenti uxorem Antiochi regis Syriae sororem filiam suã Pythiam in matrimoniũ tradidit, ut auxilium, quod misericordia non poterat, iure cognationis obtineret. Fiũt igitur nuptiae, quibus & noui matrimonii gratia acquritur, & ueteris offẽsa contrahitur. nam prior uxor, uelut matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit, eumq; in mariti bellum impellit. Acarnanes quoq; diffisi Epirotis aduersus Ætolos auxiliũ Romanorum implorantes, obtinuerunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denunciarẽt Ætolis pr̃sidia ab urbibus Acarnaniae deducerent, paterẽturq; esse liberos, qui soli quõdam aduersus Troianos auctores originis suae auxilia Graecis nõ miserunt. Sed

Ætoli legationem Romanorum superbe audierunt, Pœnos illis & gallos, à quibus tot bellis uexati, toties occidione sint cæsi, exprobrantes, dicentesq; prius illis portas aduersus Carthaginenses aperiẽdas, quas clauserit metus punici belli, ꝙ in Græciam arma transferenda. meminisse deinde iubent, quibus minentur aduersus Gallos urbem suam eos tueri non potuisse, captamq; non ferro defendisse, sed auro redemisse. quam gentem se aliquanto maiori manu Græciam igressam non solum nullis externis uiribus, sed ne domesticis quidem totis adiutos uniuersam delesse, sedemque sepulchris eorum præbuisse, quam illi urbibus īperioq; suo proposuerant. Contra Italiam trepidis ex recenti urbis suæ incendio Romanis uniuersam fermè à Gallis occupatam. Prius igitur illis Gallos Italia pellendos, ꝙ minetur Ætolis, priusq́ꝫ sua defendenda, quàm aliena appetenda. Quos autem homines Romanos esse; nempe pastores, qui latrocinio iustis dominis ademptum solum teneant, qui uxores, cum propter originis dehonestamenta non inuenirent, ui publica rapuerint, qui denique urbem suam parricidio condiderint, murorũq; fundamenta fraterno sanguine asperserint. Ætolos autem principes Græciæ samper fuisse, & sicut dignitate, ita & uirtute cæteris præstitisse. solos deniq; esse qui Macedonas īperio terrarum florentes semper contempserint, qui Philippum regẽ non timuerint, qui Alexandri Magni post Persas Indosq́ꝫ deuictos, cũ oẽs nomẽ eius horrerẽt, edicta spreuerit. Monere igitur se Romanos, contenti sint fortuna præsenti, nec prouocent arma, quibus & Gallos cæsos, &

Macedonas

Macedonas contemptos uideant. Sic dimissa legatiōe Romanorum, ne fortius locuti, quàm fecisse uiderentur, fines Epiri regni & Acarnaniæ depopulātur. Iā Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus successerat. qui cū hostibus instructo exercitu obuius processisset, infirmitate correptus in itinere decedit. Olympias quoq; gemino funerū uulnere afflicta, ægrum spiritum trahens, non diu filiis supreuixit. Cum ex gente regia sola Nereis uirgo cū Laodamia sorore supe(ss)ent, Nereis nubit Geloni Siciliæ tyrāni filio. Laodamia autem, cū in aram Dianæ confugisset, cōcursu populi interficitur. Q(uo)d facinus dii immortales assiduis cladibus gentis, & p(ro)pè interitu totius populi uindicauerunt. nam sterilitatem famemq; passi, & intestina discordia uexati, externis ad p(o)stremum bellis penè consumpti sunt. Milo quoque Laodamiæ percussor in furorem uersus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis uisceribus. XII. die interiit. Iis in Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex relicto filio Philippo paruulo admodū decedit. cui Antigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se cōstituere laborat. Interiecto deinde tempore cum seditione minaci Macedonum clausus in regia teneretur, in publicū sine satellitibus p(ro)cedit, proiectoq; in uulgus diademate ac purpura, dare hæc eos alteri iubet, qui aut imperare illis sciat, aut cui parere ipsi sciant, se adhuc inuidiosum illud regnum, non uoluptatibus, sed laboribus ac periculis sentire. commemorat deinde beneficia sua, ut defectionem sociorū uindicauerit, ut Dar

danos Thessalosq; exultātes morte Demetrii regis cō pescuerit, ut deniq; dignitatem Macedonum non solum defenderit, uerum etiam auxerit. quorum si illos pœniteat, deponere se imperium, & reddere illis munus suum, quia regem quærant, cui imperent. Cum populus pudore motus recipere eum regnum iuberet, tandiu recusauit, donec seditionis authores supplicio traderentur. Post hæc bellum Spartanis infert, qui soli, Philippi Alexandriq; bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contempserant. Inter duas nobilissimas gentes bellum summis utrinq; uiribus fuit. cum hi pro uetere Macedonū gloria, illi nō solum pro illibata libertate, sed etiam pro salute certarent. uicti Lacedæmonii, nō ipsi tantum, sed ēt coniuges liberiq; magno aīo fortunam tulere. nemo quippe in acie saluti pepercit, nulla amissum cōiugē fleuit. Filiorū mortē senes laudabant, patribus in acie cæsis filiæ gratulabantur. suā uicē oēs dolebant, qđ non & ipsi pro patriæ libertate cecidissent. Patentibus oēs domibus saucios excipiebant, uulneratos curabant, lapsos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio, magis omnes publicam, quàm priuatam fortunā lugebant. Inter hæc Cleomenes rex post multas hostium cædes toto corpore, suo pariter et hostiū cruore madens, superuenit. ingressusq; urbem non humi consedit, non cibum aut potum poposcit, non deniq; armorum onus deposuit, sed acclinis parieti, cum quatuor milia sola ex pugna superfuisse cōspexisset, hortatur ut se ad meliora reipu. tempora reseruarent, tum cum coniuge & liberis Ægyptum ad Ptolemæum proficiscitur.

Spartani uicti ab Antigono.

Cleomenes

ficiſcitur. à quo honorifice ſuſceptus diu & in ſumma dignitate regis uixit. Poſtremo poſt Ptolemæi mortē à filio eius cū oī familia interficitur. Antigonus autē cæſis occidione Spartanis fortunam tantæ urbis miſeratus, à direptione milites ꝓhibuit, ueniamq; his, qui ſuperfuerant, dedit. Præfatus bellum ſe cum Cleomene, non cum Spartanis habuiſſe, cuius fuga, omnis ira eius finita ſit, nec minori ſibi gloriæ fore, ſi ab eo ſeruata Lacedæmon, à quo ſolo capta ſit, ꝑderetur. parcere igitur ſe ſolo urbis, ac tectis, quoniam hoīes, qbus parceret, non ſupꝑfuiſſent. nec multo poſt ipſe decedit, regnūq; Philippo pupillo anno, XIIII. nato tradidit.

LIBER XXIX.

Iſdem fermè temporibus propè uniuerſi orbis imperia noua regum ſucceſſione mutata ſunt. nam in Macedonia Philippus, mortuo Antigono tutore, eodemq; uictrico, XIIII. annorum cū eſſet, regnū ſuſcepit, & in Aſia interfecto Seleuco impubes adhuc rex Antiochus cōſtitutus eſt. Cappadociæ regnū quoq; Ariarathi puero admodū pater ipſe tradiderat. Ægyptum, patre ac matre interfectis, occupauerat Ptolemæus, cui ex facinoris crimine cognomentum Philopatori ex contrario fuit. Spartani in locum Cleomenis ſuffecerunt Lycurgum. Et, ne qua temporibus mutatio deeſſet, apud Carthaginenſes ætate adhuc immatura dux Annibal conſtituitur, nō penuria ſeniorū, ſed odio Romanorum, quo

imbutum eum à pueritia sciebant. fatale non tam Romanis, quàm ipsi Africæ malum. His regibus pueris licet nulli senioris ætatis rectores erant, tamen in suorũ quibusque maiorum uestigia nitentibus, magna indoles uirtutis emicuit. Solus Ptolemæus sicut scelestus i occupando regno, ita & segnis in administrando fuit. Philippum Dardani cæteriq; finitimi populi, quibus uelut immortale odiũ cum Macedonum regibus erat, contemptu ætatis assidue lacessebant. contra ille summotis hostibus non contentus sua defendisse, etiã Aetolis bellum inferre gestiebat. quæ agitantem illum Demetrius rex Illyriorum, nuper à Paulo Romano consule uictus, supplicibus precibus aggreditur, iniuriam Romanorum querens, qui non contenti Italiæ terminis, imperium spe improba totius orbis amplexi, bellũ cum omnibus regibus gerant. sic illos Siciliæ, sic Sardiniæ, Hispaniæq;, sic deinde totius Africæ imperiũ affectantes bellum cum Pœnis et Annibale suscepisse. sibi quoq; non aliam ob causam, quàm quod Italiæ finitimus uidebatur, bellum illatũ, quasi nefas esset aliquem regem iuxta imperii eorum terminos esse, sed & ipsi cauendum esse exemplum, cuius quanto ppius nobiliusq; sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. Super hæc cedere se illi regno, quod Romani occupauerint, profitetur, gratius habiturus, si in possessione imperii sui socium potius, quàm hostẽ uideret. Huiuscemodi oratione impulit Philippũ, ut omissis Ætolis bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod iam uictos ab Annibale apud Thrasimenum lacum audierat. Itaq;, ne multis bellis

eodem

eodem tempore grauaretur, pacem cum Ætoliis fecit, non quasi alio bellum translaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, quam nunquam in maiori periculo fuisse affirmabat. siquidem cõsurgentibus ab occidente nouis Pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græcia & Asia sit mora, dũ inter se bello discrimen imperii faciunt, cæterũ statim uictoribus transitum in orientem fore. uidere se itaq; ait consurgentem in Italia nubem illam trucis & cruẽti belli, uidere tonantem ac fulminantem ab occasu procellam, quam in quascũq; terrarum partes uictoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam. Frequẽter Græciam ingentes motus passam, nũc Persarum, nunc Gallorũ, nũc Macedonum bellis, sed omnia illa ludum fuisse existimaturos, si ea, quæ nũc in Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit. cernere se q̃ cruenta & sanguinaria inter se bella utriq; populi, & uiribus copiarum & ducũ artibus, gerant, quæ rabies solo finiri partis alterius interitu sine ruina finitimorum nõ possit. Feros igitur animos uictorũ minus quidem Macedoniæ, q̃ Græciæ timendos, quia remotior & in uindictã sui robustior sit. Scire tamen se eos, qui tantis uiribus concurrãt, nõ contẽtos hoc fine uictoriæ fore, metuendũq; sibi quoq; certamẽ eorũ, qui superiores extiterũt. Hoc prætextu, finito cũ Ætolis bello, nihil aliud q̃ Pœnorum Romanorũq; bella respiciens singulorũ uires perpendebat. Sed nec Romani, q̃bus Pœni et Annibal in ceruicibus erãt, soluti metu macedonico uidebãtur. Nã terrebat eos et uetus Macedonũ uirtus, et deuicti oriẽ

tis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulatio nis incensus, quem promptum ad bella industriumq; cognouerāt. Igitur Philippus cum iterato prælio uictos à Pœnis Romanos didicisset, aperte hostē se his professus, naues, quibus in Italiam exercitū traiiceret, fabricare cœpit. Legatum deinde ad Annibalē iungēdæ societatis gratia cum epistolis mittit. qui comprehensus, & ad senatum perductus incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur. Postea uero cum Romanis nūciatum esset in Italiam Philippum copias traiecturum, Leuinium prætorem cum instructis nauibus ad prohibendum transitum mittunt. qui cum in Græciā uenisset, promissis multis impulit Aetolos bellum aduersus Philippum suscipere. Philippus quoq; Achæos in Romanorum bella solicitat. Interea & Dardani Macedoniæ fines uastare cœperūt, abductisq;. XX. milibus captiuorū Philippū à Romano bello ad tuendum regnum reuocarunt. Dum hæc aguntur Leuinius prætor inita cum Attalo rege societate, Græciam populatur. quibus cladibus perculsæ ciuitates auxilium petentes Philippum legationibus fatigant, nec nō & Illyriorū rex lateri eorū hærens assiduis precibus promissa exigebat. Super hæc uastati Macedones ultionem flagitabant. Quibus tot tantisq; obsessus rebus, cui rei primo occurreret ambigebat, omnibus tamen propediē auxilia se missurum pollicetur, nō quia facere posset, quæ promittebat, sed ut spe impletos in societatis iure retineret. Prima tamē illi expeditio aduersus Dardanos fuit, qui absentiā eius aucupātes ma

iore belli mole Macedoniæ imminebāt. Cum Romanis quoq; pacem facit contentus interim bellum macedonicū distulisse. Philopœmeni Achæorū duci, quē ad Romanos sociorum animos sollicitare didicerat, insidias prætendit. quibus ille cognitis uitatisq;, discedere ab eo Achæos authoritate sua coegit.

LIBER XXX.

PHilippo in Macedonia magnis rebus intento, Ptolemæi in Ægypto diuersi mores erant. nam regno parricidio obtento, & ad necem utriusq; parentis cæde etiam fratris adiuncta, ueluti rebus feliciter gestis luxuriæ sese tradiderat, & regisq; mores omnes secuta regio erat. Itaq; non amici tantum præfectiq;, uerum etiam omnis exercitus, depositis militiæ studiis, ocio ac desidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis Antiochus rex Syriæ, ueteri inter se regnorum odio stimulāte, repētino bello multas urbes eius oppressit, ipsamq; Aegyptum aggreditur. Trepidat igitur Ptolemæus, legationibus missis, quibus uires paret, morari Antiochum. Magno deinde in Græcia exercitu conducto secundum prælium facit, spoliassetq; regno Antiochum, si fortunam uirtute iuuisset. Contentus recuperatione urbium, quas amiserat, factaq; pace auide materiam quietis arripuit. reuolutusque in luxuriam, occisa Euridice uxore eademq; sorore sua, Agathocleæ, meretricis illecebris capitur. atq; ita omnem magnitud

nem nominis ac maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conuiuiis consumit. adduntur instrumenta luxuriæ tympana & crepūdia, nec iam spectatur rex, sed magister nequitiæ neruorum oblectamenta modulatur. Hæc primo labētis regiæ tacita pestis & occulta mala fuere. Deinde crescente licentia, iam nec parietibus regiæ domus contineri meretricis audacia potest, quam proteruiorē sociata cū Agathocle fratre ambitiosæ pulchritudinis scorto cotidiana regis stupra faciebant. Accedebat & mater Euanthe, quæ geminæ sobolis illecebris deuinctum regem tenebat. Ita ꝙ non contentæ rege, iam etiam regnum possident, iā in publico uisuntur, iam salutantur, iam comitantur. Agathocles regis lateri iūctus, ciuitatem regebat, tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant, nec quisquā in regno suo minus, ꝙ ipse rex poterat. Cū interim relicto quinquēni ex Eurydice sorore filio moritur, sed mors eius, dū pecuniā regiā mulieres rapiunt, & imperium, inita cum perditissimis societate, occupare conātur, diu occulta fuit. re tamē cognita concursu multitudinis Agathocles occiditur, et mulieres in ultionē Eurydices patibulis suffigūtur. Morte regis & supplicio meretricū uelut expiata regni infamia legatos Alexādrini ad Ro. misserūt orantes, ut tutelā pupilli susciperent, tuerenturq; regnum Ægypti, quod iā Philippū et Antiochū facta inter se pactiōe diuisisse dicebāt. Grata legatio Romanis fuit causam belli quærētibus aduersus Philippū, qui insidiatus eis tēporibus punici belli fuerat. Huc accedebat, quod Pœnis et Annibale superato, nullius magis

Alexandrini Legati ad Ro. ut tutelā pupilli susciperent.

arma metuebant, reputantibus quantum motū Pyrrhus parua manu Macedonū in Italia fecisset, quantasq; res Macedones in oriēte gessissent. Mittūtur igitur legati, qui Antiocho et Philippo, ut à regno Ægipti abstineant, nuncient. mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administraret. Dum hæc agūtur, interim legati Attali regis Pergami et Rhodiorū iniurias Philippi regis querentes Romā uenerūt, quæ res omnem cunctationem Macedonici belli senatui exemit. Statim prætextu ferendi auxilii sociis, bellū aduersus Philippū decernitur, legionesq; cū cōsule in Macedoniam mittuntur. nec multo post tēpore tota Græcia fiducia Romanorū, aduersus Philippū spe pristinæ libertatis erecta, bellū ei intulit. atq; ita cū rex undiq; urgeretur, pacē petere cōpellitur. Deinde cū expositæ cōditiōes pacis à Romanis essent repetere sua et Attalus, et Rhodii, et Achæi, & Ætoli cœpere. Cōtra Philippus adduci se posse, ut Romanis pareat, cōcedebat, cæterū indignū esse, Græcos à Philippo & Alexādro maioribus suis uictos, & sub iugū Macedonici imperii subactos, uelut uictores, leges pacis sibi dicere, qbus prius sit ratio seruitutis reddēda, q̄ libertas uindicāda. Ad postremū tamē eo petēte, induciæ duorū mensiū sunt datæ, ut pax, q̄ in Macedonia nō conueniebat, Romæ à senatu peteretur. Eodē anno īter insulas Theramenē & Therasiā medio utriusq; ripæ et maris spacio terræmotus fuit. In quo cū admiratiōe nauigātiū repēte ex pfundo cū calidis aq̄s insula emersit. In Asia uero eodē die motus terræ Rhodū multasq; alias ciuitates

graui ruinarum labe cōcussit. quasdam solidas absorbuit. quo prodigio territis omnibus uates cecinere, oriens Romanorum imperium uetus Græcorum ac Macedonum uoraturum. Interim à senatu repudiata pace Philippus in societatem belli Nabim tyrānum sollicitat. atque ita cum in aciem exercitum instructis è diuerso hostibus produxisset, hortari suos cœpit. Referēdo Persas, Bactros, Indosq́;, & omnem Asiam orientis fine à Macedonibus perdomitā, tātoq́; fortius hoc bellum, quàm illa, sustinendum, quanto sit libertas imperio carior. Sed & Flaminius Romanorum cōsul relatione rerum recētissime gestarum suos stimulabat in prælium, ostēdendo hinc Carthaginem cū Sicilia, inde Italiā & Hispaniam Romana uirtute perdomitas, nec Annibalē Alexandro quidem magno postponendum, quo Italia pulso, Africā ipsam tertiam partem mundi superauerint. Sed nec Macedonas ueteri famā, sed præsentibus uiribus æstimandos, quia nō cū Alexandro Magno, quem inuictum audiuerant, nec cum exercitu eius, qui totū orientem deuicerat, bellū gerant, sed cū Philippo puero immaturæ ætatis, qui regni terminos aduersus finitimos ægre defendat, & cum iis Macedonibus, qui non ita pridem Dardanis prædæ fuerunt. illos maiorum decora, se suorum militum cōmemorare. nō. n. alio exercitu Annibalem & Pœnos & totum fermè occidentem, sed iis ipsis, quos in acie habeat, militibus subactos. His adhortationibus utrinque concitati milites prælio concurrunt, alteri orientis, alteri occidentis imperio gloriantes, ferentesq́; in bellū alii maiorū suorū antiquā & obsoletam

gloriā, alii uirentē recētibus experimētis uirtutis flo rē. sed Macedonas romana fortuna uicit. Fractus itaq; bello Philippus pace à Flaminio cōsule petita nomē qdē regiū retinuit, sed oībus Græciæ urbibus, uelut regni mēbris, extra terminos antiquæ possessionis amissis, solā Macedoniā retinuit. Offensi tamē Aetoli quia non ex arbitrio eorū Macedonia quoq; adēpta regi, & data sibi in præmiū belli esset, legatos ad Antiochū mittūt, qui eū adulatione magnitudinis in Romana bella, spe societatis uniuersæ Græciæ, īpellerēt.

LIBER TRIGESIMVS PRIMVS.

Mortuo Ptolemæo Philopatore rege Ægypti, contemptaq; paruuli filii eius ætate, qui in spem regni relictus præda etiam domesticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum statuit. Itaq; Phenicen cæterasq; Syriæ quidem, sed iuris Ægypti ciuitates cum inuasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui denunciarent ei, abstineret à regno pupilli postremis patris precibus fidei suæ traditi. qbus spretis interiecto tempore alia legatio superuenit, quæ, omissa pupilli persona, ciuitates iure belli factas populi Romani in integrum restitui iubebat. abnuenti bellum denuntiatur. quod ille facile susceptum infeliciter gessit. Eodem tempore & Nabis tyrannus multas Græciæ ciuitates occupauerat. Igitur senatus ne eodem tempore duplici bello Romanæ uires detinerentur, scripsit Flaminio, si ei uideatur, sicuti Ma-

cedoniam à Philippo, ita Græciam à Nabide libera-ret. ob quam causam imperium ei prorogatū est. Ter-ribile quippe Antiochi bellū Annibalis nomen faciebat, quē æmuli eius occultis mandatis cū Antiocho iniisse societatem apud Romanos criminabantur, negātes eū æquo aīo sub legibus uiuere assuetum imperio, & im moderata licentia militari, semperq; tedio quietis ur-banæ nouas belli causas circunspicere, quæ & si falsa nunciata fuissent, apud timentes tamen pro ueris habe bantur. Deniq; senatus metu perculsus ad speculādos actus Annibalis legatum in Africam Gn. Seruiliū mittit, eiq; tacitis mandatis præcipit, ut si posset eū per æmulos eius interficeret, metuq; inuisi nominis tādē populū Romanū liberaret. Sed res Annibalem non diu latuit, uirū ad prospicienda cauendaq; pericula pe ritum, nec minus in secundis aduersa, quàm in aduersis se cunda cogitātem. Igitur cum tota die in oculis princi pum legatiq; Romani in foro Carthaginēsium obuer satus fuisset, in supremū appropinquāte uespere equū conscēdit, & rus urbanū, quod prope litus maris ha bebat, ignaris seruis iussisq; ad portū diuertentem op-periri, contēdit. Habebat ibi naues cum remigibus oc culto sinu litoris absconditas. erat etiā grandis pecu-nia in eo agro præparata, ut cum res exegisset, nec fa-cultas fugam, nec inopia moraretur. Lecta igitur ser-uorum iuuentute, quorum copiam Italicorū captiuo rum numerus augebat, nauem cōscendit, cursumque ad Antiochum dirigit, postera autem die ciuitas pricipē suum, ac tum cōsulem in foro expectabat. Quem ut profectum nunciatū est, nō aliter, quàm si urbs capta eēt,

Ad Antiochum fugit Annibal.

omnes

omnes trepidauere, exitiosamq; sibi fugā eius omina ti sunt. Legatus uero Romanus quasi bellum iam illatum Italiæ ab Annibale esset, tacitus Romam reuertitur, trepidumq; nunciū refert. Interim Flaminius in Græcia iuncta cum quibusdam ciuitatibus societate Nabidem tyrānum duobus continuis prælijs subegit, & grauiter fractum, uelut exanguem, in regno reliquit. Sed libertate Græciæ restituta reductis ab urbibus præsidiis, cum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, uelut uacua rursus possessione sollicitatus, multas ciuitates repentino bello inuasit, quibus rebus exterriti Achæi, ne uicinum malū etiā ad se serperet, bellum aduersus Nabidem decernunt, ducemq; prætorem suum Philopœmenem insignis industriæ uirum constituūt. cuius in eo bello tanta uirtus enituit, ut opinione omnium compararetur Flaminio Romano imperatori. Eodem tempore Annibal, cum ad Antiochum peruenisset, uelut deorum munus excipitur. Tantusq; eius aduētu ardor aīo regis accessit, ut non tā de bello, q̄ de præmiis uictoriæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana uirtus erat, negabat opprimi Romanos, nisi in Italia, posse. ad hoc sibi centū naues & decem milia peditum, & mille equites poscebat. Promittens hac manu non minus bellū, quàm gesserit, Italiæ restauraturum, & in Asia regi sedenti aut uictoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones relaturum. Quippe & hispanis bello flagrātibus ducem tantum deesse, & Italiam notiorem sibi nunc, quàm pridem fuisse. sed nec Carthaginem quieturam, sociamq; se sine mora præbituram. Cum

regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem unus ex comitibus Annibalis, q in bellum cupidos hortetur Annibalemq; cum copiis affuturum nunciet, nihil di- cat patribus nisi animos Carthaginē sium deesse, Asiā & uires belli & sumptum præbituram. Hæc cum re- lata Carthaginem essent, nuncius ipse ab inimicis An nibalis comprehenditur, & perductus in senatum, cū interrogaretur, ad quem missus esset, punico usus inge nio respondit, se ad uniuersum senatum missum. nec. n. hoc opus singulorū, sed uniuersorū esse. Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam pu blicam conscientiā mittant, tacitus conscensa naue ad Annibalem reuertitur. Quo cognito Carthaginenses statim rem Romam ꝑ legatū deferunt. Romani quoq; ad Antiochum legatos misere, qui sub specie legatiōis & regis apparatum specularentur, & Annibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloq̄o suspectū inuisumq; regi facerent. Itaq; legati, cū Ephesi conue nissent Antiochum, mandata ei senatus tradunt. dū re sponsum expectant, oībus diebus assidui cū Annibale fuerunt, dicentes timide eū à patria recessisse, cū pacē Romani non tam cum republica, q̄ cū eo factam sum ma fide custodiant, nec bella eum Romanorum magis odio, q̄ patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoq; etiā spiritus ipse debeatur. has enī publicas iter populos, non priuatas inter duces, bellandi causas esse, inde res gestas eius laudare, quarum sermone lætus sæpius cu pidiusq; cum legatis colloquitur, ignarus quod pro fa miliaritate Romana odiū sibi apud Regem crearet. quippe Antiochus tam assiduo colloquio reconciliatā

cum Romanis gratiam existimãs, nihil ad eum (sicut solebat) referre, expertẽq; totius consilii & ueluti hostem proditoremq; suum odisse cœpit. quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, ut contentus terminis Asiæ esset, nec ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret. quibus spretis non accipiendum bellum statuit, sed inferendum. Dicitur cum frequenter de bello consilium habuisset remoto Annibale, tandem eum uocari iussisse, non ut ex sententia eius aliquid ageret, sed ne per omnia eum spreuisse uideretur, omnibusq; progatis postremum interrogasse se, quo ille animaduerso intelligere se professus est, non quia egeat cõsilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se uocatum, tamen & odio Romanorum, et amore Regis, apud quẽ solum tutũ sibi exiliũ relictum sit, se uiã gerendi belli edisserturũ. ueniam deinde libertati præfatus, nihil se aut consiliorũ aut cœptorũ præsentiũ probare ait, nec sedem belli Græciã sibi placere, cũ Italia uberior materia sit. quippe Romanos uinci non nisi armis suis posse, nec Italiã aliter, quã italicis uiribus subigi. siquidẽ diuersum cæteris mortalibus esse illud & belli genus & hoĩum, aliis bellis plurimum momenti habere priorem aliquã cepisse occasionem loci tẽporisq;, agros rapuisse, urbes aliquas expugnasse, cũ Romão seu occupaueris prior aliqua ratione, seu uiceris, tamen etiam cum uicto & iacente luctandum esse. quam ob rem si quis eos in Italia lacesseret, suis eos opibus, suis uiribus, suis armis posse uincere, sicut ipse fecerit. sin uero quis illis Italia uelut fonte uirium cesserit, perinde

Italiaz haud aliter q Italicis virib. subigi.

Romani foris inuicti domi fragiles.

falli, ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis deriuare, sed concretis iam aquarum molibus auertere uel exsiccare uelit. Hoc & secreto se cẽsuisse, ultroq; ministerium consilii sui obtulisse, & nunc præsentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem cum Romanis gerendi belli, eosq; foris inuictos, domi fragiles esse. prius nãq; eos urbe, q̃ imperio, prius Italia, q̃ prouinciis exui posse. quippe & à Gallis captos, & à se ꝓpe deletos esse, neq; se unq̃ uictũ prius, q̃ terris eorũ cesserit, reuerso Carthaginẽ statim cum loco fortunam belli mutatam. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant, non utilitatem rei cogitantes, sed uerẽtes, ne probato cõsilio eius, primum apud regem locũ gratiæ occuparet. at Antiocho nõ tam cõsilium, quàm author, displicebat, ne gloria uictoriæ Annibalis, non sua, esset. Omnia igitur uariis assentatorum adulationibus corrumpebantur, nihil cõsilio uel ratione agebatur. Rex ipse per hyemẽ in luxuriam lapsus, nouis cotidie nuptiis deditus erat. Contra Acilius Romanus cõsul, qui ad hoc bellũ missus erat, copias, arma, cæteraq; bello necessaria summa ope & industria parabat, ciuitates socias cõfirmabat, dubias illiciebat, nec alius exitus belli, q̃ apparatus utriusq; partis fuit. Itaq; prima belli cõgressiõe cũ cedẽtes suos Rex cerneret, nõ laborantibus auxilium tulit, sed fugientibus se ducẽ præbuit, castraq; ditia uictoribus reliquit. Deinde cũ in Asiã præda Romanis occupatis fugiendo peruenisset, pœnitere neglecti cõsilii cœpit reuocatoq; in amicitiã Annibale, oĩa ex sentẽtia eius agere. Interim nunciatur ei Liuiũ Menemũ Romanũ

ducem

ducem cum octoginta rostratis nauibus in bellum nauale à senatu missum aduectare. quæ res illi restituendæ fortunæ spē dedit. Itaq; priusquam sociæ ciuitates ad hostes deficerent, decernere nauali prælio statuit, sperans cladem in Græcia acceptam noua posse uictoria aboleri. Annibali igitur tradita classe prælium cōmittitur. Sed nec Asiani milites Romanis, neq; naues eorū pares rostratis nauibus fuere. minor tamen clades ducis sollertia fuit. Romam nondum opinio uictoriæ uenerat, & iccirco in cōsulibus creādis suspēsa ciuitas erat. sed aduersus Annibalem ducem quis melior quàm Africani frater crearetur, cū uincere Pœnos opus Scipionū esset? Creatur igitur consul Lucius Scipio, eiq; datur legatus frater Africanus, ut itelligeret Antiochus nō maiorē fiduciam, se in Annibale uicto, quàm Romanos in uictore Scipiōe habere. Traiicietibus ī Asiā Scipionibus exercitū, iam utrobiq; profligatum bellū nūciatum est, uictumq; Antiochū terrestri, Annibalē nauali bello inuenerunt. Primo igitur aduentu eorū legatos pacem petentes ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex paruo nauigio traiicientem ceperat. Sed Africanus priuata beneficia à rebus publicis segregata esse dixit, aliaq; esse patris officia, alia patriæ iura, quæ non liberis tantum, uerum etiam uitæ ipsi præponantur. proinde gratum se munus accipere. priuatoq; impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellū pacemq; pertineat, nihil neq; gratiæ dari, neq; de iure patriæ decidi posse respondit. nam neq; de redimendo filio unquam tractauit, nec senatum de eo agere

permiſit, ſed ut dignũ maieſtate eius erat, armis ſe receptурum filium dixerat. Poſt hæc leges pacis dicuntur, ut Aſia Romanis cederet, contentus Syriæ regno eſſet, naues uniuerſas, captiuos, et trãsfugas traderet, ſumptumque oẽm belli Romanis reſtitueret. quæ cum nunciata Antiocho eſſent, nondum ita uictum ſe eſſe reſpondit, ut ſpoliari ſe regno pateretur, belliq; ea irritamenta, non pacis blandimenta eſſe. Igitur dum ab utroq; bellum pararetur, & ingreſſi Aſiam Romani Ilion ueniſſent, mutua gratulatio Ilienſiũ ac Romãorum fuit. Ilienſibus Æneam cæterosq; duces à ſe profectos, Romanis ſe ab his procreatos, referentibus. tantaq; lætitia omnium fuit, quanta eſſe poſt longũ tempus inter parentes & liberos ſolet. Iuuabat Ilienſes nepotes ſuos, occidente & Africa domita, Aſiam ut auitum regnum uindicare, optabilem Troiæ ruinã fuiſſe dicentes, ut tam feliciter renaſceretur. Cõtra Romãos auitos lares, & incunabula maiorũ, templaq;, ac deorum ſimulacra inexplebile deſideriũ uidẽdi tenebat. Profectis ab Ilio Romanis Eumenes rex cum auxiliis, occurrit. nec multo poſt prælium eſt cum Antiocho cõmiſſum, cum in dexteriore cornu pulſa legio romana maiore dedecore, ꝙ̃ ꝑiculo ad caſtra fugeret. M. Æmylius tribunus militũ ad tutelã caſtrorum relictus armari milites ſuos, & extra uallum ꝓgredi iubet, ſtrictisq; gladiis fugiẽtibus minari, morituros dicens, niſi in prælium reuertantur, infeſtioraq; ſua, ꝙ̃ hoſtiũ caſtra iuenturos. Attonita tam ambiguo ꝑiculo legio, comitantibus cõmilitonibus, q̃ fugere eos prohibuerant, in præliũ reuertitur. magnaq; cæde edita initiũ uictoriæ fuit.

riæ fuit. Cæsa hostium. L. milia, capta. XI. milia. Antiocho pacem petēti nihil ad superiores cōditiōes additum, Africano prædicāte, neq; Romanis, si uincātur, animos minui, neq; si uincant, secundis rebus insolescere. captas ciuitates iter socios diuisere, muneris Romani aptiorem gloriam, q̄ possessiones uolūtarias iudicātes. quippe uictoriæ gloriam Romano nomini uindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

LIBER TRIGESIMVS SECVNDVS.

Aetoli, qui Antiochum in bella Romāa impulerāt, uicto eodem soli aduersus Romanos & uiribus impares, & omni auxilio destituti remāserāt. nec multo post uicti, libertatem, quam illibatam aduersus dominationem Atheniensiū & Spartanorū inter Græciæ ciuitates soli retinuerāt, amiserunt, quæ conditio tanto illis amarior, q̄to serior fuit, reputantibus tempora illa, q̄bus tantis Persarum opibus, domesticis uiribus restiterant, q̄bus Gallorū uiolētiā Asiæ Italiæq; terribilem Delphico bello fregerant. quæ sola gloriosa recordatio magis desiderium libertatis augebat. Dum hæc aguntur medio tēpore inter Messenios & Achæos de principatu primo dissensio, mox bellū ortum est. In eo nobilis Achæorū imperator Philopœmen capitur, non quia pugnando uitæ parceret, sed, dum suos in præliū reuocat, in trāsitu fossæ equo præcipitatus, à multitudine hostium oppressus est. quem iacētem Messenii, seu metu uirtutis, seu uerecūdia di-

gnitatis, interficere ausi non fuerunt. Itaq; læti uelut in illo omne bellum confecissent, captiuum per uniuersam ciuitatem in modum triumphi circunduxerunt, effuso obuiam populo, ac si suus, non hostium, imperator aduentaret, nec uictorē Achæi auidius uidissent, quàm uictum hostes uiderunt. Igitur eundē in theatrum duci iusserunt, ut omnes contuerētur, quem potuisse capi incredibile singulis uidebatur. Deide ĩ carcerem educto, uerecūdia magnitudinis eius, uenenū ei dederunt. quod ille lætus, ac si uicisset, accepit, q̃siito prius, an Lycortas præfectus Achæorum, quem secundum à se esse sciētia rei militaris sciebat, incolumis effugisset. quem ut accepit euasisse, non in totum dicēs consultum male Achæis expirauit. Nec multo post reparato bello Messenii uincuntur, pœnasq; interfecti Philopœmenis pependerunt. Interea in Syria rex Antiochus cū graui tributo pacis à Romanis uictus oneratus esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu auaritia sollicitatus, qua sperabat se sub specie tributariæ necessitatis excusatius sacrilegia cōmissurum, adhibito exercitu nocte tēplū Elymæi Iouis aggreditur. quare prodita, concursu incolarum cum omni milite interficitur. Romæ cū multæ Græciæ ciuitates questū iniurias Philippi regis uenissent, & disceptatio ĩ senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciēdū senatui miserat, & legatos ciuitatū esset, turba querelarum confusus adolescens repente obticuit. tūc senatus uerecundia eius motus, quæ probata etiā antea, cum obses Romæ esset, omnibus fuerat, causam illi donauit, atq; ita modestia sua Demetrius ueniam

patri, nō iure defensionis, sed patrocinio pudoris, obti nuit. quod ipsum decreto senatus significatū ē, ut appareret nō tam absolutum regē, quàm donatum filio patrem. Quæ res Demetrio nō gratiā legationis, sed odium obtrectationis comparauit. nā & apud fratrē Persem æmulatio illi inuidiā contraxit, & apud patrem absolutionis causa offensæ fuit, indignante Philippo plus momēti apud senatum personā filii, q̄ authoritatē patris ac dignitatem regiæ maiestatis habuisse. Igitur Perses perspecta patris ægritudine, cotidie absentem Demetrium apud eum criminari, & primo inuisum, post ēt suspectū reddere, nūc amicitiam Romanorum, nunc proditionem ei patris obiectare. ad postremum insidias sibi ab eo paratas confingit, ad cuius rei probationem immittit īdices, testes subornat, & facinus, quod obiicit, admittit, quibus rebus patre compulso ad parricidium funestam omnem regiam fecit. Occiso Demetrio sublatoq; æmulo non negligenti tantum Perses in patrem, uerum etiam & contumacior erat, nec hæredem regni, sed regem gerebat. His rebus offensus Philippus impatiētius in dies mortē Demetrii dolebat, tunc & insidiis se circūuentum suspicari, testes indicesq; torquere. atq; ita cognita fraude non minus scelere Persæ, quàm innoxii Demetrii morte cruciabatur, peregissetq; ultionem, nisi præuentus esset. nam breui post tēpore morbo ex ægritudine animi contracto decessit, relicto magno belli apparatu aduersus Romanos, quo postea Perses usus est. nā & Gallos Scordiscos ad belli societatem perpulerat, fecissetq; Romanis graue bellum, nisi decessisset. nanq;

Galli bello aduersus Delphos infeliciter gesto, in quo maiorẽ uim numinis, quàm hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem uestigia, qua uenerant, antiquam patriam repetiuere. Ex his pars quædam in cõfluẽte Danubii & Saui consedit, Scordiscosq; se appellari uoluit. Tectosagi autem cum in antiquã patriam Tolosam uenissent, cõprehensiq; pestifera lue essent, non prius sanitatem recuperauere, ꝙ̃ aruspicũ responsis moniti aurum argentumq; bello sacrilegiisq; quæsitum in Tolosensem lacum mergerent. quod omne magno post tempore Cæpio Romanus cõsul abstulit. fuere auri pondo. CX. milia. argẽti põdo quinquies decies. C. milia quod sacrilegium causa excidii Cæpioni exercituiq; eius postea fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus uelut ultor sacræ pecuniæ insecutus est, ex gente Tectosagorũ nõ mediocris populus prædæ dulcedine Illyricum repetiuit, spoliatisq; Istroꝝ origo. Istris in Pannonia cõsedit. Istrorũ gentem fama est originẽ à Colchis ducere, missis ab Æta rege ad argonautas raptoremq; filiæ persequendos. qui ut à Ponto intrauerunt Istrũ, alueo Saui fluminis penitus inuecti uestigia argonautarũ insequẽtes, naues suas humeris per iuga montium, usq; ad litus Adriatici maris transtulerunt. Cognito, q̃d argonautæ idẽ propter lõgitudinẽ nauis priores fecissent, quos ut auectos Colchi nõ reperiunt, siue metu regis, siue tædio lõgæ nauigationis, iuxta Aquileiã cõsedere; Istriq; ex uocabulo amnis, quo e mari cõcesserãt, appellati. Daci quoq; soboles Getarũ sunt. qui cũ Orode rege aduersus Bastar-

nas male pugnassent, ob ultionē segnitiæ capturi somnum capita loco pedū ponere iussu regis cogebantur, ministeriaq; uxoribus, quæ ipsis antea fieri solebāt, facere. neq; hæc ante mutata sunt, q̄ ignominiā bello acceptam uirtute delerēt. Igitur Perses cū imperio Philippi patris successisset, omnes has gentes aduersus Romanos in societatē belli sollicitabat. Interim inter Prusiam regem, ad quem Annibal post pacem Antiocho à Romanis datam profugerat, & Eumenē bellū ortū est, quod Prusias Annibalis fiducia rupto fœdere prior intulit. nāq; Annibal, cū ab Antiocho Romani inter cæteras cōditiones pacis deditionē eius deposcerēt admonitus à rege in fugā uersus Cretā defertur. ubi cū diu quietā uitā egisset, inuidiosumq; se propter nimias opes uideret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia, deposuit. atq; ita nihil de illo sollicita ciuitate, quoniam uelut pignus opes eius tenebat, ad Prusiā cōtendit, auro suo in statuis, quas secū portabat, infuso, ne cōspectæ opes uitæ suæ nocerēt. Deinde cū Prusias terrestri bello ab Eumene uictus esset, præliūq; in mare transtulisset, Annibal nouo cōmēto author uictoriæ fuit. nā omne serpentū genus in fictiles lagenas conīci iussit, medioq; prælio in naues hostium mitti. Id primum Ponticis ridiculū uisū, fictilibus dimicare, qui ferro nequeāt. Sed ubi serpentibus repleri naues cepere, ancipiti periculo circūuēti, hosti uictoriā cessere. quæ ubi Romæ nūciata sunt, missi à senatu sunt legati, qui utrūq; regē in pacē cogerēt, Annibalēq; deposcerēt. Sed Annibal re cognita sumpto ueneno legationē morte p̄uenit. Annibalis mor[s]

Insignis hic annus trium toto orbe maximorum impe ratorum fuit mortibus, Annibalis, Philopœmenis, & Scipionis africani. ex quibus constat Annibalem nec cum Italia Romano tonante bello contremuit, nec cũ reuersus Carthaginem summum imperiũ tenuit, aut cubantem cœnasse, aut plus sextario uini indulsisse. pudicitiamq; eum tantam inter tot captiuas habuisse, ut in Africa natum quiuis negaret. moderationis cer tè eius fuit, ut cum diuersarum gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum militum sit petitus unquam, neq; fraude proditus, cum utrunq; hostes sæpe tentassent.

LIBER TRIGESIMVSTERTIVS.

Inore quidem rerũ motu Romani macedonicum quàm punicum bellũ gesserunt, sed tãto clarius, quanto nobilitate Macedones Pœnos antecesserunt. nam, cum gloria orientis domiti, tum auxiliis omnium regum iuuabãtur. Itaq; romani & legiones plures numero conscripserunt, & auxilia à Masinissa rege Numidarum, cæterisq; sociis omnibus acciuerunt. Et Eumeni Regi Bithyniæ denũciatũ, ut bellum summis uiribus iuuaret. Perseo præter macedonicum exercitũ inuictæ opinionis decẽnis belli sumptus à patre paratus in thesauris, & in horreis erat. quibus rebus inflatus et oblitus fortunæ paternæ uete rẽ Alexãdri gloriam considerare suos iubebat. Prima congressio equitum fuit, qua uictor Perses suspensam

omnium expectationem in fauorē sui traxit, misit tamen legatos ad consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam uicto dedissent, impensas belli lege uicti suscepturus. sed consul Sulpitius non minus graues, q̃ uicto leges dixit. Dū hæc aguntur metu tam periculosi belli Romani Aemyliū Paulum cōsulē creant, eiq; extra ordinem macedonicum bellum decernunt. qui cum ad exercitum uenisset, non magnam moram pugnæ fecit. Pridie quàm consereretur prælium Luna nocte defecit. triste id ostentum Perseo omnibus præsagientibus, finemq; macedonici regni portendi uaticinantibus. In ea pugna M. Cato Catonis oratoris filius, dū inter cōfertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus pedestre prælium aggreditur: nam cadētem manipulus hostium cum horrido clamore uelut iacentem obtruncaturus circunsteterat. At ille citius corpore collecto magnas strages edidit. Cū ad unum opprimendū undecunq; hostes conuolarent, dum procerum quendā petit, gladius ei manu elapsus in mediā cohortem hostium decidit. ad quem recuperandum umbone se protegens inspectante utroq; exercitu inter mucrones se hostium immersit, recollectoque gladio multis uulneribus exceptis, ad suos cū clamore omniū reuertitur. Huius audaciā cæteri imitati uictoriā peperere. Perses rex fuga cum decē milibus talentūm Samothraciā defertur. quem Cneus Octauius ad persequēdum missus à cōsule cū duobus filiis Alexandro & Philippo cepit, captūq; ad cōsulem duxit. Macedonia à Carano, qui primus in ea regnauit, usq; ad Persen reges triginta habuit.

M. CATO Catonis oratoris filius

Macedonia reges a Carano a Persen

quorum sub regno fuit quidem annis noningentis & uigintitribus, sed rerum non nisi centum nonaginta duobus annis potita, ita cum in ditionem Romanorũ cessisset, magistratibus per singulas ciuitates constitutis libera facta est, legesq; quibus adhuc utitur à Paulo accepit, Aetolorum uniuersarũ urbium senatus cũ coniugibus, & liberis, qui dubia fide fuerant, Romã missus, ibiq;, ne in patria aliquid nouaret, diu detentus, ægreq; post multos annos legationibus ciuitatũ senatu fatigato in patriam quisq; suam remissus est.

LIBER TRIGESIMVS QVARTVS.

POenis ac macedonibus subactis, Aetolorumq; uiribus principũ captiuitate debilitatis, soli adhuc ex Græcia uniuersa Achæi nimis potẽtes tunc temporis Romanis uidebantur, non propter singularum ciuitatum nimias opes, sed propter cõspirationẽ uniuersarum. nãq; Achæi licet per ciuitates ueluti per membra diuisi sint, unum tamen corpus et unum imperium habent, singularumq; urbium pericula mutuis uiribus propulsant. Quærentibus igitur Romãis causas belli, tẽpestiue fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à senatu respõsum est, legatos se ad inspiciendas res sociorũ, & ad iniuriam demẽdam, in Græciã misuros, sed legatis occulte mãdata data sunt, ut corpus Achæorũ dissoluerẽt, singulasq; urbes ꝓprii iuris facerẽt, quo faci

lius ad obsequia cogerẽtur; & si quæ urbes contuma ces eßent, frangerentur. Igitur legati omnium ciuita tum principibus Corinthum euocatis decretum sena tus recusant, quod consilii habeant aperiunt. expedi re omnibus dicunt, ut singulæ ciuitates leges suas & iura sua habeant. Quod ut omnibus innotuit, uelut in furorẽ uersi uniuersum peregrinũ populũ trucidãt. le gatos quoq; ipsos Romanorũ uiolaßẽt, nisi audito tu multu trepidi fugißent. Hæc ubi Romæ nũciata sũt, statim senatus Munio cõsuli bellum Achaicum decer nit. qui extemplo exercitu deportato, & omnibus stre nue prouisis, pugnãdi copiã hostibus fecit. sed Achæi uelut nihil negotii Romano bello suscepißet, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuere. Itaq; prædam nõ prælium cogitantes, uehicula ad spolia hostium re portanda duxerũt, & coniuges liberosq; suos ad spe ctanda certamina in mõtibus posuerunt. Sed prælio commißo ante oculos suorum cæsi, lugubre his spe ctaculum sui, & graue luctus memoriam relinque runt. coniuges quoq;, & liberi eorum de spectatori bus captiui facti, præda hostium fuere. urbs ipsa Co rinthus diruitur, populus omnis sub corona uẽditur, ut hoc exemplo cæteris ciuitatibus metus nouarum rerũ imponeretur. Dum hæc aguntur rex Syriæ An tiochus Ptolemæo maiori sororis eius filio regi Aegy pti bellũ ĩfert, segni admodũ, et cotidiana luxuria ita marcido, ut nõ solũ regiæ maiestatis officia intermitte ret, uerũ etiã sensu hõis nimia sagina careret. Pulsus igitur regno ad fratrẽ minorẽ Ptolemæũ Alexãdriã cõfugit, ꝑticipatoq; cũ eo regno romã legatos ad sena

tum mittunt, auxilia petunt, fidē societatis implorāt. mouere senatum preces fratrum. mittitur igitur legatus P. Popilius ad Antiochum, qui abstinere eū Aegypto, aut, si iam incessisset, excedere iuberet. Cū in Aegypto eum inuenisset, osculumq; ei rex obtulisset (nā coluerat inter cæteros P. Popilium Antiochus, cū Romæ obses esset) tunc Popilius facessere interim priuatam amicitiā iubet, cum mandata patriæ intercedāt, prolatoq; senatus decreto & tradito, cū cunctari regem uideret, cōsultationemq; ad amicos referre, ibi Popilius, uirga, quā in manu gerebat, amplo circulo inclusum, amicos capere, & cōsulere iubet, nec prius inde exire, q̄ responsum senatui daret, aut pacē, aut bellum cum Romanis habiturum. adeoq; hæc asperitas animum regis fregit, ut pariturū se senatui responderet. Reuersus in regnū Antiochus decedit, relicto paruulo admodū filio. cui cū tutores dati à populo essēt patruus eius Demetrius, qui obses Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris senatum adiit, obsidemq; se uiuo fratre uenisse, quo mortuo, cuius obses sit se ignorare. Dimitti igitur se ad regnū petēdum equum esse, q̄d sicuti iure gentiū maiori fratri cesserit, ita nūc sibi, qui pupillū ætate antecedat, deberi. Cū se nō dimitti animaduerteret à senatu tacito indicio tutius apud pupillum, q̄ apud eū regnū futurū arbitrante, specie uenādi ab urbe profectus, Hostiæ tacitus cū fuga comitibus nauē conscendit. Delatus in Syriā secūdo fauore omniū excipitur, regnūq; ei occiso pupillo à tutoribus traditur. Eodē tēpore fermè Prusias rex Bithyniæ cōsiliū cœpit īterficiēdi Nicomedis filii,

dum

dum cõsulere studet minoribus filiis, quos ex nouerca eius susceperat, & Romæ habebat. sed res adolescenti ab his, qui facinus susceperant, proditur, hortatiq; sunt, ut crudelitate patris prouocatus occupet insidias, & in authorem retorqueat scelus. nec difficilis persuasio fuit. Igitur cum accitus in patris regnũ uenisset, statim rex appellatur. Prusias regno spoliatus à filio, priuatusq; redditus, etiam à seruis deseritur. cum in latebris ageret, non minori scelere, quàm filium occidi iusserat, à filio interficitur.

LIBER XXXVI

Demetrius, occupato Syriæ regno, no ui tati suæ ocium periculosum ratus ampliare fines regni statuit, & opes augere finitimorum bellis. Itaq; Ariarathi regi Cappadociæ propter fastiditas sororis nuptias infestus fratrẽ eius Orophernẽ per iniuriam regno pulsum supplicem recepit. datumq; sibi honestum belli titulum gratulatus, eum restituere in regnũ statuit. Sed Orophernes ingrato animo, inita cũ Antiochiẽsibus pactione, offensis tũc à Demetrio, pellere ipsum regno, à quo restituebatur, consiliũ cepit. Quo cognito, Demetrius quidẽ uitæ eius, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit. ipsum autem comprehensum, uinctumq; Seleuciæ custodiri iubet. Nec Antiochiẽses indicio territi à defectione destiterunt. Itaq; adiuuãtibus & Ptolemæo rege Ægypti, & Attalo rege Asiæ, & Ariarathe rege Cappa-

dociæ bello à Demetrio lacessiti subornãt Prompalũ quẽdã sortis extremæ iuuenẽ, q Syriæ uelut paternũ regnũ armis repeteret, et ne qd cõtumeliæ deesset, nomẽ ei Alexandri inditur, genitusq; ab Antiocho rege dicitur. tantũ odiũ Demetrii apud oẽs erat, ut æmulo eius nõ uires regiæ tantũ, uerũ ẽt generis nobilitas cõsensu oĩum tribueretur. Igitur Alexãder admirabili uarietate rerũ, pristinarũ sordiũ oblitus totius fermè oriẽtis uiribus succinctus, bellũ Demetrio ĩfert, uictũq; uita pariter ac regno spoliat, quãq Demetrio nec animus ĩ ppulsando bello defuit. nã et prio prælio hostẽ fugauit, & regibus bellũ restituẽtibus multa milia cecidit in acie. Ad postremũ tamen inuicto aĩo inter confertissimos hostes fortissime dimicãs cecidit. Initio belli Demetrius duos filios apud hospitẽ suũ Gnidiũ cum magno auri põdere demãdauerat, ut et à belli periculis eximerẽtur. & (si ita sors tulisset) ultioni paternæ seruarentur. Ex his maior Demetrius annos pubertatis egressus, audita Alexãdri luxuria, quẽ insperatæ opes, et alienæ felicitatis ornamẽta, uelut captiuũ inter scortorũ greges desidẽ in regia tenebãt, auxiliantibus Cretensibus, securũ ac nihil hostile metuẽtẽ aggreditur. Antiochiẽses quoq; ueterẽ patris offensam nouis meritis correcturi se ei tradũt. sed & milites paterni fauore iuuenis accensi prioris sacramẽti religionem noui regis superbiæ præferẽtes, signa ad Demetrium trãsferunt, atq; ita Alexãder nõ minori ĩpetu fortunæ desertus quã elatus, primo prælio uictus interficitur, deditq; pœnas & Demetrio, quem occiderat, & Antiocho, cuius mentitus originem fuerat.

LIBER

Ecupato paterno regno Demetrius, et ipse rerũ successu corruptus uitiis adolescentiæ in segnitiem labitur, tãtum q; contemptum apud omnes inertiæ, quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit. Itaq; cum ab imperio eius passim ciuitates deficerent, ad abolendam segnitiæ maculam bellum Parthis inferre statuit. cuius aduentum nõ inuiti oriẽtis populi uidere, & propter Arsacidæ regis Parthorũ crudelitatẽ, & quod ueteri Macedonũ imperio assueti, noui populi superbiã idigne ferebãt. Itaq; cũ & Persarũ, & Elymæorũ, Bactrianorumq; auxiliis iuuaretur, multis prælis Parthos fudit. ad postremũ tamẽ pacis simulatõe deceptus capitur. traductusq; p ora ciuitatũ populis, qui desciuerãt, in ludibrium fauoris ostẽditur. missus deinde in Hyrcaniã benigne & iuxta cultũ pristinæ fortunæ habetur. Dũ hæc agũtur, iterim i Syria Trypho, q se tutorẽ Antiocho Demetrii priuigno substitui à populo laborauerat occiso pupillo regnũ Syriæ iuadit. quo diu potitus tã dẽ exolescẽte fauore recẽtis imperii, ab Antiocho puero admodũ, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello uincitur, rursusq; regnum Syriæ ad sobolẽ Demetrii reuertitur. Igitur Antiochus memor quod etiã pater propter supbiã inuisus, & frater pp segnitiem cõtẽptus fuisset, ne in eadẽ uitia incideret, accepta in matrimoniũ Cleopatra uxore fratris, ciuitates, quæ uitio fraterni imperii defecerant, summa industria

persequitur, domitasq; rursus regni terminis adiicit. Iudæos quoq; qui macedonico imperio sub Demetrio patre armis se in libertatem uindicauerant, subigit: quorum uires tantæ fuere, ut post hunc nullum Macedonum regẽ tulerint, domesticisq; imperiis usi Syriam magnis bellis infestauerint. Fuit nãq; Iudæis origo damascena, quæ Syriæ nobilissima ciuitas est, unde & Assyriis regibus genus, & reginæ Semiramidi fuit, nomen urbi à Damasco rege inditum, in cuius honorem Syri sepulchrum Arathis uxoris eius pro tẽplo coluere, deamq; exinde sanctissimæ religionis habẽt. Post Damascũ Azelus, mox Adores, Habraam, Israhel reges fuere. Sed Israhelem felix decem filiorũ prouẽtus maioribus suis clariorẽ fecit. Itaq; populum in decem regna diuisum filiis tradidit, omnesq; ex nomine Iudæ, qui post diuisionem decesserat, Iudæos appellauit, coliq; eius memoriã ab omnibus iussit, cuius portio omnibus accesserat. Minimus inter fratres ætate Ioseph fuit, cuius excellens ingeniũ ueriti fratres clã interceptum peregrinis mercatoribus uendiderunt. à quibus deportatus in Ægyptum cũ magicas ibi artes sollerti ingenio pcepisset, breui ipsi regi pcarus fuit. nã & prodigiorũ sagacissimus erat, et somniorũ primus intelligentiam cõdidit, nihilq; diuini iuris humaniq; ei incognitũ uidebatur. adeo ut ẽt sterilitatẽ agrorũ ante multos annos prouiderit, piissetq; omnis Aegyptus fame nisi mõitu eius rex edicto seruari p multos annos fruges iussisset. tãtaq; experimẽta eius fuerũt, ut nõ ab hoĩe, sed à deo respõsa dari uiderẽtur. Filius eius Moyses fuit, quẽ, præter paternæ sciẽtiæ hæreditatem

tatē, formæ etiam pulchritudo commēdabat. Sed cū scabiē Ægyptii & porriginē paterentur, responso moniti eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exulum factus sacra Ægyptiorū furto abstulit, quæ repetētes armis Ægyptii domum redire tempestatibus compulsi sunt. Itaq; Moyses damascena patria antiqua repetita montem Synæ occupat, quo septem dierum ieiunio per deserta Arabiæ cum populo suo fatigatus, cum tandem uenisset, septimum dierum more gentis sabbatum appellatum in omne æuum ieiunio sacrauit, quoniā ille dies famem illis erroremq; finierat. Et quoniam metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerant, ne eadem causa inuisi apud incolas forent. cauerunt, ne cum peregrinis communicarent, quod ex causa factum paulatim in disciplinā religionemq; conuertit. Post Moysem etiam eius filius Aruas sacerdos sacris ægyptiis mox rex creatur, semperq; exinde hic mos apud Iudæos fuit, ut eosdem & reges & sacerdotes haberēt. quorum iustitia religione permixta, incredibile quantum coaluere. Opes genti ex uectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est nāq; uallis, quæ cōtinuis montibus uelut muro quodā cincta ad instar castrorum clauditur. spaciū loci ducēta milia iugera, nomine Hyericho dicitur In ea ualle sylua est & ubertate & amœnitate arborū insignis. Siquidē palmeto & opobalsameto distinguitur, Arbores opobalsami formam similem piceis arboribus habent, nisi qđ sunt humiles magis, & in uinearū morem excoluntur. hæ certo tempore anni bal

ARVAS.

apud Iudaeos [illegible] reges et sacerdotes ab Arua [illegible]

HYERICHO.

OPOBALSAMI Arbores.

samũ sudant. Sed nõ minor loci eius opacitatis, quàm ubertatis admiratio est. quippe cum toto orbe regionis eius ardẽtissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quædam ac perpetua opacitas inest. In ea regione lacus est Asphaltites, qui propter magnitudinem & atq; immobilitatem mortuum mare dicitur. nam neq; uentis mouetur resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur. neq; nauigationis patiens est, quoniã omnia uita carentia in profundum mergũtur, nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illutatur. Primus Xerxes rex Persarum Iudæos domuit. Postea cũ ipsis Persis in ditionẽ Alexãdri magni uenere, diuq; in potestate macedonici imperii subiecti Syriæ regno fuere. A Demetrio cum disciuissent, amicitia Romanorum petita primi omnium ex orientalibus libertatem receperunt, facile tũc Romanis de alieno largiẽtibus. Per eadẽ tempora, quibus in Syria regni mutatio inter nouos reges alternabatur, in Asia rex Attalus florentissimum ab Eumene patre acceptũ regnum cædibus amicorum & cognatorũ suppliciis fœdabat, nunc matrem anum, nunc Beronicem sponsam maleficiis eorum necatas confingens. Post hanc scelestam uiolentiæ rabiem squallidam uestem sumit, barbam, capillumq; in modum reorum summittit, non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi lætiora cõuiuia inire, aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut pœnas pendere manibus interfectorum uideretur. Omissa deinde regni administratione hortos fodiebat, gramina seminabat, & noxia innoxiis permiscebat, eaque omnia ueneni succo infecta, uelut

peculiare

peculiare munus, amicis mittebat. ab hoc studio æra-
riæ artis fabricæ se tradit, cæterisq; fingendis & ære
fundendo, procudendoq; oblectatur. Matri deinde se-
pulchrum facere instituit, cui operi intentus morbum
ex solis ardore contraxit, & septima die decessit. Hu-
ius testamẽto hæres populus Rõanus tũc instituitur.
Sed erat ex Eumene Aristonicus nõ iusto matrimonio Aristonicus.
sed ex pellice ephesia citharistæ cuiusdam filia geni-
tus, qui post mortem Attali uelut paternum regnũ
inuasit Asiam. Cum multa secunda prælia aduersus
ciuitates, quæ metu Romanorũ se tradere ei nolebãt,
fecisset, iustusq; rex iam uideretur, Asia Licinio Cras-
so consuli decernitur. qui intentior Attalicæ prædæ
quàm bello, cum extremo anni tempore inordinata
acie prælium conseruisset, uictus pœnas inconsultæ
auaritiæ sanguine dedit. In huius locum missus Per-
penna consul prima congressione Aristonicum supe-
ratum in potestatem suam redegit. Attalicasque Ga-
zas hæreditarias populi Romani nauibus impositas
Romã deportauit. Quod ægre ferẽs successor eius M.
Aquilius consul ad eripiendũ Aristonicum Perpẽnæ,
ueluti sui potius triũphi munus esse deberet, festinata
uelocitate contendit. sed contentionem consulũ mors
Perpennæ diremit. Sic Asia facta Romanorum cum
opibus suis uitia quoq; Romam transmisit.

LIBER TRIGESIMVSSEPTIMVS.

Capto Aristonico Massilienses pro Phocensibus conditoribus suis, quorum urbem senatus & omne nomē (quod & tunc, & ante, Antiochi bello, infesta cōtra populū romanum arma tulerant) deleri iusserat, legatos Romam misere deprecatū, ueniamq; ijs à senatu obtinuere. Post hæc regibus, qui aduersus Aristonicum auxilia tulerant, præmia persoluta. Mithridati pōtico Phrygia maior. filiis Ariarathis regis Cappadociæ, qui eodem bello ceciderat, Lycaonia & Cilicia datæ, fideliorq; populus Rōanus ī socii filios, q̄ mater ī liberos fuit. qppe hinc paruulis auctū regnū, inde uita adēpta. Nāq; Laodice ex numero sex filiorū, quos uirilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timēs ne nō diutina regni administratione adultis quibusdam potiretur, quinque parricidiali ueneno necauit, unum paruulū sceleri matris cognatorū custodia eripuit. q post necem Laodices (nam propter crudelitatem eā populus extinxerat) solus regno potitus est. Mithridates quoq; repentina morte interceptus, filiū, q & ipse Mithridates dictus est, reliquit. cuius ea postea magnitudo fuit, ut non sui tantū temporis, uerum etiam superioris ætatis omnes reges maiestate superauerit, bellaq; cum Romanis p. XLVI. annos uaria uictoria gesserit. quem summi imperatores Sylla, Lucullus, cæteriq;, in summa Cneus Pōpeius ita uicerint, ut maior clariorq; resurgeret ī restaurādo bello, damnisq; suis terribilior redderetur. Deniq; ad postremum

LAODICES in filios seuitia.

MITHRIDATES

postremum non ui hostili, sed uolũtaria morte, in aui to regno senex hærede filio decessit. Huius futurã ma gnitudinem etiam cœlestia ostenta prædixerãt. nam, & quo genitus est anno, & eo, quo regnare primum cœpit, stella cometes per utrunq; tempus septem diebus ita luxit, ut cœlum omne conflagrare uideretur. nam & magnitudine sui quartam partẽ cœli occupauerat, & fulgore sui solis nitorem uicerat, & cũ orire tur occumberetq;, quatuor spacium horarum consumebat. Puer tutorũ isidias passus est, qui eũ fero equo impositum equitare iaculariq; cogebãt. q conatus cũ eos fefellisset, supra ætatem regente equũ Mithridate, ueneno eũ appetiuere. quod metuens antidota sæpius bibit, & ita se aduersus insidias exquisitioribus remediis stagnauit, ut ne uolens quidem senex ueneno mori potuerit. Timẽs deinde ne inimici, qđ ueneno nõ potuerãt, ferro peragerent, uenãdi studium finxit. quo per septẽ annos neq; urbis, neq; ruris tecto usus ẽ, sed per syluas uagatus diuersis montiũ regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus esset locis, assuetus feras cursu aut fugere aut persequi, cum qbusdam etiam uiribus cõgredi. qbus rebus & isidias uitauit, & corpus ad omnem uirtutis patiẽtiam durauit. Ad regni deinde administrationem cum accessisset, statim nõ de regẽdo, sed de augẽdo regno cogitauit. Itaq; Scythas inuictos antea, qui Zopyriona Alexãdri magni ducẽ cũ triginta milibus armatorum deleuerant, qui Cyrum Persarum regem cum ducẽtis milibus armatorũ trucidauerant, qui Philippum Macedonum regem fugauerant, ingẽti felicitate perdomuit. Auctus igitur

uiribus Pontum quoq; ac deinceps Cappadociã occupauit. Cum de Asia tractaret, tacitus cum quibusdã amicis à regno profectus, uniuersam nemine sentiente peruagatus est, omniumq; urbium situs ac regiões cognouit. Inde Bithyniam transcẽdit, & quasi iã dominus Asiæ opportuna quæq; uictoriæ metitus ẽ. Post hæc i regnũ, cum iam periisse crederetur, reuersus ẽ, inuẽto paruulo filio, quem per absentiam eius Laodice soror uxorq; enixa fuerat. sed inter gratulationem post longam peregrinationem aduentus sui, & filii geniti, ueneno periclitatus est. siquidem Laodice, cum periisse eum crederet, in concubitus amicorum proiecta, quasi admissum facinus maiore scelere tegere posset, uenenum aduenienti parauit. quod cum ex ancilla Mithridates cognouisset facinus in authores uindicauit. Hyeme deinde imminente non in conuiuio, sed in campo, non in uacationibus, sed in exercitationibus, nec inter sodales, sed inter æquales, aut equo, aut cursu, aut uiribus contẽdebat. exercitum quoq; suum ad parem laboris patientiam cotidiana exercitatione durabat. atq; ita inuictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cũ Nicomede societate Paphlagoniam inuadit, uictamq; cum socio diuidit. quã cũ teneri à regibus senatui nũciatum esset, legatos ad utrunq; misit, qui gentem restitui in pristinum statũ iuberẽt. Mithridates cum se parem iam magnitudini Ro. crederet, superbo responso hæreditariũ patri suo regnũ obueniſſe respondit, mirariq; se, quod quæ ei cõtrouersia relata non fuerit sibi referatur. nec territus minis Galatiam quoq; occupat. Nicomedes quoniam

se tueri iure non poterat, iusto regi redditurum respõdit. atq; ita filium suum mutato nomine Philæmenẽ Paphlagonum regum nomine appellat, & , quasi stirpi regiæ reddidisset, regnum falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati Romam reuertuntur.

LIBER TRIGESMVSOCTAVVS.

m Ithridates parricidia à nece uxoris auspicatus, sororis alterius Laodices filios cuius uirum Ariarathem regẽ Cappadociæ ꝑ Gordiũ insidiis occiderat, tollẽ dos statuit, nihil actũ morte patris existimãs, si adolescẽtes paternũ regnum, cuius ille cupiditate flagrabat, occupassent. Igitur dũ ĩ his cogitatio nibus uersatur, interim Nicomedes rex Bithyniæ uacuã morte regis Cappadociã ĩuadit. Quod cũ nũciatum Mithridati fuisset, ꝑ simulationẽ pietatis auxilia sorori, ad pellendũ Cappadocia Nicomedẽ, mittit. sed iã Laodice ꝑ pactionẽ se Nicomedi in matrimonium tradiderat. qđ ægræ ferẽs Mithridates, præsidia Nicomedis Cappadocia expellit, regnumq; sororis filio restituit. egregium prorsus factũ, nisi subsecuta fraus esset. siqdẽ interiectis diebus simulat se Gordium, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriam uelle, sperans si obsisteret adolescẽs, causas belli futuras, aut si permitteret, ꝑ eundem filiũ tolli posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes iunior moliri cognouit, indigne ferens interfectorem patris per auunculũ potissimum ab exilio

reuocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur, cũ in aciem eduxisset Mithridates peditũ octoginta milia, equitũ. X. milia, currus falcatos. DC. nec Ariarathi auxiliantibus finitimis regibus, minores copiæ eßent, incertum belli timẽs consilia ad insidias transfert, sollicitatoq́; iuuene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso curiosius imum uentrem pertrectanti ait, caueret ne aliud telum iueniret, quàm quæreret, atq; ita risu protectis insidiis, seuocatum ab amicis uelut in secretum sermonem, spectante utroq; exercitu interficit, regnum Cappadociæ. VIII. annorũ filio imposito Ariarathis nomine, additoq́; ei rectore Gordio, tradit. Sed Cappadoces crudelitate ac libidine p̃fectorum uexati à Mithridate deficiunt, fratrẽq́; regis, & ipsum Ariarathem nomine, ab Asia, ubi educabatur, reuocant, cum quo Mithridates prælium renouat, uictumq́; Cappadociæ regno expellit. nec multo post ex ægritudine adolescẽs collecta ĩfirmitate decedit. Post huius mortẽ Nicomedes timens ne Mithridates accessiõe Cappadociæ etiam Bithyniam finitimã inuaderet, subornat puerum eximiæ pulchritudinis, quasi Ariarathes tres nõ duos filios genuisset, q à senatu Romano paternum regnum peteret. uxorẽ quoq; Laodicem Romã mittit ad testimonium triũ ex Ariarathe susceptorum filiorũ. Quod ubi Mithridates cognouit, & ipse pari impudentia Gordium Romã mittit, qui senatui assereret puerum, cui Cappadociæ regnum tradiderat ex eo Ariarathe genitum, qui belli Aristonici auxilia Rõanis ferẽs cecidisset. Sed senatus

studia regum intelligēs aliena regna falsis nominibus furantium dare noluit, & Mithridati Cappadociam & Nicomedi ad solatium eius Paphlagoniā ademit. Ac ne contumelia regum foret adēptum illis, quod aliis daretur, uterq; populus libertate dōatus est. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes negant uiuere gentem sine rege posse. itaq; rex illis à senatu Ariobarzanes constituitur. Erat eo tempore Tigranes rex Armeniæ obses à Parthis ante multum tēpus datus, nec olim ab iisdem in regnum paternum remissus. hūc Mithridates mire ad societatē Romani belli, quod olī meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientem per Gordium impellit, ut Ariobarzani segni admodū bellū inferat, & ne quis dolus subesse uideretur, filiam Cleopatram ei in matrimonium tradit. Primo ergo aduētu Tigranis Ariobarzanes sublatis rebus suis Romā contendit, atq; ita per Tigranem rursus Cappadocia iuris esse Mithridatis cœpit. Eodē tempore mortuo Nicomede filius eius & ipse Nicomedes regno à Mithridate pellitur. qui cum supplex Romam uenisset, decernitur in senatu, ut uterq; in regnum suum restituatur, in quod tamen missi Aquilius Manlius & Manius Attilius legati. His cognitis Mithridates societatem cum Tigrane, bellū aduersus Romanos gesturus, iungit, pactiq; inter se sunt, ut urbes agriq; Mithridati, homines uero & quæcūq; auferri possent Tigrani cederet. Post hæc Mithridates ītellecto, quātū bellū suscitaret, legatos ad Cibros alios ad Gallogræcos, et Sarmatas, Bastarnasq; auxilium petitum mittit, nā omnes has

Cappadores liber-tatē abnuunt

Ariobarzanes

Tigranes

Mithridatis Romanorū pli[...]

gentes, cum Romanum meditaretur bellum, uariis beneficiorum muneribus iam ante illexerat. à Scythia quoq; exercitũ uenire iubet, omnemq; orientẽ aduersus Romanos armat. Nõ igitur magno labore Aquilium & Maniũ Attiliũ asiano exercitu instructos uicit. quibus simul cũ Nicomede pulsis ingẽti fauore ciuitatũ excipitur. Multũ ibi auri argentiq; studio ueterũ regũ, magnũq; belli apparatum inuenit. quibus instructus debita ciuitatibus publica & priuata remittit, & uacationem quinquennio cõcedit. Tunc ad cõcionem milites uocat, eosq; uariis exhortationibus ad Romana bella siue Asiana incitat. quam orationem dignam duxi in exemplum breuitati huius operis inserere, quã obliquam Põpeius Trogus exposuit, quoniã in Liuio & Sallustio reprehẽdit, qđ cõciones directas ac orationes operi suo inserẽdo historiæ modũ excesserint. Optãdũ sibi fuisse, ait, ut de eo liceret cõsulere, bellũ ne sit cũ Romanis, an pax habẽda. quãdo uero sit insistendũ ĩpugnãtibus, nec eos quidẽ dubitare, quin spe uictoriæ careant. quippe aduersus latrones, si nequeãt pro salute, pro ultione tamẽ sua omnes ferrum stringere. Cæterũ quia nõ id agitur, an liceat quiescere, nõ tantum animo hostiliter, sed etiã prælio congressis, consulere, quã ratione ac spe cœpta bella sustineãt. esse tamẽ sibi uictoriæ fiduciam, si sit illis animus, Romanosq; uinci posse cognitum nõ sibi magis, quàm ipsis militibus, qui in Bithynia Aquiliũ & Maniũ Attilium in Cappadocia fuderint? at si quẽ aliena magis exempla, quàm sua experimenta moueant, audire se à Pyrrho rege Epiri non amplius, quàm quinq;

milibus Macedonũ instructo fusos tribus prœliis Romanos. audire Annibalẽ. XVI. annos Italiæ uictorẽ immoratum, & quin ipsam caperet urbẽ, non Romanorum illi uires obstitisse, sed domesticæ æmulationis atq; inuidiæ studiũ. audire populos trãsalpinæ Galliæ Italiam ingressos maximis eã plurimisq; urbibus possidere, & latius aliquãto solum finium quàm in Asia, quæ dicatur imbellis, eosdem Gallos occupasse, nec uictam solum dici Romam à Gallis, sed etiam captã, ita ut unius illi montis tantũ cacumẽ relinqueretur, nec bello hostem, sed precio remotũ. Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit, in partem uirium suarum ipse habeat. nam hos, qui Asiam incolũt, Gallos ab illis, qui Italiam occupauerant, sedibus tantum distare, originem quidẽ, ac uirtutẽ, genusq; pugnæ idem habere, tantoq; his sagaciora esse ingenia, quàm illis, quanto longiori ac difficiliori spacio per Illyricũ Thraciamq; prodierũt, penè operiosius trãsitis illorũ finibus, quàm ubi consedere, possessis. Iam ipsam Italiã audire se nunquàm, ut Roma condita sit, satis illi pacatã, sed assidue per omnes annos pro libertate cõtra alios, cõtra quosdam etiã pro iure imperii bellis continuis perseuerasse. & à multis ciuitatibus Italiæ deletos Romanorũ exercitus ferri, à quibusdam nouo contumeliæ more sub iugum missos. ac ne ueteribus immoretur exemplis, hoc ipso tempore uniuersam Italiã bello marsico consurrexisse, non iam libertatem, sed consortiũ imperii ciuitatisq; poscẽtẽ, nec grauius uicinæ Italiæ bello, quàm domesticis principũ factionibus urbẽ premi, multoq; periculosius accessisse italico ciuile bellũ.

Simul & à Germania Cimbros immensa milia fero-rum atq; immitium populorũ more procellæ inundasse Italiam. quorũ tã & si singula bella sustinere Romani possent, uniuersis tamẽ obruantur, ut ne uacaturos quidem bello suo putent. Vtendum igitur occasione & rapienda incrementa uirium, ne si illis occupatis quieuerint, mox aduersus uacuos & quietos maius negotium habeãt. nõ enim quæri an capiẽda sint arma, sed utrum sua potius occasione an illorũ. nam bellũ equidẽ iam tunc secum ab illis geri cœptum, cũ sibi pupillo maiorem Phrygiam ademerint, quam patri suo præmiũ dati aduersum Aristonicũ auxilii cõcesserãt, gentẽ, quam & proauo suo Mithridati Seleucus Callinicus in dotem dedisset. Quid cũ Paphlagonia se decedere iusserunt, nõ alterũ illud genus belli fuisse, quæ non ui, non armis, sed adoptione testamẽti, & regum domesticorũ interritu hæreditaria patri suo obuenisset? cũ hac decretorum amaritudine parendo nõ tamen eos mitigari, & quin acerbius se indies gerant, non obtinuisse. Quod enim à se non præbitum illis obsequium? non Phrygiã, Paphlagoniãq; dimissas, non Cappadocia filium eductum, quam iure gentium uictor occupauerat. Raptum tamen sibi esse uictoriæ ius ab illis, quorũ nihil est nisi bello quæsitũ. Non regẽ Bithyniæ Chrestõ, in quẽ senatus arma decreuerat, à se in gratiam illorum occisum? tamen nihilominus ĩputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes faciant. Libertatem etiã in cõtumeliã sui à senatu ultro delatã Cappadociæ, quã reliquis gentibus abstulerunt. deinde populos Cappadocum pro libertate ob

lata

lata Gordium regem orantes ideo, tanquam amicus suus esset, non obtinuisse. Nicomedem praecepto illorum bellum sibi intulisse, quia ultum se ierit, ab ipsis uentum obuiam, & nunc eam secum bellandi causam illis fore, quod non impune se Nicomedi saltatricis filio lacerandum praebuerit. quippe nō delicta regum illos, sed uires ac maiestatem insequi, neque in se uno, sed in aliis quoque omnibus hac semper arte grassatos. Sic & auū suum Pharnacē per cognationum arbitria succidaneū regi Pergameno Eumeni datū. Sic rursus Eumenē, cuius classibus primum in Asiā fuere transuecti, cuius exercitu magisque suo & magnū Antiochum, & Gallos in Asia & mox in Macedonia regem Persem domuerant, & ipsum pro hoste habitum, eique iterdictū Italia, &, quod cum ipso deforme sibi putauerant, cū filio eius Aristonico bellū gessisse. Nullius apud eos maiora, quam Masinissae regis Numidarum haberi merita. Huic imputari uictum Annibalem, huic captum Syphacem, huic Carthaginem deletam, hunc inter duos illos Africanos tertiū seruatorem urbis referri, tamē cū huius nepote bellū modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne uictum quidem memoriae aui donarent, quin carcerem ac triumphi spectaculū experiretur. Hanc illos omnibus regibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant, aut pastores Aboriginum, aut aruspices Sabinorum, aut exules Corinthiorū, aut seruos uernasque Thuscorum, aut (quod honoratissimū nomē fuit inter hos) superbos, atque ut ipsi ferunt conditores suos lupae uberibus altos, sic omnē illū populum lupo

rũ aĩos habere iexplebiles sanguinis, atq; ipũ, diuitiarũq; auidos ac ieiunos. Se aũt, seu nobilitate illis cõparetur, clariorẽ illa colluuie conuenarũ eẽ, q paternos maiores suos à Cyro Darioq; cõditoribus psici regni, maternos à magno Alexãdro, ac Nicatore Seleuco cõditoribus ĩperii macedonici referat; seu populis eorum conferat suos, earũ se gentium esse, quæ non modo Romano imperio sint pares, sed macedonico quoq; obstiterint. Nullam subiectarum sibi gentiũ expertã peregrina imperia; nullis unquam nisi domesticis regibus paruisse. Cappadociã uelint, an Paphlagoniã recensere, rursus Pontũ an Bithyniã, itẽq; Armeniã maiorem minorẽq;, quarũ gẽtiũ nullã neq; Alexander ille q totã pacauit Asiã, nec quisq; successorũ eius, aut posterorũ attigisset. Scythiã duos ante se reges nõ pacare, sed tantũ intrare ausos Dariũ & Philippũ, ægre inde fugã sibi expedisse. unde ipse magnã partem aduersus Romanos uiriũ haberet, multoq; se timidius ac diffidentius bella pontica ingressum, cum ipse rudis ac tyro esset. Scythas, præter arma uirtutẽq; animi, locorum quoq; solitudinibus uel frigoribus instructos, per quæ denũciaretur ingens militiæ labor ac periculũ. Inter quas difficultates ne spes quidẽ præmii foret ex hoste uago, nec tãtum pecuniæ, sed etiam sedis inopi. Nunc se diuersam belli conditionem ingredi: nam neq; cœlo Asiæ esse temperantius aliud, nec solo fertilius, nec urbium multitudine amœnius, magnãq; tẽporis partem non ut militiam, sed ut festum diẽ, acturos, bello dubium facili magis, an uberi; si modo proximas regni Attalici opes, aut ueteres Lydiæ Ioniæq;

audierint,

audierint, quas non expugnatum eant, sed possessum tantumq; se auidæ expectet Asia, ut etiam uocibus uocet, adeo illis odium Romanorũ incussit rapacitas proconsulum, exactio publicanorum, calumniæ litiũ. Sequantur se modo fortiter, & colligant, quid se duce possit efficere tantus exercitus, quem sine cuius quam militum auxilio, suamet unius opera uiderint Cappadociam cæso rege cepisse, qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamq; pacauit, quam nemo ante transire tuto, atq; adire potuerit. nanq; iustitiæ atque liberalitatis suæ ne ipsos milites, qui experiantur, testes refugere, & illa indicia habere, quod solus regũ omnium non paterna solum, uerum etiam externa regna hæreditatibus propter munificentiam acquisita possideat, Colchos, Paphlagoniam, Bosphorum. Sic excitatis militibus post annos. XXIII. sumpti regni, in romana bella descendit. At in Ægypto mortuo rege Ptolemæo, ei, qui Cyrenis regnabat, Ptolemæo per legatos regnum & uxor Cleopatra regina soror ipsius defertur. Lætus igitur hoc solo Ptolemæus, quod sine certamine fraternum regnũ recepisset, in quod subornari a matre Cleopatra, & fauore principum fratris filium cognouerat, cæterum infestus omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari iussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem eius in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solennia religionum, in complexu matris interficit. atque ita torum sororis cæde filii eius cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum uocauerant

fuit. siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine cotidie manabant, ipsamq; sororem, filia eius uirgine per uim stuprata, & in matrimoniũ ascita, repudiat. Quibus rebus deterritus populus in diuersa labitur, patriamq; metu mortis exul relinqt. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum, sed uacuarũ ædium uideret, edicto peregrinos sollicitat. qbus cõfluẽtibus obuius legatis Romanorũ Scipioni Africano, & Spurio Mũmio, & L. Metello, qui ad inspiciẽda sociorum regna ueniebant, pcedit. sed q̃ cruentus ciuibus, tã ridiculus Romanis fuit. erat enim & uultu deformis et statura breuis, & sagina uentris non homini sed belluæ similis. quam fœditatem nimia subtilitas perlucidæ uestis augebat, prorsus quasi astu inspiciẽda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibũdo uiro erant. Post discessum deinde legatorum, quorum Africanus, dũ inspicit urbẽ, spectaculo Alexãdrinis fuit, Ptolemæus iam etiam populo peregrino inuisus, cum filio, quem ex sorore susceperat, & cum uxore matris pellice, metu insidiarum, tacitus in exilium proficiscitur, cõtractoq; mercenario exercitu bellum sorori pariter, ac patriæ infert. accersitũ maximũ deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexãdrini cõtra se regẽ crearẽt, interficit. Tunc populus statuas, & imagines eius detrahit. quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex ea susceperat, interficit. corpusq; in membra diuisum & in cista impositũ, matri, die natalis eius, inter epulas afferri curat. quæ res non reginæ tãtum, uerum etiã uniuersæ ciuitati acerba et luctuosa fuit.

tantumq;

tantumq; mœrorem festiuissimo cõuiuio intulit, ut re-gia omnis repentino luctu incenderetur. uerso igitur studio principum ab epulis in exequias, membra lace-rata populo ostendunt, & qd sperare de rege suo de-beãt, filii cæde demõstrãt. Finito luctu orbitatis Cleo-patra, cum urgeri se fraterno bello uideret, auxilium à Demetrio petit Syriæ Rege ꝑ legatos. cuius ipsius uarii & memorabiles casus fuere. Nãq; Demetrius (ut supra dictum est) cum bellum parthis intulisset, & multis congressionibus uictor fuisset, repente circunuẽ-tus insidiis amisso exercitu capitur. cui Arsacides Par-thorũ rex magno et regio animo misso in Hyrcaniam, non cultum tantum regiũ præstitit, sed et filiã in ma-trimoniũ dedit. regnumq; Syriæ, quod per absentiam eius Trypho occupauerat, restituturũ promittit. Post huius mortẽ desperato reditu non ferens captiuitatẽ Demetrius priuatam, & si opulentam uitã pertesus, tacitus in regnũ fugam meditatur. hortator illi ac co-mes Calimander amicus erat, qui post captiuitatem eius à Syria per Arabiæ deserta, ducibus pecunia com paratis, parthico habitu Babylonem peruenerat. Sed fugientem Phraates, qui Arsacidæ successerat, equitũ celeritate per compendiosos tramites occupatum retra hit. Vt est deductus ad regem, Calimãdro quidẽ non tãtum uenia, uerum etiam præmium fidei datũ. De-metrium autem grauiter castigatum ad coniugem in Hyrcaniam remittit, & arctioribus custodiis obserua ri iubet. Interiecto deinde tẽpore, cũ fidem illi etiam suscepti liberi facerent, eodem amico comite repetita fu ga est, sed pari infelicitate propè fines regni sui repre-

benditur, ac denuo perductus ad regem, ut inuisus, à conspectu summonetur. Tunc quoq; uxori et liberis donatus in Hyrcaniam pœna sibi donata remittitur, talisq; auteis ad exprobrationẽ puerilis leuitatis donatur. Sed hanc Parthorũ tã mitem in Demetriũ clementiam non misericordia gẽtis, nec respectus cognationis faciebat, sed qđ Syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio aduersus Antiochum fratrẽ, pro ut res, uel tẽpus, uel fortuna belli exegisset. His auditis Antiochus occupandum bellum ratus, exercitum, quem multis finitimorum bellis indurauerat, aduersus Parthos ducit. Sed luxuriæ nõ minor apparatus, q̃ militiæ fuit. Quippe octogĩta milia armatorũ secuta sũt. XXX. milia lixarum. Ex quibus coquorũ, pistorum, scænicorumq; maior numerus fuit, argenti certe auriq; tãtum, ut etiã gregarii milites caligas auro fingerent, proculcarẽtq; materiam, cuius amore populi ferro dimicant. Culinarum quoq; argentea instrumenta fuere. prorsus, quasi ad epulas non ad bella pergerent. Aduenienti Antiocho multi oriẽtales reges occurrere, tradentes se regnaq; sua, cum execratione superbiæ parthicæ. nec mora cõgressioni fuit. Antiochus tribus p rœliis uictor Babylonẽ cũ occupasset, magnus haberi cœpit. Itaq; oĩbus ad eũ deficiẽtibus populis, nihil Parthis relictũ, præter patrios fines, fuit. Tunc Phraates Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cũ Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuẽda à Parthia reuocaretur. interim quoniã uiribus non poterat, insidiis Antiochũ ubiq; tẽtabat. Propter multitudinẽ hominũ omnẽ exercitũ suũ An-

tiochus

tiochus per ciuitates in hyberna diuiserat. Quæ res exitii causa fuit. nam cum grauari se copiarum præbitione & iniuriis militum ciuitates uiderent, ad Parthos deficiunt, & die statuta omnes apud se diuisum exercitum per insidias, ne inuicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. quæ cum nunciata Antiocho essent, auxilium proximis laturus cum ea manu, quæ secum hyemabat, progreditur. In itinere obuium regem Parthorum habuit. aduersus quem fortius, quam exercitus eius, dimicauit. ad postremum tamen, cum uirtute hostes uincerent, metu suorum desertus occiditur. cui Phraates exequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore uirginis uxorem duxit. pœnitere deinde dimissi Demetrii cepit. ad quem retrahendum cum turmas equitum festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem iam in regno missi inuenerunt, frustraque omnia conati ad regem suum reuersi sunt.

LIBER XXXIX.

Ntiocho in Parthia cum exercitu deleto frater eius Demetrius obsidiõe Parthorum liberatus ac restitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset, quasi parthica ipsius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat. prospere cessissent, ita Ægypto bellũ inferre statuit, regnum Ægypti Cleopatra socru preciũ

gnitudinem cognomen Grypo fuit, rex à matre hac fe- Grypus
nus constituitur, ut nomen regis penès filium, uis au-
tem omnis imperii penès matrē esset. Sed Alexander
occupato Syriæ regno tumens ex successu rerum, sper-
nere iam etiam ipsum Ptolemæum, à quo fuerat in re-
gnum subornatus, superba insolentia cœpit. Itaq; Pto-
lemæus reconciliata sororis gratia destruere Alexan-
dri regnum, quod odio Demetrii uiribus suis acquisie-
rat, summis opibus instituit. Mittit ergo ingētia Gry-
po auxilia & filiā Gryphiniā Grypo nupturam, ut
populos in auxilium nepotis, non societate tantū bel-
li, uerū etiā affinitate suā sollicitaret. Nec res frustra
fuit. nam cum omnes Grypum instructum ægyptiis
uiribus uiderēt, paulatim ab Alexandro deficere cœ-
pere. Fit deinde inter reges prœliū, quo uictus Ale-
xāder Antiochiā profugit. Ibi inops pecuniæ, cū stipē-
dia militibus deessent, in tēplo Iouis solidū ex auro ui-
ctoriæ signū tolli iubet, facetis iocis sacrilegiū circun-
scribens. nam uictoriā cōmodatam sibi à Ioue esse di-
cebat. Interiectis deinde diebus cum ipsius Iouis au-
reum simulacrū infiniti pōderis tacite euelli iussisset,
deprehēsusq; in sacrilegio cōcursu multitudinis in fu-
gam esset uersus, magna ui tēpestatis oppressus ac de-
sertus à suis, à latrōibus capitur, perductusq; ad Gry-
pum interficitur. Grypus porrò recuperato patrio re-
gno externisq; periculis liberatus, insidiis matris ap-
petitur. quæ cū, cupiditate dominationis prodito ma-
rito Demetrio, & altero filio interfecto, huius quoq;
uictoria inferiorē dignitatē suā factā doleret, uenienti
ab exercitatione ueneni poculū obtulit. Sed Grypus,

prædictis ante iã insidiis, ueluti pietate cũ matre certaret, bibere ipsam iubet, abnuẽti istat, postremũ prolato indice eã arguit, solã defensionem sceleris superesse affirmans si bibat, quod filio obtulit. sic uicta regina scelere in se uerso, ueneno, quod alii parauerat, extinguitur. Parta igitur regni securitate Grypus octo annis quietẽ & ipse habuit, et regno suo præstitit. natus deide illi est æmulus regni frater ipsius Cyzicenus eadẽ matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus. quẽ cum ueneno tollere uoluisset, ut maturius cum eodem armis de regno contenderet excitauit. Inter has regni Syriæ parricidiales discordias, moritur rex Aegypti Ptolemæus, regno Aegypti uxori, et alteri filio, quẽ illa legisset relicto, uidelicet quasi quietior Aegypti status, quàm Syriæ regnum esset, cũ mater, altero ex filiis electo, alterum hostẽ esset habitura. Igitur cũ pronior in minorem filiũ esset, à populo compellitur maiorem eligere, cui prius, quàm regnum daret uxorem ademit, compulsumq; repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Selenen ducere iubet, non materno inter filias iudicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret. Cleopatra uero nõ tã à uiro repudiata, quàm à matre diuortio uiri dimissa Cyziceno in Syria nubit, eiq; ne nudũ nomen uxoris afferret, exercitum Grypi sollicitatum uelut dotalem ad maritum deducit. Par igitur uiribus fratris iã factus Cyzicenus prælium committit, ac uictus in fugam conuertitur, Antiochiamq; uenit. Tũc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obsidere cœpit. qua capta Gryphina uxor Grypi nihil

antiquius, quàm sororem Cleopatram requiri, duxit, non ut captiuæ opem ferret, sed ne effugere captiuitatis mala posset, quæ sui æmulatiōe in hoc potissimum regnum inuaserit, hostiq; sororis nūbendo hostem se eius effecerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, & contra matris uoluntatem extra Aegyptum nuptā accusat. Contra Grypus orare ne tam fœdum facinus facere cogatur, à nullo unquam maiorū suorum, inter tot domestica, tot externa bella, post uictū hostem in fœminas sæuitum, quas sexus ipse & periculis bellorum & sæuitiæ uictorum eximat. In hac uero, propter cōmune bellātiū ius, accedere necessitudinem sanguinis, quippe ipsius, cui tam cruente sæuiat sororem equidē germanam esse, suam uero consobrinam, liberorum deinde communium materteram. His tot necessitudinibus sanguinis adiicit superstitionem tēpli, quo abdita ꝓfugerit, tātoq; religiosius colendos deos sibi, quo magis his ꝓpitiis ac fauētibus uicisset, tum neq; occisa illa se uirium quicquam Cyziceno dempturum, nec seruaturum reddita. Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror muliebri pertinacia accēditur, rata nō misericordiæ hæc uerba, sed amoris esse. Itaq; uocatis ipsa militibus mittit, qui sororem confoderent. qui ut in templū intrauerunt, cum euellere eam non possent, manus amplexantes deæ simulacrum præciderunt. Tunc Cleopatra execratione parricidarum mandata uiolatis numinibus in ultionem sui decedit. nec multo post repetita prælii congressione uictor Cyzicenus uxorē Grypi Gryphinam, quæ pauloante sororem interfe-

cerat, capit, eiusque supplicio uxoris manibus parentauit. At in Ægypto Cleopatra, cũ grauaretur socio regni filio Ptolemæo, populũ in eũ incitat. abductaq; ei Selene uxore eo indignius, quod ex Selene iã duos filios habebat, exulare cogit. accersito miori filio Alexandro, & rege in locum fratris constituto, nec filiũ regno expulisse cõtenta bello Cypri exulantem persequitur. unde pulso interficit ducẽ exercitus sui, quod uiuum eum è manibus emisisset, quanquam Ptolemæus uerecundia materni belli, non uiribus minor, ab insula recessisset. Igitur Alexander territus hac matris crudelitate, & ipse eam reliquit, periculoso regno securam ac tutam uitam anteponens. Cleopatra uero timens, ne maior filius Ptolemæus ab Cyziceno ad recuperãdum Ægyptũ auxiliis iuuaretur, ingentia Grypo auxilia & Selenen uxorem nupturam hosti prioris mariti mittit, Alexãdrumq; filium per legatos in regnũ reuocat. cui cũ occultis insidiis exitiũ machinaretur, occupata ab eodẽ interficitur, spiritumq; non fato, sed parricidio dedit. digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam matrẽ toro expulit, & duas filias uiduas alterno fratrum matrimonio fecit, & filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est. Sed nec Alexãdro cædes tam nefanda inulta fuit. nam, ubi primũ compertum est per scelus filii matrem interfectam, concursu populi in exilium agitur. reuocatoq; Ptolemæo in regnum redditur, qui neque cum matre bellum gerere uoluisset, nec à fratre armis repetere, quod prior posedisset. Dum hæc aguntur frater eius ex pellice susceptus

cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, hærede populo Romano, decessit. Iam enim fortuna Romana porrigere se ad orientalia regna, non contenta Italiæ terminis cœperat. Itaq; & ea pars Libyæ prouincia facta est, postea Creta Ciliciaq; piratico bello perdomitæ in formam prouinciæ rediguntur. quo facto & Syriæ & Ægypti regna, cũ unitate Romana arctata, quæ incremẽta de finitimis bellis quærere solebant, adempto uagandi arbitrio uires suas in perniciem mutuam cõuerterunt, adeo ut assiduis prœliis consumpti in contemptum finitimorum uenerint, prædæq; Arabum genti imbelli antea fuerint. Quorũ rex Herotimus fiducia septingẽtorum filiorum, quos ex pellicibus susceperat, diuisis exercitibus nunc Ægyptum nũc Syriam infestabat, magnumq; nomen Arabum uiribus finitimorum exanguibus fecerat.

HEROTIMUS Septingentos ex pellicib. filios suscepit.

LIBER QVADRAGESIMVS.

MVtuis fratrum odiis, mox & filiorum inimicitiis succedentibus, cum inexpiabili bello & reges & regnum Syriæ cõsumptum esset, ad externa populus auxilia concurrit, peregrinosq; sibi reges circunspicere cœpit. Itaq; cum pars Mithridatem ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret, occurreretq;, quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoq; hostis Syriæ semper fuisset, omnes in Tigranem regem Armeniæ consenserunt, instructum præter dome-

sticas uires et parthica societate et Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnũ Syriæ per XVIII. annos trãquillissimo regno potitus est, neq; bello alium lacessere, neq; lacessitus inferre alii bellum necesse habuit. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræmotu uastata ẽ, quo CLXX. hominũ milia, et multæ urbes perierũt. qđ prodigium mutationem rerum portẽdere aruspices respõderũt. Igitur Tigrane à Lucullo uicto rex syriæ Antiochus Cyziceni filius ab eodẽ Lucullo appellatur. Sed qđ Lucullus dederat, postea ademit Põpeius. qui poscenti regnum respõdit, ne uolenti quidẽ Syriæ, nedum recusanti, daturum se regem, qui XVIII. annos, quibus Tigranes Syriam tenuit in angulo Ciliciæ latuerit. uicto autem eodẽ Tigrane à Romanis alieni operis præmia postulet. Igitur ut habenti regnum nõ ademerit, ita quod cesserit Tigrani, non daturũ, quod tueri nesciat, ne rursus Syriam Iudæorũ & Arabum latrociniis infestam reddat. Atq; ita Syriam in prouinciæ formam redegit, paulatimq; oriens Romanorum, discordia consanguineorum regum, factus est.

LIBER XLI.

Parthi penes quos, uelut diuisione orbis cum Romanis facta, nunc orientis imperium est, Scytharum exules fuerũt. hoc etiam ipsorum uocabulo manifestatur. nam scythico sermone parthi exules dicũtur. Hi & Assyriorum & Medorum tempo

Parthorum origo

Parthi Scythica lingua exules.

ribus inter orie͂tales populos obſcuriſſimi fuere. Poſtea quoq;, cum imperium orientis à Medis ad Perſas tra͂ſlatum eſt, ueluti uulgus ſine nomine, præda uictoru͂ fuere. Poſtremo Macedo͂ibus triumphato orie͂te ſeruierunt, ut cuiuis mirum uideatur, ad ta͂tam eos felicitatem prouectos, ut imperent gentibus, ſub quarum imperio ueluti ſeruile uulgus fuere. A Romanis quoq; trinis bellis per maximos duces florentiſſimis temporibus laceſſiti, ſoli ex omnibus gentibus non ſolum pares, uerum etiam uictores fuere. qua͂q; plus gloriæ ſit īter Aſſyria & Medica Perſicaq; memorata olim regna, & opulentiſſimum illud mille urbium Bactrianum imperiu͂, emergere potuiſſe, quàm longinqua bella uiciſſe, præterea cum grauibus ſcythicis & uicinali bus bellis aſſidue uexati, uariiſq; periculorum certaminibus urgerentur, hi domiſticis ſeditio͂ibus Scythia pulſi ſolitudines inter Hyrcaniam & Dacas, & Areos, & Spartanos, et Maianos furti occupauere, fines deinde, non intercedentibus primo finitimis, poſtea etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut no͂ immenſa tantum iam ac profunda camporum; uerum etiam prærupta collium mo͂tiumq; ardua occupauerint. ex quo fit ut Parthiæ pleraq; finium aut æſtus aut frigoris magnitudo poſſideat, quippe cum mo͂tes nix, & campos æſtus infeſtet. Adminiſtratio gentis poſt defectione͂ Macedonici imperii ſub regibus fuit. Proximus maieſtati regum populoru͂ ordo eſt. ex hoc duces ī bello, ex hoc rectores in pace habentur. Sermo his inter ſcythicum medicum medius, & utriſq; mixtus. Veſtis olim ſui moris. poſtea quàm acceſſere opes, ut Me-

dis perlucida ac fluida. Armorũ patrius ac scythius mos. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum sed maiorem partem seruitiorum habent. quorũ uulgus, nulli manumittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus seruis nascentibus, in dies crescit. hos pari cura ac liberos suos habent, & equitare & sagittare magna industria docent. locupletissimus ut quisq; est, ita plures in bello eqtes regi suo præbet. deniq; Antonio bellum Parthis iferẽti cum. L. milia equitum occurrerẽt soli. DCCC. liberi fuere. Cõminus in acie præliari nesciunt, obsessasq; expugnare urbes. Pugnant aut procurrentibus equis, aut terga dantibus, sæpe etiã fugã simulant, ut incautiores aduersus uulnera insequẽtes habeant. Signum his in prælio non tuba sed tympano datur, nec pugnare diu possunt. cæterũ intolerãdi forent, si quantus his impetus est, uis tanta & perseuerantia esset. plærunq; in ipso ardore certaminis prælia deserũt, ac paulopost pugnam ex fuga repetũt, ut cum maxime uicisse te putes, tunc tibi discrimẽ subeũdum sit. Munimẽtum ipsis equisq; loricæ sunt plumatæ, quæ utrinq; toto corpore tegũt. Auri argẽtiq; nullus, nisi in armis, usus. Vxores dulcedine uariæ libidinis singuli plures habent, nec ulla delicta adulteriis grauius uindicant. quam ob rem fœminis nõ cõuiuia tantum zelo uirorũ, uerum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi uenatibus quæsita uescũtur. Equis omni tempore uectantur, illis bella, illis cõuiuia, illis publica ac priuata officia obeunt, super illos ire, consistere, mercari, colloqui. hoc deniq; discrimen inter seruos liberosq; esse, quod serui pedibus, li

beri non nisi equis incedūt. Sepultura uulgo aut auiū aut canum laniatus ē. Nuda demum ossa terra obruūtur. In superstitionibus ad curā deorū præcipua oībus ueneratio est. Ingenia gēti tumida, seditiosa, fraudulēta, pcacia. quippe uiolentiā uiris, mansuetudinem mulieribus assignant. Semper aut in externos aut in domesticos motus inquieti, natura taciti, ad faciendū q̃ ad dicēdū prōptiores. proinde secūda aduersaq; silentio tegūt. Principibus metu, non pudore, parent. In libidinem pie̱cti, in cibum parci, fides dictis pmissisq; nulla, nisi quatenus expedit. Post mortem Alexādri magni, cum inter successores eius orientis regna diuiderentur, nullo Macedonum dignante Parthorū imperiū, Stasanori externo socio traditur. Hi postea, deductis Macedonibus in bellum ciuile cū cæteris superioris Asiæ populis, Eumenē secuti sunt. quo uicto ad Antigonū transiere. Post hūc à Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho, & successoribus eius possessi, à cuius pro nepote Seleuco primū defecere, primo punico bello L. Mālio Vulsone. Attilio Regulo COSS. Huius defectionis impunitatem illis duorum fratrū regū Seleuci & Antiochi discordia dedit. qui, dū sibi inuicē eripere regnum uolūt, persequi defectores omiserūt. Eodem tempore etiam Theodotus mille urbium Bactrianorum præfectus defecit, regemq; se appellari iussit. quod exēplum secuti totius oriētis populi à Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces uir sicut incertæ originis, ita uirtutis expertæ. hic solitus latrociniis & rapto uiuere, accepta opinione Seleucum à Gallis in Asia uictum, solutus regis metu, cum pdo-

ARSACES

f

num manu Parthos ingressus, præfectum eorum Andragoram oppressit, sublatoq; eo imperium gentis inuasit. Non magno deinde post tempore Hyrcanorum quoq; regnum occupauit, atque ita duarum ciuitatũ imperio præditus, grandem exercitum parat metu Seleuci & Theodoti Bactrianorum regis. Sed cita morte Theodoti metu liberatur, cũ filio eius & ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit. nec multo post cum Seleuco rege ad defectores persequendos ueniente cõgressus uictor fuit, quem diem Parthi exinde solẽnem, uelut initium libertatis, obseruant. Reuocato deinde Seleuco nouis motibus in Asiam dato laxamento regnum parthicum format, militem legit, castella munit, ciuitates firmat, urbem quoq; nomine Datã in mõte Thaborreno condit. Cuius loci ea conditio est, ut neq; munitius quicquam esse, neq; amœnius possit. Ita enim et præruptis rupibus undiq; cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat, & soli circũiacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. nam fontium ac syluarum ea copia est, ut & aquarum abundantia irrigetur, & uenationum uoluptatibus exornetur. Sic Arsaces quæsito simul constitutoq; regno non minus memorabilis Parthis, quàm Persis Cyrus, Macedonibus Alexãder, Romanis Romulus matura senectute decedit. cuius memoriæ hũc honorẽ Parthi tribuerũt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nũcupẽt. Huius filius & successor regni Arsaces & ipse nomine, aduersus Antiochum Seleuci filium centum milibus peditũ, & uiginti milibus eq̃tum instructus, mira uirtute pugnauit. ad postremum in societatẽ eius assumptus

Reges parthorum omnes Arsaces.

sumptus

sumptus est. Tertius parthis rex Pampatius fuit, sed & ipse Arsaces dictus, nam (sicut supra dictum est) omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares Augustosque, cognominauerunt. Hic actis in regno duodecim annis decessit, relictis duobus filiis Mithridate, & Phraate. quorum maior Phraates more gentis hæres regni Mardos ualidam gentem bello domuit, nec multo post decessit, multis filiis relictis. quibus præteritis fratri potissimum Mithridati insignis uirtutis uiro reliquit imperium, plus regio quàm patrio deberi nomini ratus, potiusque patriæ, quàm liberis cõsulendum. Eodem fermè tempore, sicut in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides magni uterque uiri regna ineunt. sed Parthorum fortuna felicior ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per uaria bella iactati, non regnũ tantum, uerum etiam libertatem amiserunt. siquidẽ Sogdianorum Arachotorum & Drangianorum Indorumq; bellis fatigati, ad postremum ab inualidioribus Parthis, uelut exãgues oppressi sunt. Multa tamẽ Eucratides bella magna uirtute gessit. quibus attritus cũ obsidionem Demetrii regis Indorum pateretur cum CCC. militibus, sexaginta milia hostium assiduis eruptionibus uicit. quinto itaque mense liberatus, Indiam in potestatem redegit. unde cum se reciperet à filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur. qui, non dissimulato parricidio, uelut hostem, non patrem interfecisset, & per sanguinem eius currum egit, & corpus abiici ĩsepultũ iussit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos & Medos bellum

oritur, cũ uarius utriusq; populi casus fuisset, ad postremum uictoria penes Parthos fuit. His uiribus auctus Mithridates Mediæ Baccasum præponit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur. unde reuersus bellum cũ Elymæorum rege gessit. quo uicto hanc quoq; gentẽ regno adiecit, imperiumq; Parthorum à monte Caucaso multis populis in ditionem redactis, usq; ad flumen Euphratem protulit, atq; ita aduersa ualitudine correptus non minor Arsace proauo gloriosa senectute decessit.

LIBER XLII.

Post necem Mithridatis Parthorũ regis Phraates filius eius rex constituitur. qui cum inferre bellũ, in ultionẽ tẽtati ab Antiocho parthici regni, Syriæ statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda reuocatur. nanq; Scythæ in auxiliũ Parthorum aduersus Antiochum Syriæ regẽ mercede sollicitati, cũ confecto iam bello superuenissent, & calumnia tardius, lati auxilii mercede fraudarẽtur, dolentes tãtum iis itineris frustra emensum, cum uel stipẽdium pro uexatione, uel alium hostem dari sibi poscerent, superbo responso offensi fines Parthorũ uastare cœperunt. Igitur Phraates, cum aduersus Scythas proficisceretur, ad tutelã regni reliq̃t Hymerum quendã pueritiæ sibi flore cõciliatũ. qui tyrãnica crudelitate, oblitus & uitæ p̃teritæ, et uicarii officii Babylõios, multasq; alias ciuitates iportũe uexauit. Ipse

autem Phraates exercitum Græcorum, quem bello Antiochi captũ crudeliter ſupbeq; tractauerat, i bellum ſecum ducit, immemor ꝓrſus, quod hoſtiles eorũ animos nec captiuitas minuerat, & inſuper iniuriarũ indignitas exacerbauerat. Itaq; cum iclinatã Parthorũ aciẽ uidiſſent, arma ad hoſtes tranſtulerũt, & diu cupitam captiuitatis ultionẽ exercitus parthici & ipſius Phraatis regis cruẽta cæde executi ſunt. In huius locum Artabanus patruus eius rex ſubſtituitur. Scythæ aũt cõtẽti uictoria populata Parthia in patriã reuertũtur. Sed Artabanus bello Colchatariis illato in brachio uulneratus ſtatĩ decedit. Huic Mithridates filius ſuccedit. cui res geſtæ magni cognomen dedere. qppe claritatẽ parẽtũ æmulatiõe uirtutis accẽſus animi magnitudine ſupergreditur. Multa igitur bella cũ finitimis magna uirtute geſſit, multosq; populos parthico regno addidit. Sed et cũ Scythis ꝓſpere aliquoties dimicauit, ultorq; iniuriæ parentũ fuit, ad poſtremũ Artoadiſti Armeniorum regi bellum intulit. Sed quoniam ad Armeniam trãſitum facimus, origo eius paulo altius repetenda eſt. neq; enim ſilentio prætеriri tantũ regnum fas eſt, cum fines eius poſt Parthiã omnium regnorum magnitudinem ſuperent. ſiquidem Armenia à Cappadocia uſque ad mare caſpium undecies centena milia patet, ſed latitudine milia paſſuum ſeptingenta porrigitur. Condita eſt autem ab Armenio Iaſonis Theſsali comite. quem cum perditum propter inſignem periculoſamq; regno ſuo uirtutem Pelias rex cuperet, denunciata militia in Colchos eum abire iubet, pellemq; arietis memora-

Armeniæ origo.

bilem gentibus reportare, sperans interitum uiri, aut ex periculo tam longæ nauigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur Iason, diuulgata opinione tam gloriosæ expeditionis, cum ad eum certatim principes iuuentutis totius fermè orbis concurrerent, exercitum fortissimorum uirorum, qui argonautæ cognominati sunt, comparauit. quem cum magnis rebus gestis incolumem reduxisset, rursus à Peliæ filiis Thessalia pulsus magna ui cum ingenti multitudine, quæ ad famam uirtutis eius ex omnibus gentibus cotidie confluebat, comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exilii rursus receperat, & Medo priuigno ab Aegeo rege Atheniensium genito Colchos repetiuit, socerumq; etiam regno pulsum restituit. Magna deinde bella cum finitimis gessit, captasque ciuitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ iniuriam, qua & filiam eius Medeam abduxerat, & filium Aegialeum interfecerat, adiunxit; partim populis, quos secum adduxerat, assignauit. Primusque hominum post Herculem & Liberum, qui reges orientis fuisse traduntur, eam cæli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam Rhecan & Amphistratum aurigas Castoris & Pollucis duces assignauit, cum Albanis fœdus percussit, qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum Geryone extincto armenta eius per Italiam duceret, secuti dicuntur, quiq; memores Italicæ originis exercitũ Cn. Pompeii bello Mithridatico fratres salutauere. Itaq; Iasoni totus fermè oriens ut cõditori diuinos horores tẽplaq; constituit. quæ Parmenion dux Alexãdri magni post

multos

multos annos dirui iussit, ne cuiusq̃ nomen in oriente uenerabilius, q̃ Alexandri, esset. Post mortem Iasonis Medus æmulus uirtutis eius in honorem matris Medeæ, Medeam urbem condidit, regnumque è nomine suo Medorũ constituit. sub cuius maiestate omne postea orientis imperium fuit. Albanis uicinæ Amazones sunt, quarum reginam Thalestrem concubitum Alexãdri petisse multi authores prodidere. Armenius quoque & ipse Thessalus unus de numero ducum Iasonis recollecta multitudine, quæ amisso Iasone rege passim uagabatur, Armeniam condidit. à cuius montibus Tigris fluuius modicis primo incremẽtis nascitur. interiecto deinde aliquanto spatio sub terras mergitur, atque ita post .XXV. milia passuum grande iam flumen in regione Sophenes emergit, ac sic in paludes Euphratis recipitur. Igitur Mithridates Rex Parthorũ post bellum Armeniæ propter crudelitatẽ à senatu parthico regno pellitur. Frater eius Orodes, cum regnum uacans ocupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsedit, & fame coactos in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem fiducia cognationis ultro se in potestatem Orodis tradit. sed Orodes plus hostem quàm fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum iussit. Post hæc bella cum Romanis gessit, Crassumque Imperatorem cum filio & omni exercitu Romanó deleuit. Huius filius Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis in Parthiam patri suspectus, reuocatur. quo absente exercitus Parthorum relictus in Syria à Cassio quæstore Cras-

si cum omnibus ducibus trucidatur. His ita gestis nõ magno post tempore Romanis inter Cæsarem Pompeiumq; ciuile bellum oritur, in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, & propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico iunctam, & ꝑpter Crassi necem, cuius filium in partibus Cæsaris esse audierant. quem ultorem patris uictore Cæsare futurum nõ dubitabant. Itaq; uictis partibus Pompeianis, & Cassio & Bruto auxilia aduersus Augustũ & Antoniũ misere, & post belli finem rursum Pacoro duce cũ Labieno inita societate Syriam & Asiã uastauere. Castra quoq; Ventidii, qui post Cassium absente Pacoro exercitum parthicum fuderat, magna mole aggrediũtur, sed ille simulato timore diu se continuit, & insultare Parthos aliquãtisper passus est. ad postremum in securos lætosq; partem legionum emisit, quarum impetu fusi Parthi in diuersa abiere. Pacorus autem cum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Vẽtidii ueluti sine defensoribus aggreditur. tũc Ventidius reliqua parte legionum emissa uniuersam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro interfecit. nec ullo bello Parthi unquã maius uulnus acceperunt. Hæc cum nunciata in Parthia essent, Orodes pater Pacori, qui pauloante uastatam Syriam, occupatã Asiam à Parthis audierat, uictorẽq; Pacorũ Romanorum gloriabatur, repente filii morte & exercitus clade audita ex dolore ad furorẽ uertitur. multis diebus non alloqui quẽquam, non cibum sumere, non uocẽ mittere. ita ut mutus factus uideretur. Post multos deĩde dies, ubi dolor uocem laxauerat, nihil aliud ꝙ

Pacorum

Pacorum uocabat. Pacorus illi uideri, Pacorus audiri uidebatur, cum illo loqui, cum illo consistere, interdũ quasi amissum flebiliter dolebat. Post longũ deinde luctum alia solicitudo miserandum senem inuadit. quẽ ex numero triginta filiorum in locum Pacori regem constituat. multæ pellices, ex q̃bus generata tanta iuuentus erat, pro suis quæq; sollicitæ animũ senis obsidebant. sed fatum Parthiæ fecit, in qua iã quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium et ipse Phraates nomine rex statueretur. Itaq; statim, quasi nollet mori, patrem interficit, fratres quoq; omnes triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera uideret, ne esset, qui nominari rex posset, adultũ filium interfici iubet. Huic Antonius, ꝓpter auxilium aduersus se & Cæsarem latum, bellũ cum sexdecim ualidissimis legionibus ĩtulit, sed grauiter multis prælijs uexatus à Parthia refugit. qua uictoria insolentior Phraates redditus, cum multa crudeliter cõsuleret, in exilium à populo suo pellitur. Itaq; cum magno tempore finitimas ciuitates, & ad postremũ Scythas precibus fatigasset, Scytharũ maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente regem Parthi Tyridatem quendam constituerant. qui audito Scytharũ aduentu magna amicorum manu ad Cæsarem in Hispania bellum tunc temporis gerentem profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phraartis ferens, quem negligentius custoditũ rapuerat. Quo cognito Phraates legatos statim ad Cæsarem mittit, seruum suum Tyridatem, & filium remitti sibi postulat. Cæsar &

solenne est parthia reges parricidas haberi

legatione Phraatis audita, & Tyridatis postulatis cognitis. (nã & ipse restitui in regnũ desiderabat, iuris Romanorum futuram Parthiã affirmans, si eius regnum muneris eorum fuisset) neq; Tyridatem redditurum se Parthis dixit, neq; aduersus Parthos Tyridatis auxilia daturum. ne tamẽ à Cæsare nihil p oia obtentum uideretur, Phraati filium sine precio remisit, & Tyridati, quoad manere apud Romanos uellet, opulentum sumptum præberi iussit. Post hæc finito Hispano bello cum in Syriã ad componendum oriẽtis statum peruenisset, metum Phraati iniunxit, ne bellum Parthiæ uellet inferre. Itaq; tota Parthia captiui ex Crassião siue Antonii exercitu recollecti, signaq; cum his militaria Augusto remissa. sed & filii nepotesq; Phraatis obsides Augusto dati, plusq; Cæsar magnitudine sui nominis fecit, quàm armis alius imperator facere potuisset.

LIBER XLIII.

Parthicis, orientalibusq;, ac totius propemodũ orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus, uelut post longam peregrinationem domum reuertitur, igrati ciuis officiũ existimãs, si cum omnium gentium res gestas illustrauerit, de sola tantum patria taceat. Breuiter igitur initia Romani imperii perstringit, ut nec modum propositi operis excedat, nec utiq; originẽ urbis, quæ est caput totius orbis silentio prætermittat. Italiæ cultores primi Abo

rigines fuere. quorū rex Saturnus tantæ iustitiæ fuiſ- Aborigines p[rimi]
ſe traditur, ut neq; ſeruierit ſub illo quiſꝗ, neq; ius ꝗ- Italiæ cultores
ꝗ priuatæ rei habuerit. ſed omnia cōmunia & indi- rex Saturnus
uiſa omnibus fuerint, ueluti unum cunctis patri-
moniū eēt. ob cuius exempli memoriam cautū eſt, ut
Saturnalibus, exæquato oīum iure, paſſim in cōuiuiis
ſerui cū dominis recumbant. Itaq; Italia regis nomi-
ne Saturnia appellata eſt, & mōs, quem inhabitabat,
Saturnius, in quo nunc, ueluti à Ioue pulſo ſedibus
ſuis Saturno, capitolium eſt. Poſt hunc tertio loco re- Faunus
gnaſſe Faunū ferūt, ſub quo Euāder ab Arcadiæ urbe Euander
Pallanteo in Italiā cum mediocri turba populariū ue-
nit, cui Faunus & agros & montē, quē ille poſtea pa-
latinū appellauit, benigne aſſignauit. In huius radici-
bus tēplum Lycæo, quē Græci Pana, Romani Luper- Templū lycæi
cū appellāt, cōſtituit. Ipſum dei ſimulacrū nudū ca-
prina pelle amictū eſt. quo habitu nunc Romæ luper-
calibus decurritur. Fauno fuit uxor nomine Fatua, Fatua fauni uxor
quæ aſſidue diuino ſpiritu impleta, uelut per furorē
futura præmonebat, unde adhuc, ꝗ inſpirari ſolēt fa-
tuari dicuntur. Ex filia Fauni & Hercule, qui eodē
tempore extincto Geryone armēta uictoriæ præmia Latinus.
ꝑ Italiā ducebat, ſtupro cōceptus Latinus procreatur,
quo tenēte regnū Æneas ab Ilio, Troia à Græcis ex- Æneas
pugnata, in Italiā uenit, ſtatimq; prælio exceptus, cū
in aciē exercitū eduxiſſet, ad colloquiū uocatus, tan-
tā admirationē ſui Latino præbuit, ut in ſocietatē re-
gni reciperetur, & Lauinia in matrimonium data ei
gener aſciſceretur. Poſt hæc cōmune utriq; bellū ad-
uerſus Turnum Rutulorum regē, propter fraudata, Turnus.

Lauiniæ nuptias fuit. In quo & Turnus & Latinus interierunt. Igitur cũ Æneas iure uictoriæ utroq; populo potiretur, urbem ex nomine uxoris Lauiniũ condidit. Bellũ deinde aduersus Mezentium regẽ Ethruscorum gessit. In quo cum ipse cecidisset, in locum eius Ascanius filius successit. qui Lauinio relicto longã Albam cõdidit. quæ trecẽtis annis caput regni fuit. Post multos deinde urbis huius reges, ad postremũ Numitor & Amulius regno potiti sunt. sed Amulius cum ætate potiorem Numitorem oppressisset, filiam eius Rheam in perpetuam uirginitatem, ne quis uindex regni sexus uirilis ex genere Numitoris oriretur, demersit addita iniuriæ specie honoris, ut nõ damnata, sed sacerdos electa, uideretur. Igitur clausa ĩ luco Marti sacro duos pueros incertũ stupro an Marte cõceptos enixa est. Quo cognito Amulius multiplicato metu, puẽtu duorum, pueros exponi iubet, & puellã uinculis onerat, ex quorum iniuria decessit. Sed fortuna origini Romanæ prospiciẽs, pueros lupæ alẽdos obtulit. quæ amissis catulis distẽta ubera exinanire cupiẽs nutricẽ se infantibus præbuit. cum sæpius ad paruulos ueluti ad catulos reuerteretur, rem Faustulus pastor aĩaduertit, subtractosq; feræ inter greges pecorũ agresti uita nutriuit. martios pueros fuisse, siue quod in luco Martis enixi sunt, siue quod à lupa, quæ in tutela Martis est, nutriti, ueluti manifestis argumentis creditũ est. Nomina pueris, alteri Remo, alteri Romulo fuere. Adultis iter pastores de uirtute cotidiana certamina & uires & pernicitatẽ auxere. Igitur cum latrones à rapina pecorum industrie frequenterq; summo-

uerent. Remus ab iisdē latronibus captus, & , ueluti ipse esset, quod in aliis prohibebat, regi offertur. crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. tūc à rege in ultionem Numitori traditur. sed Numitor adolescentia iuuenis permotus, & in suspicionē expositi nepotis adductus, cū eum nunc lineamētorū filiæ similitudo, nunc ætas expositionis temporibus congruēs anxium teneret, repēte Faustulus cum Romulo superuenit, à quo origine cognita puerorū, facta conspiratione, & adolescētes in ultionē maternæ necis, & Numitor in uindictā erepti regni armantur. Occiso Amulio regnū Numitori restituitur, & urbs Romana ab adolescentibus conditur. Tunc & Senatus centum seniorum, qui patres dicti sunt, constituitur. & uicinis connubia pastorum dedignātibus, uirgines Sabinæ rapiūtur, finitimisq; populis armis subiectis primū Italiæ, mox orbis imperiū quæsitū, per ea adhuc tēpora reges hastas pro diademate hēbāt, quas græci sceptra dixere. Nam & ab origine rerum pro diis immortalibus ueteres hastas coluere, ob cuius religionis memoriā adhuc deorum simulachris hastæ addūtur. Temporibus Tarquinii regis ex Asia Phocēsium iuuentus hostio Tyberis inuecta amicitiā cum Romanis iunxit. Inde in ultimos Galliæ sinus nauibus profecta Massiliā inter Ligures et feras gētes Gallorū condidit, magnasq; res, siue dum armis se aduersus gallicam feritatē tuentur, siue dum ultro lacessūt à quibus fuerāt ante lacessiti, gesserunt. Nāque Phocēses exiguitate ac macie terræ coacti studiosius mare, quam terras, exercuerūt, piscādo, mercādo, plerunque etiam

Senatus.

Reges pro hastis pro diademate habebant.

latrocinio maris, quod illis temporibus gloriæ habeba tur, uitam tolerabant. Itaq; in ultimam oceani oram procedere ausi in sinum gallicū hostio Rhodiani amnis deuenere, cuius loci amœnitate capti reuersi domū referentes, quæ uiderant, plures sollicitauere. Duces classi Furius & Prothis fuere. Itaq; ad regem Segoregiorū Senanū nomine, in cuius finibus urbem condere gestiebāt, amicitiā petentes cōueniunt. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarū Gyptis filiæ erat, quā more gentis electo inter epulas genero nuptum tradere ille parabat. Itaq; cum ad nuptias inuitati omnes proci essent, rogātur & Græci hospites ad conuiuiū. Introducta deinde uirgo, cum iuberetur à patre aquam porrigere ei, quē uirū eligeret, tūc omissis omnibus ad Græcos cōuersa aquā Prothi porrigit. q factus ex hospite gener, locū cōdendæ urbis à socero accepit. Cōdita igitur Massilia est ꝓpè hostia Rhodani amnis in remoto sinu ueluti ī angulo maris. sed Ligures incremētis urbis inuidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant. qui pericula ꝓpulsando in tantū enituerunt, ut, uictis hostibus, in captis agris multas colonias constituerēt. Ab his igitur Galli & usum uitæ cultioris, deposita & mãsuefacta barbaria, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicerunt. tunc & legibus non armis uiuere, tunc & uitem putare, tunc oliuam serere consueuerunt. adeo q; magnus & hominibus & rebus ī positus est nitor, ut nō Græcia in Galliā emigrasse, sed Gallia in Græciā trāslata uideretur. Mortuo rege Senāo Segoregiorū, à quo locus acceptus condēdæ urbis fuerat, cū re-

Massilia.

gno filius eius successisset Comanus affirmat Ligur quendam, quãdoque Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimẽdamq; in ipso ortu, nec mox ualidior ipsum obrueret, subnectit & illã fabulam. Canẽ aliquãdo partu grauidã locũ à pastore precario petisse, in quo pareret. quo obtẽto iterato petisse, ut sibi educare in eodẽ loco catulos liceret, ad postremũ adultis catulis fultã domestico præsidio proprietatẽ loci sibi uindicasse. nõ aliter Massilienses, qui nũc inquilini uideãtur, quandoque dominos regionum futuros. his incitatus rex insidias Massiliensibus extruit. Ita solenni floraliorũ die multos fortes ac strenuos uiros hospitii iure misit in urbẽ, plures Syrpis latentes, frondibusq; supertectos induci uehiculis iubet, & ipse cum exercitu in proximis mõtibus delitescit, ut, cũ nocte prædictis apertæ portæ forent, tẽpestiue ad insidias adessent, urbẽq; somno ac uino sepultam armati inuaderent. Sed has insidias mulier quædam regis cognata prodidit, quæ adulterari cũ Græco adolescẽte solita, in amplexu iuuenis miserata formã eius insidias aperit, periculumque declinare iubet. Ille rẽ statim ad magistratus defert, atque ita patefactis insidiis cuncti Ligures comprehenduntur, latentesq; de Syrpis protrahuntur. quibus omnibus interfectis insidiãti regi insidiæ tendũtur. cæsa sunt cum ipso rege hostium. VII. milia. exinde Massilienses festis diebus portas claudere, uigilias agere, stationem in muris obseruare, peregrinos recognoscere, curas habere, ac, ueluti bellũ habeant, sic urbem pacis temporibus custodire, adeo illic bene instituta, nõ temporũ necessitate, sed recte faciẽ

dī consuetudine, seruātur. Post hæc illis magna cū Liguribus, magna cum Gallis fuere bella. quæ res & urbis gloriam auxit, & uirtutem Græcorum multiplicata uictoria celebrē inter finitimos reddidit. Carthaginēsium quoq; exercitus, cum bellū captis piscatorū nauibus ortum esset, sæpe fuderūt, pacemq; uictis dederunt. Cum Hispanis amicitiam iunxerunt. Cū Romanis propè ab initio conditæ urbis fœdus summa fide custodierūt, auxiliisq; in oībus bellis industriæ socios iuuerūt. quæ res illis & uirium fiduciam auxit, & pacem ab hostibus præstitit. Dū igitur Massilia fama rerum gestarū, & abundantia opū, & uiriū gloria uirente floreret, repēte finitimi populi ad nomen Massiliensium delēdum, ueluti ad cōmune extinguēdum incendiū, concurrunt. Dux consensu oium Caramandus regulus eligitur, q, cū magno exercitu lectissimorū uirorū urbē hostium obsideret, per quietē specie toruæ mulieris, quæ se deā dicebat, exterritus ultro pacē cū Massiliēsibus fecit, petitoq; ut intrare urbem, & deos eorū adorare liceret, cū i arcē Mineruæ uenisset, cōspecto in porticibus simulacro deæ, quam per quietem uiderat, repente exclamat illā esse, quæ se nocte exterruisset, illāq; recedere ab obsidione iussisse. gratulatusq; Massiliēsibus, quod animaduerteret eos ad curam deorum immortaliū ptinere, torque aureo donata dea, in perpetuū amicitiā cū Massiliensibus iunxit. Parta pace & securitate fundata, reuertentes à Delphis Massiliēsiū legati, quo missi munera Apollini tulerāt, audiuerūt urbē Romam à Gallis captā incensamq;. quam rem nunciatā domi publico

funere

funere Massilienses ꝓsecuti sunt. aurumq; & argentum publicum & priuatum contulerunt ad explēdū pondus Gallis, à quibus redemptam pacem cognouerant. ob quod meritū & immunitas illis decreta, et locus spectaculorū in senatu datus, & fœdus æquo iure ꝑcussum. In postremo libro Trogus maiores suos à uocātiis originē ducere, auū suum Trogū Pōpeiū sertoriano bello ciuitatem à. Cn. Pompeio ꝑcepisse dicit. Patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse. Patrem quoq; sub Caio Cesare militasse, epistolarumq; ac diuitiarum, legationum simul, & annuli curam habuisse.

LIBER XLIIII.

HISPANIA Sicuti Europæ terminos claudit, ita & huius operis finis futura est. Hāc ueteres ab ibero amne primum Iberiam, postea ab Hispali Hispaniam cognominauerunt. Hæc inter Africam & Galliam posita oceani freto & Pyrenæis montibus clauditur. sicut minor utraq; terra, ita utraq; fertilior. Nam neq; ut Africa uiolēto sole torretur, neq; ut Gallia assiduis uētis fatigatur, sed media inter utranq; hinc temperato calore, inde felicibus & tempestiuis imbribus in omnia frugum genera fœcunda est, adeo ut nō ipsis tantum incolis, uerum etiam Italiæ urbiq; Romanæ cunctarum rerum abundantiam sufficiat. Hinc enim nō frumenti tātū copia magna est, uerū ēt uini, mellis, oleiq;. nec ferri solū mate

ria præcipua est, sed & equorum pernices greges. nec summa tantum terræ laudanda bona, uerum & abstrusorum metallorum fœlices diuitiæ. Iā lini spartiq; uis ingens, minii certe nulla feracior terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidiq;, ut noceant, sed lenes, & uineis cāpisq; irrigui, æstuariisq; oceani affatim piscosi. plerię etiam diuites auro, qđ in paludibus uehunt. uno tantum Pyrenæi mōtis dorso adhæret Galliæ, reliquis partibus undiq; in orbem mari cingitur. Forma terræ propè quadrata, nisi qđ arctātibus freti litoribus in Pyrenæum coit. Porrò Pyrenæi mōtis spatium sexcenta milia passuum efficit. Salubritas cæli per omnem Hispaniā æqualis, quia aëris spiritus nulla paludiū graui nebula inficitur. Huc accedūt & marinæ auræ undiq; uersus assidui flatus, q̄bus omnem ꝓuinciam penetrantibus euentilato terrestri spiritu præcipua hōibus sanitas redditur. Corpora hominum ad inediā laboremq;, animi ad mortē parati. Dura oībus et stricta parsimōia, bellū, quàm ociū malūt. si extraneus deest, domi hostem quærunt. Sæpe tormentis ꝓ silētio rerum creditarū immortui, adeo illis fortior taciturnitatis cura, q̄ uitæ. Celebratur eadē ēt bello punico serui illius patientia, qui ultus dominum īter tormēta risu exultauit, serenaq; lætitia crudelitatē torquentium uicit. Velocitas gēti ꝑnix, inquies animus plurimis. Militares equi & arma sanguine ipsorū cariora. Nullus nisi festis diebus epularum apparatus. Aqua callida lauari post secundum bellum punicum à Romanis didicere. In tāta seculorū serie nullus illis dux magnus præter Viriatū fuit.

fuit. qui annos decem Romanos uaria uictoria fatigauit, adeo feris propiora quam hominibus īgenia sunt. quē ipsum non iudicio populi electū sed ut cauēdi sciētē, declinādorūq; periculorū pitū secuti sunt. Cuius ea uirtus cōtinētiaq; fuit, ut cū cōsulares exercitus frequēter uicerit, tātis rebus gestis, nō armorū, non uestis cultū, nō deniq; uictū mutauerit, sed ī eo habitu, quo primū bellare cœpit, pseuerauerit, ut quis gregarius miles ipso imperatore etiam opulentior uideretur. In Lusitanis iuxta fluuium Tagum, equas uento concipere multi authores prodiderūt. quæ fabula ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine nata est, qui tanti in Gallecia ac Lusitania & tam pernices uisuntur, ut non immerito ipso uento concepti uideantur. Galleci autem Græcam sibi originem asserunt. si quidē post finem Troiani belli Teucrū morte Aiacis fratris inuisum patri Telamoni, cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atq; ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salamina cōdidisse. inde accepta opinione paternæ mortis patriā repetisse. sed cum ab Eurysace Aiacis filio accessu prohiberetur, Hispaniæ litoribus appulsum loca, ubi nūc ē Carthago noua occupasse, īde Gallecia trāsisse, positisq; sedibus gēti nomē dedisse. Gallecię autē portio Amphiloci dicūtur. Regio cū æris & plūbi uberrima, tū minio, qđ ēt uicino flumini nomē dedit. auro quoq; ditissima adeo, ut ēt aratro frequēter glebas aureas excitēt. In huius gētis finibus Sacer mons est, quē ferro uiolari nefas habetur, sed si quādo fulgure terra proscissa est, quæ in his locis assidua res ē, detectū aurum, uelut dei munus,

VIRIATHUS

colligi permittitur. Fœminæ res domesticas, agrorũq; culturas administrãt, ipsi armis & rapinis seruiunt. Præcipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro uiolentior. quippe temperamento eius ferrũ acrius redditur, nec ullum apud eos telum probatur, qđ nõ aut Bilbili fluuio, aut Chalybe tigatur. unde ẽt Chalybes fluuii huius finitimi appellati, ferroq; cæteris præstare dicũtur. Saltus uero Tartessiorum, in ꝗbus Titanas bellum aduersus deos gessisse ꝓditur, incoluere Curetes. quorũ rex uetustissimus Gargoris mellis colligendi usum primus inuenit. huic cum ex filiæ stupro nepos ꝓuenisset, pudore flagitii uariis generibus mortis extingui paruulum uoluit, sed per omnes casus fortuna quadam seruatus, ad postremum ad regnum tot periculorum admiratione ꝑuenit. Primum oĩum cum eum exponi iussisset, & post dies ad corpus expositi requirendum misisset, inuentus est uario ferarũ lacte nutritus. Deinde relatum domum tramite angusto, ꝑ quẽ armenta commeare consueuerant, proiici iubet, crudelis ꝓrsus, qui proculcari nepotem, ꝙ simplici morte interfici maluit. ibi quoq cum inuiolatus esset, nec alimẽtis egeret, canibus primo ieiunis et multorũ dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus obiici iubet. Itaq; cum non solum non necaretur, uerum etiam quarũdam uberibus aleretur, ad ultimum in oceanum abiici iussit. tum plane manifesto quodam numine, inter furentes æstus ac reciprocantes undas, uelut naue, nõ fluctu, ueheretur, leni salo i litore exponitur. nec multo post cerua affuit, quæ ubera ꝑuulo offerret. Inde deniq; conuersatione nutricis eximia

puero

Gargoris [illegible] mellis c[illegible] usu [illegible]

puero pernicitas fuit, interq; ceruorum greges diu mõtes saltusq; haud inferior uelocitate peragrauit. Ad postremum laqueo captus regi datus dono est. Tunc ad lineamentorum similitudinem ex notis corporis, q̃ inustæ paruulo fuerant, nepos est agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorumq; ab eodem successor regni destinatur. nomen illi impositum Habidis. qui ut regnũ accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut nõ frustra deorum maiestate periculis ereptus uideretur quippe barbarum populum legibus iunxit, & boues primo aratro domari, frumentaq; sulco serere docuit, & ex agresti cibo mitiore uesci, odio eorum, quæ ipse passus fuerat, homines coëgit. Huius casus fabulosi uiderentur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex Persarũ cane alitus proderetur. Ab hoc & ministeria seruilia populo interdicta, et plebs in septem urbes diuisa. mortuo Habide regnum per multa secula à successoribus eius retentum est. In alia parte Hispaniæ, quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac pabuli tanta lætitia est, ut nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denicp armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur, tantæ famæ fuere, ut Herculẽ ex Asia prædæ magnitudine illexerint. Porrò Geryonem ipsum non triplicis naturæ (ut fabulis proditur) fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, ut uno animo omnes regi uiderẽtur, nec bellũ Herculi sua sponte intulisse, sed cũ armenta sua rapi uidissent, amissa bello repetisse. Post regna deinde Hispaniæ primi Carthaginẽses imperium prouinciæ

Gaditani

occupauere. nam cũ Gaditani à Tyro, unde & Carthaginensium origo est, sacra Herculis per quietẽ iussi in Hispaniam transtulissent, urbẽq; ibi cõdidissent, inuidentibus incrementis nouæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginẽses miserũt. Ibi felici expeditione & Gaditanos ab iniuria uindicauerunt, & maiorem partem prouinciæ imperio suo adiecerunt. Postea quoq; hortantibus primæ expeditionis auspiciis, Hamilcharem imperatorem cum magna manu ad occupãdam prouinciam miserunt. qui magnis rebus gestis, dũ fortunã inconsultius sequitur, in insidias deductus occiditur. In huius locum gener ipsius Hasdrubal mittitur, et ipse à seruo Hispani cuiusdam ulciscẽtis domini iniustam necem interfectus est. Maior utroq; Annibal imperator Hamilcharis filius succedit. Siquidẽ res gestas utriusq; supgressus uniuersam Hispaniam domuit. Inde Romanis illato bello Italiam per annos sexdecim uariis cladibus fatigauit. Cum interea Romani missis in Hispaniã Scipionibus primo Pœnos prouincia expulerunt. Postea cũ ipsis Hispanis grauia bella gesserunt, nec prius perdomitæ prouinciæ iugum Hispani accipere potuerunt, quàm Cæsar Augustus perdomito orbe uictricia ad eos arma transtulit, populumq; barbarum, ac ferum, legibus ad cultiorem uitæ usum, traductum in formã prouinciæ redegit.

Hamilchar.

Asdrubal

Annibal

AEMYLII

ÆMYLII PROBI DE VITA EXCELLENTIUM IMPERATORUM LIBER

n

ON DVBITO FORE *plerosque Attice, qui hoc genus scripturæ leue, & non satis dignum summorũ uirorum personis iudicẽt, cum relatum legẽt, quis musicam docuerit Epaminondam, aut in eius uirtutibus commemorari, saltasse eum commode, scienterq; tibiis cantasse. Sed hi erunt ferè, qui expertes literarum græcarum nihil rectũ, nisi quod ipsorum moribus conueniat, putabunt. Hi, si didicerint non eadem omnibus esse honesta atq; turpia, sed omnia maiorum institutis iudicari, nõ admirabuntur nos ĩ Graiorum uirtutibus exponendis mores eorum secutos. Neque enim Cimoni fuit turpe Atheniensium summo uiro, sororem germanam habere in matrimonio, qppe cum ciues eius eodem uterentur instituto. at id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia ducitur adolescẽtulis quamplurimos habere amatores. Nulla Lacedæmõii tã est nobilis uidua, quæ non ad scænam eat mercede conducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia uictorẽ olympiæ citari. In scænã uero prodire, & populo esse spectaculo. nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini, quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab*

honestate remota, ponuntur. Contra ea pleraq; nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur. quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in conuiuiũ? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædiũ, atq; in celebritate uersatur? quod multo fit aliter in Græcia. nã neq; in conuiuiũ adhibetur, nisi propinquorum, neq; sedet, nisi in interiore parte ædium, quæ Gynæcomtis appellatur. quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione coniũctus. Sed plura persequi tũ magnitudo uoluminis prohibet, tũ festinatio, ut ea explicem, quæ exorsus sum. Quare ad propositum ueniemus, & in hoc exponemus libro de uita excellentium imperatorum.

MILTIADIS VITA.

Miltiades Cimonis filius Atheniensis, cum et antiquitate generis, & gloria maiorũ, & sua modestia, unus omnium maxime floreret, eaq; esset ætate, ut non iam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere ciues possent sui talem futurum, qualem cognitum iudicarũt, accidit, ut Atheniẽses Chersonnesum colonos uellent mittere: cuius generis cum magnus numerus esset, & multi eius demigrationis peterent societatem, ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui cõsulerent Apollinem, quo potissimum duce uterẽtur. nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His cõsulentibus nominatim Pythia præ

cepit,

cepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent. id si fecissent, incepta prospera futura. Hoc oraculi responso Miltiades cum delecta manu classe Chersonnesum profectus, cum accessisset Lemnum, & incolas eius insulæ sub potestatem redigere uellet Atheniensiū, idq; Lemnii sua sponte facerēt, postulasset, illi irridentes responderunt. tū id se facturos, cum ille domo nauibus proficiscens uento aquilone uenisset Lemnū. hic enim uentus à septentrionibus oriens aduersum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades morādi tempus nō habens cursum direxit, quo tendebat, peruenitq; Chersonnesum. Ibi breui tempore barbarorum copiis disiectis, tota regione, quam petierat, potitus, loca castellis idonea communiuit. multitudinem, quā secū duxerat in agris collocauit. crebrisq; excursionibus locupletauit. Neq; minus ea re prudentia, quàm felicitate, adiutus est. nam cū uirtute militum deuicisset hostiū exércitus, summa æquitate res constituit, atq; ipse ibidem manere decreuit. erat enim inter eos dignitate regia, quamuis carebat nomine. neq; id magis imperio, quàm iustitia, consecutus. neq; eo secius Atheniensibus, quibus cū erat profectus, officia præstabat. Quibus rebus fiebat, ut non minus eorum uoluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant, quàm illorum, cum quibus erat profectus. Chersonneso tali modo cōstituta Lemnum reuertitur, & ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant. illi enim dixerant cum uento borea domo profectus eo peruenisset, sese dedituros. se autem domum Chersonnesi habere. Cares, qui tū Lēnum incolebāt, etsi præter opinionē res ceciderat, ta

men non dicto, sed secunda fortuna aduersariorũ capti, resistere ausi nõ sunt, atq; ex insula demigrarũt. Pari felicitate cæteras insulas, quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem. Eisdem tẽporibus Persarum rex Darius, ex Asia in Europam exercitu traiecto, Scythis bellũ inferre decreuit. pontem fecit in Istro flumine, qua copias traduceret. eius pontis (dum ipse abesset) custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia & Æolide duxerat. quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. sic enim putauit facillime se græca lingua loquentes, qui Asiam incolerent sub sua retẽturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset. quibus se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hic, cũ crebri afferrent nuntii male rem gerere Darium, premiq; ab Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne fortuna datam occasionem liberandæ Græciæ dimitterent. nam si cum his copiis, quas secũ trãsportauerat, interisset Darius, non solũ Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Græci genere, liberos à Persarũ futuros dominatione & periculo. id & facile effici posse, ponte enim reciso regem uel hostium ferro, uel inopia, paucis diebus interiturũ. Ad hoc cõsilium cũ pleriq; accederẽt, Histiæus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, dicens non idẽ ipsis, q summas imperii tenerẽt, expedire, & multitudini, qđ Darii regno ipsorũ niteretur dominatio, quo extincto ipsos ptãte expulsos ciuibus suis pœnas daturos. itaq; adeo se abhorrere à cæterorum cõsilio, ut nihil putet

ipsis utilius, q̃ confirmari regnum Persarum. Huius cum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades non dubitans tam multis cõsciis ad regis aures cõsilia sua peruẽtura, Chersonnesum reliquit, ac rursus Athenas demigrauit. cuius ratio etsi non ualuit, tamẽ magno pere est laudãda, cũ amicior omnium libertati, q̃ suæ fuerit dominationi. Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset, hortantibus amicis, ut Græciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum nauium comparauit, eiq; Datin præfecit & Artaphernem, hisq; ducenta peditum milia, & decem equitũ dedit, causam interferens se hostem esse Atheniẽsibus, quod eorũ auxilio Iones Sardis expugnassent, suaq; præsidia iterfecissent. Illi præfecti regii classe ad Eubœam appulsa celeriter Eretriam ceperunt, omnesq; eius gentis ciues abreptos in Asiam ad regẽ miserũt. Inde ad Atticam accesserunt. ac suas copias in campũ Marathona deduxerũt. Is abest ab oppido circiter milia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tã propinquo, tamq; magno permoti auxilium nusquam, nisi à Lacedæmoniis, petiuerunt. Philippumq; cursorẽ eius generis, qui Hemerodromi uocantur, Lacedæmonem miserunt, ut nunciaret, q̃ celeri opus esset auxilio. Domi autem creati decem prætores, qui exercitui præessent. in eis Miltiades, inter quos magna fuit contentio, utrum mœnibus defenderent, an obuiam irẽt hostibus, acieque contenderent. unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoq; tempore castra fierent. id si factum esset, & ciuibus animum accessurum, cum uiderent de eorum uirtute non

desperari. & hostes eadē re fore tardiores, si animaduerterent audiri aduersus se tam exiguis copiis dimicare. hoc in tempore nulla ciuitas Atheniensibus auxilio fuit præter Platæenses. ea mille misit militum. itaq; horum aduentu decem milia armatorum completa sunt, quæ manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. quo factum est, ut plus, quàm collegæ, Miltiades ualuerit. eius enim authoritate impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerũt, locoq; idoneo castra fecerunt. deinde postero die, sub montis radicibus acie è regione instructa, noua arte, ui summa prælium cõmiserunt. namq; arbores multis locis erant raræ. hoc consilio, ut & montium tegerētur altitudine, & arborum tractu equitatus hostiũ impediretur, ne multitudine clauderētur. Datis, etsi non locum æquum uidebat suis, tamen fretus numero copiarum suarum cõfligere cupiebat, eoq; magis, quod prius, quàm Lacedæmonii subsidio uenirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaq; in acie peditum cētum, equitum decē milia produxit, præliumq; commisit. In quo tãto plus uirtute ualuerunt Athenienses, ut decuplicem numerum hostium profligarent. adeo perterruerunt, ut Persæ non castra, sed naues peterēt. Qua pugna nihil adhuc est nobilius. nulla enim unquam tam exigua manus tãtas opes prostrauit. Cuius uictoriæ nõ alienum uidetur, quale præmium Miltiadi sit tributũ, docere. quo facilius intelligi possit, eãdem omnium ciuitatum esse naturam. Vt populi nostri honores quondam fuerunt rari & tenues, ob eamq; causam gloriosi, nũc autem effusi atque aboleti, sic olim apud Athenienses fuisse

reperimus. nãq; huic Miltiadi, qui Athenas totã que
Græciam liberauit, talis honos tributus ẽ in porticu,
quæ pœcile uocatur, cum pugna depingeretur Mara
thonia, ut ĩ decem prætorum numero prima eius ĩma
go poneretur, isq; hortaretur milites, præliumq; com
mitteret. Idem ille populus, posteaquam maius impe-
rium est nactus, & largitione magistratuum corru-
ptus ẽ, trecẽtas statuas Demetrio Phalereo decreuit.
Post hoc prælium classem septuaginta nauium Athe
nienses eidem Miltiadi dederũt, ut insulas, quæ bar-
baros adiuuerant, bello persequeretur. quo imperio
plerasq; ad officium redire coẽgit, nõnullas ui expu-
gnauit. Ex his Parum insulã opibus elatam cum ora
tione reconciliare non posset, copias è nauibus edu-
xit, urbem operibus clausit, omniq; commeatu priua
uit. deinde uineis ac testudinibus constitutis propius
muros accessit. Cum iam in eo esset, ut oppido potire-
tur, ꝓcul in continenti lucus, qui ex insula conspicie-
batur, nescio quo casu, nocturno tempore incẽsus est.
cuius flamma ut ab oppidanis & oppugnatoribus est
uisa, utriusq; uenit in opinionem signum à classiariis
regiis dactum. quo factum est, ut Parii à deditione
deterrerentur, & Miltiades timens ne classis regia
aduentaret, incensis operibus, quæ statuerat, cum to-
tidem nauibus, atq; erat profectus, Athenas magna
cum offensiõe ciuium suorum rediret. Accusatus ergo
proditionis, quod non Parum expugnare posset, à re-
ge corruptus infectis rebus à pugna discessisset. Eo tẽ-
pore æger erat uulneribus, quæ in oppugnando oppi
do ceperat. itaq;, quoniam ipse pro se dicere non pos-

set, uerba fecit frater eius Dagoras. Causa cognita capitis absolutus, pecunia mulctatus est, eáq; lis quinquaginta talẽtis æstimata est, quãtus in classem sumptus factus erat. Hanc pecuniam, quod soluere non poterat, in uincula publica coniectus est, ibiq; diem obiit supremum. Hic & si crimine Pario est accusatus, tamen alia fuit causa damnationis. nanq; Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quæ paucis annis ante fuerat, omnium suorum ciuium potentiam extimescebant. Miltiades multum in imperiis magistratibusq; uersatus nõ uidebatur posse esse priuatus. præsertĩ cũ consuetudine ad imperii cupiditatem trahi uideretur. nam Chersonnesi omnes illos, quos habitarat annos, perpetuam obtinuerat dominationem, tyrannusq; fuerat appellatus, sed iustus. non erat enim ui cõsecutus, sed suorum uoluntate. eáq; potestatem bonitate retinebat. Omnes autem & habentur & dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea ciuitate, quæ libertate usa est. Sed in Miltiade erat tum summa humanitas, tum mira comitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret. magna authoritas apud omnes ciuitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima. Hæc populus respiciens, maluit eum innoxium plecti, quàm se diutius esse in timore.

THEMISTOCLIS VITA.

T Hemistocles Neoclis filius Atheniẽsis. Huius initia ineũtis adolescentiæ magnis sunt emẽdata uirtutibus. adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendũ. Pater eius Neocles generosus fuit, is uxorẽ Halicarnassiam ciuem duxit, ex qua natus est Themistocles. q cũ minus esset ꝓbatus parẽtibus, qd' & liberius iusto uiuebat, & rem familiarem negligebat, à patre exhæredatus est. quæ contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam cum iudicasset sine summa industria non posse eam extingui, totũ se dedit reipublicæ, diligẽtius amicis famæq; seruiẽs. Multũ in iudiciis priuatis uersabatur, sæpe in concionẽ populi prodibat, nulla res maior sine eo gerebatur, celeriterq;, quæ opus erant, reperiebat. Neq; minus in rebus gerendis promptus, q̃ excogitandis erat, qd' & de instantibus (ut ait Thucydides) uerissime iudicabat, & de futuris callidissime coniiciebat. Quo factum est, ut breui tempore illustraretur. Primus autem gradus fuit capessendæ reipublicæ bello Corcyræo. ad quod gerẽdum prætor à populo factus, non solum præsenti bello, sed etiam reliquo tempore ferociorẽ reddidit ciuitatem. nam cum pecunia publica, quæ ex metallis redibat, largitione magistratuum quotãnis interiret, ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum nauium ædificaretur. Qua celeriter effecta, primum Corcyræos fregit, deide maritimos prædones consectando mare tutũ reddidit. In

quo cum diuitiis ornauit, tum etiam peritissimos belli naualis fecit Athenienses. Id quātæ saluti fuerit uniuersæ Græciæ, bello cognitum est Persico. nā cū Xerxes & mari & terra bellū uniuersæ ferret Europæ, cum tantis eam copiis inuasit, quantas neq; ante, neq; postea habuit quisq;. huius enim classis mille & ducentarum nauium longarū fuit, quā duo milia onerariarum sequebantur. terrestres autem exercitus septingentorum milium peditum, equitum quadringentorū milium fuerunt. Cuius de aduentu cum fama in Græciam esset perlata, & maxime Athenienses peti dicerentur, propter pugnam Marathoniam, miserūt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respōdit, ut mœnibus ligneis se munirēt. Id responsum, quo ualeret cum intelligeret nemo, Themistocles persuasit consiliū esse Apollinis, ut in naues se suaq; cōferrent. eum enim significari murum ligneum. Tali consilio ꝓbato, addunt ad superiores totidem naues triremes. suaq; omnia, quæ moueri poterāt, partim Salaminē, partim Trœzenem asportāt. arcem sacerdotibus paucisq; maioribus natu, ac sacra ꝓcuranda tradūt, reliquum oppidum relinquūt. Huius consilium plerisq; ciuitatibus displicebat, & in terra dimicari magis placebat. Itaq; missi sunt delecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege, q Thermopylas occuparent, lōgiusq; barbaros progredi non paterentur. Hi uim hostium non sustinuerunt, eoq; loco omnes interierunt. At classis cōmunis Græciæ trecentarum nauium, in qua ducētæ erāt Atheniensiū, primum apud Artemisiū inter Eubœam cōtinētemq;

terram

terrã cum classiariis regis cõflixit. angustias eni Themistocles quærebat, ne multitudie circuiretur. hic etsi pari prælio discesserãt, tamen eodem loco nõ sunt ausi manere, qđ erat periculum, ne si pars nauium aduersariorum Eubœam superasset, ancipiti premerentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, & aduersum Athenas apud Salamina classem suã cõstituerent. At Xerxes, Thermopylis expugnatis, ptinus accessit Asty, idq; nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce inuenerat, incendio deleuit. cuius fama perterriti classiarii cum manere non auderent, & plurimi hortarentur, ut domos suas discederent, mœnibusque se defenderent, Themistocles unus restitit, & uniuersos esse pares aiebat, dispersos testabatur perituros. idq; Eurybiabi regi Lacedæmoniorũ, qui tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. quem cum minus, quàm uellet, moueret, noctu de seruis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis uerbis aduersarios eius in fuga esse. qui si discessissent, maiore cum labore, & longinquiore tempore, bellum confecturum, cum singulos consectari cogeretur. quos si statim aggrederetur, breui uniuersos oppressurum. Hoc eo ualebat, ut ingrati ad depugnandũ omnes cogerẽtur. Hæc re audita barbarus nihil doli subesse credens postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari cõflixit, ut eius multitudo nauium explicari nõ potuerit. Victus ergo est magis cõsilio Themistoclis, quàm armis Græciæ. Hic etsi male rẽ gesserat, tamẽ tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his oppri-

mere poſſet hoſtes. Interim ab eodem gradu depulſus eſt. Nam Themiſtocles uerens, ne bellare perſeueraret, certiorem eum fecit id agi, ut pons, quem ille in Helleſpõto fecerat, diſſolueretur, ac reditu in Aſiam excluderetur. Idq́; ei perſuaſit. Itaque, quà ſex menſibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Aſiã reuerſus eſt; ſeq; à Themiſtocle non ſuperatum, ſed cõſeruatum iudicauit. Sic unius uiri prudentia Græcia liberata eſt, Europæque ſuccubuit Aſia. Hæc altera uictoria, quæ cum Marathonio poſſit comparari trophæo. nam pari modo apud Salamina paruo numero nauium maxima poſt hominum memoriã claſſis eſt deuicta. Magnus hoc bello Themiſtocles fuit, nec minor in pace. Cum enim Phalereo portu neque magno neque bono Athenienſes uterentur, huius conſilio triplex Pyræei portus conſtitutus eſt. isq́; mœnibus circundatus, ut ipſam urbem dignitate æquipararet, utilitate ſuperaret. Idemq; muros Athenienſiũ reſtituit præcipuo periculo ſuo. namq; Lacedæmonii cauſam idoneã nacti propter barbarorũ excurſiones, qua negarent oportere extra Peloponneſum ullam urbem haberi, ne eſſent loca munita, quæ hoſtes poſſiderent, Athenięſes ædificantes prohibere ſunt conati. Hoc longe alio ſpectabat, atque uideri uolebant. Athenienſes enim duabus uictoriis Marathonia & Salaminia tantam gloriam apud omnes gẽtes erant cõſecuti, ut ĩtelligerent Lacedæmonii de principatu ſibi cum his certamen fore. quare eos quã infirmiſſimos eſſe uolebãt. Poſtquã autem audierunt muros ĩſtrui, legatos Athenas miſerunt, qui id fieri uetarent. His præſentibus

deſierunt,

desierunt, ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. hanc legationem suscepit Themistocles, & solus primo profectus est. reliqui legati, ut tum exirent, cũ satis altitudo muri extructa uideretur, præcepit. Interim omnes serui atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, siue sacer, siue prophanus, siue priuatus, siue publicus, & undique, quod idoneum ad muniendum putarent, cogerent. Quo factũ est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulchrisq; cõstarent. Themistocles autem, ut Lacedæmonẽ uenit, adire ad magistratus noluit, & dedit operam, ut quam lõgissime tempus duceretur, causam interponẽs se collegas expectare. Cum Lacedæmonii quererentur opus nihilominus fieri, eumq; ea re conati fallere. interim reliqui legati sunt consecuti, à quibus cum audisset nõ multum superesse munitionis ad Ephoros Lacedæmoniorũ accessit, penes quos summum imperium erat, atq; apud eos contendit falsa his esse delata. Quare æquum esse illos bonos uiros nobilesq; mittere, quibus fides adhiberetur, qui rem explorarent. interea se obsidem retinerent. gestus est ei mos, tresq; legati functi summis honoribus Athenas missi sunt. Cũ his collegas suos Themistocles iussit proficisci. hisque prædixit, ut ne prius Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quàm ipse eẽt remissus. Hos postquam Athenas peruenisse est ratus, ad magistratum senatumq; Lacedæmoniorum adiit, & apud eos liberrime professus est Athenienses suo consilio, quod communi iure gentiũ facere possent, deosq; publicos suosq; patrios ac penates, quo facilius ab hoste possent defendere, muris sepsisse, neque eo, quod in-

utile esset Græciæ fecisse. nam illorum urbem & ꝓ-
pugnaculum oppositū esse barbaris, apud quam iam
bis classem regiam fecisse naufragium. Lacedæmonios
autem male & iniuste facere, qui id potius intueren-
tur, quod ipsorum dominationi, quàm quod uniuersæ
Græciæ utile esset. Quare si suos legatos accipere uel
lent, quos Athenas miserant, se remitterent, aliter illos
nunquam in patriam essent recepturi. Tamen non ef-
fugit ciuium suorum inuidiam. nanq; ob eundem ti-
morem, quo damnatus erat Miltiades, testarum suf-
fragiis è ciuitate eiectus Argos habitatū cōcessit. Hic
cum propter multas eius uirtutes magna cum digni-
tate uiueret, Lacedæmonii legatos Athenas miserūt,
qui eum absentem accusarent, quod societatem cum re
ge Persiæ ad Græciam opprimendā fecisset. hoc crimi
ne absens ꝓditionis est dānatus. Id ut audiuit, qđ nō
satis tutum se Argis uidebat, Corcyram demigrauit.
Ibi cum eius principes ciuitatis animaduertisset time-
re, ne propter se bellum his Lacedæmonii & Athenie
ses inducerent, ad Admetum Molossorum regem, cū
quo ei hospitium fuerat, confugit. Huc cum uenisset,
& in præsentia rex abesset, quo maiore religione se re
ceptum tueretur, filiam eius paruulam arripuit, &
cum ea se in sacrarium, quod summa colebatur ceri-
monia, coniecit. inde non prius egressus est, quàm rex
eum data dextra in fidem reciperet, quam præstitit.
nam cum ab Atheniensibus & Lacedæmoniis expo-
sceretur publice, supplicem non prodidit, monuitq;, ut
consuleret sibi. difficile enim esse, in tam propinquo lo
co tuto eum uersari. Itaq; Pydnam eum deduci iussit,
&, quod

&, quod satis esset, praesidii dedit. Hic in nauē omnibus ignotus ascēdit, quae cum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles, si eo peruenisset, sibi esse pereundū. hac necesitate coactus domino nauis, quis sit, aperit, multa pollicens, si se conseruasset. at ille clarissimi uiri captus misericordia diem noctemque procul ab insula in salo nauem tenuit in ancoris, neque quēquam ex ea exire passus est. Inde Ephesum peruenit, ibique Themistoclem exponit, cui ille pro meritis gratiam postea retulit. Scio plerosque ita scripsisse Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse. sed ego potissimū Thucydidi credo, quot aetate proximus erat, qui illorū temporum historiam reliquerunt, & eiusdem ciuitatis fuit. Is autem ait ad Artaxerxem eum uenisse, atque his uerbis epistolam misisse. Themistocles ueni ad te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum tuam intuli, cum mihi necesse fuit aduersus patrem tuum bellare, patriamq; meam defendere. Idem multo plura bona feci, postquam in tuto ipse, & ille in periculo esse cœpit. Nam cū in Asiam reuerti uellet, praelio apud Salamina facto, literis eum certiorem feci, id agi, ut pons, quē in Hellesponto fecerat, dissolueretur, atque ab hostibus circumiretur. quo nuncio ille periculo est liberatus. Nunc autem confugi exagitatus à cuncta Graecia tuā petens amicitiā, quā si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quàm fortem inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus, quas, tecum colloqui uolo, annum mihi temporis des, eoq; transacto ad te uenire patiaris. Huius rex

animi magnitudinem admirans, cupiensq; talem uirum sibi conciliari, ueniam dedit. Ille omne illud tempus literis sermonique Persarum dedit, quibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem uerba fecisse, quàm hi poterant, qui in Perside erant nati. Hic cum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis uellet, illum Græciam bello oppressurum, magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit, domiciliumque Magnesiæ sibi constituit. nanque hanc urbem ei rex donauerat, his usus uerbis, quæ ei panem præberet. ex qua regione quinquaginta talenta quotannis redibant, Lampsacum, unde uinum sumeret, Myuntem, ex qua opsonium haberet. Huius ad nostram memoriam monumenta manserunt duo, sepulcrum propè oppidum, in quo est sepultus. statuæ in foro Magnesiæ. De cuius morte multis modis apud plerosque scriptum est, sed nos eundem potissimum Thucydidem authorem probamus. qui illum ait Magnesiæ morbo mortuum, neque negat fuisse famam uenenum sua sponte sumpsisse, cum se quæ regi de Græcia opprimenda pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem ossa eius clàm in Attica ab amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditionis esset damnatus, memoriæ prodidit.

Aristidis

ARISTIDIS VITA.

Ristides Lysimachi filius Atheniensis, æqualis ferè fuit Themistocli. itaque cum eo de principatu contendit. nanq; obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est, quanto antestaret eloquentia innocentiæ. quanquam enim adeo excellebat Aristides abstinētia, ut unus post hominum memoriā, quod quidem nos audierimus, cognomine iustus sit appellatus, tamē à Themistocle collabefactus testula illa exilio decem annorum mulctatus est. Qui quidem cum intelligeret reprimi concitatam multitudinem nō posse, sedensq; animaduerteret quendam scribentem, ut patria pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta pœna dignus duceretur. Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut præter cæteros iustus appellaretur. Hic decem annorum legitimam pœnam non pertulit. nam postquam Xerxes in Græciam descendit, sexto ferè anno, quàm erat expulsus, plebiscito in patriā restitutus est. Interfuit autem pugnæ nauali apud Salamina, quæ facta est prius, quàm pœna liberaretur. Idem prætor fuit Atheniensium apud Platæas in prælio, quo Mardonius fusus, barbarorumq; exercitus iterfectus. Neque aliud est ullum huius in re militari illustre factum, q̄ huius imperii memoria. Iustitiæ uero & æqtatis & innocentiæ multa. In primis, qđ eius æquitate factum est, cum in communi classe esset Græciæ simul cū Pau

sania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi à Lacedæmoniis transferetur ad Athenienses. nanq; ante id tempus & mari & terra duces erant Lacedæmonii. tũ autem & intemperãtia Pausaniæ, & iustitia factũ est Aristidis, ut omnes ferè ciuitates Græciæ ad Atheniensiũ societatem se applicarent, & aduersus barbaros hos duces deligerent sibi, quo facilius repellerent, si forte bellum renouare conarentur. Ad classes ædificandas exercitusq; comparandos quantum pecuniæ quæq; ciuitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret. eius arbitrio quadringenta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. id enim commune ærarium esse uoluerunt. Quæ omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic qua fuerit abstinentia, nullum est certius indiciũ, quàm, cum tantis rebus præfuisset in tanta paupertate decessit, ut qui efferretur, uix reliquerit. Quo factũ est, ut filiæ eius publice alerentur, & de cõmuni ærario dotibus datis collocarentur. Decessit autẽ ferè post annũ quartũ, quàm Themistocles Athenis erat expulsus.

PAVSANIAE VITA.

Pausanias Lacedæmonius magnus homo, sed uarius in omni genere uitæ fuit. nam ut uirtutibus eluxit, sic uitiis est obrutus. Huius illustrissimum est prælium apud Platæas. nanq; illo duce Mardonius Satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium persarum & manu fortis, & consilii

consilii plenus, cum ducẽtis milibus peditum, quos ui ritim legerat, et uiginti milibus equitum, haud ita magnę manu Græcia fugatus est. eoq; ipse dux cecidit prælio. Qua uictoria elatus plurima miscere cœpit et maiora concupiscere. Sed primum in eo est reprehẽsus, quod cum ex præda tripodem aureũ Delphis posuisset epigrammate scripto. in quo erat hæc sententia, suo ductu barbaros apud Platæas esse deletos, eiusq; uictoriæ ergo Apollini donum dedisse, hos uersus Lacedæmonii exculpserunt, neq; aliud scripserunt, q̃ nomina earũ ciuitatum, quarum auxilio Persæ erant uicti. Post id prælium eundem Pausaniam cum classe communi Cyprum atq; Hellespontum miserunt, ut ex his regionibus barbarorum præsidia depelleret. Pari felicitate in ea re usus elatius se gerere cœpit, maioresq; appetere res. Nam cum Byzantio expugnato cepisset complures Persarum nobiles, atq; in his nonnullos regis propinquos, hos clam Xerxi remisit, simulans ex uinclis plublicis effugiße, & cum his congylũ Cretẽsem, qui literas regi redderet. in quibus hæc fuiße scripta Thucydides memoriæ prodidit. Pausanias dux Spartæ, quos Byzantii ceperat, postq̃ ppinquos tuos cognouit, tibi muneri misit, seq; tecum affinitate coniungi cupit: quare, si tibi uidetur, des ei filiã tuam nuptum. Id si feceris & Spartam et cæteram Græciam sub tuam potestatem se adiuuãte redacturum pollicetur. His rebus si quid geri uolueris, certum hominem ad eũ mittas face, cũ quo colloquatur. Rex tot hominũ salute tã sibi neceßariorum magnopere gauisus, confestim cum epistola Artabazum ad Pausaniam mittit. In qua eũ

collaudat. petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda, quæ pollicetur. Si fecerit, nullius rei à se repulsam laturum. Huius Pausanias uoluntate cognita alacrior ad rem gerēdam factus, in suspitionē cecidit Lacedæmoniorum. In quo facto domum reuocatus, accusatus capitis, absoluitur, mulctatur tamen pecunia. quā ob causam ad classem remissus non est. At ille post nō multo sua sponte ad exercitum rediit, & ibi non callida, sed dementi ratione cognita patefecit. Non enim mores patrios solum, sed etiam cultum uestitumq; mutauit. Apparatu regio utebatur, ueste medica. Satallites Medi & Ægyptii sequebantur. Epulabatur more Persarum luxuriosius, quàm, qui aderant, perpeti possent. Aditum petentibus conueniendi nō dabat. superbe respondebat. & crudeliter īperabat. Spartā redire nolebat. Colonas, qui locus in agros Troade est, se contulerat, ibi consilia cum patriæ, tum sibi, inimica capiebat. Id postquàm Lacedæmonii resciuerunt, legatos ad eū cū scytala miserunt, in qua more illorum erat scriptū, nisi domum reuerteretur, se capitis eū dānaturos. Hoc nuntio motus, sperans se etiam cū pecunia & potentia instans periculū posse depellere, domū rediit. huc ut uenit, ab ephoris in uincula publica coniectus est. licet enim legibus eorū cuiuis ephoro hæc facere regi. hinc tamē se expediuit, neq; eo magis carebat suspitione, nā opinio manebat eum cum rege habere societatem. Est genus quoddam hominū, quod Helotæ uocatur, quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorū colit, seruorumq; munere fungitur. hos quoque sollicitare spe libertatis existimabatur. sed quot harum rerū nullum

erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant de tali tamq; claro uiro suspicionibus oportere iudicari. & expectandum, dum se ipsa res aperiret. Interim Argilius quidam adolescentulus, quem puerũ Pausanias amore uenereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eiq; in suspicionem uenisset, aliquid in ea de se esset scriptum, qđ nemo eorum rediisset, qui super tali causa eodem missi erant, uincula epistolæ laxauit, signoq; detracto cognouit, si pertulisset sibi esse pereundum. Erant in eadem epistola, quæ ad ea pertinebant, quæ inter regem Pausaniamq; conuenerant. Has ille literas ephoris tradidit. Nõ est prætereunda grauitas Lacedæmoniorum hoc loco. nã ne huius quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehenderent. necꝙ prius uim adhibendam putauerunt, ꝙ se ipse indicasset. Itaq; huic idici, quid fieri uellent, præceperũt. Fanum Neptuni est Tænari, qđ uiolari nefas putant Græci. Eò ille index confugit, in ara consedit. hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cũ Argilio. huc ex ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audiuit Argilium cõfugisse in aram, perturbatus uenit eò, quē cum supplicem dei uideret in ara sedentem, quærit causæ quid sit tam repentini cõsilii. huic ille, quid ex literis comperisset, aperit. modo magis Pausanias perturbatus orare cœpit, ne nuntiaret, nec se meritum de illo optime proderet. quod si eam ueniam sibi dedisset, tantisq; implicitum rebus subleuasset, magno se ei præmio futurum. His rebus ephori cognitis satius putauerunt in urbe eum comprehendi, quo cum essent

profecti, & Pausanias placato Argilio (ut putabat) Lacedæmonem reuerteretur, in itinere, cum iam in eo esset, ut comprehēderetur, è uultu cuiusdam ephori, qui eum admonere cupiebat, & insidias sibi fieri intellexit. Itaq; paucis ante gradibus, quàm qui sequebantur, in ædē Mineruæ, quæ Chalciæcus uocatur, cōfugit. Hinc ne exire posset, statim ephori ualuas eius ædis obstruxerūt, tectumq; sunt demoliti, quo facilius sub dio interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ uixisse, eamq; iam magno natu, postquàm de scelere filii cōperit, in primis ad filium claudendum lapidem ad introitum ædis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculauit. Hic cum semianimis de tēplo elatus esset, cōfestim aīam efflauit. Cuius mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent inferri oportere, quo hi, qui ad supplicium essent dati, displicuit pluribus, & procul ab eo loco īfoderūt, quo erat mortuus. Inde posterius delphici responso exutus, atq; loco sepultus, ubi uitam finierat.

CIMONIS VITA.

C Imon Miltiadis filius Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiæ. nam cum pater eius litem æstimatam populo soluere non potuisset, ob eamq; causam in uinculis publicis decessisset, Cimon eadē custodia tenebatur, neq; legibus Atheniēsibus emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater mulctatus esset, soluisset. Habebat autē in matrimo-

nio sororem germanam suam nomine Elpenicen, non magis amore, q̃ patrio more, ductus. nam Atheniensi bus licet eodem patre natas uxores ducere. Huius con iugii cupidus Gallias quidam, nõ tam generosus, quã pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret. id si im- petrasset, se pro illo pecuniam soluturum. Is cum talẽ cõditionem aspernaretur, Elpenice negauit se passurã Miltiadis progeniem in uinculis publicis interire, quo niam prohiberet. seq; Galliæ nupturam, si ea, quæ pol liceretur, pstitisset. Tali modo custodia liberatus Ci- mon, celeriter ad principatũ peruenit. Habebat enim satis eloquentiæ, summam liberalitatem, magnã pru- dentiam, cum iuris ciuilis, tum rei militaris, q̃d cũ pa tre à puero in exercitu fuerat uersatus. Itaq; hic & po pulum urbanum in sua tenuit potestate, & apud ex- ercitum plurimum ualuit authoritate. Primum impe rator apud flumen Strymona magnas copias Thracũ fugauit. oppidum Amphipolim constituit, eoq; decẽ milia Atheniensiũ in coloniã misit. Idẽ iterum apud Mycalen Cypriorum & Phœnicum ducentarũ na- uiũ classem deuictã cepit. Eodẽq; die pari fortuna in terra usus est. nãq; hostiũ nauibus captis, stati ex clas- se copias suas eduxit, barbarorũ uno cõcursu maximã uim prostrauit. Qua uictoria magna præda potitus cum domum reuerteretur, quod iam nonnullæ insulæ propter acerbitatem imperii defecerant, alienatas ad officium redire coëgit. Scyrum, quam eo tempore Do- lopes icolebãt, q̃d cõtumacius se gesserat uacuefecit, ses sores ueteres urbe insulaq; eiecit, agros ciuibus diuisit.

Thasios opulentia fretos suo aduentu fregit. His è manubiis Athenarum arx, quæ ad meridiem uergit, est ornata. Quibus rebus cum unus in ciuitate maxime floreret, incidit in eandem inuidiam, quam pater suus, cæteriq; Atheniensium principes. nam testarũ suffragiis, quod illi ostracon uocãt, decem annorum exilio mulctatus est. Cuius facti celerius Athenienses, quàm ipsum pœnituit. nam cum ille animo forti inuidiæ ingratorum ciuium cessisset, bellũq; Lacedæmonii Atheniensibus indixissent, confestim notæ eius uirtutis desideriũ consecutum est. Itaq; post annum quintum, quò expulsus erat, in patriam reuocatus est. Ille qđ hospitio Lacedæmoniorum utebatur, satius existimans contendere Lacedæmonem, sua sponte est profectus; pacemq; inter duas potentissimas ciuitates conciliauit. post neq; ita multo in Cyprum cum ducentis nauibus imperator missus, cum eius maiorem partem insulæ deuicisset, in morbum implicitus in opdido Citio est mortuus. Hunc Athenienses non solum in bello, sed in pace diu desiderauerunt. Fuit enim tanta liberalitate, cũ compluribus locis prædia hortosq; haberet, ut nunquam in eis custodem imposuerit fructus seruandi gratia, ne quis impediretur, quò minus eius rebus, quibus uellet, frueretur. Semper eum pedisse qui cum numis sunt secuti, ut si quis opis eius indigeret, haberet, quod stati daret, ne differendo uideretur negare. Sæpe, cum aliquem offensum fortuna uideret minus bene uestitum, suum amiculum dedit. cotidie sic cœna ei coquebatur, ut quos conuocatos uidisset in foro, omnes deuocaret, quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fi-

des eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit. multos locupletauit. complures pauperes mortuos, qui, unde efferrentur, non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo minime est mirandum, si & uita eius fuit secura, & mors acerba.

LYSANDRI VITA.

Lysander Lacedæmonius magnam reliquit sui famam magis fœlicitate, quàm uirtute, partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto & uigesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. Id qua ratione consecutus sit, latet. non enim uirtute sui exercitus, sed immodestia factum est aduersariorum. qui q͛d dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris relictis nauibus in hostium uenerunt potestatem. quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dederũt. Hac uictoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxq; fuisset, sic sibi idulsit, ut eius opera in maximum odium Græciæ Lacedæmonii peruenerint. Nam cũ hanc causam Lacedæmonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensiũ impotentem dominationem refringerent, postq̃ apud Ægos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, q̃ ut oẽs ciuitates in sua teneret potestate, cũ id se Lacedæmoniorũ causa facere simularet. nanq; undiq; qui Atheniensium rebus studuissent eiectis, decẽ delegerat in una quaq; ciuitate, quibus summum imperium potestatemq; omniũ rerũ committeret. horum in numero nemo admittebatur, nisi q

aut eius hospitio contineretur, aut se illius fore ꝓpriũ fide confirmarat. Ita decemuirali potestate in omnibus urbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebãtur: cuius de crudelitate ac perfidia satis est unã rem exempli gratia proferre, ne de eodem plura enumerãdo, fatigemus lectores. Victor ex Asia cũ reuerteretur, thasumq; diuertisset, q̃d ea ciuitas præcipua fide fuerat erga Athenienses, perinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, eam peruertere concupiuit. uidit autem, nisi in eo occultasset uolũtatẽ, futurum ut Thasii dilaberentur, cõsulerentq; rebus suis. Itaq; decemuiralem suam potestatẽ sui ab illo constitutam sustulerunt. quo dolore incẽsus iniit cõsilia, reges Lacedæmoniorum tollere. sed sentiebat id sine ope deorum facere non posse, q̃d Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueuerant. Primum Delphos corrumpere est conatus. cum id nõ potuisset, Dodonam adortus est. hinc quoq; repulsus dixit, se uota suscepisse, quæ Ioui Ammoni solueret, existimans se Afros facilius corrumpturum. Hac spe cum profectus esset in Africam, multum eum antistites Iouis fefellerunt, nam non solum corrumpi non potuerũt, sed etiã legatos Lacedæmona miserũt, qui Lysandrum accusarẽt, q̃d sacerdotes fani corrũpere conatus esset. Accusatus hoc crimie, indicũq; absolutus sentẽtiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est à Thebãis apud Haliartũ. Quàm uere de eo foret iudicatũ, oratio idicio fuit, quæ post mortẽ in domo eius reperta est, in qua suadet Lacedæmoniis, ut regia potestate dissoluta, ex oĩbus dux deligatur ad bellũ gerendũ, sed scripta, ut deorũ

uideretur congruere sententiæ, quam ille se habiturũ pecunia fidens non dubitabat. hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur. Atq; hoc loco nõ est prætereũdum factum Pharnabazi Satrapis regii. nã cum Lysander præfectus classis in bello multa crudeliter aua req; fecisset, deq; his rebus suspicaretur ad ciues suos esse perlatum, petiit à Pharnabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosq; tractasset, de eaq; re accurate scriberet. magnã enim eius authoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur, librum grauem multis uerbis cõscripsit, in quibus summis eum effert laudibus. quẽ cum legisset, probassetq;, dum designatur, alterũ pari magnitudine, ut discerni nõ posset, signatum subiecit. in quo accuratissime eius auaritiam perfidiãq; accusarat. Hinc Lysander domum cum redisset, postq̃ de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ uoluerat, dixerat, testimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc, summoto Lysandro, cum Ephori cognoscerent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus accusator.

ALCIBIADIS VITA.

Lcibiades Cliniæ filius Atheniẽsis. In hoc natura, quid efficere possit, uidetur experta. Constat enim inter omnes, q de eo memoriæ prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius uel in uitiis uel in uirtutibus. Nã in amplissima ciuitate, summo genere,

omnium ætatis suæ multo formosissimus, ad omnes res aptus, consiliiq; plenus. Nã𝈀 imperator fuit summus mari & terra, disertus, ut in primis dicendo ualeret, & tanta erat cõmendatio oris atq; orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. deinde cũ tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus nõ minus in uita, quàm uictu, affabilis, blandus, tẽporibus callidissime inseruiẽs. Idem simulac se remiserat, nec causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intẽperans reperiebatur, ut oẽs admirarentur in uno homine tantam dissimilitudinẽ tamq; diuersam naturam. Educatus est in domo Periclis, priuignus enim suus fuisse dicitur. eruditus à Socrate. socerum habuit Hipponicum omniũ græcæ linguæ eloquentia disertissimum. ut si ipse fingere uellet neq; plura bona reminisci, neq; maiora posset consequi, quàm uel fortuna uel natura tribuerat. Ineunte adolescẽtia amatus est à multis more græcorum, in eis à Socrate, de quo mẽtionem facit Plato in sympo sio. nã𝈀 eum induxit commemorantem se pernoctasse cum Socrate, ne𝈀 aliter ab eo surrexisse ac filius à parente debuerit. Postea, quàm robustior est factus, non minus multos amauit. in quorum amore, quo adlicitum est, odiosa multa delicate, iocoseq; fecit, quæ referremus nisi maiora potioraq; haberemus. Bello Pelopõnesiaco huius consilio atq authoritate Atheniẽses bellum Syracusanis indixerũt. ad quod gerendum ipse dux delectus est. duo præterea collegæ dati Nicias et Lamachus. Id cum appararetur prius quã classis exiret accidit, ut una nocte oẽs hermæ, qui in oppido erãt Athenis,

Athenis, deiicerentur, præter unum, qui ante ianuam eius erat, Androcydesq; uocatus est. hoc cum appare ret nõ sine magna multorum consensione esse factũ, q̃d non ad priuatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est iniectus, ne qua repentina uis in ciuitate existeret, quæ libertatem opprimeret populi. Hoc maxime conuenire in Alcibiadẽ uidebatur, q̃d & potẽtior & maior, quàm priuatus, existimabatur. multos enim liberalitate deuinxerat, plures etiã opera forẽsi suos reduxerat. quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescũq; in publicum prodisset, ad se conuerteret, neq; ei par quisquã in ciuitate poneretur. Itaq; non solum spem in eo habebant maximã, sed etiam timorem, q̃d & obesse plurimum, & prodesse poterat. Aspergebatur etiã infamia, q̃d in domo sua facere mysteria dicebatur, quod nefas erat more Atheniensium, idq; non ad religionem, sed ad coniurationem pertinere existimabatur. Hoc crimine in contentionẽ ab inimicis compellebatur. Sed instabat tempus ad bellum proficiscendi. Id ille intuens, neq; ignorans ciuiũ suorũ consuetudinẽ, postulabat, si quid de se agi uellent, potius de præsenti quæstio haberetur, q̃ absens iuidiæ crimine accusaretur. Inimici uero eius quiescendum in præsenti, quia nocere nõ posse intelligebãt & illud tempus expectandum, decreuerunt, quo, si exisset, ut absentem aggrederẽtur. Itaq; fecerũt. nam postq̃ in Siciliam eũ peruenisse crediderunt, absentẽ, q̃d sacra uiolasset, reum fecerunt. qua de re cum ei nũtius à magistratu in Siciliã missus esset, ut domũ ad causam dicendam rediret, essetq; magna spe prouin-

ciæ bene administrandæ, nō parere noluit, et in trirē mē, quæ ad eum deportandum erat missa, ascēdit, ac Thurios in Italiam puectus, multa secum reputās de immoderata ciuium suorum licentia crudelitateq; erga nobiles, utilissimum ratus impendentem euitare tēpestatem, clam se à custodibus subduxit, & inde primum Elidem, deinde Thebas uenit. Postq̄ autē se capitis damnatum bonis publicatis audiuit, & id, quod usu uenerat, Eumolpidas et Cerycas à populo coactos ut se deuouerent, eiusq; deuotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum esse positum in publico Lacedæmonem demigrauit. Ibi, ut ipse prædicare consueuerat, non aduersus patriam, sed inimicos suos bellū gessit, qd̄ iidem hostes essent ciuitati. nam cum intelligerent se plurimum prodesse reipublicæ, ex ea eiecisse, plusq; iræ suæ, q̄ utilitati cōmuni paruisse. itaq; huius consilio Lacedæmonii cū Persia rege amicitiam fecerunt. deinde Deceliam in Attica munierūt præsidioq; perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerūt. Eiusdem opera Ioniam à societate auerterūt Atheniēsium. quo facto, multo superiores bello esse cœperunt. neq; uero his rebus tā amici Alcibiadi sunt facti, q̄ timore ab eo alienati. nam cū acerrimi uiri præstantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt ne charitate patriæ ductus aliquando ab ipsis descisceret, & cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus eius interficiendi quærere instituerunt. Id Alcibiadi diutius cælari non potuit, erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, præsertim, cū animū attendisset ad cauēdū. Itaq; ad Tis-

saphernem

saphernem præfectum regis Darii se contulit, cuius cũ in intimam amicitiam peruenißet, & Atheniensium male gestis in sicilia rebus opes senescere, contra Lacedæmoniorum crescere uideret. initio cum Pisandro prætore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, & de reditu suo facit mẽtionem. Erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiæ non amicus, & optimatum fautor. Ab hoc destitutus primum per Thrasybulum Lyci filiũ ab exercitu recipitur, prætorq; fit apud Samũ. post suffragante Theramene plebiscito restituitur, pariq; absens imperio præficitur simul cum Thrasybulo & Theramene. Horum imperio tanta commutatio rerũ facta est, ut Lacedæmonii, qui paulo ante uictores uiguerant, pterriti pacem peterent. uicti enim erãt quinq; prælíis terrestribus, tribus naualibus. in quibus ducentas naues triremes amiserant, quæ captæ in hostiũ uenerant potestatẽ. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas præterea urbes græcas, quæ in ora sitæ sunt Asiæ: quarum expugnauerant q̃plures, in his Byzantium. neq; minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant, q̄d in captos clemẽtia fuerant usi. Inde præda onusti locupletato exercitu maximis rebus gestis Athenas uenerũt. His cũ obuiã uniuersa ciuitas in Piræeum descẽdißet, tanta fuit omnium expectatio uisendi Alcibiadis, ut ad eius triremem uulgus cõflueret, perinde ac si solus aduenißet. sic enim populo erat persuasum, et aduersas superiores, & præsentes secundas res accidiße eius opera. Itaque & Siciliæ amißum, & Lacedæmonio

rum uictorias culpæ suæ tribuebāt. q̄d talem uirum ex ciuitate expulissent. Neq; id sine causa arbitrari ui debantur. nam postq̄ exercitui præesse cœperat, neq; terra, neq; mari hostes pares esse potuerant. Hic ut na ui egressus est, quanquam Theramenes & Thrasybu lus eisdem rebus præfuerant, simulq; uenerant in Pi ræeum, tamen illum unum omnes persequebātur, & id, quod nunq̄ antea usu uenerat, nisi olympiæ uicto ribus, coronis aureis æneisq; uulgo donabatur. Ille la chrymans talem beneuolentiam ciuium suorum acci piebat, reminiscēs pristini tēporis acerbitatem. Postq̄ Asty uenit, concione aduocata sic uerba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casum lachrymarit, inimi cumq; his se ostenderit, quorum opera patria pulsus fuerat. perinde ac si alius populus non ille ipse, qui tum flebat, eū sacrilegii dānasset. Restituta ergo huic sunt publice bona. iidem illi Eumolpidæ ac Ceryces rursus resacrare sunt coacti, qui eum deuouerant. pi læq; illæ, in q̄bus deuotio fuerat scripta, in mare præ cipitatæ. Hæc Alcibiadi lætitia minus fuit diuturna. nam cum ei essent honores decreti, totaq; respublica domi belliq; tradita, ut unius arbitrio gereretur, & ipse postulasset, ut duo sibi collegæ darentur Thrasy bulus & Adimantus, neq; id negatum esset, classe in Asiā profectus, q̄d apud Cymē minus ex sentētia rem gesserat, in inuidiā recidit. nihil enim eum nō efficere posse ducebant. ex quo fiebat, ut omnia minus prospe re gesta eius culpæ tribuerent. cum aut eum negligē ter, aut malitiose fecisse loquerentur, sicut accidit. nā corruptum à rege capere Cymen noluisse argue bant.

bat. Itaque huic maxime imputamus malo causam fuis-
se nimiam opinionem ingenii, atque uirtutis. timebatur
enim non minus, quàm diligebatur, ne secunda fortu-
na magnisque elatus opibus, tyrãnidem concupisceret.
quibus rebus factum est, ut absenti magistratum abro
garent, & aliũ in eius locũ substituerẽt. Id ille ut au
diuit, domum reuerti noluit, et se Pataram contulit,
ibique tria castella communiuit, Bornos, Biram, The-
meonticos. manuque collecta primus Græciæ ciuitates
in Thracia introiit, gloriosius existimans barbarorũ
præda locupletari, quàm Graiorum. Qua ex re cre-
uerat fama cum opibus, magnamque amicitiam sibi cũ
quibusdam regibus Thraciæ pepererat. neque tamen
a charitate patriæ potuit recedere. nam cum apud
Aegos flumen Philodes prætor Atheniensium clas-
sem constituisset suam, neque longe abesset Lysander
prætor Lacedæmoniorũ, qui in eo erat occupatus, ut
bellũ quàm diutissime duceret, quòd ipsis pecunia à rege sup
peditabatur. contra Atheniensibus exhaustis, præter
arma & naues nihil erat super, Alcibiades ad Athe-
niensiũ uenit exercitũ, ibique præsente uulgo agere cœ
pit, si uellẽt, se coacturum Lysandrum dimicare, aut
pacem petere. Respondent Lacedæmonios eò nolle cõ
fligere classe, quòd pedestribus copiis plus, quàm na-
uibus, ualerẽt. sibi autẽ esse facile Scotym regẽ Thra
cum deducere, ut eos terra depelleret. quo facto neces
sario aut classe conflicturos, aut bellum compositu-
ros. Id etsi uere dictum Philodes animaduertebat, ta
men postulata facere noluit, quod sentiebat se Alci-
biade recepto nullius momẽti apud exercitũ futurũ.

& si quid secundi euenisset, nullam in ea re suam par tem fore. contra ea si quid aduersi accidisset, se unum eius delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades, quoniam inquit uictoriæ patriæ repugnas, illud moneo, iuxta hostes castra habeas nautica. periculum est enim, ne immodestia militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus. Neque ea res illum fefellit. nam Lysander cum per speculatores comperisset, uulgum Atheniensium in terram prædatum exisse, nauesque penè inanes relictas, tempus rei gerendæ non dimisit, eoque impetu totum bellum deleuit. At Alcibiades uictis Atheniensibus non satis tuta eadem loca sibi arbitrans, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ibi facillime suam fortunam occuli posse falso. nam Thraces postquam eum cum magna pecunia uenisse senserunt, insidias fecerunt. qui ea, quæ apportauit, abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. Ille cernens nullum locum sibi tutum in Græcia propter potentiam Lacedæmoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit. quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. nanque ei Grimium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta uectigalis habebat. Qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas uictas Lacedæmoniis seruire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. Sed uidebat id sine rege Persarum non posse fieri. ideoque eum amicum sibi cupiebat adiungi. neque dubitabat facile se consecuturum, si modo eius conueniendi habuisset po testatem.

testatem.

testatem. nam Cyrum fratrem ei bellum clàm parare Lacedæmoniis adiuuantibus sciebat. id si aperuisset, magnam se initurum gratiam uidebat. Hæc cum moliretur, peteretq; à Pharnabazo, ut ad regem mitteretur, eodem tempore Critias cæteriq; tyrãni Atheniẽsium certos homines ad Lysandrũ in Asiam miserũt, qui eum certiorem facerent. nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. quare si suas res gestas manere uellet, illum persequeretur. His Lacõ rebus commotus statuit accuratius sibi agẽdum cum Pharnabazo societatẽ. huic ergo renũtiat, quæ regi cũ Lacedemoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem uiuum aut mortuum tradidisset, stare non posse. Non tulit hoc Satrapes, et uiolare clementiam, quàm regis opes minui, maluit. Itaq; misit Sysamethrem & Bagoam ad Alcibiadem interficiendum. cum ille esset in Phrygia, iterq; ad regem compararet. Missi clàm uicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi cum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa famineam, in qua quiescebat, eamq; succenderunt, ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem in sonitu flammæ excitatus, etsi gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. nanq; erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere uoluerat: hunc sequi se iubet, & id, quod in præsentia uestimẽtorum fuit, arripuit. his in ignem eiectis flammæ uiam transiit. Quem ut barbari incendium effugisse eminus uiderunt, telis missis interfecerunt, ca-

putq; eius ad Pharnabazum retulerunt. At mulier, quæ cum eo uiuere consueuerat, muliebri sua ueste cõtectum ædificii incendio mortuum cremauit, quod ad uiuum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus, diem obiit supremum. Hunc infamatum à plerisq; tres grauissimi historici summis laudibus extulerunt, Thucydides, qui eiusdem ætatis fuit. Theopõpus. qui fuit post aliquanto natus. & Timæus. qui quidẽ duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando consenserunt. nam ea, quæ supra diximus, de eo prædicarunt, atq; hoc amplius. Cum Athenis splendidissima ciuitate natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate superasse uitæ. postquam idẽ expulsus Thebas uenerit, adeo studiis eorum inseruisse, ut nemo eũ labore corporisq; uiribus posset æquiperare. omnes enim Bœotii magis firmitati corporis, quàm ingenii acumini inseruiunt. eũdem apud Lacedæmonios, quorum moribus summa uirtus in patientia ponebatur, sic duritiæ se dedisse, ut parsimõia uictus atq; cultus omnes Lacedæmonios uinceret. fuisse apud Thracas homĩes uinolẽtos rebusq; uenereis deditos, hos quoq; in his rebus antecessisse. uenisse ad Persas, apud quos summa laus esset fortiter uenari, luxuriose uiuere, horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. quibus rebus effecisse, ut apud quoscunq; esset, poneretur, princeps haberetur, q; charissimus. Sed satis de hoc, reliquos ordiamur.

THRASYBVLI VITA.

T Hrasybulus Lyci filius Athenienſis, ſi per ſe uirtus ſine fortuna ponderanda ſit, dubito an hunc primum omnium ponam. illi ſine dubio neminẽ præfero, fide, conſtantia, magnitudine animi, in patriam amore. nam quod multi uoluerũt, pauci potuerunt ab uno tyranno patriam liberare. huic contigit, ut à triginta oppreſſam tyrannis ex ſeruitute in libertatem uindicaret. Sed neſcio quomodo, cum eum nemo anteiret his uirtutibus, multi nobilitate præcurrerunt. Primum Peloponneſio bello multa hic ſine Alcibiade geſſit, ille nullam rem ſine hoc, quæ ille uniuerſa naturali quodam bono fecit lucri. Sed illa tamẽ omnia communia imperatoribus cum militibus & fortuna, quod in prælii concurſu abiit res conſilio ad uires uimq; pugnantium. Itaq; iure ſuo nonnulla ab imperatore miles, plurima uero à fortuna uindicat, ſeq; his plus ualuiſſe, quàm ducis prudẽtia, uere poteſt prædicare. Quare illud magnificentiſſimum factum ꝓpriũ eſt Thraſybuli. nam cum triginta tyranni præpoſiti à Lacedæmoniis, ſeruitute oppreſſas tenerẽt Athenas, plurimos ciues, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patria expuliſſent, partim iterfeciſſent, plurimorum bona publicata inter ſe diuiſiſſent, non ſolum princeps, ſed & ſolus initio bellum his indixit. Hic enim cum Phylen confugiſſet, quod eſt caſtellũ in Attica munitiſſimum, nõ plus habuit ſecum, quàm triginta de ſuis. Hoc initiũ fuit ſalutis Atticorum, hoc ro

MATREM timidi flere non solere.

bur libertatis clarissimæ ciuitatis. Neq; uero hic non contemptus est primo à tyrānis, neq; eius sollicitudo, quæ quidem res & illis contemnentibus perniciei, & huic despecto saluti, fuit. hæc enim illos ad persequēdum segnes, hos autem tempore ad comparādum dato fecit robustiores. Quo magis præceptū illud omniū in animis esse debet, nihil in bello oportere contemni, nec sine causa dici, matrem timidi flere non solere. Neq; tamen pro opinione Thrasybuli auctæ sunt opes, nam iam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur, quàm pugnabant. Hinc in Piræeum transiit, Munychiamq; muniuit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti, ab eaq; turpiter repulsi protinus in urbem armis impedimentisq; amissis refugerunt. Vsus est Thrasybulus non minus prudentia, quàm fortitudine. nam cedentes uiolari uetuit. ciues enim ciuibus parcere æquum cēsebat. neq; quisquam est uulneratus, nisi qui prior impugnare uoluit. neminem iacētem ueste spoliauit. nil attigit, nisi arma, quorū indigebat, & quæ ad uictum pertinebant. In secūdo prælio cecidit Critias dux tyrannorum, cum quidem aduersus Thrasybulum fortissime pugnaret. Hoc deiecto Pausanias uenit atticis auxilio rex Lacedæmoniorū. Is inter Thrasybulū & eos, qui urbē tenebāt, fecit pacem his conditionibus, ne qui, præter triginta tyrannos, & decē, qui postea prætores creati superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio. ne ue bona publicarentur. reipublicæ procuratio populo redderetur. Præclarum hoc quoq; Thrasybuli, quod re conciliata pace cum plurimum in ciuitate posset, legē

Nihil in bello oportere contemni.

Lex obliuionis

tulit, nequis anteáctarũ rerũ accusaretur, nẽ ue multaretur. eamq; illi legem obliuionis appellarunt. neq; uero hanc tãtum ferendam curauit, sed etiam, ut ualeret, effecit. nam cum quidam ex his, qui simul cum eo in exilio fuerant, cædem facere eorum uellent, cum quibus in gratiam reditum erat, publice probibuit. et id, quod pollicitus erat, præstitit. Huic pro tantis meritis honoris corona à populo data est, facta duabus uirgulis oleaginis, quæ, quod amor ciuium, nõ uis, expresserat, nullam habuit inuidiam, magnaq; fuit gloria. Bene ergo Pittacus ille, qui septem sapientũ numero est habitus, cum ei Mitylenæi multa milia iugerũ agri muneri darent, nolite (rogo uos) inquit, mihi dare, quod multi inuideant, plures etiam concupiscant. quare ex istis nolo amplius quàm centũ iugera, quæ & meam animi æquitatem, & uestram uoluntatem indicent. nam parua munera diutina, locupletia nõ propria esse consueuerũt. Illa igitur corona contentus Thrasybulus, neq; amplius requisiuit, neq; quenquã honore se antecessisse existimauit. Hic sequenti tempore cum prætor classem ad Siciliam appulisset, neq; satis diligenter in castris eius agerentur uigiliæ, à barbaris ex oppido noctu eruptione facta in tabernaculo interfectus est.

gratiam reditus

honoris corona

Pittaci scita sententia

CONONIS VITA.

Conon Atheniensis Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoq; eius operæ magnus fuit usus. nam & prætor pedestribus exercitibus præfuit, et præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas pcipuus ei honos habitus ẽ, nãq; omnibus unus insulis præfuit. in qua potestate Pheras cepit coloniam Lacedæmoniorum. Fuit etiã extremo Peloponnesio bello prætor, cum apud Aegos flumẽ copiæ Atheniensium à Lysandro sunt deuictæ. Sed tũ absfuit, eoq; peius res administrata est. nam & prudẽs rei militaris, & diligẽs erat imperii. itaq; nemini erat his temporibus dubium, si affuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse. Rebus autem afflictis cum patriam obsideri audisset, non quæsiuit, ubi ipse tutò uiueret, sed unde præsidio posset esse ciuibus suis. Itaq; contulit se ad Pharnabazum satrapem Ioniæ & Lydiæ, eundemq; generum regis & propinquum, apud quem ut multũ gratia ualeret, multo labore multisq; effecit periculis. Nam cum Lacedæmonii Atheniensibus deuictis in societate non manerent, quàm cum Artaxerxe fecerant, Agesilaumq; bellatum misissent in Asiam, maxime impulsi à Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat, & cum Lacedæmoniis coierat societatem. Hunc aduersus Pharnabazus habitus est imperator, re quidem uera exercitui præfuit Conon, eiusq; omnia arbitrio gesta sunt. hic militum ducem summum Agesi-

laum impediuit, sæpeq; eius consiliis obstitit. neq; uero non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus regi fuisse erepturum. Qui postea quàm domum à suis ciuibus reuocatus est, quod Bœotii & Athenienses Lacedæmoniis bellum indixerant, Conō nihilo secius apud præfectos regis uersabatur: hisq; omnibus magno erat usui. Defecerat à rege Tissaphernes, neq; id tam Artaxerxi, quàm cæteris, erat apertum. multis enim magnisq; meritis apud regē, et cum in officio non maneret, ualebat. neq; admirandū si non facile ad cedendum inducebatur, reminiscens eius se opera Cyrum fratrem superasse. Huius accusandi gratia Conō à Pharnabazo ad regem missus, postquam uenit primùm ex more Persarum ad Chilarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Titraustem accessit, seq; ostendit cum rege colloqui uelle. nemo enim sine hoc admittitur. huic ille iquit, nulla mora est, sed tu delibera utrum colloqui malis, an per literas edere, quæ cogitas. necesse est enim, si in cōspectum ueneris, uenerari te regem, quod προσκυνεῖν illi uocāt, hoc si tibi graue est, per me nihilo secus editis mandatis cōficies, quod studes. Tū Conō, mihi uero inquit non est graue quemuis honorem habere regi, sed uereor, ne ciuitati meæ sit opprobrio, si, cum ex ea ciuitate sim pfectus, quæ cæteris gentibus imperare consueuerit, potius barbarorum, quàm illius, more fungar. Itaq;, q̄ huic uolebat, scripta tradidit, Quibus cognitis rex tantū authoritate eius motus est, ut Tissaphernem hostem iudicarit, & Lacedæmonios bello persequi iusserit, & ei permiserit, quem uellet

eligere ad dispensandam pecuniam. Id arbitriũ Conõ negauit sui esse cõsilii, sed ipsius, qui optime suos nosse deberet. sed suadere, Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis, & Phœnicibus cæterisq; ciuitatibus maritimis naues longas imperaret, classemq;, qua proxima æstate mare tueri posset, dato adiutore Pharnabazo, sicut ipse uoluerat. Id ut Lacedæmoniis est nũtiatum, nõ sine cura rẽ administrarũt. qđ maius bellum imminere arbitrabantur, q̃ si cum barbaro solũ contẽderẽt. nam ducem fortem, prudentẽ, regis opibus præfuturum, ac secum dimicaturum uidebant. quẽ neq; consilio neq; copiis superare possent. Hac mente magnã cõtrahunt classem, proficiscũtur Lysandro duce. Hos Conon apud Gnidum adortus magno prælio fugat, multas naues capit, complures deprimit. Qua uictoria non solum Athenæ, sed etiam cuncta Græcia, quæ sub Lacedæmoniorũ fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte nauium in patriam uenit, muros dirutos à Lysandro utrosq; & Piræei & Athenarum reficiendos curat. pecuniæq; L. talenta, quæ à Pharnabazo accepat, ciuibus suis donat. Accidit huic, qđ cæteris mortalibus, ut inconsideratior in secũda, q̃ in aduersa esset fortuna. nam classe Peloponnesiorũ deuicta, cum ulcisci se iniurias patriæ putaret, plura cõcupiuit, q̃ efficere potuit. neq; tamẽ ea nõ pia & probanda fuerũt. quod potius patriæ opes augeri, quàm regis, maluit. nam cum magnã authoritatem sibi pugna illa nauali, quam apud Gnidum fecerant, constituisset non solum inter barbaros, sed etiã inter omnes

Græciæ

Græciæ ciuitates, clam dare operam cœpit, ut Ioniā & Aeoliam restitueret Atheniēsibus. Id cum minus diligenter esset cælatū, Teribazus, qui Sardibus præerat Cononē euocauit, simulās ad regem eum se mittere uelle. Magna festinatione huius nuntio parēs cū uenisset, in uincula coniectus est. in quibus aliquandiu fuit. nonnulli eum ad regem abductum, ibiq; eū perisse scriptum reliquerunt. Contra ea Dion historicus, cui nos plurimū de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit. illud addubitat, utrum Teribazo sciente an imprudente sit factum.

DIONIS VITA.

Dion Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere natus, utraq; implicatus tyrannide Dionysiorum, nanq; ille superior Aristomachē sororem Dionis habuit in matrimonio, ex qua duos filios Hipparinum & Nyseum procreauit, totidemq; filias Sophrosynem & Aretem. quarum priorem Dionysio filio eidem, cui regnum reliquit, nuptū dedit, alterā Dioni. Dion autem præter nobilem propinquitatē generosamq; maiorum famam, multa alia ab natura habuit bona, in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas magnam corporis dignitatem, quæ nō minimū cōmendatur. magnas præterea diuitias à patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori neq; minus pp mores, q̄ affinitatē. nāq; & si Dionysii crudelitas ei displicebat,

tamen saluum esse propter necessitudinem, magis etiã suorũ causa studebat. aderat in magnis rebus. eiusq; consilio multum mouebatur tyrannus, nisi qua in re maior ipsius cupiditas itercesserat. legatiões uero omnes, quæ essent illustriores, per Dionem administrabantur. quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen tyranni sua humanitate tenebat. Hunc à Dionysio missũ Carthaginenses susceperunt, ut neminem unq̃ græca lingua loquentem magis sint admirati. Neque uero hæc Dionysium fugiebant. nam quanto esset sibi ornamento sentiebat. quo fiebat, ut uni huic maxime idulgeret, neq; eum secus diligeret, ac filium. qui quidem cum Platonem Tarentum uenisse fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcesseret cũ Dion eius audiendi cupiditate flagraret. dedit ergo huic ueniam magnaq; eum ambitione Syracusas perduxit: quem Dion adeo admiratus est, atque adamauit, ut se totum ei traderet. neque uero minus Plato delectatus est Dione. Itaque cum à Dionysio tyranno crudeliter uiolatus esset, quippe quem uenundari iussisset, tamen eodem rediit eiusdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit Dionysius, quo cũ grauiter conflictaretur, quæsiuit à medicis Dion, quemadmodum se haberet, simulque de his petiit, si forte maiori esset periculo, ut sibi faterentur. nam uelle se cum eo colloqui de partiendo regno, quot sororis suæ filios ex illo natos partem regni putabat debere habere. id medici non tacuerunt, & ad Dionysium filium sermonem retulerunt, quo ille cõmotus ne agendi esset

di esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coëgit. hoc ergo sumpto somno sopitus, diem obiit supremum. Tale initium fuit Dionis & Dionysii simultatis, eaq; multis rebus aucta est, sed tamen primis temporibus aliquandiu simulata inter eos amicitia mansit, cum Dion non desineret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret, & eius consiliis uteretur, ille, qui in aliqua re uellet patrem imitari, morem ei gessit. eodemq; tempore Philistum historicum Syracusas reduxit, hominem inimicum non magis tyranno, quam tyrannidi. Sed de hoc in eo meo libro plura sunt exposita, qui de historicis conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium authoritate potuit, ualuitq; eloquentia, ut persuaserit tyrannidis facere finem, libertatemque reddere Syracusanis. à qua uolūtate Philisti consilio deterritus, aliquāto crudelior esse cœpit. Qui quidem cum à Dione se superari uideret ingenio, authoritate, amore populi, uerens, ne si eum secū haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, nauem ei triremem dedit, qua Corinthum deueheretur, ostendens se id utriusque facere causa, ne cum inter se timerent, alteruter alterum præoccuparet. Id cum factum multi indignarentur, magnæque esset in uidiæ tyranno, Dionysius omnia, quæ moueri poterant, Dionis in naues imposuit, ad eumque misit. sic enim existimari uolebat, id se nō odio hominis, sed suæ salutis fecisse causa. Postea uero quàm audiuit eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari, Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit. filiumq; eius sic educari iussit, ut indulgendo turpis-

ſimis imbueretur cupiditatibus. nam puero prius, quàm pubes eſſet, ſcorta adducebantur, uino epuliſq; obruebatur, neq; ullum tempus ſobrio relinquebatur. is uſque eo uitæ ſtatum commutatum ferre non potuit, ut poſtquam in patriam rediit pater (nanque appoſiti erant cuſtodes, qui eum à priſtino uictu deducerent) ſe ſuperiore parte ædium deiecerit, atq; ita interierit. Sed illuc *reuertor. Poſtquam* Corinthum *peruenit* Dion, & *eodem perfugit* Heraclides *ab eodem expulſus* Dionyſio, *qui præfectus fuerat equitum, omni ratione bellum comparare cœperunt. ſed non multum proficiebant, quot multorum annorum tyrannus magnarum opum putabatur. quam ob cauſam pauci ad ſocietatem periculi perducebantur.* Sed Dion *fretus non tam ſuis copiis, quàm odio tyranni, maximo animo duabus onerariis nauibus, quinquaginta annorum imperium munitum quingentis longis nauibus, decem equitum, centumq; peditum milibus, profectus oppugnatũ, quod omnibus gentibus admirabile eſt uiſum, adeo facile pertulit, ut poſt diem tertium, quàm* Siciliam *attigerat,* Syracuſas *introierit.* Ex *quo intelligi poteſt nullum eſſe imperium tutum, niſi beniuolentia munitum. Eo tempore aberat Dionyſius, & in* Italia *claſſem opperiebatur, aduerſariorum ratus neminem ſine magnis copiis ad ſe uenturum. quæ res eum fefellit. nam* Dion *his ipſis, qui ſub aduerſarii fuerant poteſtate, regios ſpiritus repreſſit, totiusq; eius parti* Siciliæ *potitus eſt, quæ ſub* Dionyſii *poteſtate fuerat, pariq; modo urbis* Syracuſarum, *præter arcem & inſulam adiunctam oppido.*

pido.eoq; rem perduxit, ut talibus pactionibus pacē tyrannus facere uellet, Siciliam Dion optineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dion. Has tam ꝓsperas, tāq; inopinatas res consetuta est subita commutatio, quot fortuna sua mobilitate quem paulo ante extulerat, demergere est adorta. primum in filio, de quo commemoraui supra, suam uim exercuit. nam cum uxorem reduxisset, quæ alii fuerat tradita, filiumq; uellet reuocare ad uirtutem à perdita luxuria, accepit grauissimum parēs uulnus morte filii. deinde orta dissensione inter eum Heraclidemq;, qui quidem principatum non concedebat, factionem comparauit. neq; is minus ualebat apud optimates, quorum consensu præerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret. non tulit animo æquo Dion, & uersum illum Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo hæc sententia est, non posse bene geri rempu. multorum imperiis. quod dictum magna inuidia consecuta est. nanq; aperuisse se omnia uidebatur in sua potestate esse uelle. hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit, Heraclidemq;, cum Syracusas uenisset, interficiendum curauit. Quod factum omnibus maximum timorem iniecit. nemo enim illo interfecto se tutum putabat. ille autem aduersario remoto licētius eorum bona, quos sciebat aduersus se sensisse, militibus dispertiuit. quibus diuisis cum cotidiani maximi fierent sumptus, celeriter pecunia deesse cœpit. neque quo manus porrigeret, suppetebat. nisi in amicorum possessiones. id eiusmodi erat, ut cum milites reconci

liasset amitteret optimates. quarum rerum cura frangebatur, & insuetus male audiendi non aequo animo ferebat de se ab his male existimari, quorum paulo ante in coelum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem offensa in eum militum uoluntate liberius loquebatur, & tyrannum non ferendum dictitabat. Haec ille intuens, cum quemadmodũ sedaret, nesciret, & quorsum euaderet, timeret. Callicrates quidam ciuis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam uenerat, homo & callidus, & ad fraudem acutus sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, & ait, eum in magno periculo esse propter offensionem populi & odium militum, quod nullo modo euitare posset, nisi alicui suorum negotium daret. qui se simularet illi inimicum, quem inuenisset idoneum facile omnium amicos cogniturum, aduersariosq; sublaturum, quod inimici eius dissidentis suos sensus aperturi forent. Tali consilio probato excepit has partes ipse Callicrates, & se armat imprudentia Dionis, ad eum interficiendum socios conquirit, aduersarios eius conuenit, coniuratione confirmat. Res multis consciis, quae gereretur elata refertur ad Aristomachen sororem Dionis, uxoremq; Areten. Illae timore perterritae conueniunt, cuius de periculo timebant. at ille negat à Callicrate fieri sibi insidias, sed illa, quae agerentur, fieri praecepto suo. Mulieres nihilo secius Callicratem in aedem Proserpinae deducunt, ac iurare cogunt nihil ab illo periculi fore Dioni. ille hac religione non modo non deterritus, sed ad maturandum concitatus est, uerens ne prius consilium aperiretur suum, quàm conata fecisset.

cisset hac mente proximo die festo, cum à conuentu se remotum Dion domi teneret, atque in conclaui edito recubuisset, conscijs loca munitiora oppidi tradidit, domum custodibus sepsit, à foribus qui non discedebant, certos præfecit, nauem triremem armatis ornat, Philocratique fratri suo tradit, eamque in portu agitari iubet, ut si exercere remiges uellet. cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, quo fugeret ad salutem. suorum autem numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit cum audacissimos, tum uiribus maximis, hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sicut conueniendi eius gratia uiderentur uenire. hi propter notitiam sunt intromissi. at illi, ut limen eius intrarunt, foribus obseratis in lecto cubantem inuadunt. colligant, fit strepitus, adeo ut exaudiri posset foris. Hic sicut ante sæpe dictum est, quàm inuisa sit singularis potentia & miseranda uita, qui se metui quàm amari malunt, cuiuis facile intellecta fuit. nàque illi ipsi custodes si propiore fuisset uoluntate, foribus effractis seruare eum potuissent, quot illi inermes telum foris flagitantes uiuum tenebant. cui cum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est. Confecta cæde cum multitudo uisendi gratia introisset, non nulli ab inscijs pronoxii conciduntur. nam celeri rumore delato Dioni uim allatã, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. hi falsa suspitione ducti immerentes inermes, ut sceleratos occidunt. Huius de morte ut palàm factum est, mirabiliter uulgi mutata est uoluntas. nã qui uiuum eum

tyrannum uocitarant, eundem liberatorem patriæ, tyranniq; expulsorem prædicabant. Sic subito misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere. Itaq; in urbe celeberrimo loco elatus, publice sepulcri monumento donatus est. diem obiit circiter annos quinquaginta quinq; natus, quartum post annum quàm ex Peloponneso in Siciliam redierat.

IPHICRATIS VITA.

Iphicrates Atheniensis non tam magnitudine rerum gestarum, quàm disciplina militari nobilitatus est. fuit enim talis dux, ut nō solum ætatis suæ cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu quidem quisquam anteponeretur. multum uero in bello est uersatus, sæpe exercitibus præfuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio uicit, tantumq; eo ualuit, ut multa in re militari partim noua attulerit, partī meliora fecerit. nāq; ille pedestria arma mutauit, cum ante illum imperatorē maximis clypeis breuibusq; hastis, minutis gladiis, uterētur. Ille contrario peltam pro parma fecit, à quo postea peltastæ pedites appellantur, ut ad motus cōcursusq; essent leuiores. hastæ modū duplicauit. gladios lōgiores fecit idē genus loricarū mutauit, & p ferreis atq; aeneis lineas dedit. quo facto expeditiores milites reddidit, nā pondere detracto, quodq; corpus regeret, & leue esset, curauit. Bellū cū Thracibus gessit, Scotym

socium

socium Atheniensium in regnũ restituit. apud Corinthum tanta seueritate exercitui præfuit, ut nullæ unquam in Græcia neq; exercitatiores copiæ, neq; magis dicto audientes fuerint duci. in eamq; consuetudinem adduxit, ut cum prælii signum ab imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordinatæ consisterẽt, ut singuli ab peritissimo imperatore dispositi uiderentur. Hoc exercitu moram Lacedæmoniorum intercepit, quod maxime tota celebratum est Græcia. Iterum eodem bello omnes copias eorũ fugauit. quo facto magnam adeptus est gloriam. Cũ Artaxerxes ægyptio regi bellum inferre uoluit, Iphicratem ab Atheniensibus petiuit ducem, quem præficeret exercitui conducto, cuius numerus duodecim milium fuit. quẽ quidem sic omni disciplina militari erudiuit, ut quẽadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Græcos in summa laude fuerint. Idem subsidio Lacedæmoniis profectus Epaminondæ retardauit impetus. nam nisi eius aduentus appropinquasset, nõ prius Thebani Sparta abscessissent, quàm captam incendio delessent. Fuit autem & animo magno, & corpore, imperatoriaq; forma, ut ipso aspectu cuiuis iniiceret admirationem sui. sed in labore remissus nimis, parumq; patiens, ut Theopompus memoriæ prodidit. bonus uero ciuis, fideq; magna. quod cum in aliis rebus declarauerit, tum maxime in Amyntæ Macedonis liberis tuendis. nanq; Eurydice mater Perdiccæ & Philippi cum his duobus pueris, Amynta mortuo, ad Iphicratẽ cõfugit. eiusq; opibus defensa est. Vixit ad senectutem placatis in se

Fabiani milites
Iphicratenses

suorum ciuium animis. causam capitis semel dixit bello sociali simul cum Timotheo, eoq; iudicio est absolutus. Menesthea filium reliquit ex Tarsa natum Coti regis filia. Is cum interrogaretur utrum pluris patrem matremue faceret, matrem inquit. id cum omnibus mirum uideretur, at ille merito inquit facio. nam pater, quantum in se fuit, Thracem me genuit. contra mater Athenienſem.

CHABRIAE VITA.

Chabrias Atheniēsis. Hic quoq; in summis habitus est ducibus, resq; multas memoria dignas gessit. Sed ex his elucet maxime inuentum eius in prælio, quod apud Thebas fecit, cum Bœotiis subsidio uenisset. nāq; in ea uictoria fidentem summū ducem Agesilaum, fugatis iam ab eo conductitiis cateruis, reliquam phalangem loco uetuit cedere, obnixoq; genu scuto proiectaq; hasta impetum excipere hostium docuit. Id nouum Agesilaus intuens progredi non est ausus, suosq; iam incurrentes tuba reuocauit. Hoc usq; eo Græcia fama celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri uoluerit. quæ publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factū est, ut postea Athletæ, cæteriq; artifices his statibus statuis ponendis uterentur, cum uictoriā essent adepti. Chabrias autem multa in Europa bella administrauit, cum dux Atheniensiū esset. in Aegypto sua spōte gessit. nam Nectanebum adiutum profectus re-

gnũ ei constituit. Fecit idẽ Cypri, sed publice ab Atheniensibus Euagoræ adiutor datus. neq; prius inde discessit, quàm totam insulam bello deuinceret. qua ex re Atheniẽses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Aegyptios & Persas conflatum est, & Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedæmonii cum Aegyptiis. à quibus magnas prædas Agesilaus rex eorum faciebat. Id intuẽs Chabrias cũ in re nulla Agesilao cederet, sua sponte eos adiutum profectus Aegyptiæ classi præfuit. pedestribus copiis Agesilaus. Tũ præfecti regis Persiæ legatos miserunt Athenas questum, quod Chabrias aduersum regem bellum gereret cum ægyptiis. Athenienses diem certam Chabriæ præstiterunt, quam ante domum nisi redisset, capitis se illum dãnatos denũtiarunt. Hoc ille nuntio Athenas redit, neq; ibi diutius est moratus quàm fuit necesse, Non enim libẽter erat ante oculos ciuium suorum, quod & uiuebat laute, & indulgebat sibi liberalius quàm ut inuidiam uulgi posset effugere. Est enim hoc commune uitium in magnis liberisq; ciuitatibus, ut inuidia gloriæ comes sit. Et libẽter de his detrahũt quos emergere uideãt altius, neq; animo æquo pauperes alienam opulentum intuentur fortunam. Itaq; Chabrias quoad ei licebat, plurimum aberat. Neq; uero solus ille aberat Athenis libẽter, sed omnes ferè principes fecerunt idem, quod tantum se ab inuidia putabant affuturos, quãtum à conspectu suorum recessissent. Itaq; Conon plurimum Cypri uixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbi, Chares in Sigæo. Dissimilis quidem Chares horum &

Inuidia gloriæ comes.

factis & moribus, sed tamen Athenis & honoratus, & potēs. Chabrias autem periit bello sociali tali modo. oppugnabant Athenienses Chium. erat in classe Chabrias priuatus, sed omnes, qui ī magistratu erāt, authoritate anteibat, eumq́; magis milites, quàm qui præerant, aspiciebant. quæ res ei maturauit mortem. nam dum primus studet portum intrare, gubernatorem iubet eò dirigere nauem, ipse sibi perniciei fuit. cum enim eò penetrasset, cæteræ non sunt secutæ. quo facto circunfusus hostium concursu, cum fortissime pugnaret, nauis rostro percussa, cœpit sidere. hinc cū refugere non posset, nisi se in mare deiecisset, quod suberat classis Atheniensium, quæ exciperet natantem, perire maluit, quàm armis abiectis nauem relinquere, in qua fuerat uectus. id cæteri facere noluerunt, qui nādo in tutum peruenerunt. at ille præstare honestam mortem existimans turpi uitæ, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

Chabriæ mors.

TIMOTHEI VITA.

t Imotheus Cononis filius Atheniensis, hic à patre acceptam gloriam multis auxit uirtutibus. fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neq; minus ciuitatis regēdæ. multa huius sunt præclare facta, sed hæc maxime illustria. Olynthios & Byzantios bello subegit. Samum cepit. in qua oppugnanda superiori bello Athenienses mille & ducenta talenta consumpserant. id ille sine

ulla publica impensa populo restituit. Aduersum Cotym bella gessit, ab eo mille & ducenta talenta prædæ in publicum detulit. Cyzicũ obsidione liberauit: Ariobarzani simul cũ Agesilao auxilio profectus ẽ, à quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille ciues suos agro atq; urbibus augeri maluit, quàm id sumere, cuius partem domum suam ferre posset. Itaq; accepit Erichthonem & Sestæ. Idem classi præfectus circunuehens Peloponnesum Laconicam popu latus classem eorum fugauit. Corcyram sub imperiũ Atheniensium redegit. Sociosq; idem adiunxit Epirotas, Atamanas, Chaonas, omnesq; eas gentes, quæ mare illud adiacent. quo facto Lacedæmonii de diutina cõtentione destiterunt, & sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserũt, pacẽq; bis legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. Quæ uictoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tũ primum aræ paci publice sint factæ, eiq; deæ puluinar sit institutũ. Cuius laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt. qui honos huic uni ante tempus contigit, ut cum patri populus statuã posuisset, filio quoq; daret. Sic iuxta posita recens filii ueterẽ patris renouauit memoria. Hic cum esset magno natu, et magistratus gerere desisset, bello Athenienses undiq; premi sunt cepti. defecerat Samus, defecerat Hellespontus, Philippus iã tũc ualens Macedo multa moliebatur, cui oppositus Chares cum esset, non satis in eo præsidii putabatur. Fit Menestheus prætor filius Iphicratis, gener Timothei, et ad bellum proficiscatur, decernitur. Huic in consiliũ

PACIS aræ

dantur duo usu & sapientia præstantes, quorum con
silio uteretur pater & socer. quod in his tāta erat au
thoritas, ut magna spes esset per eos amissa posse recu-
perari. Hi cum Samū profecti essent, & eodem Cha-
res aduētu cognito cum suis copiis proficisceretur, ne
quid absente se gestum uideretur. accidit, cum ad in-
sulam appropinquarent, ut magna tēpestas oriretur,
quā euitare duo ueteres imperatores utile arbitrati,
suam classem suppresserunt. at ille temeraria usus ra-
tione non cessit maiorum natu authoritati, ut in sua
manu esset fortuna, quo contenderat, peruenit. eodēq;
ut sequerentur, ad Timotheum, & Iphicratem nun-
tium misit. hinc male re gesta, cōpluribus amissis na-
uibus, eodem, unde erat profectus, se recepit, literasq;
Athenas publice misit, sibi procliue fuisse Samum ca
pere, nisi à Timotheo & Iphicrate desertus esset. po-
pulus acer, suspicax, ob eamq; rem mobilis, aduersari
us, inuidus etiam potentiæ in crimen uocabatur. do-
mum reuocat, accusatur proditionis. Hoc iudicio dā-
natur Timotheus, Lisq; eius æstimatur centum talē-
tis. Ille odio ingratæ ciuitati, coactus Chalcidem se
contulit. Huius post mortem, cum populus iudicii sui
pœniteret, mulctæ nouem partes detraxit, & decem
talenta Cononem filium eius ad muri quandam par
tem reficiendam iussit dare. in quo fortunæ uarietas
est animaduersa. nam quos auus Conon muros ex ho
stium præda patriæ restituerat, eosdem nepos cum
summa ignominia familiæ ex sua re familiari refice-
re coactus est. Timothei autem moderatæ sapientisq;
uitæ, cum pleraque possimus proferre testimonia, uno

erimus cõtenti, quod ex eo facile coniici poterit, quàm charus suis fuerit. Cum Athenis adolescentulus causam diceret, non solum amici priuatiq; hospites ad eũ defendendum conuenerunt, sed etiam in eis Iason tyrannus, qui illo tempore fuit omniũ potẽtissimus. Hic cum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio uenit. tãtiq; hospitẽ fecit, ut mallet se capitis periculũ adire, quàm Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc aduersus tamen Timotheus postea populi iussu bellũ gessit, patriae sanctiora iura, quàm hospitii, esse dixit. Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium Iphicratis, Chabriae, Timothei. neq; post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria. Venio nunc ad fortissimum uirum maximiq; consilii omnium barbarorum, exceptis duobus Carthaginensibus Hamilcare, & Annibale. de quo hoc plura referemus, quod & obscuriora sunt eius gesta pleraque, & ea quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tamen, omnes superabat, acciderunt. quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt.

DATAMIS VITA.

D Atames patre Camissare natione Care, matre Scythissa, natus primum militum numero fuit apud Artaxerxẽ eorum, qui regiam tuebantur. pater eius Camissares, quot & manu fortis,

& bello strenuus, & regi multis locis fidelis erat repertus. habuit prouinciam Ciciliæ iuxta Cappadociam, quã icolũt Leucosyri. Datames militare munus fungens primum qualis esset apparuit in bello, quod rex aduersus Cadusios gessit. nanq; hic multis militibus regiorum interfectis magni fuit eius opera. quo factum est, cum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei traderetur prouincia. Pari se uirtute postea præbuit, cum Autophradates iussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. nanq; eius opera hostes, cum castra iam intrassent, profligati sunt, exercitusq; reliquus conseruatus est. qua ex re maioribus rebus præesse cœpit. Erat eo tempore Thyus Dynastes Paphlagõiæ antiquo genere natus à Pylæmene illo, quẽ Homerus troico bello à Patroclo interfectum ait. Is regis dicto audiens nõ erat, quam ob causam bello eũ persequi constituit, eiq; rei præfecit Datamen propinquum Paphlagonis, nanq; ex fratre & sorore erant nati. quam ob causam Datames primum experiri uoluit, ut sine armis propinquũ ad officium reduceret. Ad quem cum uenisset sine præsidio, quot ab amico nullas uereretur insidias, penè interiit. nã Thyus eũ clam interficere uoluit. Erat mater cũ Datame amita Paphlagonis, ea, quid ageretur, resciit, filiumq; monuit. Ille fuga periculum euitauit, bellumq; indixit Thyo. in quo cum ab Ariobarzane præfecto Lydiæ & Ioniæ totiusq; Phrygiæ desertus esset, nihilo segnius perseuerauit, uiuumq; Thyum cepit cũ uxore & liberis. cuius facti ne prius fama ad regẽ, quàm ipse, perueniret, dedit operam. Itaq; omnibus insciis eò,

ubi erat

ubi erat rex, uenit, posteroq; die Thyum hominẽ maximi corporis, terribiliq; facie, qđ & niger, & capillo longo, barbaq; erat prolixa, optima ueste contexit, quam Satrapæ regii gerere consueuerant. ornauit etiã torque, atq; armillis aureis, cæteroq; regio cultu ipse agresti dupliciq; amiculo circũdatus, hirtaq; tunica, gerens in capite galeam uenatoriã, dextra manu clauam, sinistra copulam, qua uinctum ante se Thyũ agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem cum omnes prospicerent propter nouitatem ornatus, ignotamq; formam, ob eamq; rem magnus esset concursus fuit nemo, qui agnosceret Thyum, qui non regi nunciaret. ac primo non credidit. itaq; Pharnabazum misit exploratum. à quo ut rem gestam comperit, statim admitti iussit magnopere delectatus cum facto, tum ornatu, in primis, qđ non uilis rex in potestatem inopinanti uenerat. Itaq; magnifice Datamen donatum ad exercitũ misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Titrauste ad bellum ægyptium, pariq; eũ, atq; illos imperio esse iussit. Postea uero q̃ Pharnabazum rex reuocauit, illi summa imperii tradita est. hic cum maximo studio compararet exercitum, Aegyptumq; proficisci pararet, subito à rege literæ sunt ei missæ, ut Aspim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat. quæ gens iacet supra Ciliciã confinis Cappadociæ. nanq; Aspis saltuosam regionem castellisq; munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones uexabat, & quæ regi portarentur, abripiebat. Datames & si longe aberat ab his regionibus, & à maiore re abstrahebatur,

tamen regis uolūtati morem gerēdum putauit. Itaq; cum paucis sed uiris fortibus nauem conscendit, existimans id, quod accidit, facilius se imprudentem parua manu oppressurum, quàm paratum, quamuis magno exercitu. hac delatus in Ciliciā egressus inde dies noctesq; iter faciens, Taurum transiit, eoq;, quo studuerat, uenit. quærit quibus locis sit Aspis, cognoscit haud longe abesse, profectumq; eum uenatum, quem dum speculatur, aduentus eius causa cognoscitur. Pisidas cum iis, quos secum habebat, ad resistēdū Aspis cōparat. Id Datames ubi audiuit, arma capit, suos sequi iubet, ipse equo concitato ad hostem uehitur, quē procul Aspis conspiciens ad se ferentem pertimescit, atq; à conatu resistēdi deterritus sese dedit. hunc Datames uinctum ad regem ducendum tradit Mithridati. Hæc dum geruntur, Artaxerxes reminiscens à quanto bello ad quamparuam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit, & nuntium ad exercitū acrem misit, quod nondum Datamen profectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. hic priusquam perueniret, quo erat profectus, in itinere conuenit, qui Aspim ducebant. Qua celeritate eum magnā beneuolentiam regis Datames consecutus esset, nō minorem inuidiam aulicorum excepit, quod illum unū pluris, quàm se omnes, fieri uidebant. quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. hæc Pandates gazæ custos regiæ, amicus Datami, per scripta ei mittit. in quibus docet eum magno fore periculo, si quid illo imperante in Aegypto aduersi accidisset, nanq; eam esse consuetudinem regum, ut casus

aduersos

aduersos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ. quò facile fieri, ut impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male gestæ nuncientur. illum hoc maiore fore discrimine, quod quibus rex maxime obediat, eos habeat inimicissimos. Talibus ille literis cognitis cum iam ad exercitum acrem uenisset, quod non ignorabat ea uere scripta, desciscere à rege constituit. neq; tamen quicquam fecit, quod fide sua esset indignum. nam Androdem Magnetem exercitui præfecit. ipse cum suis in Cappadociam discedit, coniunctamq; huic Paphlagoniam occupat, celans qua uoluntate esset in regem. clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas suis tuendas tradit. Sed hæc propter hyemale tempus minus prospere succedebant. Audit Pisidas quasdam copias aduersus se parare, filium eò Aridæum cum exercitu mittit. cadit in prælio adolescens, proficiscitur eò pater non ita cum magna manu, celans quantum uulnus accepisset, quod prius ad hostem peruenire cupiebat, quàm de male re gesta fama ad suos perueniret. ne cognita filii morte animi debilitarentur militum. Quo contenderat peruenit, hisq; locis castra ponit, ut neq; circumiri multitudine aduersariorum posset, neq; impediri, quo minus ipse ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum eo Mitrobarzanes socer eius, præfectus equitum. is desperatis generi rebus ad hostes transfugit. Id Datames ut audiuit, sensit si in turbam exisset, ab homine tam necessario se relictum, futurum ut cæteri consilium sequerentur, in uulgus edit, suo iussu Mi-

trobarzanem profectum pro perfuga, quo facilius re ceptus interficeret hostes. quare relinqui eum nō par esse, & omnes confestim sequi, quod si animo strenuo fecißent, futurū, ut aduersarii nō possent resistere, cū & intra uallum, & foris cæderentur. Hac re proba/ta exercitum eduxit, Metrobarzanē persequitur tā tum, qui tū ad hostes peruenerat. Datames signa in= ferri iubet. Pisidæ noua re commoti, in opinionem ad ducuntur, perfugas mala fide compositoq; fecisse, ut recepti essent maiori calamitati. primum eos adoriun tur. illi, cū quid ageretur, aut quare fieret, ignorarēt, coacti sunt cum eis pugnare, ad quos transierant, ab hisq; stare, quos reliquerant. quibus cum neutri parce rent, celeriter sunt cōcisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames inuadit. primo impetu pellit, fugientes per quitur, multos interficit, castra hostiū capit. Tali con silio uno tēpore & proditores perculit, & hostes pro fligauit. & quod ad suam perniciem fuerat cogitatū, id ad salutem conuertit. quo neq; acutius ullius im= peratoris cogitatum, neq; celerius factum usquam le gimus. Ab hoc tamen uiro Scismas maximo natu fi/lius desciit, & ad regem trāsiit, & de defectione pa tris detulit. quo nuntio Artaxerxes commotus, quod intelligebat sibi cū uiro forti ac strenuo negotium esse, qui, cum cogitasset, facere auderet, & prius cogita= re, quàm conari consuesset, Autophradatem Cappa= dociā mittit. Hic ne intrare posset saltū, ī quo Ciliciæ portæ sunt sitæ, Datames pōcupare studuit. sed tā sus= bito copias contrahere non potuit. à qua re depulsus cum ea manu, quam cōtraxerat, locum delegit talē, ut neq;

ut neq; circumiretur ab hostibus, neq; præteriret ad- uersarius, quin ancipitibus locis premeretur. & si di- micare eo uellet, non multum obesse multitudo ho- stium suæ paucitati posset. Hæc etsi Autophradates uidebat, tamen statuit congredi, quàm cum tantis co- piis refugere, aut tam diu uno loco sedere. habebat barbarorum equitum uiginti, peditum centum milia, quos illi Gardates appellant. eiusdemq; generis III. funditorum. præterea Cappadocum VIII. Armenio- rum decem, Paphlagonum quinq;, Phrygûm decem, Lydorum quinq;, Aspendiorum & Pisidarum cir- citer tria, Cilicum duo, captianorũ totidem, ex Græ- cia conductorũ tria milia, leuis armaturæ maximum numerum. Has aduersus copias spes omnis cõsistebat Datami in se, lociq; natura. nanq; huius partem non habebat uigesimã militum. Quibus fretus conflixit, aduersariorumq; multa milia concidit, cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset. quã ob causam postero die trophæum posuit, quo loco pri- die pugnatum. Hic cum castra mouisset inferior copiis, ita superior omnibus præliis discedebat, quot nun- quam manum consereret, nisi aduersarios locorum angustiis clausisset. quod perito regionum, callideq; cogitanti sæpe accidebat. Autophradates cum bellum duci maiore regis calamitate, quàm aduersariorum, uideret, ad pacem atq; amicitiam hortatus est, ut cũ rege in gratiam rediret. quam ille & si non fidam fo- re putabat, tamen conditionem accepit, seq; ad Ar- taxerxem legatos missurum dixit. Sic bellum, quod rex aduersus Datamẽ susceperat, sedatum Autophra-

dates in Phrygiam se recipit. At rex quod implacabile odium in Datamen susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animaduertit, insidiis interficere studuit. quas ille plerasq; uitauit. sicut cum nuntiatũ esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero. de quibus, quod inimici detulerant, neq; credendum, neq; negligendum putauit, experiri uoluit uerum falsum ne sibi esset relatum. Itaq; eò pfectus est, in quo itinere futuras insidias euenire dixerat. sed elegit corporis statura simillimum sui, eiq; uestitum suũ dedit, atq; eo loco ire, quo ipse consueuerat, iussit. ipse autem ornatus uestitu militari inter corporis custodes iter facere cœpit. At insidiatores, postq̃ in eum locum agmen peruenit, decepti ordine atq; uestitu in eũ faciunt impetum, qui suppositus erat. prædixerat autem Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati eẽnt facere, quod ipsum uidissent. Ipse, ut concurrentes insidiatores animaduertit, tela in eos coniecit. hoc idem cum uniuersi fecissent, priusquam peruenirent ad eũ, quem aggredi uolebant, confixi ceciderunt. Hic tamen tam callidus uir extremo tempore captus est Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. nanq; is pollicitus est regi se eum interfecturum, si ei rex promitteret, ut quodcunque uellet, liceret impune facere. fidemq; de ea re, more Persarum, dextra dedisset. hanc ut recepit à rege missam, copias parat, & absens amicitiam cum Datame fecit, regis prouinciam uexat, castella expugnat, magnas prædas capit, quarum partem suis dispertit, partem ad Datamen mittit. pari modo complura castella ei tradit. Hæc diu faciendo

ciendo persuasit homini, se infinitum aduersus regem suscepisse bellū, cum nihilo magis, ne quam suspicionē illi præberet insidiarum, neq; colloquium eius petiuit, neq; in conspectū uenire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed odio communi, quod erga regem susceperant, contineri uiderentur. Id cum satis se confirmasse arbitratus est, certiorem facit Datamen tempus esse maiores exercitus parari, & bellum cum rege suscipi. de qua re, si ei uideretur, quo uellet, in colloquium ueniret. Probata re colloquendi tempus sumitur, locusq;, quo conueniretur. Huc Mithridates cum uno, cui maximam habebat fidem, ante aliquot dies uenit, compluribusq; locis separatim gladios obruit, eaq; loca diligenter notat. ipso autem colloquendi die, utrique locum, qui explorarent, atq; ipsos scrutarentur, mittunt. Deinde ipsi sunt congressi. Hic cum aliquandiu in colloquio fuissent & diuersi discessissent, iamq; procul Datames abesset, Mithridates priusquam ad suos perueniret, nequam suspicionem pareret, in eundem locum reuertitur, atq; ibi ubi telum erat impositum, resedit. ut si lassitudine cuperet acquiescere, Datamenq; reuocauit, simulās se quiddam in colloquio esse oblitum. interim telum, quod latebat, protulit. nudatumq; uagina ueste texit, ac Datami uenienti ait digrediendum, se animaduertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. quem cum digito monstraret, & ille conspiceret, auersum ferro trāsfixit, priusq;, quàm quisquam posset succurrere, interfecit. ita ille uir, qui multos consilio, nemi

nem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

EPAMINONDAE VITA.

EPaminōdas Polymni filius thebanus. De hoc priusquam scribamus, hæc præcipienda uidentur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant, neue ea, quæ ipsis leuiora sunt, pari mō apud cæteros fuisse arbitrētur. Scimus enim musicen nostris moribus abesse à principis persona. saltare etiam in uitiis poni. quæ omnia apud Græcos & grata & laude digna ducūtur. Cum autem exprimere imaginem consuetudinis, atq; uitæ uelimus Epaminondæ, nihil uidemur debere prætermittere, quod pertineat ad eā declarādam. Quare dicemus primum de genere eius, deinde quibus disciplinis, & à quibus sit eruditus, tū de moribus ingeniiq; facultatibus, & si qua alia digna memoria erunt. postremo de rebus gestis, quæ plurimis omnium anteponūtur uirtutibus. Natus igitur patre, quo diximus honesto genere, pauper iam à maioribus relictus. Eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. nam & citharizare & cantare ad cordarum sonum doctus est à Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria, quàm Damon aut Lampus, quorum peruulgata sunt nomina. carmina cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare à Caliphrone. At philosophiæ, præceptorem habuit Lysiam Tarentinum Pythagoreum, cui quidem sic fuit deditus, ut adolescens tristem & seuerum senem omnibus æqualibus suis familiari

miliaritate antepoſuerit. neq; prius eum à ſe dimiſe- rit, quàm doctrinis tanto anteceſſit cõdiſcipulos, ut fa cile intelligi poſſet, pari modo ſuperaturum omnes in cæteris artibus. Atq; hæc ad noſtram conſuetudinem ſunt leuia & potius contẽnenda, at in Græcia utiq; olim magnæ laudi erant. Poſtquam ephebus factus eſt, & paleſtræ dare operam cœpit, non tam magni- tudini uirium ſeruiuit, quàm uelocitati. illã enim ad Athletarum uſum, hanc ad belli exiſtimabat utilita- tem pertinere. Itaq; exercebatur plurimum currendo & luctando ad eum finem, quoad ſtans complecti poſſet, atq; contendere. In armis plurimum ſtudii con ſumebat. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona acceſſerant. erat enim modeſtus, prudens, grauis, temporibus ſapienter utens, peritus belli, for- tis manu, animo maximo. adeo ueritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patienſq; admirandum in modum, non ſolum populi, ſed etiam amicorum ferens iniurias, in primiſq; com- miſſa cælans. quod interdũ non minus prodeſt, quàm diſerte dicere. Studioſus audiendi. ex hoc enim facil lime diſci arbitrabatur. Itaq; cum in circulum ueniſ- ſet, in quo aut de republica diſputaretur, aut de phi- loſophia ſermo haberetur, nunquam inde prius diſceſ ſit, quàm ad finem ſermo eſſet deductus. Pauperta- tem adeo facile perpeſſus eſt, ut de republica nihil præ ter gloriam ceperit. Amicorum in ſe tuendo caruit fa cultatibus, fide ad alios ſubleuandos ſæpe ſic uſus eſt, ut poſſit iudicari omnia ei cum amicis fuiſſe com- munia. nã cum aut ciuium ſuorũ aliquis ab hoſtibus

fuisset captus, aut uirgo amici nubilis, quam propter paupertatem collocare non posset, amicorum concilium habebat, & quantum quisq; daret, pro facultatibus imperabat, eamq; summam cum faceret, prius, quàm acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quærebat, ad eos, qui conferebant. eiq; ut ipsi numerarēt, faciebat. ut ille, ad quem ea res perueniebat, sciret quibus, & quantū cuiq; deberet. Tentata autem eius est abstinētia à Diomedonte Cyziceno. nanq; is rogatu Artaxerxis Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. hic magno cum pondere auri Thebas uenit, & Micythum adolescentulum quinq; talētis ad suam perduxit uoluntatem, quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondā conuenit, & causam aduentus Diomedontis ostendit. at ille Diomedonte coràm nihil inquit opus pecunia est. nam si ea rex uult, quæ Thebanis sint utilia, gratis facere sum paratus. sin autem contraria, non habet auri atq; argenti satis. nanq; orbis terrarum diuitias accipere nolo pro patriæ charitate. Tu qui me incognitum tentasti, tuiq; similem existimasti, non miror, tibi ignosco. sed egredere propere, ne alios corrumpas cum me non potueris. tu argentum huic redde, aut nisi id cōfestim facis, ego te tradam magistratui. Hūc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire, suaq;, quæ attulisset, liceret efferre, istud, inquit, faciam, neq; tua causa, sed mea. ne si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat ad me ereptum peruenisse, quod delatum accipere noluissem. à quo cum quæsisset, quo se duci uellet, & ille Athenas dixisset, præsidium dedit, ut tuto

peruenireт. neq; uero id satis habuit, sed etiam ut inuiolatus in nauem ascenderet per Chabriam Atheniensem, de quo supra mentionem fecimus. abstinentiæ erit hoc satis testimonium. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibēdus est. quoniam uno hoc uolumine uitam excellentium uirorum complurium concludere, quorum separatim multis milibus uersuū complures scriptores ante nos explicarunt. Fuit & disertus, ut nemo Thebanus par esset eloquentia, neq; minus concinnus in breuitate respondendi, quàm in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Menedidem quendam indidem Thebis aduersarium in administranda republica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet. nanq; illi genti plus inest uirium, quàm ingenii. is quod in re militari florere Epaminondam uidebat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera desideraretur. huic ille fallis inquit, uerbo ciues tuos, qđ hos à bello euocas. otii enim nomine seruitutem concilias. nam paritur pax bello. itaq; qui ea diutina uolunt frui, bello exercitati esse debent. quare si principes Græciæ esse uultis, castris est uobis utendū, nō palæstra. Idem ille Menedides cum huic obiiceret, quod liberos non haberet, neq; uxorem duxisset, maximeq; insolentia qđ sibi Agamēnonis bello gloriā uideretur cōsecutus. at ille desine inqt, Menedide de uxore mihi exprobrare. nā nullius in ista re minus, q̄ tuo uti cōsilio uolo. habebat enim Menedides suspitionē adulterii. qđ autem me Agamēnonē æmulari putas, falleris. nāq; ille cum uniuersa Græcia uix de-

cem annis unam cepit urbem, ego contra ex una urbe nostra, dieq; uno totam Græciam Lacedæmoniis fugatis liberaui. Idem cum in conuentu uenisset Arcadum, peteris ut societatem cum Thebanis & Argiuis facerent, contra Callistratus Atheniẽsium legatus, q eloquentia omnes eo præstabat tempore, postularet, ut potius amicitias sequerentur Atticorum, & in oratiõe sua multa inuectus esset in Thebanos & Argiuos, in eisq; hoc posuisset, animaduertere debere Arcadas, quales utraq; ciuitas ciues procreasset, ex quibus de cæteris possent iudicare. Argiuos enim fuisse Orestem & Alcmæonem matricidas. Thebis Oedipum natũ, qui cum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreasset. Hic in respondendo Epaminondas cum de cæteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria peruenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris attici, qui non animaduerterit innocentes illos natos, domi scelere admisso cum patria essent pulsi, receptos esse ab Atheniensibus. Sed maxime eius eloquentia eluxit Spartæ, quo cum omnium sociorum conuenissent legati, coràm frequentissimo legationum conuentu, sic Lacedæmoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione opes eorum concusserit, quàm Leuctrica pugna. Tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedæmonii priuarentur. Fuiße autem patientem, suorumq; iniurias ferentem ciuium, quod se patriæ irasci nefas esse duceret, hæc sunt testimonia. cum eum propter inuidiam ciues præficere noluissent, duxq; eßet delectus belli imperitus, cuius errore eò esset deducta res illa militum, ut

omnes de salute pertimescerent, q͠d locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur, desiderari cœpta est Epaminondæ diligentia. erat enim ibi priuatus nume ro militis. à quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliæ, & exercitum obsidione libe ratum, domum reduxit incolumem. Neq; uero hoc se mel fecit, sed sæpius, maxime autem fuit illustre, cum in Peloponesum exercitum duxisset aduersus Lacedæ monios, haberetq; collegas suos, quorũ alter erat Pelo pidas uir fortis ac strenuus. hic cũ criminibus aduer sariorum omnes in inuidiam uenissent, ob eamq; rem imperium bis esset abrogatum, atq; in eorum locum alii prætores successissent, Epaminondas plebiscito nõ paruit, idemq; ut facerent persuasit collegis, & bel lum, quod susceperat, gessit. nanq; animaduertebat, ubi id fecisset, totum exercitum propter prætorum im prudentiã inscitiamq; belli periturum. Lex erat Thebis, quæ morte mulctabat, si quis imperium diutius retinuisset, quàm lege præfinitum foret. hanc Epami nondas cum reipubli. conseruandæ causa latam uide ret, ad perniciem ciuitatis cõferre noluit, & quatuor mensibus diutius, quàm populus iusserat, gessit impe rium. Postquam domũ reditum est, collegæ eius hoc crimine accusabãtur. quibus ille permisit, ut omnem causam in se transferrent, suaq; opera factum con tenderent, ut legi non obedirent. qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid diceret, non haberet. at ille in iudicium uenit, nihil eorum negauit, quæ aduersarii crimini dabant, omniaq;, quæ collegæ dixerant, con

fessus est, neque recusauit, quo minus legis pœnam subiret. sed unum ab his petiuit, ut in sepulchro suo inscriberent, Epaminondas à Thebanis morte mulctatus est, quod eos coëgit apud Leuctra superare Lacedæmonios, quos ante se imperatorem nemo Bœotiorū ausus fuit aspicere. in acie quoq; uno prælio nō solum Thebas ab interitu retraxit; sed etiam uniuersam Græciam in libertatem uindicauit, eoq; res utrorunq; perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii satis haberent, si salui esse possent. neque prius bellare destitit, quàm Messena constituta urbē eorum obsidione clausit. Hæc cum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam iudex ausus est ferre suffragiū. Sic à iudicio capitis maxima discessit gloria. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostibus, cognitus à Lacedæmoniis, quod in unius pernicie eius patriæ sitam putabant salutem, uniuersi in unum impetum fecerūt. neque prius abscesserunt, quàm magna cæde, multisq; occisis, ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum concidere uiderunt. Huius causa aliquantum retardati sunt Bœotii, neq; tamen prius pugna excesserunt, quàm repugnantes profligarunt. At Epaminondas, cum animaduerteret mortiferum se uulnus accepisse, simulq;, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amissurum, usq; eo retinuit, quoad renunciatum est uicisse Bœoticos. Id postquam audiuit, satis inquit uixi, inuictus enim morior. Tum ferro extracto confestim

exanimatus est. Hic uxorem nunquam duxit. in quo cum reprehenderetur, quod liberos non relinqueret, à Pelopida, qui filium habebat infamē, maleq; eum in eo patriæ cōsulere diceret. uide inquit, ne tu peius cō sulas, qui talem ex te natum relicturus sis. neq; uero stirps mihi potest deesse. nanq; ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quæ non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit necesse est. Quo tempore duce Pelopida exules Thebas occuparunt, & præsidiū Lacedæmoniorum ex arce expulerunt, Epaminōdas, q̃ diu facta est cædes ciuium, domi se retinuit, quod neq; malos defendere uolebat, neq; impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. nanq; omnem ciuilē uictoriam funestam putabat. Idemq; postq̃ ad Cadmiam pugnari cum Lacedæmoniis cepit, in primis stetit. Huius de uirtutibus uitaq; satis erit dictum, si hoc unum adiūxero, quod nemo eat inficias, Thebas & ante Epaminondam natum, & post eiusdem interitum, perpetuo alieno paruisse imperio, cum eo, q̃ diu ille præfuerit reipub. caput fuisse totius Græciæ: ex quo intelligi potest unum hominem pluris, q̃ ciuitatem, fuisse.

PELOPIDAE VITA.

P Elopidas Thebanus magis historiis, quàm uulgo, notus, cuius de uirtutibus dubito quēadmodū exponam. q̃d uereor, si res explicare incipiam, non uitam eius enarrare, sed historiam

uidear scribere. si tantummodo summas attigero, ne rudibus literarum græcarũ minus lucide appareat, quantus fuerit ille uir. Itaq; utriq; rei occurram, quã tum potero, & medebor cum satietati, tum ignorantiæ lectorum. Phœbidas Lacedæmonius, cum exercitum Olynthum duceret, iterq; per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupauit, impulsu per paucorum Thebanorum, qui aduersariæ factioni quo facilius resisterẽt, Laconũ rebus studebãt. idq; suo priuato, non publico, fecit consilio. quo facto eum Lacedæmonii ab exercitu remouerunt, pecuniaq; mulctarũt. neq; eo magis arcem Thebanis reddiderũt, quod susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri, quàm liberari. nam post Peloponnesium bellum Athenasq; deuictas, cum Thebanis sibi rem esse existimabant. & eos esse solos, qui aduersus resistere auderent. Hac mente amicis suis summas potestates dederant, alterius factionis principes partim interfecerant, alios in exilium eiecerant. in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat. Hi omnes fere Athenas se contulerant, non ut sequerentur ocium, sed ut quẽq; ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niteretur. Itaq; cum tempus est uisum rei gerendæ, communiter cum his, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerũt ad inimicos opprimendos, ciuitatemq; liberandam, cum quo maximi magistratus simul cõsueuerant epulari. Magnæ sæpe res non ita magnis copiis sunt gestæ. sed profecto nunquam ab tam tenui initio tantæ opes sunt profligatæ. nã duodecim adolescẽtuli coierunt ex his

qui

qui exilio erant mulctati. cum omnino non essent am plius centum, qui tanto se offerrēt periculo. qua paucitate percussa est Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis aduersariorum factioni, q̃ Spartanis eo tēpore bellum intulerunt, qui principes erant totius Græciæ. quorum imperio maiestas neque ita multo post Leuctricam pugnam ab hoc initio perculsa cecidit. Illi igitur duodecim, quorū erat dux Pelopidas, cum Athenis interdiu exissent, ut uesperascente cœlo Thebas possent peruenire, cum canibus uenaticis exierunt, retia ferentes uestitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. qui cum tempore ipso, quo studuerant, peruenissent, domū Charonis deuenerūt. a quo & tempus & dies erat datus. Hoc loco libet interponere, et si seiunctum à re posita est, nimia fiducia quātæ calamitati soleat esse. nam magistratuum Thebanorum statim ad aures peruenit, exules in urbem deuenisse. id illi uino epulisq; dediti usq; eò despexerūt, ut ne quærere quidem de tanta re laborarint. accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. allata est enim epistola Athenis ab Archia Hierophonte Archiæ, qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat, in qua omnia de profectione exulum scripta erant. quæ cum iam accubanti in conuiuio esset data, sicut erat signata, in puluinum subiiciens, in crastinū inquit, differo res seueras. At illi omnes, cum iam nox processisset, uinolenti ab exulibus duce Pelopida sunt interfecti. Quibus rebus confectis, uulgo ad arma libertatemq; uocato, non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris cōcurrunt, præsidium La-

cedæmoniorũ ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberarunt. authores Cadmeæ occupandæ partim occiderunt, partim in exilium eiecerũt. Hoc tam turbido tempore (sicut supra docuimus) Epaminondas, quoad cum ciuibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidæ, cæteræ ferè omnes cõmunes cum Epaminonda. nanq; leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, hic fuit delectæ manus, quæ prima Phalãgẽ prostrauit Laconum. omnibus præterea periculis affuit. sicut Spartam cũ oppugnauit, alterum tenuit cornu. quoq; Messena celerius restitueretur, legatus i Persas est profectus. Deniq; hæc fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda ita, ut proxima esset Epaminondæ. Cõflictatus autem est cum aduersa fortuna. nam & initio (sicut ostẽdimus) exul patria caruit. et cum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisq; iure satis tectũ se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, à Tyranno Alexandro Pheræo simul cum Ismenia comprehensus in uincula coniectus est. Hunc Epaminondas recuperauit bello persequens Alexandrum. Post id factum, nunquam is animo placari potuit in eũ, à quo erat uiolatus. Itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliæ proficiscerentur, tyrãnosque eius expellerent. Cuius belli cum ei summa esset data, eòq; cum exercitu profectus esset, non dubitauit simulac conspexit hostem confligere. in quo prælio Alexandrum ut animaduertit, icensus ira, equum in eum concitauit, proculq; digressus à suis coniectu telorum confossus cecidit.

cecidit. Atque hoc secunda uictoria accidit, nam iam inclinatæ erant tyrannorum copiæ: Quo facto omnes Thessaliæ ciuitates interfectum Pelopidam coronis aureis, & statuis æneis, liberosque eius multo agro donarunt.

AGESILAI VITA.

Gesilaus Lacedæmonius cum à cæteris scriptoribus, tum eximie à Xenophonte Socratico collaudatus est. eo enim usus est familiarissime. Hic primum de regno cum Leontychide fratris filio habuit contentionem. Mos est enim à maioribus Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent semper reges nomine magis, quàm imperio, ex duabus familiis Procli & Eristhenis, qui principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuerunt. horum ex altera in alterius familiæ locum fieri nõ licebat. itaq; uterq; suũ retinebat ordinẽ. primus in eo habebatur, qui maximus natu esset ex liberis eius qui regnãs decessisset. sin is uirilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset ꝓpinquitate. Mortuus erat Agis rex frater Agesilai, filium reliquerat Leontychidẽ, quẽ ille uiuus non agnorat, eundem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit, neque id, quod petiit consecutus est: nam Lysandro suffragante, homine (ut ostendimus supra) factioso, & his temporibus potente, Agesilaus antelatus est. Hic simulac imperii potitus est, per-

suasit Lacedæmoniis, ut exercitum emitterēt in Asiā, bellumq; regi facerēt, docens satius esse in Asia, quàm in Europa dimicare. nanque famam exire, Artaxerxē cōparare classem, pedestresq; exercitus, quos in Græciam mitteret. Data potestate, tāta celeritate usus est, ut prius in Asia cum copiis peruenerit, quàm regii Satrapæ eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imperatores imparatos imprudentesq; offenderet. Id ut cognouit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter præfectos habebat regios, inducias à Lacone petiuit, simulans se dare operam, ut Lacedæmoniis cum rege conueniret, re autem uera ad copias comparandas, easq; impetrauit trimestres. Iurauit autem uterq; se sine dolo inducias cōseruaturum, in qua pactione summa fide mansit Agesilaus, contra ea Tissaphernes nihil aliud, quàm bellum comparauit. Id & si sentiebat Laco, tamen iusiurandum seruabat. multumque in eo consequi se dicebat, quod Tissaphernes periurio suo & homines suis rebus abalienaret, & deos sibi iratos redderet: se autem seruata religione confirmare exercitum, cum animaduerteret deorum numen facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quod his studere consuessent, quos conseruare fidem uiderent. Postquam induciarum præteriit dies, barbarus non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, & ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eò potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eò contraxerat. At Agesilaus in Phrygiam se cōuertit, eāq; prius depopulatus est, q̄ Tissaphernes usquam se moueret. Magna p̄da

militibus locupletatis Ephesum hyematum exercitũ reduxit, atque ibi officinis armorũm institutis, magna industria bellum parauit. & quo studiosius armarentur, insigniusque ornarentur, præmia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in exercitationũ generibus, ut qui cæteris præstitissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, ut ornatissimum & exercitatissimum haberet exercitum. Huic cum tẽpus esset uisum copias extrahere ex hybernaculis, uidit, si quò esset iter facturus palàm pronunciesset, hostes non credituros, aliasq; regiones occupaturos, nec dubitaturos aliud esse facturum, ac pronunciasset. Itaque cum ille Sardis se iturum dixißet, Tißaphernes eãdem Cariam defendendam putauit. In quo cum eum opinio fefellißet, uictumq; se uidißet consilio, sero suis præsidio profectus est. nã cum illò uenisset, iam Agesilaus multis locis expugnatis magna erat p̃da potitus. Laco autem, cum uideret hostes equitatu superare, nunquam in campo sui fecit potestatem, & his locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiæ ualerent. Pepulit ergo, quotiescunque cõgressus est, multo maiores aduersariorum copias. & sic in Asia uersatus est, ut omnium opinione uictor diceretur. Hic cum animo meditaretur proficisci in Persas, & ipsum regem adoriri, nuntius ei domo uenit Ephorũm iussu, bellum Athenienses & Bœotios indixiße Lacedæmoniis. quare uenire non dubitaret. In hoc nõ minus eius pietas suspicienda est, quàm uirtus bellica, qui cum uictor præesset exercitui, maximamq; haberet fiduciam regni Per-

ſarum potiundi, tanta modeſtia dicto audiens fuit iuſ ſis abſentium magiſtratuum, ut ſi priuatus in comitio eſſet Spartæ. cuius exemplum utinam imperatores noſtri ſequi uoluiſſent. ſed illuc redeamus. Ageſilaus opulentiſſimo regno præpoſuit bonam exiſtimationē, multoq; glorioſius duxit, ſi iſtitutis patriæ paruiſſet, quàm ſi bello ſuperaſſet Aſiam. Hac igitur mente Helleſpontum copias traiecit, tantaque uſus eſt celeritate, ut quod iter Xerxes anno uertente confecerat, hic tranſierit triginta diebus. cum iam haud longe abeſſet à Peloponneſo, obſiſtere ei conati ſunt Athenienſes, & Bœotii, cæterique eorum ſocii, apud Coroneam, quos omnes graui prælio uicit. Huius uictoriæ uel maxima fuit laus, quod cum plerique ex fuga ſe in templum Mineruæ conieciſſent, quærereturque ab eo, quid his fieri uellet. etſi aliquot uulnera acceperat eo prælio, & iratus uidebatur omnibus, qui aduerſus arma tulerant, tamen ante tulit iræ religionem, & eos uetuit uiolari. Neque hoc ſolum in Græcia fecit, ut templa deorum ſancta haberet, ſed etiam apud Barbaros ſumma religione omnia ſimulachra araſque conſeruauit. Itaque prædicabat mirari ſe non ſacrilegorum numero haberi, qui ſupplicibus eorum nocuiſſent. aut non grauioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quàm qui fana ſpoliarēt. Poſt hoc prælium collatum eſt omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium eſt appellatum. Hic cum una pugna decem milia hoſtium Ageſilao duce cecidiſſent, eoque facto opes aduerſariorum debilitatæ uiderentur, tantum abfuit ab inſolentia

solentia gloriæ, ut commiseratus sit fortunam Græciæ, quod tam multi à se uicti uitio aduersariorum concidissent. nunque illa multitudine, si sana mens esset, Græciæ supplicium Persas dare potuisse. Idem cum aduersarios intra mœnia compulisset, & ut Corinthum oppugnaret multi hortarentur, negauit id suæ uirtuti conuenire. se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Græciæ. nam si inquit, eos extinguere uoluerimus, qui nobiscum aduersus Barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnauerimus illis quiescentibus. quo facto sine negotio, cum uoluerint, nos oppriment. Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedæmoniis, quo ne proficisceretur, cum à plerisque ad exeundum premaretur, ut si de exitu diuinaret, exire noluit. Idem cum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas eius consilii saluti fuit uniuersis. nam cum quidam adolescentuli hostium aduentu perterriti ad Thebanos transfugere uellent, & locum extra urbem editum cepissent, Agesilaus, qui perniciosissimum fore uideret, si animaduersum esset quenquam ad hostes transfugere conari, cum suis conuenit, atque, ut si bono animo fecissent, laudauit consilium eorum, quod eum locum occupassent, & se, id quoque fieri debere, animaduertisse. Sic adolescentulos simulata laudatione recuperauit, & adiunctis de suis comi

tibus lacũ tutum reliquit. nanque illi aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commouere se non sunt ausi, eoq; libentius, qđ latere arbitrabantur, quæ cogitarãt. Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedæmonii se nunquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt. cum interim Agesilaus non destitit quibuscunque rebus posset patriam iuuare. nam cum præcipue Lacedæmonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui à rege defecerant, præsidio fuit. à quibus magna donatus pecunia, patriam subleuauit. Atque in hoc illud in primis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus, & Dynastis, ciuitatibusq; conferrentur, nihil unquam in domum suam contulit, nihil de uictu, nihil de uestitu Laconum mutauit. Domo eadem fuit cõtentus, qua Eristhenes progenitor maiorum suorum fuerat usus. quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriæ uidere poterat, contra plurima patientiæ, atq; abstinentiæ. Sic enim instructa, ut nulla in re differret cuiusuis inopis atque priuati. Atque hic tantus uir ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi uirtutibus, sic maleficam nactus est in corpore, exiguus, & claudus altero pede. Quæ res etiam nonnullam afferebat deformitatem, atque ignoti faciem eius cum intuerentur, contemnebant. qui autẽ uirtutem nouerant, nõ poterant admirari satis. Quod ei usu uenit, cum annorum octoginta subsidio Thaco in Ægyptũ iuisset, & in acta cum suis accubuisset, sine ullo tecto stratũque haberet tale, ut terra tecta eẽt stramentis. neque huc amplius, quàm pellis eẽt iniecta, eodẽq; comites omnes accubuissẽt uestitu humili atq;

 obsoleto,

obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem nẽminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem præberet. Huius de aduentu fama cum ad regios esset perlata, celeriter munera eò cuiusque generis sunt allata. His quærentibus Agesilaum uix fides facta est unum esse ex his, qui tum accubabant. Qui cum regis uerbis, quæ attulerant, dedissent, ille præter uitulina & huiusmodi genera opsonii, quæ præsens tempus desiderabat, nihil accepit. unguenta, coronas, secundamq; mensam seruis dispertiit, cæteraq; referri iussit. Quo facto eum barbari magis etiam cõtempserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumpsisse arbitrabantur. Hic cum ex Ægypto reuerteretur, donatus à rege Nathabide ducentis uigĩti talentis, quæ ille muneri populo suo daret uenissetq; in portum, qui Menelai uocatur, iacens iter Cyrenas & Ægyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, qđ mel non habebant, cæra circunfuderunt, atque ita domum retulerunt.

EVMENIS VITA

Vmenes Cardianus. Huius si uirtuti par data esset fortuna, non ille quidem maior, sed multo illustrior, atque etiam honoratior, qđ magnos homines uirtute metiuntur, non fortuna. Nam cum ætas eius incidisset in ea tẽpora, quibus Macedones florerent, multum ei detraxit uiuenti, qđ alienæ

erat ciuitatis. neque aliud huic defuit, quàm generosa stirps. et si ille domestico summo genere erat, tamē Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebāt, neque tamen non patiebantur, uincebat enim omnes cura, uigilantia, patientia, calliditate, & celeritate ingenii. Hic per adolescentulus ad amicitiam accessit Philippi Amyntæ filii, breuique tempore in intimam peruenit familiaritatem. Fulgebat enim iam in adolescentulo indoles uirtutis. Itaque eum habuit ad manum scribæ loco, quod multo apud Graios honorificentius est, quàm apud Romanos. nam apud nos reuera, sicut sunt, mercennarii scribæ existimantur. at apud illos contrario, nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, & fide & industria cognita, qđ necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos septem. illo interfecto eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Nouissimo tempore præfuit etiam alteri equitum alæ, quæ etærica appellabatur. Vtrique autem consilio semper affuit, & omnium rerum habitus est particeps. Alexandro Babylone mortuo cum regna singulis familiaribus dispartirentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexāder moriens annulum suum dederat, Perdiccæ, ex quo omnes coniecerant eum regnum ei commendasse, quoad liberi eius extra tutelam peruenissent. aberant enim Craterus, & Antipater, qui antecedere hunc uidebantur. mortuus erat Hephæstio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fe-

cerat. Hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, siue potius dicta, nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adiunxerat magno studio, quod in homine fidem & industriam magnam uidebat, nõ dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. cogitabat enim, quod ferè omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes corripere atque complecti. Neque uero hoc solus fecit, sed cæteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonnatus Macedoniam præoccupare prædestinauerat. Is multis magnis pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. Cum perducere eum non posset, interficere conatus est, & fecisset, nisi ille clam, ex præsidiis eius effugisset. Interim conflata sunt illa bella, quæ ad internecionem post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrunt ad Perdiccam opprimendum. quem & si infirmum uidebat, quod unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit, neque salutis, quàm fidei, fuit cupidior. Præfecerat eum Perdiccas ei parti Asiæ, quæ inter Taurum montem iacet atque Hellespontum, & illum unum opposuerat Europæis aduersariis. Ipse ægyptum oppugnatum aduersus Ptolemæũ erat profectus. Eumenes cũ neq; magnas copias neq; firmas haberet, qđ iexercitatæ & nõ multo ante erãt cõtractæ, aduẽtare ãt diceretur, Hellespõtumq; transcurrisse Antipater & Craterus magno cum exercitu Macedonum, uiri claritate, tum usu belli præ

stantes. Macedones uero milites ea tunc erant fama, qua nunc Romani fruūtur. etenim semper habiti sunt fortissimi, qui summam īperii potirētur. Eumenes intelligebat si copiæ suæ cognoscerent, aduersus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cū nuntio dilapsuras. Itaq; hoc eius fuit prudentissimum consilium, ut deuiis itineribus milites duceret, in quibus uera audire non possent. & his persuaderet se contra quosdam barbaros proficisci. Itaque tenuit hoc propositum, & prius in aciem exercitum eduxit, præliumque commisit, quàm milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. Effecit etiam illud locorum præoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus ualebat, quàm peditatu, quo erat deterior. Quorum accerrimo cōcursu cum magnam partē diei esset oppugnatum, cadit Craterus dux, & Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. cum hoc cōcurrit ipse Eumenes. qui cum īter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset inimica mente contendisse, animoq; magis etiam pugnasse, quàm corpore, non prius distracti sunt, quàm alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes uulneratur, neque eo magis ex prælio excessit, sed acrius hostibus institit. Hic equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis præterea & maxime nobilibus captis, pedestres exercitus, qui in ea loca erat deductus, ut inuito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petit. quam cum imperasset, in fide nōn mansit, & se, simulac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum ex acie semiuiuum elatum recreare studuit. cum id

non posset, pro hominis dignitate proq; pristina amicitia (nanq; illo usus erat Alexandro uiuo familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori eius, ac liberis remisit. Hæc dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud flumen Nilum interficitur à Seleuco & Antigono, rerumq; summa ad Antipatrum defertur. hi, qui deseruerunt, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur. in his Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit, neque eo secius bellum administrauit. sed exiles res animi magnitudinem, & si non frangebant, tamen iminuebãt. Hunc persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, sæpe in itineribus uexabatur. neque unquam ad manum accedere licebat, nisi his locis, quibus multis posset pauci resistere. Sed extremo tempore cum consilio capi non posset, multitudine circũuentus est. hinc tamen multis suis amissis se expediuit, & in castellum Phrygiæ, quod Nora appellatur, cõfugit. In quo cum circunsederetur, & uereretur, ne uno loco manens equos militares perderet, quod spatiũ non esset agitandi, callidum fuit eius iuentum. quẽadmodũ stans iumentum calefieri exerceriq; posset. quo libentius & cibo uteretur, & à corporis motu nõ remoueretur. substringebat caput loro altius, quàm ut prioribus pedibus planè terrã posset attingere, deinde post uerberibus cogebat exultare, & calces remittere. qui motus non minus sudorem excutiebat, quàm si in spatio decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est uisum, ut æque iumenta nitida ex castello educeret, cum complures menses in obsidione fuisset. Quo

tiescunque uoluit & apparatum & munitiones Antigoni alias incendit, alias disiecit. Tenuit autē se uno loco, quàm diu fuit hyems, quod castrum subsidia habere non poterat. uer appropinquabat, simulata deditione dum de cōditionibus tractat, præfectis Antigoni imposuit, seque ac suos omneis extraxit incolumes. Ad hunc Olympias, mater quæ fuerat Alexandri, cum literas & nuntios misisset in Asiam consultum, utrum repetitam in Macedoniam ueniret (nā tum in Epiro habitabat) & eas res occuparet. huic ille primum suasit, ne se moueret, & expectaret, quoad Alexandri filius regnum adipisceretur. sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omniū iniuriarum obliuisceretur, & in neminem acerbiore uteretur imperio. Horum nihil ea fecit. nam & in Macedoniam profecta est, et ibi crudelissime se gessit. Petit autem ab Eumene absente, ne pateretur Philippi domus & familiæ inimicissimos interimere, ferretque opem liberis Alexandri. quam ueniam si daret, quàm primū exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret. id quo facilius faceret, se omnibus præfectis, qui in officio manebant, misisse literas, ut ei parerent, eiusque consiliis uterentur. His uerbis Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire benemeritis referentem gratiam, quàm ingratum uiuere. Itaque copias contraxit, bellum aduersus Antigonum cōparauit. Quod unà erant Macedones complures nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexādri, tum autem obtinebat Persidem. & Theutamus, cuius sub imperio phalanx erat Ma

cedonum, inuidiam uerens (quam tamen effugere non potuit) si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quàm alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo, in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoq; sellam æream cum sceptro & diademate iussit poni, atque omnes cotidie conuenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur, credens minore se inuidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alexandri bellum uideretur administrare. quod & fecit. nam cum non ad Eumenis principia, sed ad regia conueniretur, atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodo latebat, cum tamen per eum unum gererentur omnia. Hic impar ætatis cum Antigono conflixit non acie instructa, sed in itinere, eumq; male acceptum in Mediam hyematum coëgit redire. ipse in finitima regione Persidis hyematum copias diuisit, non ut uoluit, sed militum cogebat uoluntas. nanque illa phalanx Alexandri magni, quæ Asiam peragrarat, deuiceratque Persas, inueterata cum gloria, tum etiam licentia, non parere se ducibus, sed imperare postulabat. ut nunc ueterani faciunt. itaq; periculum est, ne faciãt, quod illi fecerũt, sua intemperantia nimiaque licentia, ut omnia perdant, neq; minus eos cum quibus steterint, quàm aduersus quos fecerint. quod si quis illorum uetaranorum legat facta, paria horum cognoscat, neq; rem ullã, nisi tempus interesse iudicet. Sed ad illos reuertar. Hiberna sumpserant non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam. longeq; inter se dissenserant. Hoc Antigonus cum comperisset, intelligeretque se parem

non esse paratis aduersariis, statuit aliquid sibi consiliu esse capiendum. Duæ erant uiæ, qua ex Medis, ubi ille hyemabat, ad aduersariorum hibernacula posset perueniri. quarum breuior per loca deserta, quæ nemo incolebat propter aquæ inopiam, cæterum dierum erat ferè decem. illa autem, qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum, sed erat copiosa, omniumque rerum abundans. hac si proficisceretur, itelligebat prius aduersarios resciturós de suo aduentu, quàm ille tertiam partem confecisset itineris. sin per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperauit quàm plurimos utres atque etiam culeos comparari. post hæc pabulum, præterea cibaria cocta decem dierum, utque quamminime fieret ignis in castris. iterque, quod habebat, omnes celat. Sic paratus, qua constituerat, proficiscitur. Dimidiũ ferè spatium confecerat, cum ex fumo castrorum eius suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. conueniunt duces, quæritur quid opus sit facto. intelligebant omnes tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quàm Antigonus affuturus uidebatur. Hic omnibus titubãtibus, & de rebus summis desperãtibus, Eumenes ait si celeritatẽ uelint adhibere, & imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. nam quod diebus quinque hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur. quare circumirent, suasq; quisque copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenãdum impetum tale capit consiliũ. Certos mittit

hominess

homines ad infimos montes, qui obuii eant itineri aduersariorum, hisq; praecepit, ut prima nocte quam latissime possint ignes faciant quam maximos, atq; hos secunda uigilia minuant, tertia perexiguos reddant, et assimulata castrorum consuetudine suspicionem iniiciant hostibus his locis esse castra, ac de eorum aduentu esse pronuntiatum. idemq; postera nocte faciant. quibus imperatum, diligenter praeceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur, credit de suo aduentu esse auditum, & aduersarios illuc suas contraxisse copias. mutat consilium, & quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, & illum anfractum longiorem copiosae uiae capit, ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum, ac reficienda iumenta, quo integriore exercitu decerneret. Hic Eumenes callidum imperatorem uicit consilio, celeritatemque impediuit eius, neque tamen multum profecit. nam inuidia ducum, cum quibus erat, perfidiaq; militum Macedonum ueteranorum, cum superior proelio discessisset, Antigono est deditus. cum exercitus ei ter ante separatis temporibus iurasset, se eum defensurum, nec unquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum uirtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quàm eum non prodere. Atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conseruasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adiuuari posse intelligebat in his rebus, quas impendere iam apparebat omnibus. Imminebat enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemaeus, opibus iam ualentes, cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. sed non passi

sunt hi, qui circa erant. qđ uidebant Eumene recepto omnes præ illo parui futuros. ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum leniri non posset. Itaq; cum eum in custodiam dedisset, & præfectus custodum quæsisset, quemadmodum seruari uellet, ut acerrimum inquit leonem, aut ferocissimum elephantum. nondum enim statuerat conseruare eum, nec ne. Veniebat autem ad Eumenē utrunq; genus hominum, & qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere uellent, & qui propter ueterem amicitiam colloqui consolariq; cuperēt. multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tam diu tamq; ualde timuissent, cuius in pernicie positam spem habuissent uictoriæ. At Eumenes, cum diutius in uinculis esset, ait Onomarcho, penes quē summa iperii erat custodiæ, se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur. non enim hoc conuenire Antigoni prudentiæ, ut sic deuteretur uicto, quin aut interfici aut missum fieri iuberet. Hic cum ferocius Onomarcho loqui uideretur, quid tu inquit, animo si isto eras, cur non prælio cecidisti potius, quàm in potestatem inimici uenires? Huic Enmenes, utinam quidem istud euenisset, sed eo non accidit, quod nunquam cum fortiore sum congressus. non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. non enim uirtute hostium, sed amicorum perfidia, decidi. Neque id falsum. nam & dignitate fuit honesta, & uiribus ad laborem ferendum firmis. neque tam magno corpore, quàm figura uenusta. De hoc Antigonus cum solus

constituere non auderet, ad consilium retulit. Hic cũ omnes uel primo perturbati admirarentur, non iam de eo sumptum esse supplicium, à quo tot annos adeo essent male habiti, ut sæpe ad desperationem forẽt adducti. quiq; maximos duces interfecisset. denique in quo uno esset tantum, ut quoad ille uiueret, ipsi securi esse non possent. interfecto nihil habituri negotii essent. Postremo, si illi redderet salutem, quærebãt, quibus amicis esset usurus. sese enim cum Eumene apud eum nõ futuros. Hic cognita consilii uoluntate, tamẽ usq; ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. tũ autẽ cum uereretur, ne qua seditio exercitus oriretur, uetuit ad eum quenquam admitti, & cotidianũ uictũ amoueri iussit. nam negabat se ei uim allaturũ, qui aliquãdo fuisset amicus. Hic tamen nõ amplius, quàm triduum, fame fatigatus, cum castra mouerentur, insciente Antigono iugulatus est à custodibus. Sic Eumenes annorũ quinq; & quadraginta, cũ ab anno uigesimo (ut supra) septẽ annos Philippo apparuisset, & tredeci apud Alexãdrũ eundẽ locũ obtinuisset, in his uni equitũ alæ præfuisset, post autẽ Alexãdri magni mortẽ iperator exercitus duxisset, summosq; duces partĩ repulisset, partĩ interfecisset, captus non Antigoni uirtute, sed Macedonum periurio, talem habuit exitum uitæ. In quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari. quod nemo Eumene uiuo rex appellatus est, sed præfectus. idem post huius occasum statim regium ornatum nomenq; sumpserunt, neq;, quod ini-

tio prædicarunt se Alexandri liberis regnum seruare, præstare uoluerunt, & uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Huius sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lysimachus, Cassander. Antigonus autem Eumenē mortuū propinquis eius sepeliendum tradidit, qui eum militari honestoq; funere, comitante toto exercitu humauerunt, ossaq; eius in Cappadociam ad matrē atq; uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

PHOCIONIS VITA.

PHocion Atheniensis et si sæpe exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo eius notior integritas est uitæ, quàm rei militaris labor. Itaq; huius memoria est nulla, illius āt magna fama, ex quo cognomine bonus est appellatus. Fuit enim perpetuo pauper cum ditissimus esse posset propter frequentes delatos honores potestatesque summas, quæ ei à populo dabantur. Hic cum à rege Philippo munera magnæ pecuniæ repudiaret, legatique hortarentur accipere, simul admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam. hic ille, si mei similes erunt, idem hic inquit agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatē perduxit. sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam. eidem cum prope ad annum octogesimum prospera peruenisset fortuna,

extremis temporibus magnum in odium peruenit suorum ciuium. Primo cum Demade de urbe tradenda Antipatro consenserat. eiusque. consilio Demosthenes cum cæteris, qui bene de republica mereri existimabantur, plebiscito in exilium erant expulsi. Neque in eo solum offenderat, qđ patriæ male consuluerat, sed etiam, qđ amicitiæ fidem non præstiterat, nanque auctus adiutusq; à Demosthene eũ quem tenebat, ascenderat gradum. cum aduersus Charetem eum suborarnaret, ab eodem in iudiciis, cũ capitis causam diceret, defensus aliquoties, liberatus discesserat. hunc nõ solũ in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maxime uno crimine. quia cum apud eũ summum esset imperium populi, & Nicanorem Cassandri præfectum insidiari piræeo Atheniensium à Dercillo moneretur. eidemq; postularet, ut prouideret ne cõmeatibus ciuitas priuaretur. hinc audiente populo Phocion negauit esse periculum, seque eius rei obsidem fore pollicitus est. neque ita multo post Nicanor piræeo est potitus. ad quem recuperandum cum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma uocauit, sed ne armatis quidem peæesse uoluit. sine quo Athenæ omnino esse nõ possunt. Erant eo tampore Athenis duæ factiones, quarum una populi causam agebat, altera optimatum. in hac erat Phocion, & Demetrius Phalereus. harum utraque Macedonum patrociniis nitebatur. nam populares Polyperconti fauebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Interim à Polyperconte Cassander Macedonia pulsus est, quo facto populus superior factus statim

duces aduersariæ factionis capitis dãnatos patria pepulit, in his Phocionem & Demetrium Phalereum: deq; ea re legatos ad Polypercontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Hoc eodem profectus est & Phociõ. quo ut uenit causam apud Philippum regem uerbo, re ipsa quidem apud Polypercõtẽ, iussus est dicere. nanq; is tum regis rebus præerat. Hic cum ab Agnonide accusatus esset, q̃d piræeũ Nicanori prodidisset. ex cõsimili sententia in custodiam coniectus, Athenas deductus est ut ibi de eo legibus fieret iudicium. Huc ubi peruentum est, cum propter ætatem pedibus iam non ualeret, uehiculoq; portaretur, magni concursus sunt facti. cum alii reminiscẽtes ueteris famæ ætatis misererẽtur, plurimi uero ira exacuerentur propter proditionis suspitionem Piræei, maximeq;, q̃d aduersus populi commoda in senectute steterat. Qua de re ne perorãdi quidem ei data est facultas, & dicendi causam. Inde iudicio legitimis quibusdam cõfectis dãnatus traditus est undecim uiris, quibus ad supplicium more Atheniẽsium publice dãnati tradi solent. Hic cum ad mortem duceretur, obuius ei fuit Emphiletus, quo familiariter fuerat usus. Is cum lachrymãs dixisset, ò q̃ indigna perpeteris Phocion. huic ille, at nõ inopinata, inquit, hunc enim exitum plæriq; clari uiri habuerunt Atheniẽses. In hoc tãtum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit cũ liber sepelire. Itaq; à seruis sepultus est.

Timoleonis

TIMOLEONIS VITA.

T Imoleon Corinthius, sine dubio magnus omnium iudicio hic uir extitit. nanq; huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut patriam, in qua erat natus, oppressam à tyranno liberaret, & à Syracusis, quibus auxilio erat missus, inueteratam seruitutem depelleret. totamq; Siciliā multos annos bello uexatam, à barbarisq; oppressam suo aduentu in pristinum restituerit. Sed in his rebus non simplici fortuna conflictatus est. & id, qđ difficilius putatur, multo sapientius tulit secundam, quàm aduersam, fortunam. Nam cum frater eius Timophanes dux à Corinthiis delectus tyrannidem per milites mercenarios occupasset, particepsq; regni posset esse, tantum abfuit à societate sceleris, ut ante tulerit suorum ciuium libertatem fratris saluti, & patriæ legibus obtemperare sanctius duxerit, quàm imperare patriæ. Hac mente per aruspicem, cōmunemq; affinem, cui soror ex eisdem parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiendū curauit. Ipse non modo manum non attulit, sed ne aspicere quid est fraternum sanguinem uoluit. nam, dum res conficeretur, procul in præsidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc præclarissimū eius facinus non pari modo probatum est ab omnibus. nonnulli enim læsam ab eo pietatem putabant, & inuidia laudem uirtutis obterebant. mater uero post id factum neq; domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin eum fratricidam impiumq; detestans compellaret. Quibus uerbis adeo ille est commotus, ut nō

nunquam uitæ finem facere uoluerit, atq; ex ingrato rum hominũ conspectu morte decedere. Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusanorum potitus est, cuius aduersarii opem à Corinthiis petiuerunt. ducemque, quo in bello uterentur, postularunt. Huc Timoleon missus ĩcredibili felicitate Dionysiũ tota Sicilia depulit. cum interficere posset noluit, tutoq;, ut Corinthum perueniret, effecit. quod utrorũq; Dionysiorũ opibus Corinthii sæpe adiuti fuerant, cuius benignitatis memoriã uolebat extare, eamq; præclarã uictoriam ducebat, ex qua plus esset clementiæ, quàm crudelitatis. Postremo ut nõ solum auribus acciperetur, sed etiã oculis cerneretur. quem & ex quanto regno ad quam fortunam detrusisset. Post Dionysii decessum cũ Iceta bellauit, qui aduersatus fuerat Dionysio. quẽ non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate indicio fuit, q̃d ipse expulso Dionysio imperiũ dimittere noluit. Hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginensiũ apud Crimnissum flumẽ fugauit, ac satis hinc coëgit, si liceret Africã obtinere, qui iam cõplures annos possessionẽ Siciliæ tenebãt. Cepit etiam Mamercum italicum ducem hominem bellicosum & potentẽ, qui tyrãnos adiutum in Siciliã uenerat. Quibus rebus confectis cum propter diuturnitatẽ belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas uideret, conquisiuit, quos potuit, primum Siculos, deinde Corintho accersiuit colonos. q̃d ab his initio Syracusæ erãt cõditæ. Ciuibus ueteribus sua restituit, nouis bello uacuefactas possessiões diuisit, urbiũ mœnia disiecta, fanaq; deserta refecit. ciuitatibus leges libertatẽq; reddidit. &

maximo

maximo bello tātū otiū toti insulæ cōciliauit, ut hic cō ditor urbium earū, non illi, qui initio deduxerant, ui deretur. Arcē Syracusis, quā muniuerat Dionysius ad urbem obsidendā, à fundamētis disiecit, cætera ty rannidis propugnacula demolitus est. deditq; operā, ut quàm minime multa uestigia seruitutis manerent. Cū tantis esset opibus, ut etiā inuitis imperare posset, tātū autem haberet amorē omniū Siculorū, ut nullo recu sante regnū obtineret, maluit se diligi, quàm metui. Itaque, cum primū potuit, imperiū deposuit, & priuatus Sy racusis, quod reliquū uitæ fuit, uixit. neq; uero id impe rite fecit. nā quod cæteri reges imperio potuerūt, hic beneuolētia tenuit. nullus honos huic defuit. neq; po stea Syracusis res ulla gesta est publica, de qua prius sit decretū, quàm Timoleontis sententia cognita. nullius unquam consilium nō modo antelatū, sed ne cōpara tum quidē est. neque id magis beneuolentia factum est quàm prudentia. Hic cum ætate iam prouectus esset, sine ullo morbo lumina oculorum amisit. quā calamitatē ita moderate tulit, ut neque eum quærentem quisquam au dierit, neque eo minus priuatis publicisque rebus interfue rit. ueniebat autem in theatrum, cū ibi cōcilium popu li haberetur, propter ualetudinē uectus iumentis iun ctis, atque ita de uehiculo, quæ uidebantur dicebat, ne que hoc illi quisquā tribuebat superbiæ. nihil eni unquam neq; insolens neque gloriosum ex ore eius exiit. qui quidē cum suas laudes audiret prædicari, nunquam aliud di xit, quàm se in ea re maximas diis gratias agere atque habe re, quod cū Siciliā recreare constituisset, tū se potissimum ducem esse uoluissent. nihil enim rerū humanarū sine

deorum numine agi putabat. Itaq; suæ domi sacellum Αὐτοματίας cõstituerat, idq; sãctissime colebat. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesse runt casus. Nam prælia maxima natali die suo fecit omnia, quo factum est, ut eiusdem natalem festũ habe ret uniuersa Sicilia. Huic quidam Lamestius homo pe tulans & ingratus uadimonium cum uellet iponere, quod cum illo se lege agere diceret, & cum plures cõ currissent, qui procacitatẽ hominis manibus coërcere conarẽtur, Timoleon orauit omnes, ne id facerẽt. nãq; id ut Lamestio, cæterisq; liceret, se maximos labores summaq; adiisse pericula. hanc enim speciem liberta tis esse, si omnibus, quod quisq; uellet, legibus experi ri liceret. Idem, cum quidam Lamestii similis nomi ne Demenetus in cõcione populi rebus gestis eius de trahere cœpisset, ac nonnulla inueheretur in Timoleõ ta, dixit nunc demum se uoti esse compotem. nãq; hæc à diis immortalibus semper precatum, ut talem liber tatem restitueret Syracusanis, in qua cuiuis liceret, de quo uellet, impune dicere. Hic cum diem supremum obiisset, publice à Syracusanis ĩ gymnasio, quod Timo leontiũ appellatur, tota celebrãte Sicilia, sepultus est. Hi fere fuerunt Græciæ gentis duces, qui memoria di gni uideantur, præter reges. nãq; eos attingere noluis mus, quod omnium res gestæ separatim sunt relatæ. neq; tamen hi admodum sunt multi. Lacedæmonius autem Agesilaus nomine non potestate fuit rex, sicut cæteri Spartani. Ex his uero, q orbem domitum impe rio tenuerũt, excellẽtissimi fuerũt (ut nos iudicamus) persarũ Cyrus et darius Histaspis filius, quorũ uterq;

priuatus uirtute regnũ est adeptus. Prior horũ apud Massagetas in prælio cecidit. Darius senectute diẽ obiit supremum. Tres sunt præterea eiusdem generis, Xerxes & duo Artaxerxes, Macrochir quoq;, et Mẽnon. Xerxi maxime est illustre, q maximis post hominum memoriã exercitibus, terra mariq;, bellũ intulit Græciæ. at Macrochir præcipuã habet laudẽ amplissimæ pulcherrimæq; corporis formæ. quam incredibili ornauit uirtute belli. nãq; illo Persarũ nemo fuit manu fortior. Memnõ autem iustitiæ fama floruit. nam cum matris suæ scelere amisisset uxorem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas uinceret. Ex his duo eodem nõie morbo naturæ debitum reddiderũt, tertius ab Artabano præfecto ferro interfectus est. Ex Macedonũ autẽ genere duo multo cæteros antecesserũt rerũ gestarũ gloria, Philippus Amyntæ filius & Alexander Magnus. horũ alter Babylõe morbo cõsumptus ẽ. Philippus Aegis à Pausania, cũ spectatũ ludos iret, iuxta theatrũ occisus ẽ. Vnus Epirotes Pyrrhus, q cũ P. R. bellauit. is cũ Argos oppidũ oppugnaret in Pelopõneso, lapide ictus interiit. Vnus Siculus Dionysius prior. nã & manu fortis & belli pitus fuit, et id, q in tyrãno non facile reperitur, minimẽ libidinosus, non luxuriosus, nõ auarus, nullius rei deniq; cupidus, nisi singularis perpetuiq; imperii, ob eãq; rem crudelis. nam dum id studuit munire, nullius pepercit uitæ, quem eius insidiatorẽ putaret. Hic cũ uirtute tyrãnidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate, maiorq; annos sexaginta natus decessit florente regno. neq; in tam multis annis cuiusquã ex sua stirpe funus uidit,

cum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multiq; ei nati eẽnt nepotes. Fuerũt præterea multi reges ex amicis Alexãdri Magni, qui post obitũ eius imperia ceperũt. In his Antigonus, & huius filius Demetrius Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus. Ex his Antigõus cũ aduersus Seleucũ Lysimachumq; dimicaret, in prælio occisus est. Pari leto affectus est Lysimachus à Seleuco, nã societate dissoluta bellũ inter se gesserunt. At Demetrius cũ filiam suã Seleuco in matrimoniũ dedisset, neq; eo magis fida iter eos amicitia manere potuisset, captus bello in custodia socer generi periit morbo. neq; ita multo post Seleucus à Ptolemæo Cerauno dolo interfectus est, quẽ ille à patre expulsum Alexãdria, alienarum opum indigentem, receperat. Ipse autem Ptolemæus, cũ uiuus filio regnum tradidisset, ab illo eodẽ uita priuatus dicitur. De quibus quoniã satis dictũ putamus, nõ incõmodũ uidetur nõ præterire Hamilcarẽ & Annibalẽ, quos et animi magnitudine & calliditate oẽs in Africa natos præstitisse cõstat.

HAMILCARIS VITA.

Amilcar Annibalis filius cognomine Barchas Carthaginensis primo punico bello, sed tẽporibus extremis admodum adolescẽtulus in Sicilia præesse cœpit exercitui. Cum ante eius aduẽtum & mari & terra male res gererentur Carthaginensiũ, ipse ubi affuit, nunq̃ hosti cessit, neq; locũ nocẽdi dedit. sæpeq; ecõtrario occasione data lacessiuit

semperq; superior discessit. quo facto cum penè omnia in Sicilia Pœni amisissent, ille Erycē sic defendit, ut bellū eo loco gestum non uideretur. Interim Carthaginenses classe apud insulas Aegates à C. Lutatio consule Romanorū superati, statuerunt belli finem facere, eãq; rē arbitrio pmiserunt Hamilcaris. Ille etsi flagrabat bellādi cupiditate, tamē paci seruiendū putauit, quod patriā exhaustā sumptibus diutius calamitatē belli ferre nō posse intelligebat, sed ita, ut statim mente agitaret, si paulum modo res essent refectæ, bellū renouare, Romanosq; armis psequi, donec aut certe uicissent, aut uicti manū dedissent. Hoc consilio pacem conciliauit, in qua tanta fuit ferocia, ut cum Catulus negaret bellum cōpositurum, nisi ille cū suis, qui Erycē tenuerunt, armis relictis Sicilia decederent, succūbente patria ipse periturū se potius dixerit, q̃ cū tanto flagitio domū rediret. nō. n. suæ esset uirtutis arma à patria accepta aduersus hosteis aduersariis tradere. Huius ptinaciæ cessit Catulus. At ille, ut Carthaginem uenit, multo aliter rēp. se habētē cognouit, nãq; diuturnitate extremi mali tantū exarsit intestinū bellū, ut nunq̃ pari piculo fuerit Carthago, nisi cū deserta est. Primo mercenarii milites, q aduersus Ro. fuerāt desciuerūt. quorū numerus erat uiginti miliū. hi totā abalienarūt Africā, ipsam Carthaginē oppugnarūt. Quibus malis adeo sunt Pœni pterriti, ut auxilia etiā à Ro. petiuerint, eãq; impetrarint. Sed extremo, cum propè iā ad desperationē puenissent, Hamilcarē imperatorem fecerūt. Is non solum hostes à muris Carthaginis remouit, cum amplius cētū milia facta essent ar

matorum, sed etiam eo cõpulit, ut locorum angustiis clausi plures fame, q̃ ferro, interirent. omnia oppida alienata in his Vticã atq; Hipponem ualẽtissima toti us Africæ, restituit patriæ. neq; eo fuit cõtẽtus, sed ẽt fines imperii ꝓrogauit. tota Africa tãtũ otium reddi- dit, ut nullũ in ea bellũ uideretur multis annis fuisse. Rebus his ex sententia ꝑactis fidẽti animo atq; ĩfesto Romanis quo facilius causam bellandi reperiret, effe cit, ut imperator cum exercitu ĩ Hispaniã mitteretur, eoq; secum duxit filiũ Annibalẽ annorũ nouem. Erat præterea cũ eo adolescẽs illustris & formosus Hasdru bal, quẽ nõnulli diligi turpius q̃ par erat, ab Hamil- care loquebantur. nõ. n. maledici tãto uiro deesse pote rant, quo factum est, ut à præfecto morũ Hasdrubal cum eo uetaretur esse. huic ille filiam suã in matrimo niũ dedit, qđ moribus eorũ nõ poterat interdici socero gener. De hoc ideo mẽtionẽ fecimus, qđ Hamilcare oc ciso ille exercitui ꝓfuit, resq; magnas gessit, et prĩceps largitione uetustos peruertit mores Carthaginẽsium. eiusdẽq; post mortem Annibal ab exercitu accepit im periũ. At Hamilcar posteaq̃ mare trãsiit, in Hispani amq; uenit, magnas res secunda gessit fortuna. maxi- mas bellicosissimasq; gẽtes subegit. eq̃s, armis, uiris, pe cunia totam locupletauit Africã. Hic cũ in Italiã bel lum inferre meditaretur, nono anno post, q̃ in Hispa niã uenerat, ĩ prælio pugnãs aduersus Vectones occi sus est. Huius ꝑpetuũ odiũ erga Romanos maxime cõ citasse uidetur secundũ bellum punicũ. nãq; Annibal filius eius assiduis patris obtestationibus eo est perdu- ctus, ut interire, q̃ non Romanos experiri, mallet.

ANNIBALIS VITA.

Nnibal Hamilcaris filius Carthaginẽsis. Si uerũ est, qđ nemo dubitat, ut populus Ro. oẽs gẽtes uirtute superarit, nõ est infi ciãdũ Annibalẽ præstitisse cæteros impe-ratores prudẽtia, quanto P. R. antecedat fortitudine cũctas nationes. nã quotiescũq; cũ eo congressus est in Italia semp̃ discessit sup̃ior. quod nisi domi ciuiũ suorũ ĩuidia debilitatus esset, Romanos uidetur sup̃are potu isse. sed multorũ obtrectatio deuicit unius uirtutẽ. Hic aũt uelut hæreditate relictũ odiũ paternũ erga Rõa-nos sic confirmauit, ut prius aĩam, q̃ id deposuerit. Qui q̃dẽ cũ patria pulsus eẽt, et alienarũ opũ indige-ret, nũq̃ destiterit aĩo bellare cũ Rõanis. nã ut omittã Philippũ, quẽ absens hostem reddidit Romanis, oĩum his tp̃ibus potentissimus rex Antiochus fuit, hũc tãta cupiditate incẽdit bellãdi, ut usq; à rubro mari arma conatus sit inferre Italiæ. ad quẽ cum legati uenissent Romani, q̃ de eius uolũtate explorarẽt, darentq; ope rã consiliis clãdestinis, ut Annibalẽ in suspicionẽ regi adducerẽt, tãq̃ ab ipsis corruptũ alia, atq; antea, sen tire, neq; id frustra fecissent, idq; Annibal cõpisset, seq; ab iterioribus cõsiliis segregari uidisset, tp̃e dato adiit regẽ, eiq; cũ multa de fide sua & odio in Romanos cõmemorasset, hoc adiũxit. pater inq̃t meus Hamilcar puerulo, ut pote nõ amplius nouẽ annos nato, ĩ Hispa niam imperator p̃ficiscens Carthagine, Ioui optimo maximo hostias immolauit, quæ diuina res dum con ficiebatur, quæsiuit à me, uellẽ ne secum in castra p̃ ficisci. id cum libenter accepissem, atque ab eo pe-

tere cœpissem, ne dubitaret ducere, tum ille faciam inquit, si fidē mihi quā postulo dederis, simulq; ad arā adduxit, apud quam sacrificare instituerat. eamq; cæteris remotis tenentem iurare iussit, nunq̄ me in amicitia cum Romanis fore. Id ego iusiurādum patri datum usq; ad hanc diem ita conseruaui, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eadem mente sim futurus. quare si quid amice de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me cælaris. cum quidem bellum parabis teipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris. Hac igitur ætate cum patre in Hispaniam profectus est, cuius post obitū Hasdrubale imperatore suffecto, equitatui omni præfuit. hoc quoq; interfecto exercitus summam imperii ad eum detulit. id Carthaginem delatum publice comprobatum est. Sic Annibal minor quinq; & uiginti annis natus, imperator factus proximo triennio omnes gentes Hispaniæ bello subegit. Saguntum fœderatam ciuitatem ui expugnauit. tres exercitus maximos comparauit. Ex his unum in Africam misit, alterum cū Hasdrubale fratre in hispania reliquit, tertiū in Italiam secum duxit. saltum Pyrenæum transiit. quacūq; iter fecit cum omnibus incolis conflixit. neminē, nisi uictum, dimisit. Ad alpes posteaq̄ uenit, quæ Italiam ab Gallia seiungunt, quas nemo unq̄ cum exercitu ante eū præter Herculē Graiū transierat, quo facto is hodie saltus Graius appellatur, alpicos conantes prohibere transitum concidit, loca patefecit, itinera mūiit, effeciq; ut ea elephātus oneratus ire posset, qua antea unus homo inermis uix poterat repere. hac

ætas an. 25.

copias

copias traduxit, in Italiãq; pvenit. conflixerat apud Rhodanum cũ. P. Cornelio Scipione consule, eũq; pepulerat. cum hoc eodem clastidio apud Padum decernit, saucium inde ac fugatum dimittit. tertio idẽ Scipio cũ collega Tito longo apud Trebiã aduersus eũ uenit, cum his manum conseruit, utrosq; pfligauit. Inde Ligures, Apenninum transit petẽs Etruriã, hoc itinere adeo graui morbo afficitur oculorũ, ut postea nũ q̃ dextro æque bene usus sit. qua ualitudine cum etiã prémeretur, lecticaq; ferretur, C. Flaminium consulẽ apud Thrasimenum cum exercitu insidiis circũuẽtũ occidit. neq; multo post. C. Cẽtenium prætorẽ cũ delecta manu saltus occupãtem. Hinc in Apuliam puenit, ibi obuiã ei uenerũt duo consules. C. Terẽtius & L. Aemylius, utriusq; exercitus uno prælio fugauit. Paulũ cõsulẽ occidit, et aliquot præterea cõsulares. In his P. Seruiliũ Geminiũ, q anno supiore fuerat cõsul. Hac pugna pugnata Romã profectus est nullo resistente. in ppinquis urbis mõtibus moratus est. cũ aliquot ibi dies castra habuisset, & reuerteretur Capuã, Quintus Fabius maximus dictator Ro. in agro Falerno ei se obiecit. Hic clausis locorũ ãgustiis noctu sine ullo detrimẽto exercitus se expediuit. Fabio callidissimo imperatori uerba dedit. nãq; adducta nocte sarmenta in cornibus iumẽtorũ deligata incendit, eiusq; generis multitudinẽ magnã dispalatam immisit. quo repentino obiectu uiso tãtum terrorẽ iniecit exercitui Romanorũ, ut egredi extra uallũ nemo sit ausus. Hãc post rẽ gestã nõ ita multis diebus. M. Minutiũ Rufũ magistrũ equitũ, pari ac dictatorẽ imperio, dolo pdu

ctum in prœliũ fugauit. T. Semproniũ Graccũ iterũ consulem in Lucanis absens in insidias inductũ sustulit. M. Claudiũ Marcellũ quinquies consulẽ apud Venusiã pari modo ĩterfecit. Lõgum est numerare prœlia; quare hoc unũ satis erit dictũ, ex quo intelligi posset quãtus ille fuerit. q̃ diu ĩ Italia fuit nemo ei in acie restitit, nemo aduersus eũ post Cannensem pugnã in cãpo castra posuit. Hic inuictus patriã defensum reuocatus bellum gessit aduersus P. Scipionis filiũ, quem ipse primũ apud Rhodanũ, iterũ apud Padum, tertio apud Trebiã fugauerat. Cum hoc exhaustis iam patriæ facultatibus cupiuit in præsentiarũ bellum cõponere, quo ualẽtior postea congrederetur. In colloquium conuenit, conditiones nõ conuenerunt. post id factum paucis diebus apud Zamã cũ eodẽ cõflixit. pulsus (incredibile dictu) biduo & duabus noctibus Adrumẽtum puenit, qđ abest à Zama circiter milia passuum trecẽta. In hac fuga Numidæ, q simul cum eo ex acie excesserãt, insidiati sunt ei. quos nõ solum effugit, sed etiã ipsos oppressit. Adrumenti reliquos ex fuga collegit. nouis delectibus paucis diebus multos cõtraxit. Cum in apparãdo acerrime esset occupatus, Carthaginẽses bellum cum Romanis cõposuerunt. Ille nihilo secius exercitui postea p̃fuit, resq; in Africa gessit. itẽ q; Mago frater eius, usq; ad P. Sulpitiũ, C. Aureliũ cõsules. His. n. magistratibus legati Carthaginẽses romã uenerũt, q senatui populoq; ro. gratias agerẽt, qđ cũ his pacẽ fecissent, ob eãq; rẽ corona aurea eos donarent, simulq; peterẽt ut obsides eorũ Fregellis eẽnt, captiuiq; rederẽtur. His ex senatuscõsulto respõsum ẽ;

munus

munus eorum gratũ acceptũq; esse, obsides quo loco rogarẽt futuros, captiuos nõ remissuros, qđ Annibalẽ, cuius opa susceptum bellũ foret inimicissimũ noĩ Rõa no, & nũc cũ ĩperio, apud exercitum haberent, itẽq; fratrem eius Magonem. Hoc responso Carthaginenses cognito, Annibalẽ domũ Magonemq; reuocarũt. Hic, ut rediit, prætor factus est, postq̃ rex fuerat anno secundo & uigesimo. ut enim Romæ cõsules, sic Carthagine quotãnis annui bini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentia se Annibal præbuit ac fuerat in bello. nãq; effecit ex nouis uectigalibus, non solum ut esset pecunia, quæ Romanis ex fœdere pẽderetur, sed etiã superesset, quæ ĩ ærario poneretur. Deĩde ãno post præturã M. Claudio, L. Furio Coss. Romani legati Carthaginẽ uenerunt. Hos Annibal sui exposcendi gratia missos ratus, priusq̃ his senatus daretur, nauẽ cõscẽdit clàm, atq; in Syriã ad Antiochũ profugit. Hac re palàm facta Pœni naues duas, quæ eum cõprehenderent, si possent cõsequi miserunt. bona eius publicarunt, domum à fundatis disiecerũt, ipsum exulẽ iudicarunt. At Annibal anno tertio, postq̃ domo pfugerat L. Cornelio, Q. Minutio Coss. cũ quinq; nauibus Africam accessit in finibus Cyrenæorũ, si forte Carthaginenses ad bellũ Antiochi spe fidutiaq; inducere posset, cui iã psuaserat, ut cũ exercitibus in Italiam proficisceretur. huc Magonẽ fratrẽ exciuit. Id ubi Pœni resciuerũt, Magonẽ eadẽ, qua fratrem pœna, affecerunt. Illi desperatis rebus cũ soluissent naues ac uela uentis dedissent, Annibal ad Antiochũ peruenit. de Magonis interitu duplex memoria pdita est.

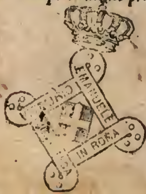
nãq; alii naufragio, alii à seruis ipsius interfectũ eũ scriptum reliquerunt. Antiochus autem si tam in agẽdo bello parere uoluisset cõsiliis eius, quàm in suscipiẽdo instituerat, propius Tyberi, quàm Thermopylis, de summa ĩperii dimicasset. quẽ etsi multa stulte conari uidebat, tamẽ nulla deseruit ĩ re. Præfuit paucis nauibus, quas ex Syria iussus erat in Asiã ducere, hisq; aduersus Rhodiorũ classem in Pãphylio mari conflixit. quo cũ multitudine aduersariorũ sui superarẽtur, ipse quo rem gessit, fuit superior. Antiocho fugato, uerẽs ne dederetur, qđ sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatẽ, Cretã ad Gortynios uenit. ut ibi, quo se cõferret, cõsideraret. Vidit aũt uir omniũ clarissimus magno se fore piculo, nisi qd præuidisset, propter auaritiã Cretensiũ. magnã. n. secum pecuniã portabat, de qua sciebat exisse famã. Itaq; capit tale consiliũ, amphoras cõplures complet plũbo, summas operit auro & argẽto. has Gortyniis p̃sentibus deponit ĩ tẽplo Dianæ, simulans se suas fortunas illorũ fidei credere. His in errorem ductis statuas æneas, quas secũ portabat, oẽs sua pecunia complet, easq; in ꝑpatulo domi abiicit. Gortynii templum magna cura custodiunt, non tã à cæteris, q̃ ab Annibale, ne qd ille insciẽtibus illis tolleret, secumq; portaret. Sic cõseruatis suis rebus, Pœnus, illusis Cretẽsibus omnibus, ad Prusiã in Pontũ peruenit. apud quẽ eodem animo fuit erga Italiam, neq; aliud quicq̃ egit, q̃ regẽ armarit et excitarit aduersus Rõanos. Quem cũ uideret domesticis rebus minus esse robustũ, cõciliabat cæteros reges, adiungebatq; bellicosas nationes. Diffidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes Romanis

nes Rōanis amicissimus, bellūq; inter eos gerebatur et mari & terra, quo magis cupiebat eū Annibal opprimi. sed utrobiq; Eumenes plus ualebat ꝑ Romanorū societatem. quē si remouisset, faciliora sibi cætera fore arbitrabatur. ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decertaturi, superabatur nauium multitudine, dolo erat pugnandū, cū par non esset armis. imperauit q̃plurimas uenenatas serpētes uiuas colligi, easq; i uasa fictilia coniici. Harū cū cōfecisset magnā multitudinē die ipso, quo facturus erat nauale prœliū, classiarios cōuocat, hisq; præcepit, oēs ut in unā Eumenis regis concurrant nauē, à cæteris tātū satis habeant se defendere. id facile illos serpentiū multitudine consecuturos. Rex aūt qua naue ueheretur, ut scirent se factur ū, quē si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur præmio fore. Tali cohortatiōe militū facta, classis ab utrisq; in prœliū deducitur. quarū acie cōstituta, priusq̃ signū pugnæ daretur, Annibal, ut palàm faceret suis, quo loco Eumenes esset tabellariū in scapha cū caduceo mittit, q ubi ad naues aduersariorū ꝑuenit, epistolā ostendens se regem ꝓfessus est quærere. statim ad Eumenē deductus est, qd' nemo dubitabat aliqd de pace eē scriptum. Tabellarius ducis naue declarata suis, eodem, unde ierat, se recepit. At Eumenes soluta epistola nihil i ea reperit, nisi qd' ad irridēdū eū ꝑtineret. cuius & si cām mirabatur, neq; reperiebatur, tamen prœliū statim committere non dubitauit. Horū in concursu Bithynii Annibalis præcepto uniuersi nauē Eumenis adoriuntur. quorū uim cū rex sustinere nō posset,

fuga salutem petiit, quam cõsecutus nõ esset, nisi intra sua præsidia se recepisset, quæ in proximo litore erãt collocata. Reliquæ Pergamenæ naues cũ aduersarios premerẽt acrius, repẽte in eas uasa fictilia, de qbus su pra mẽtionẽ fecimus, cõiici cœpta sunt, q̃ iacta initio risum pugnãtibus excitarunt, neq; quare id fieret, po terat intelligi. postq̃ autẽ naues cõpletas cõspexerunt serpẽtibus, noua re pterriti, cum qd potissimum uita rẽt, nõ uiderẽt, puppes auerterunt, seq; ad sua castra nautica retulerunt. Sic Annibal cõsilio arma Perga menorum superauit, neq; tũ solum, sed sæpe aliâs pede stribus copiis pari prudẽtia pepulit aduersarios. Quæ dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiæ Romæ apud L. Quitium Flaminium cõsulẽ cœnarẽt atq; ibi de Annibale mẽtione facta, ex his unus dice ret, eum i Prusiæ regno eẽ. Id postero die Flaminius senatui detulit. Patres cõscripti, q Annibale uiuo nun q̃ se sine isidiis futuros existimabãt, legatos in Bithy niã miserunt, i his Flaminium, q à rege peterẽt, ne ini micissimum suum secum haberet, sibiq; dederet. His Prusia negare ausus nõ ẽ, illud recusauit, ne id à se fie ri postularẽt, qd aduersus ius hospitii eẽt. ipsi, si pos sent, cõprehenderẽt. locum, ubi esset, facile inuẽturos. Annibal. n. uno loco se tenebat i castello, qd ab rege datũ erat mũeri. idq; sic ædificarat, ut i oĩbus ptibus ædificii exitus haberet, sem p uerẽs, ne usu euẽiret, qd accidit. Huc cũ legati Rõanorum uenissent, ac multi tudine domum eius circundedissẽt, puer ab ianua p spiciẽs Annibali dixit, plures præter cõsuetudinẽ ar matos apparere. qui imperauit ei, ut oẽs fores ædificii

circumiret, ac propere sibi renuntiaret, num eodē modo undiq; obsideretur. puer cū celeriter, q̃d eēt, renūciasset, oēsq; exitus occupatos ostēdisset, sensit id nō fortuito factū, sed se peti, neq; sibi diutius uitā esse retinendā quā ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum uirtutū, uenenum, q̃d semp secū habere cōsueuerat, sumpsit. Sic uir fortissimus multis uariisq; p functus laboribus, anno acquieuit septuagesimo. Quibus cōsulibus interierit, nō cōuenit. nanq; Atticus M. Claudio Marcello, et Q. Fabio Labeōe Coss. mortuū ī annali suo scriptū reliq̃t. at Polybius Æmilio Paulo & C. Bebio Pāphilo. Sulpitius aūt P. Cornelio Cethego et Bebilo Pāphilo. Atq; tātus uir tātisq; bellis districtus, nō nihil tēporis tribuit literis. nāq; aliquot eius libri sunt Græco sermone cōfecti. in his ad Rhodios de C. Mālii Valōis in Asia rebus gestis. Huius bella gesta multi memoriæ pdiderūt. sed ex his duo, q̃ cum eo ī castris fuerūt, simulq; uixerunt, q̃ diu fortuna passa ē, Philenius & Sosilus Lacedæmōius, atq; hoc Sosilo Annibal literarum græcarum usus ē doctore. Sed nos tēpus est huius libri facere finē, et Romanorū explicare ipatores, quo facilius collatis utrorūq; factis, q̃ uiri pferendi sint, possit iudicari. Finis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C. Oēs quaterniones præter C ternionē.

Tabula omnium Imperatorum Grecorum que in hoc opere continentur

Finis.